

V

REGII BLESTEMAȚI

Lupoaica Franței

Maurice Druon

EDIȚIE SPECIALĂ
- pentru stocare electronică -

MAURICE DRUON

LUPOAICA FRANȚEI

LA LOUVE DE FRANCE, 1959

*La soțul tău, Lupoaică a Franței, ai sărit
Și rupi cu colți de fiară din trupul ciopârțit...*
Thomas Gray

CUVÂNT ÎNAINTE

...Și pedepsele anunțate, blestemele aruncate de la înălțimea rugului său de către marele maestru al templierilor, continuau să cadă asupra Franței. Destinul năruia regii ca pe niște figuri de șah.

După Filip cel Frumos, răpus fulgerător, după fiul său mai mare Ludovic al X-lea, asasinat cu optsprezece luni mai târziu, al doilea fiu, Filip al V-lea, părea hărăzit unei lungi domnii. Dar nu trecură cinci ani și Filip al V-lea murea la rândul său, înainte de a fi împlinit treizeci de ani.

Să ne oprim o clipă la această domnie care nu ni se înfățișează ca un răgaz în noianul nenorocirilor decât dacă ținem scamă de dramele și prăbușirile ce aveau să vină. Domnie ștearsă, în ochii aceluia care frunzărește istoria cu un gest distrat, fără îndoială pentru că din paginile ei nu-și retrage mâna pătată de sânge. Și totuși... Să vedem din ce sunt făcute zilele unui rege mare, când soarta îi este potrivnică.

Căci Filip al V-lea putea să se numere printre marii regi. Prin forță și viclenie, prin justiție și crimă, apucase încă de tânăr coroana scoasă la mezatul atâtor ambiții. Un conclav pus la popreală, un palat regal luat cu asalt, o lege succesorală născocită, o răzvrătire provincială zdrobită într-o campanie de zece zile, un înalt senior zvârlit în temniță, un prunc regal ucis în leagăn - cel puțin după cum credea toată lumea - iată etapele străbătute pripit în goana sa spre tron.

În acea dimineață de ianuarie a anului 1317, când, în dangătul tuturor clopotelor, ieșise din catedrala de la Reims, al doilea fiu al Regelui de Fier avea temeinice motive să se creadă triumfător și slobod să reia marea politică pe care o admirase la tatăl său. Vrând-nevrând, neastâmpărata sa familie își plecase capul; baronii, cu botul pe labe, se resemnau să i se supună; Parlamentul asculta de porunca lui, iar burghezia îl aclama, strigându-și bucuria de a avea iar un domnitor puternic. Soția îi era spălată de rușinea întâmplărilor din turnul Nesle; moștenirea tronului părea asigurată prin fiul ce i se născuse; în sfârșit, încoronarea îl învestise cu o

intangibilă măreție. Nimic nu-i lipsea lui Filip al V-lea spre a se bucura de fericirea relativă a regilor, nici măcar înțelepciunea de a voi pacea și de a o plăti cum se cuvine.

Trei săptămâni mai târziu îi murea fiul. Era singurul său copil de sex bărbătesc, și regina Jeanne, stearpă de acum încolo, nu-i va mai da alții.

Pe la începutul verii, o foamete bântuia țara, acoperind ulițele orașelor cu leșuri.

Apoi, nu trecu mult și un vânt de nebunie suflă asupra Franței.

Ce imbold orb și oarecum mistic, ce visuri naive de sfințenie și de aventură, ce sărăcie cruntă, ce furie nimicitoare împinseră deodată flăcăi și fete de la țară, ciobani, văcari și porcari, mărunți meșteșugari, mici torcătoare, mai toți între cincisprezece și douăzeci de ani, să-și părăsească pe neașteptate familiile și satele, pentru a se strânge în cete rătăcitoare, desculți, fără bani și fără hrană? Gândul tulbure al unei cruciade slujea drept pretext acestui exod.

Nebunia, ce-i drept, se născuse în ruinele templului. Erau numeroși foștii templieri, pe care închisorile, procesele, torturile, lepădarea de credința lor, smulsă cu fierul roșu, și priveliștea fraților de tagmă arși pe rug, îi scosese aproape din minți. Dorul de răzbunare, nostalgia puterii lor apuse și cunoașterea câtorva formule de magie învățate în Orient făcuseră din ei niște fanatici, cu atât mai de temut cu cât se ascundeau sub sărăcăciosul anterior al grămaticului sau sub bluza zilierului. Strângându-se din nou într-o organizație clandestină, ascultau de poruncile transmise pe căi tainice, ale marelui maestru neștiut de nimeni care luase locul marelui maestru pierit în flăcări.

Aceștia au fost oamenii care, într-o iarnă, se prefăcură deodată în propovăduitori prin sate și, asemenea cântărețului din fluier al legendelor Rinului, traseră după dânșii tineretul Franței. Spre Țara Sfântă, ziceau. Dar ținta lor adevărată era pieirea regatului și nimicirea papalității.

Iar papa și regele rămâneau deopotrivă de neputincioși în fața acestor hoarde care băteau drumurile, în fața acestor fluvii umane care se îngroșau la fiece răspântie, ca și cum pământul Flandrei, al Normandiei, al Breitaniei, al ținutului Poitou, ar fi fost vrăjit.

Zece mii, douăzeci de mii, o sută de mii... "ciobănașii" se îndreptau spre tainice întâlniri. Popi caterisiți, călugări apostati, tâlhari de drumul mare, hoți, cerșetori și curve, se alăturau la cetele lor. O cruce era purtată în

fruntea acestor cortegii în care fete și băieți se dedau la cel mai ticălos dezmăț, la cele mai ticăloase desfrânări. Când o sută de mii de zdrențăroși pătrund într-un oraș spre a cere pomană, nu le trebuie mult pentru a da iama prin el și a prăda tot ce le iese înaintea. Iar crima, care la început nu e decât un accesoriu al furtului, ajunge în curând bucuria celor nărăviți la rele.

Ciobănașii pustiiră Franța vreme de un an întreg, ținând seamă de un fel de regulă în dezordinea lor, fără să cruțe nici bisericile, nici mănăstirile. Parisul înfricoșat văzu această oaste de jefuitori cotropindu-i străzile și pe regele Filip al V-lea vorbindu-le de la o fereastră a palatului său, pentru a-i potoli. Îi cereau regelui să se pună în fruntea lor. Luară cu asalt cetățuia Châtelet, armășia orașului, îl răpuseră pe armaș, jefuiră mănăstirea Saint-Germain-des-Prés. Apoi, o nouă poruncă, tot așa de ascunsă ca și cea care-i adunase, îi porni pe drumurile dinspre miazăzi. Parizienii mai bâțâiau încă de spaimă când ciobănașii se și năpustiseră asupra ținutului Orléans. Țara Sfântă era departe; astfel că Bourges, Limoges, Saintes, Périgord și Bordeaux, Gasconia și Agenais avură de suferit de pe urma furiei lor pustiitoare.

Îngrijorat de a vedea valul apropiindu-se de Avignon, papa Ioan al XXII-lea îi amenință cu afurisenia pe cruciații mincinoși. Aceștia aveau nevoie de victime: îi găsiră pe evrei. Din clipa aceea, norodul orașelor privea bucuros masacrele, fraterniza cu ciobănașii. Ghetourile din Lectoure, din Auvillar, din Castelsarrasin, din Albi, din Auch, din Toulouse trăiră zile de groază; ici o sută cincisprezece cadavre, colo o sută cincizeci și două... N-a fost oraș din Languedoc să n-aibă partea sa de măcel ispășitor. Evreii din Verdun-sur-Garonne se slujiră de propriii lor copii ca de niște proiectile spre a se apăra, apoi se omorâră unii pe alții pentru a nu cădea în mâinile nebunilor.

Atunci papa le dădu poruncă episcopilor și regele seneșalilor să-i ocrotească pe evrei, de ale căror negoțuri aveau nevoie. Venind în ajutorul seneșalului din Carcassonne, contele de Foix trebui să dea o adevărată bătălie după toate regulile, în care ciobănașii, împinși în mlaștinile de la Aigues-Mortes, pieriră cu miile, tăiați, străpunși, împotmoliți, înecați. Pământul Franței își suga propriul sânge, își înghițea propriii săi copii. Clerul și dregătorii regelui se uniră ca să vâneze pe cei care mai scăpaseră. Li se închiseră porțile orașelor, li se refuză hrana și adăpostul; îi hăituiră

prin trecătorile munților Cévennes; toți cei prinși fură spânzurați în ciorchini de douăzeci, treizeci, de crengile copacilor. Câteva cete mai rătăciră așa vreme de aproape doi ani, apoi se pierdură pe drumurile Italiei fără să li se mai știe de urmă.

Franța, trupul Franței era bolnav. Abia se potolise febra ciobănașilor, și iată ivindu-se cea a leproșilor.

Să fi fost oare toți vinovați, năpăstuiții aceștia cu trupurile mâncate, cu fețe de morți, cu mâini boante, acești urgisiți închiși în leprozeriile lor, sate de molimă și duhoare în care zămisleau copii între ei și de unde nu puteau să iasă decât cu clopoțel în mână, să fi fost oare într-adevăr vinovați de spurcarea apelor? Căci în vara anului 1321, izvoarele, pâraiele, puțurile și cișmelele fură, în multe locuri, otrăvite. Și norodul Franței, în anul aceia, gâfâia însetat lângă apa îmbietoare a râurilor, sau nu mai bău din ea decât cu groază, așteptând moartea după fiecare sorbitură. Templierii să fi pregătit cu mâna lor aceste stranii otrăvuri, făcute din sânge de om, din urină, din ierburi vrăjite, din capete de năpârcă, din labe de broască râioasă pisate, din prescură străpunsă și din păr de târfă, otrăvuri pe care dânșii, după spusa unora, le-ar fi împrăștiat în ape? împinseseră oare la revoltă poporul blestemat, insufându-i, așa cum unii leproși mărturisiseră sub grele cazne, voința de a-i vedea pe toți creștinii pierind sau devenind ei înșiși leproși?

Furia ucigașă izbucni în ținutul Poitou, unde se afla pe atunci regele Filip al V-lea, și cuprinse repede țara întreagă. Norodul orașelor și satelor se năpusti asupra leprozeriilor pentru a-i extermina pe bolnavii aceștia ajunși deodată niște vrășmași care primejduiau viața obștii. Nu găseau cruțare decât femeile însărcinate, dar numai până ce-și întăreau pruncul. După care erau date pradă flăcărilor. Judecătorii regelui acopereau cu sentințele lor aceste măceluri, iar nobilimea își trimitea oștenii să ia parte la ele. Apoi, mulțimea se întoarse încă o dată împotriva evreilor, învinuiți că sunt complicii unei imense și nelămurite conjurații pusă la cale, cum repetau mulți, de către regii mauri ai Grenadei și Tunisiei. Ai fi zis că, prin uriașe jertfe omenești Franța încerca să-și potolească temerile nedesluite, spaimele.

Vântul care sufla dinspre Aquitania era încărcat de mirosul cumplit al rugurilor. La Chinon, toți evreii din județ fură aruncați într-o groapă mare, apoi li se dădu foc; la Paris fură arși pe insula aceea care purta, vai,

numele lor, în fața castelului regal, și unde Jacques de Molay rostise jalnica lui profeție.

Și regele muri. Muri de friguri și cu măruntaiele sfâșiate de boala pe care-o prinsese pe când se găsea la moșia regală din Poitou; muri pentru că băuse apa țării lui.

I-au trebuit cinci luni până să se stingă în cele mai crâncene dureri, mistuit de boală, numai piele și oase.

În fiecare dimineață porunca să se deschidă ușile odăii sale, la mănăstirea din Longchamp unde ceruse să fie dus, lăsând să vină toți drumeții până la patul său, pentru a le spune:

"Vedeți-l aici pe regele Franței, puternicul vostru stăpân, cel mai sărman om din toată țara lui, căci nu e unul dintre voi cu care n-aș vrea să-mi schimb soarta. Copiii mei, uitați-vă la vremelnicul vostru domnitor, și inima voastră închinați-o lui Dumnezeu, văzând cum găsește el de cuviință să se joace cu făpturile sale din lumea aceasta".

Se duse să-și ia locul lângă osemintele străbunilor săi, la Saint-Denis, a doua zi după Boboteaza anului 1322, fără ca nimeni, în afară de nevastă-sa, să-l fi jelit.

Și totuși, fusese un rege foarte înțelept, grijuliu față de binele obștesc. Decretase că nici o parte a domeniului regal nu poate fi înstrăinată; unificase monedele, măsurile și greutatea, reorganizase curțile de judecată în așa fel ca dreptatea să fie împărțită cu mai multă echitate, interzisese cumulul funcțiilor publice, oprise fețele bisericești de a mai face parte din Parlament, dăduse finanțelor țării o administrație proprie. Tot el avea meritul de a fi înlesnit slobozirea șerbilor. Dorea ca șerbia să dispară cu totul din țara lui; vroia să domnească peste un popor de oameni care să se bucure de "adevărata libertate", așa cum îi făcuse natura.

Se ferise de ispitele războiului, desființase numeroase garnizoane interioare pentru a le înlocui pe acelea de la hotare, și în locul aventurilor nesăbuite preferase întotdeauna negocierile. Firește, era încă prea devreme pentru ca poporul să admită că justiția și pacea trebuie plătite cu grele jertfe bănești. "Unde s-au dus, întreba lumea, veniturile, zeciuielile, dăjdiile și birurile puse pe lombarzi și pe evrei, de vreme ce s-au împărțit mai puține pomeni, n-au avut loc cavalcade și nici nu s-au clădit palate? Pe ce, dar, s-a cheltuit atâta bănet?"

Marii baroni, vremelnici supuși, și care uneori, în fața fierberii ce cuprindea populația satelor, se strânseseră de frică în jurul suveranului, așteptaseră cu răbdare ceasul răzbunării și contemplaseră cu o privire liniștită agonia acestui rege tânăr, pe care nu-l iubiseră.

Filip al V-lea Lunganul, singuratic, premergător la vremea lui, murise înconjurat de neînțelegerea generală.

Nu lăsa după dânsul decât fete; "legea bărbaților" pe care o promulgase tocmai în folosul său, le elimina de la moștenirea tronului. Coroana îi picase fratelui său mai tânăr, Charles de la Marche, pe cât de frumos la chip pe-atât de puțin ager la minte. Puternicul conte de Valois, contele Robert d'Artois, toți verii dinspre partea spiței capețiene și cărdășia reacționară a baronilor se vedeau iarăși biruitori. În sfârșit, puteau să vorbească iar de cruciade, să tragă sforile în toate intrigile imperiului, să se apuce de matrapazlâcuri cu schimbul monedelor și să privească, făcând haz, la greutățile prin care trecea regatul Engliterei.

Acolo, un rege ușuratic, viclean, incapabil, rob al pasiunii amoroase ce-o nutrește pentru favoritul său, luptă împotriva baronilor și episcopilor, udând și el pământul regatului cu sângele supușilor săi.

Acolo, o prințesă a Franței duce un trai de soție umilită, de regină batjocorită, și tremură pentru zilele ei, uneltește din umbră ca să scape cu viață și visează să se răzbune.

Se pare că Isabelle, fiica Regelui de Fier și sora lui Charles al IV-lea al Franței, dusesse dincolo de Canalul Mânecii blestemul templierilor...

DE LA TAMISA LA GARONNE

"NIMENI NU SCAPĂ DIN TURNUL LONDREI..."

Un corb uriaș, negru, lucios, înfricoșător, aproape cât o găscă, țopăia în fața răsufletorii. Se oprea uneori, lăsându-și aripa în jos și închizând viclean pleoapa peste ochiul său mic și rotund, de parcă era gata să doarmă. Apoi, pe neașteptate, întindea ciocul, căutând să lovească ochii scânteietori ai omului din dosul gratiilor de fier. Ochii aceștia gri ca silexul păreau să atragă pasărea. Dar prizonierul era iute și își ferea obrazul la timp. Corbul își relua atunci plimbarea, cu sărituri scurte și greoaie.

Omul își scotea acum mâna prin răsufletătoare, o mână frumoasă, mare, cu degete lungi, nervoase, o întindea pe nesimțite, lăsând-o nemișcată ca o creangă în țărână, așteptând clipa prielnică pentru a înșfăca pasărea de gât.

Corbul era și el sprinten în ciuda trupului greoi; se depărta dintr-o săritură, croncănind răgușit.

- Ia seama, Eduard, ia seama, spuse omul din dosul gratiilor. Într-o zi tot am să-ți sucesc gâtul.

Căci prizonierul îi dăduse acestui corb șiret, numele vrăjmașului său, regele Angliei.

Erau optsprezece luni de când ținea joaca asta, optsprezece luni de când corbul ținea ochii deținutului, optsprezece luni de când deținutul avea poftă să sugrume pasărea neagră, optsprezece luni de când Roger Mortimer, al optulea coborâtor din neamul baronilor de Wigmore, mare senior peste ținuturile de margine ale Țării Galilor și fost locțiitor al regelui în Irlanda, se afla întemnițat într-o celulă din turnul Londrei, împreună cu unchiu-său Roger Mortimer de Chirk, fost mare judecător al Țării Galilor. Datina ar fi cerut ca niște prizonieri de asemenea rang, aparținând celei mai vechi nobile a regatului, să fie ținuți într-o închisoare mai ca lumea. Dar, după bătălia câștigată la Shrewsbury împotriva baronilor săi răzvrățiți, când pusese mâna pe cei doi Mortimer, în ianuarie 1322, regele Eduard al II-lea le hotărâse această celulă strâmtă și scundă, unde lumina pătrundea prin ochiul de geam la un nivel cu pământul de afară, sub noile clădiri ridicate din porunca lui în dreapta clopotniței. Silite de stăruințele curții, ale

episcopilor și chiar ale poporului, să schimbe în temniță pe viață pedeapsa cu moartea pe care o decretase la început împotriva celor doi Mortimer, regele trăgea nădejde că această celulă vătămătoare sănătății, acest beci în care creștetul omului atingea tavanul, va face până la urmă treaba călăului.

La drept vorbind, dacă cei treizeci și șase de ani ai lui Roger Mortimer de Wigmore putuseră rezista într-o asemenea temniță, în schimb cele optsprezece luni de ceață groasă pătrunsă prin răsuflătoare, de ploaie prelinsă pe pereți sau de zăpușeală grea ce stăruia în fundul văgăunii cât ținea vara, toate acestea păreau să fi venit de hac bătrânului Lord de Chirk. Pierzându-și părul, pierzându-și dinții, cu picioarele umflate și mâinile strâmbate de reumatism, cel mai bătrân dintre Mortimeri nu-și mai părăsea aproape defel scândura de stejar care-i ținea loc de pat, în timp ce nepotul său stătea lângă răsuflătoare, cu ochii la lumina de afară.

Era a doua vară pe care o petreceau în această temniță.

De mai bine de două ceasuri, soarele se înălțase peste cea mai vestită fortăreață a Angliei, inima regatului și simbolul puterii regilor ei, peste turnul Alb, ridicat de Wilhelm Cuceritorul, și sprijinit chiar din temelii pe fostul *castrum* roman, peste uriașul foișor pătrat, subțirel în pofida proporțiilor sale gigantice, peste turnurile cetății și zidurile cu metereze clădite de Richard Inimă de Leu, peste casa regelui, peste paraclisul Sfântului Petru, peste poarta Trădătorilor. Ziua se arăta călduroasă, zăpușitoare chiar, cum fusese și cea din ajun; asta se ghicea după soarele care înroșea pietrele ca și după mirosul de nămol, cam grețos, venind din canalele de scurgere și din Tamisa foarte apropiată a cărei apă uda movilele de pământ de-a lungul șanțurilor.

Corbul Eduard se amestecase printre ceilalți corbi uriași pe pajiștea de tristă faimă, Green, unde se instala butucul călăului în zilele când se tăia capul vreunui osândit; păsările ciuguleau o iarbă hrănită cu sângele patrioților scoțieni, al criminalilor de stat, al favoriților căzuți în dizgrație.

Se grebla iarba din Green, se măturau potecile pietruite fără ca păsările să se sperie; căci nimeni n-ar fi cutezat să se atingă de corbii aceștia care trăiau acolo, din vremuri depărtate, apărați de o superstiție a cărei obârșie se pierduse.

Oștenii gărzii ieșeau din odăile lor, încătărămându-și în grabă centiroanele sau ghetrele, punându-și chivăra de fier, și se încolonau pentru parada de toate zilele care, în dimineața aceea căpăta o însemnătate

deosebită, căci ne aflam la întâi august, hramul Sfântului Petru-în-Lanțuri căruia îi era închinată bisericuța - și aniversarea turnului. Zăvoarele scârțâiră la ușa scundă a celulei. Temnicerul cu lanțul de chei în mână deschise, aruncă o privire înăuntru și-l lăasă să intre pe bărbier. Acesta, un om cu ochii mici, nasul mare și o gură rotundă, venea odată pe săptămână să radă barba lui Roger Mortimer cel tânăr. În lunile de iarnă, operația asta era un chin pentru prizonier, căci comandantul Stephen Seagrave, guvernatorul turnului, declarase:

- Dacă lordul Mortimer, tot mai ține să fie bărbierit, îi voi trimite bărbierul, dar nu sunt obligat să-i fac rost de apă caldă.

Și lordul Mortimer rezistase la această caznă, mai întâi pentru a-l sfida pe comandant, apoi fiindcă vrăjmașul său de moarte, regele Eduard, se purta cu o frumoasă barbă blondă și, în sfârșit, mai ales pentru el însuși, știind că dacă cedează asupra acestui punct, s-ar lăsa încetul cu încetul pradă decăderii trupești. Avea sub ochi pilda unchiului care nu se mai îngrijea defel. Cu bărbia năpădită de un păr încâlcit, cu şuvițele rare împrăștiat pe cap, după optsprezece luni de temniță lordul de Chirk avea înfățișarea unui bătrân sihastru și se plângea neconținut de beteșugurile care-l copleșeau.

- Doar durerile bietului meu trup, zicea el, îmi dovedesc că mai sunt încă viu.

Așadar, Mortimer cel tânăr primise în fiecă săptămână pe bărbierul Ogle, chiar atunci când trebuia spartă gheața în lighean, iar briciul îi lăsa obrajii însângerați. Răbdarea lui își găsisse răsplata, căci băgase de seamă după câteva luni că acest Ogle putea să-i slujească drept om de legătură cu lumea de afară. Bărbierul avea un suflet ciudat; era lacom de câștig și totodată în stare să-ți facă un bine; suferea văzându-se într-o situație subalternă pe care o socotea mai prejos de meritele lui; intriga îi oferea prilejul unei tainice revanșe și un mijloc de a câștiga, împărțînd secretele celor mari, o oarecare importanță în propriii săi ochi. Baronul de Wigmore era negreșit bărbatul cel mai nobil, deopotrivă prin obârșie și prin felul de a fi, din câți cunoscuse vreodată. Și apoi, un prizonier care se încăpățânează, chiar și pe vreme de ger, să fie bărbierit, asta îți stârnește admirația!

Datorită bărbierului, Mortimer stabilise deci o legătură, vagă dar regulată, cu partizanii săi, și mai ales cu Adam Orleton, episcopul de Hereford; prin bărbier; aflase că locotenentul comandant al gărzii turnului, Gérard de Alspaye, putea fi câștigat pentru cauza sa; și tot prin bărbier

urzise pe îndelete ițele unei evadări. Episcopul îi trimitea vorbă că la vară va fi scăpat. Și iată că vara sosise...

Prin fereștrua anume făcută în ușă, temnicerul arunca din când în când o uitătură, fără vreo bănuială deosebită, doar din nărav profesional.

Întemnițatul, cu un castronaș de lemn sub bărbie - regăsi-va el vreodată ligheanul de argint cizelat de care se sluzea odinioară? - asculta cuvintele obișnuite ale bărbierului, rostite înapoi cu glas foarte tare pentru a-l amăgi pe temnicer. Soarele, vara, căldura... Era ceva vrednic de luare aminte, zicea el, că în ziua de sfântul Petru se nimerise întotdeauna vreme frumoasă...

Aplecându-se mai mult peste briciul său, Olge suflă la urechea prizonierului:

- *Be ready tonight, my Lord.*¹

Mortimer nici nu tresări. Doar ochii de culoarea silexului, sub sprâncenele stufoase, se întoarseră spre ochii mici și negri ai bărbierului. Acesta își întări spusele, clipind:

- *Als paye?*... întrebă în șoaptă Mortimer.

- *He'll go with us*², răspunse bărbierul trecând la cealaltă parte a obrazului.

- *The Bishop?*³... mai întrebă Mortimer.

- *He'll be waiting for you outside, after dark*⁴, spuse bărbierul, și începu iar să vorbească foarte tare de dogoarea soarelui, de parada ce se pregătea, de jocurile ce vor avea loc după-amiază...

Odată bărbierit, Mortimer își spală fața și se șterse cu o pânză, fără să-i simtă măcar asprimea.

Iar după ce Ogle ieși, însoțit de temnicerul șef, întemnițatul își prinse pieptul cu amândouă mâinile și răsuflă adânc. Se stăpânea să nu țipe. "Fii gata pentru astă-seară". Cuvintele îi vâjâiau în cap. Se putea oare să fie, în sfârșit, pentru seara asta?

Se apropie de culcușul în care moțâia tovarășul său de temniță.

- Unchiule, spuse el, treaba e hotărâtă pentru astă-seară.

Bătrânul lord de Chirk se întoarse gemând, își ridică spre nepotu-său ochii spălăciți, care străluceau cu un licăr verzui în întunericul celulei, și răspunse a lehamite:

- Nu scapă nimeni din turnul Londrei, fătul meu. Nimeni... Nici astă-seară și niciodată.

Mortimer cel tânăr avu un gest de enervare. Pentru ce această împotrivire încăpățânată, acest refuz de a înfrunta riscul din partea unui om care, oricum, nu mai avea mult de trăit? Se ținu să nu răspundă ca să nu-și iasă din sărute. Deși vorbeau franțuzește între dâșii, ca toată curtea și nobilimea, pe când slugile, soldații și poporul de rând vorbeau englezește, se temeau întotdeauna să nu-i audă cineva.

Mortimer se întoarse la răsufătoare și privi parada de jos în sus, cu sentimentul bucuriei nestăpânite că o vede de acolo poate pentru ultima oară.

În dreptul ochilor săi treceau neconținut ghetrele oștenilor; bocancii groși de piele băteau pietrele. Și lordul de Wigmore nu se putea opri să nu admire mișcările precise ale arcașilor, minunații arcași englezi, cei mai iscusiți din Europa, care trăgeau până la douăsprezece săgeți pe minut.

În mijlocul pajiștii, locotenentul Alspaye, țeapăn ca un par, își răcnea comenzile și prezenta garda guvernatorului fortăreței. Nu puteai pricepe cum de acest tânăr înalt și blond, trandafiriu la față, arătând atâta râvnă în slujba lui, punând atâta suflet în dorința de a-și face pe deplin datoria, putuse accepta să trădeze. Trebuie să-l fi împins la asta alte motive decât pofta de câștig. Ca mulți ofițeri, șerifi, episcopi și seniori, Gérard de Alspaye, locotenent al gărzii turnului Londrei, dorea să vadă Anglia scăpată de miniștrii ticăloși care-l înconjurau pe rege; tinerețea lui visa să joace un rol eroic; afară de asta nutrea ură și dispreț pentru șeful său, guvernatorul Seagrave.

Acesta din urmă, un chior cu obrajii fleșcăiți, bețiv și leneș, nu-și datora înalta dregătorie decât protecției unor miniștri ticăloși. Adoptând în văzul lumii năravurile pe care regele Eduard și le arăta în fața curții, guvernatorul se sluzea, după poftă, de garnizoana lui ca de un harem. Iar gusturile îl împingeau mai cu seamă spre flăcăii înalți și blonzi; de aceea viața locotenentului Alspaye, tânăr foarte cucernic și străin de tot ce-i stricăciune, ajunsese un iad. Fiindcă mai de mult respinsese dragăstoasele asalturi ale guvernatorului, Alspaye trebuia să îndure acum neconținutele persecuții ale acestuia. Nu era sâcăială, nici ocară, pe care Seagrave să nu i-o facă. Chiorul avea bucuria cruzimii. Chiar acum, trecând în revistă oștenii, își batjocorea locotenentul cu glume grosolane pentru tot felul de fleacuri, pentru o aliniere greșită, pentru o pată de rugină pe lama unui cuțit, pentru o găurică

neînsemnată în pielea vreunei tolbe de săgeți. Singurul său ochi nu căuta decât cusurul.

Deși era sărbătoare, zi în care nu se dădeau pedepse, guvernatorul porunci ca trei oșteni să fie biciuiți de îndată, din pricina echipamentului lor neîngrijit cum se cuvine. Un sergent se duse să aducă vergile. Oamenii pedepsiți trebuiră să-și lase jos nădragii în fața camarazilor aliniați. Guvernatorul păru să facă mare haz de priveliște.

- Dacă garda nu se înfățișează mai bine, spuse el, rândul viitor o vei păți tu, Alspaye.

Apoi, toată garnizoana, în afară de santinele, porni spre bisericuță să asculte slujba și să cânte psalmi.

Vocile aspre și false ajungeau până la prizonierul care pândea în dosul răsuflătorii.

"Fii gata pentru astă-seară, stăpâne..."

Fostul împuternicit al regelui în Irlanda nu înceta să cugete că diseară va fi, poate, liber. Avea o zi întreagă de așteptare, de speranță și de teamă. Teamă ca Ogle să nu facă vreo prostie în executarea planului pregătit, teamă ca Alspaye să nu se răzgândească în ultima clipă, îmboldit iar de simțul datoriei... Să-și frământa mintea o zi întreagă ca să prevadă toate piedicile neașteptate, tot ceea ce întâmplarea poate scoate în cale pentru ca o evadare să dea greș.

"Mai bine, își spuse el, să nu mă gândesc la asta, și să cred că totul va merge bine. Lucrurile se întâmplă întotdeauna altminteri de cum ni le putem închipui". Dar gândul i se întorcea la aceleași griji. "Vor fi oșteni de veghe pe drumurile dimprejur..."

Deodată, dintr-o săritură, se trase îndărăt. Corbul se apropiase tiptil, de-a lungul zidului, și de data asta era cât pe ce să-și înfigă ciocul în ochiul întemnițatului.

- A! Eduard, Eduard, acum te-ai cam întrecut cu gluma, scrâșni Mortimer între dinți. Azi, unul din noi doi trebuie să învingă.

Trupa ieșise tocmai din biserică și intrase în sala de mese, pentru ospățul tradițional.

Temnicerul se ivi iar în pragul celulei, urmat de paznicul însărcinat să împartă hrana deținuților. Fiertura de bob era, ca la zile mari, îngrășată cu un pic de carne de berbec.

- Încearcă de te scoală în picioare, unchiule, spuse Mortimer.

- Și nu ne duce nici la liturghie de parcă am fi niște afurisiți! se plânse bătrânul lord fără să se miște de pe scândura lui.

Temnicerul șef se depărtase. Deținuții nu vor mai vedea pe nimeni până seara.

- Așadar, unchiule, ești într-adevăr hotărât să nu mă însoțești? întrebă Mortimer.

- Să te însoțesc unde, fătul meu? răspunse lordul de Chirk. Nimeni nu evadează din turn, ți-am mai spus-o. Nimeni n-a izbutit vreodată să scape de aici. Și nici nu se cade să te răzvrătești împotriva regelui tău. Eduard nu e cel mai bun rege din câți a avut Anglia, fără îndoială, iar cei doi Despenser ai săi ar merita foarte bine să fie în locul nostru. Dar nu-ți alegi regele, îl slujești și atât. Niciodată n-ar fi trebuit să vă ascult, pe tine și pe Thomas de Lancastre, când ați ridicat armele. Căci Thomas a fost decapitat, iar noi, uite unde am ajuns...

Era ceasul când, după câteva înghițituri de mâncare, consimțea să vorbească, cu o voce monotonă și obosită, repetând de altfel aceleași cuvinte pe care nepotu-său le auzea mereu de optsprezece luni.

La șaiszeci și șapte de ani, Mortimer bătrânul nu mai avea nimic din bărbatul chipeș, nici din marele senior ce fusese, vestit pentru turnirurile minunate pe care le dădea la castelul din Kenilworth și despre care trei generații mai vorbeau încă. Nepotu-său se silea zadarnic să ațâțe jarul stins din inima acestui moșneag istovit.

- Mai întâi că nu mă vor ține picioarele, adăugă el.

- De ce nu încerci nițel? Dă-te jos din pat. Și apoi, ți-am mai spus-o, te voi duce eu în cârcă.

- Ai spus-o! Ai să mă duci pe deasupra zidurilor și apoi în apă unde eu nu știu să înot. Ai să-mi duci capul pe butucul călăului, asta e, și pe al tău odată cu el. Poate că Dumnezeu e pe cale să lucreze acum la mântuirea noastră, iar tu vei strica totul cu încăpățânarea ta smintită. Așa s-a întâmplat întotdeauna: răzvrătirea e în sângele neamului Mortimer. Adu-ți aminte de întâiul Roger din spița noastră, fiul episcopului și al fiicei regelui Herfast. Bătuse oastea regelui Franței sub zidurile castelului său de la Mortemer-en-Bray. Și cu toate acestea, i-a adus atât de mare ocară lui Wilhelm Cuceritorul, văru-său, încât moșiile și averile i-au fost luate...

Așezat pe scaunul fără spetează, Roger Mortimer de Wigmore își încrucișă brațele pe piept, închise ochii și se lăsă puțin pe spate ca să-și

sprijine umerii de pereți. Trebuia să îndure în fiecare zi pomenirea străbunilor, să-l asculte pe Roger Mortimer de Chirk povestind pentru a suta oară cum Ralph Bărbosul, fiul întâiului Roger, debarcase în Anglia alături de ducele Wilhelm și cum primise ținutul Wigmore drept feudă și de ce lorzii Mortimer își întindeau de atunci încoace puterea peste patru comitate.

Din sala de mese răzbeau cântecele de beție pe care le răgeau oștenii la sfârșitul ospățului.

- Te rog, unchiule, izbucni Mortimer cel tânăr, lasă-i pentru o clipă pe strămoșii noștri. Nu-s așa de grăbit ca tine să-i întâlnesc. Da, știu bine că ne tragem dintr-un rege. Dar sângele regilor n-are preț mare într-o temniță. Nu cumva paloșul lui Herfast al Danemarcei ne va scăpa de aici? Unde ni-s moșiile? Și unde ni-s veniturile? Ni le aduce oare cineva în această celulă? Și chiar dacă-mi vei pomeni iar numele străbunelor noastre: Hadewige, Melisinde, Mathilde la Mesquine, Walcheline de Ferrers, Madousa de Braose, sunt oare acestea singurele femei la care aș putea visa până la ultima mea suflare?

Mortimer de Chirk rămase o clipă buimăcit, cercetându-și distrat mâna umflată cu unghiile peste măsură de lungi, rupte pe alocuri. Apoi spuse:

- Fiecare își umple temnița cum poate, bătrânii cu trecutul apus pentru totdeauna, tinerii cu ziua de mâine pe care n-o vor apuca. Tu, fătul meu, îți închipui că toată Anglia te îndrăgește și se zbate pentru tine, că episcopul Orleton ți-e prieten credincios, că regina însăși luptă să te scoată de aici și că vei pleca de îndată spre Franța, spre Aquitania, spre Provența, mai știu eu unde! Și că de-a lungul drumului tău clopotele bisericilor îți vor suna de bun-venit. Dar ai să vezi că astă seară nu va veni nimeni.

Își trecu degetele peste pleoape, cu un gest de lehamite, apoi se întoarse la perete.

Mortimer cel tânăr se apropie iar de răsuflătoare, își vârî o mână între gratii și o lăsă, ca moartă, pe pământul acoperit de colb.

"Acuma, gândi el, unchiul va moțai până diseară. Apoi, în ultima clipă, are să se hotărască. Ce-i drept, nu-mi va fi ușor cu dânsul; nu se va nărui oare tot planul din pricina lui?... A, iată-l pe Eduard!"

Pasărea se oprise la mică distanță de mâna nemișcată și-și ștergea ciocul negru cu laba.

"Dacă o sugrum, evadarea îmi va reuși. Dacă-mi scapă, nu voi ieși de aici".

Nu mai era doar o joacă, ci o prinsoare cu destinul. Ca să-și umple așteptarea, să-și amăgească neliniștea, întemnițatul avea nevoie să descopere semne prevestitoare, și pândea cu un ochi de vânător, corbul uriaș. Acesta însă, ca și cum ar fi simțit primejdia, se depărta.

Oștenii ieșeau din sala de mese, cu fețele aprinse. Se împrăștiară în cete mici prin curte, pentru jocurile, alergările și luptele care țineau de datina sărbătorii. Vreme de două ceasuri, dezbrăcați până la brâu, nădușiră în bătaia soarelui, arătându-și care mai de care puterea la trântă sau iscusința în aruncarea buzduganului într-un par.

Se auzea glasul guvernatorului strigând:

- Premiul regelui! Cine-l va câștiga? Un șiling⁵!

Apoi pe la scăpătatul soarelui, se duseră să se spele la hârdaie și, mai gălăgioși de cum erau dimineața, tot vorbind între ei despre isprăvile și înfrângerile lor, se băgară iarăși în sala de mese pentru a se pune din nou pe mâncat și pe băut. Care nu era beat în seara de Sân'Petru merita disprețul camarazilor săi! Prizonierul îi auzea năpustindu-se la ulcelele de vin. Întunericul se lăsa peste curtea temniței, întunericul albăstriu al serilor de vară, iar mirosul de nămol, ce venea din șanțurile de scurgere și din fluviu, se făcea tot mai pătrunzător.

Deodată, un croncănit furios, răgușit, prelung, unul din țiپetele acelea de animale care-i tulbură pe oameni, sfâșie aerul în fața răsufălătorii.

- Ce-i acolo? întrebă bătrânul lord de Chirk din fundul celulei.

- Mi-a scăpat, spuse nepotu-său. I-am prins aripa în loc să-l apuc de gât.

Mai păstra între degete câteva pene negre pe care le privea mâhnit în lumina nehotărâtă a asfințitului. Corbul dispăruse și, de data asta, nu se va mai întoarce.

"E o nerozie copilărească să dau vreo importanță acestui lucru, își zicea Mortimer cel tânăr. Haide, ceasul se apropie". Dar era bântuit de presimțiri rele.

Tăcerea stranie care cuprinsese turnul de câteva clipe îl făcu să se gândească la altceva. Nici un zgomot nu mai venea din sala de mese; glasurile chefliilor tăcuseră: clinchetul farfuriilor și urcioarelor încetase. Nu se mai auzea decât lătratul unui câine dinspre grădini și strigătul depărtat al unuia luntraș pe Tamisa... Să fi mirosit cineva complotul lui Alspaye, și

această tăcere a fortăreței se datora oare buimăcelii care urmează după descoperirea unei mari trădări?

Cu fruntea lipită de gratiile ferestrei și ținându-și răsuflarea, deținutul iscodea întunericul și-și ciulea urechea la cel mai mic foșnet. Un arcaș străbătu curtea clătinându-se pe picioare și se duse să verse lângă zid, apoi căzu lat fără să mai miște. Mortimer îi deslușea trupul, nemișcat în iarbă. Cele dintâi stele se și iveau pe cer. Noaptea va fi luminoasă.

Din sala de mese mai ieșiră doi oșteni, ținându-se de burtă și se prăbușiră la piciorul unui copac. Asta nu era o beție obișnuită, de vreme ce doboră oamenii ca o lovitură de ciomag.

Mortimer de Wigmore își căută cizmele pe pipăite, într-un ungher al celulei și le trase în picioare; lunecau ușor căci pulpele i se sfrijiseră.

- Ce faci, Roger? întrebă Mortimer de Chirk.

- Mă pregătesc, unchiule. Clipa se apropie. Prietenul nostru Alspaye pare să fi pus bine la cale lucrurile. Ai putea zice că nu mai mișcă nimic în turn.

- E drept că nu mi-a adus cina, spuse bătrânul lord cu un tremur în glas.

Roger Mortimer își vârî cămașa în nădragi, strânse catarama centurii în jurul tunicii sale de războinic. Hainele îi erau prăpădite și boțite, căci de optsprezece luni nu voiau să-i dea altele, și avea pe dânsul vesmintele de luptă, așa cum se afla când i-au scos armura strâmbată, de i-au sfâșiat buza de jos cu apărătoarea de sub bărbie.

- Dacă izbutești, voi rămâne singur aici, și toată răzbunarea lor va cădea pe capul meu, mai spuse lordul de Chirk

În încăpățânarea zadarnică cu care moșneagul încerca să-și abată nepotul de la gândul evadării se simțea mai ales grija de propria lui piele.

- Ascultă, unchiule, iată-i că vin. Acum, scoală-te.

Pași răsunau pe lespezile de piatră, apropiindu-se de ușă. Se auzi un glas:

- My Lord!

- Tu ești, Alspaye?

- Da, my Lord, dar nu am cheia. În beția lui, temnicerul a rătăcit legătura de chei, și acum, în halul în care se află nu-i chip să scoți o vorbă de la dânsul. Am căutat peste tot.

De pe priciul unde zăcea lordul de Chirk se auzi un râset scurt.

Mortimer cel tânăr scăpă o înjurătură de ciudă. Mințea oare Alspaye, prins de frică în ultima clipă? Dar dacă-i așa, de ce mai venise? Sau era numai întâmplarea, întâmplarea absurdă pe care întemnițatul încercase toată ziua să și-o închipuie, și acum i se înfățișa sub acest chip?

- Totul e gata, my Lord, crede-mă, continuă Alspaye. Pulberea episcopului pe care le-am vârat-o în vin a făcut minuni. Și fără ea erau beți turtă și nu-și dădeau seama de nimic. Acum, zac toți în neștire, ca morți. Funiile sunt pregătite, luntrea vă așteaptă. Dar n-am cheia.

- Câtă vreme mai avem?

- Santinelele n-ar putea să simtă ceva încă o bună jumătate de ceas. Au cheuit și ele înainte de a intra în schimb.

- Cine te însoțește?

- Ogle.

- Trimite-l să aducă un baros, un ic, o pârghie și apucați-vă să scoateți piatra din zid.

- Mă duc cu dânsul și mă-ntorc îndată.

Cei doi bărbați se depărtară. Roger Mortimer măsura timpul după bătăile inimii sale. Din pricina unei chei rătăcite!... Și acum ar fi de ajuns ca o santinelă, dintr-o pricină oarecare, să-și părăsească postul de veghe pentru ca totul să dea greș... Bătrânul lord însuși tăcea și i se auzea răsuflarea întretăiată în fundul celulei.

Curând, o rază de lumină răzbi pe sub ușa. Alspaye se întorcea, cu bărbierul care aducea lumânare și scule. Se apucară să desprindă piatra din peretele în care zăvorul intra de două degete. Se sileau să-și înăbușe ciocăniturile; dar chiar și așa, li se părea că ecoul răsună în tot turnul. Sfărâmături de piatră cădeau pe jos. În cele din urmă, lespedea se surpă și ușa se deschise.

- Dă-i zor, my Lord, spuse Alspaye.

Chipul trandafiriu, în licăreala lumânării, era îmbrobonit de sudoare, și mâinile îi tremurau.

Roger Mortimer de Wigmore se apropie de unchiu-său și se aplecă peste dânsul.

- Nu, du-te singur, fiule, spuse Mortimer de Chirk; trebuie să scapi de aici. Dumnezeu să te aibă în paza lui. Și nu fi supărat pe mine pentru că-s bătrân.

Își apucă nepotul de mânecă și-l trase spre el, făcându-i somnul crucii pe frunte.

- Tu să ne răzbuni, Roger, mai șopti el.

Și, îndoindu-și spinarea, Roger de Wigmore ieși din celulă.

- Pe unde o luăm? întrebă el.

- Pe la bucătării, răspunse Alspaye.

Locotenentul, bărbierul și întemnițatul urcară câteva trepte, merșeră de-a lungul unui coridor, străbătută mai multe încăperi întunecoase.

- Ești înarmat, Alspaye? șușoti deodată Mortimer.

- Am la mine pumnalul.

- E cineva, acolo!

Lângă zid, stătea un om pe care Mortimer îl zărise înaintea celorlalți. Bărbierul acoperi cu palma flacăra palidă a lumânării, locotenentul își trase jungherul din cingătoare, și tustrei încetiniră pasul.

În întuneric, omul rămânea nemișcat. Cu umerii și brațele lipite de zid, cu picioarele răscăcărâte, părea că abia se poate ține să nu cadă.

- E Seagrave, spuse locotenentul.

Înțelegând că fusese drogat împreună cu oștenii săi, guvernatorul chior izbutise să se târâie până acolo și lupta cu o toropeală de neînvins. Vedea cum prizonierul său o șterge; își vedea locotenentul care-l trădase: dar gura lui nu reușea să scoată un sunet, picioarele refuzau cea mai mică mișcare, iar în singurul său ochi, sub o pleoapă ce se lăsa greoaie, puteai citi spaima de moarte. Locotenentul îi trase un pumn drept în obraz; capul guvernatorului se ciocni de piatra zidului, și trupul căzu mototol.

Cei trei oameni trecură pe lângă ușa deschisă a sălii de mese în care făcliile fumegau; toată garnizoana era acolo, adormită. Lungiți pe mese, prăbușiți pe bănci, întinși pe jos, arcașii sforăiau cu gura căscată, în poziții caraghioase, de parcă un vrăjitor i-ar fi cufundat într-un somn de o sută de ani. Aceeași priveliște la bucătăriile luminate de jăratecul ce scânteia roșiatic sub cazanele de mâncare, și unde plutea un miros greu de untură arsă. Cantinierii gustaseră și dâșii din vinul de Aquitania în care bărbierul Ogle băgase somniferul; și zăceau, care sub butucul de tăiat carne, care lângă raftul de pâine, care printre urcioarele golite, cu burta în sus și brațele desfăcute. Doar un cotoi mai mișca, ghiftuit de carne crudă, călcând cu băgare de seamă printre mese.

- Aici, my Lord, spuse locotenentul ducându-l pe prizonier spre o cămară folosită drept latrină și totodată hârdău în care se vărsau apele murdare din bucătărie.

Încăperea avea o fereastră, singura deschizătură în zid dinspre partea asta, prin care ar fi putut trece un om.

Ogle aduse o scară de frânghie pe care o ascunsese într-o ladă, și trase mai aproape un scaun. Scara fu prinsă de pervazul ferestrei; locotenentul trecu cel dintâi, apoi Roger Mortimer, apoi bărbierul. Și după câteva clipe erau tustrei agățați de scară, lunecând de-a lungul zidului, la treizeci de picioare deasupra apei lucioase a șanțurilor. Luna nu se înălțase încă pe cer.

"Într-adevăr, gândi Mortimer, unchiu-meu n-ar fi putut niciodată s-o șteargă astfel".

O mogâldeată neagră se mișcă lângă dânsul, cu un foșnet de pene. Cuibărit într-un meterez, era un corb mare sculat din somn. Instinctiv, Mortimer întinse mâna, scotoci prin penele calde și dădu de gâtul pasării care scoase un țipăt lung, dureros, aproape omenesc; evadatul strânse din toate puterile, răsucindu-și mâna până simți cum trosnesc oasele corbului printre degete.

Stârvul animalului căzu în apă cu un pleoscăit.

- *Who goes there?* răcni numaidecât o santinelă.

Și o chivără se aplecă dintr-un meterez, în vârful turnului clopotniței.

Cei trei fugari, agățați de scara de frânghie, se lipiră de zid.

"De ce am făcut asta? se întrebă Mortimer. Ce ispită neroadă m-a împins? Ne pândeau și așa destule primejdii, de ce să mai stârnesc altele?"

Dar santinela, căreia îi venise inima la loc, văzând tăcerea din jur, își continuă rondul de noapte, și o vreme i se auziră pașii depărtându-se în întuneric.

Fugarii începură iar să coboare. În acest anotimp, apa din șanțurile cetății nu era prea adâncă. Cei trei bărbați își dădură drumul în apă, afundându-se până la umeri, și o luară de-a lungul temeliilor fortăreței. Ținându-se cu mâna de pietrele zidului roman, ocoliră turnul clopotniței, apoi trecură șanțul silindu-se să nu facă prea mult zgomot. Taluzul era lunecos, acoperit de nămol. Fugarii începură să-l urce cățărându-se de-a bușilea, ajutându-se unul pe altul, apoi, odată ajunși sus, alergară, îndoiiți de spate, până la malul fluviului. Acolo, o luntre îi aștepta, pitită în ierburi. Doi

luntrași stăteau gata, cu mâinile pe vâsle; un om înfășurat într-o mantie de culoare închisă, purtând pe cap o pălărie cu urechiere, ședea în spatele lor; acesta fluiera încetișor de trei ori; fugarii săriră în luntre.

- My Lord Mortimer, spuse bărbatul în mantie, întinzând mâinile.

- My Lord Bishop, răspunse evadatul făcând același gest.

Degetele sale atinseră nestemata unui inel spre care își plecă buzele.

- *Go ahead, quickly!*² porunci prelatul celor doi vâslași.

Și vâslele tăiară apa.

Adam Orleton, episcop de Hereford, numit de papă în scaunul său împotriva voinței regelui și cap al opoziției clerului, reușise să înlesnească evadarea celui mai de seamă senior al regatului. Orleton e cel care pusese totul la cale, pregătise totul, îl ademenise pe Alspaye, încredințându-l că are să-și câștige dintr-o dată o înaltă situație în lumea asta și un loc în rai dincolo; tot el făcuse rost de narcoticul care cufundase în somn toată garda turnului Londrei.

- Treaba a mers bine, Alspaye? întrebă episcopul.

- Cum nu se poate mai bine, my Lord, răspunse locotenentul. Cât timp au să doarmă ăia?

- Două zile bune, fără îndoială... Am aici ceea ce făgăduisem fiecăruia din voi, spuse prelatul, arătând o pungă grea pe care o ținea sub mantie. Și pentru domnia-ta, my Lord, am de asemenea banii de cheltuială, barem cât e nevoie pentru câteva săptămâni.

În clipa aceea se auzi o santinelă răcnind:

- *Sound the alarm!*⁸

Dar luntrea se și depărtase pe fluviu, și toate strigătele santinelei nu izbutiră să trezească oștenii din turn.

- Îți datorez totul, și mai cu seamă viața, îi spuse Mortimer episcopului.

- Stai să te vezi mai întâi în Franța, răspunse acesta, și numai atunci vei putea să-mi mulțumești. Caii ne așteaptă pe celălalt mal, la Bermondsey. O corabie e tocmită, lângă Dover, gata să ridice ancora.

- Pleci cu mine?

- Nu, my Lord, n-am nici un motiv să fug. De îndată ce te voi vedea îmbarcat, mă întorc în eparhia mea.

- Nu ți-e teamă de ce ți s-ar putea întâmpla, după cele ce ai făcut?...

- Sunt slujitor al bisericii, răspuse episcopul cu un pic de ironie. Regele mă urăște, dar nu va îndrăzni să se atingă de mine.

Prelatul acesta cu vocea potolită, care flecărea în mijlocul Tamisei, tot așa de liniștit de parcă ar fi fost în palatul său episcopal, avea un curaj deosebit, și Mortimer îl admiră sincer.

Vâslașii stăteau la jumătatea bărcii: Alspaye și bărbierul se instalaseră în față.

- Și regina? întrebă Mortimer. Văzut-o-ai în ultima vreme? E tot așa de chinuită?

- Regina se află deocamdată în Yorkshire, unde regele face o călătorie, ceea ce de altminteri ne-a ușurat mult treaba. Soția domniei tale...

Episcopul rosti ceva mai apăsător ultimele cuvinte.

-...Soția domniei tale mi-a trimis deunăzi vești din partea ei.

Mortimer se simți roșind și fu recunoscător întunericului care-i ascundea tulburarea. Își arătase îngrijorarea pentru soarta reginei, chiar înainte de a se fi interesat de ai săi și de propria sa nevastă. În aceste optsprezece luni de temniță, nu se gândise oare decât la regina Isabelle?

- Regina îți dorește tot binele, urmă episcopul. Din banii ei, din puținii bani pe care bunii noștri prieteni Despenserii consimt să-i lase reginei, mi-a dat ceea ce-ți voi preda domniei tale ca să poți trăi în Franța. Cât despre celelalte, pentru Alspaye, pentru bărbier, pentru caii și corabia care te așteaptă, eparhia mea a făcut față cheltuielilor.

Își pusese mâna pe brațul fugarului.

- Dar ești ud leoarcă! adăugă el.

- Nu-i nimic, spuse Mortimer, aerul libertății are să mă usuce repede.

Se ridică, lepădă tunică și cămașa de pe dânsul, și rămase în picioare, gol până la brâu, în mijlocul bărcii. Avea trupul frumos, bine legat, cu umeri zdraveni, cu spinarea lungă și vânjoasă; temnița îl slăbise, fără să scadă însă impresia de vlagă pe care ți-o dădea făptura lui. Luna care se ivise deodată, îl scălda într-o lumină de aur și-i scotea în relief pieptul.

- Prielnică îndrăgostiților și funestă pentru fugari, rosti episcopul, arătând luna. Bine că am plecat la timp.

Pe pielea și în părul său ud, Roger Mortimer simțea cum pătrunde aerul nopții, plin de mirosul ierburilor și apei. Netedă și neagră, Tamisa gonea de-a lungul bărcii, iar vâslele stârneau stropi de aur. Malul celălalt se apropia.

Marele senior se întoarse spre a privi pentru ultima oară turnul înalt, uriaș, rezemat de fortificațiile, de meterezele, de rambleurile sale.

"Nimeni nu evadează din Turn...".

De mai multe veacuri, era întâiul prizonier care scăpase de acolo; își dădea seama cât de însemnată îi era fapta și cât de mare ocara ce-o aducea puterii regilor.

În urma lor, orașul adormit se profila în întuneric. De-a lungul celor două maluri și până la podul vegheat de turnurile sale înalte, se legănau încet catargele înghesuite, numeroase, ale corăbiilor Hansei din Londra, Hansei teutonice, Hansei pariziene a negustorilor pe apă, ale corăbiilor venite din toată Europa, care aduceau postavurile fabricate la Bruges, arama, catranul, smoala, cuțitele, vinurile de Aquitania, și din Saintonge peștele uscat, și încărcau acolo pentru Flandra, pentru Rouen, pentru Bordeaux, pentru Lisabona grâul, pielea, cositorul, brânzeturile, și mai cu seamă lâna oilor englezești, cea mai bună din lume. Se recunoșteau după forma și poleiala lor marile galere venețiene.

Dar de pe acum Roger Mortimer de Wigmore se gândea la Franța. Se va duce mai întâi să ceară adăpost în Artois, vărului său Jean de Fiennes... Își desfăcu larg brațele, cu un gest de om liber.

Iar episcopul de Orleton, căruia îi părea rău că nu se născuse nici frumos, nici mare senior, contempla cu un fel de invidie acest trup voinic, gata să sară-n șa, torsul acesta sculptat, bărbia mândră, strașnicul păr încrețit, toată făptura aceasta care va duce cu dânsa în exil destinul Angliei.

REGINA JIGNITĂ

Perna de catifea roșie pe care regina Isabelle își ținea picioarele mici era roasă până la urzeală. În cele patru colțuri, ciucurii de aur atârnavu spălăciți; crinii Franței și leii Engliterei, brodați pe catifea, se destrămau. Dar la ce bun să schimbi perna asta, poruncind să ți se facă alta, de vreme ce și cea nouă, de îndată ce va fi adusă, are să treacă sub pantofii brodați cu perle ai lui Hugh Le Despenser, iubitul regelui! Regina privea perna veche care se tăvălise pe lespezile tuturor castelelor regatului, un anotimp în Dorset, altul în Norfolk, iarna la Warwick, iar astă-vară la Yorkshire, fără ca regele și curtea să fi rămas vreodată mai mult de trei zile în același loc. La 1 august, nici cu o săptămână înainte, se aflau la Cowick; ieri, se opriseră la Eserick; astăzi poposeau în grabă la Stăreția din Kirkham; poimaine vor porni iar spre Lockton, spre Pickering. Cele câteva tapiserii prăfuite, farfuriile și cămile lucrate în zarfuri, rochiile cam prea purtate care alcătuiau garderoba de călătorie a reginei Isabelle, vor fi din nou îngrămădite în cufere; patul cu polog va fi desfăcut pentru a fi așezat iar într-altă parte, așa de prăpădit în urma prea deselor mutări dintr-un loc într-altul încât părea gata să se năruie, patul în care regina dormea când cu însoțitoarea ei, lady Jeanne Mortimer, când cu fiu-său mai mare, prințul Eduard, de teamă să nu fie omorâtă, dacă ar rămâne singură. Oricum, Despenserii n-ar îndrăzni s-o înjunghie sub ochii prințului moștenitor... Și plimbarea continua în lungul și-n latul țării, prin câmpiile ei înverzite și castelele mohorâte.

Eduard al II-lea ținea să-l cunoască până și vasalii săi cei mai mărunți; își închipuia că le face mare cinste venind să-i vadă și că-și câștigă, prin câteva cuvinte prietenești, sprijinul lor credincios împotriva scoțienilor sau împotriva partidului celor din Țara Galilor. La drept vorbind, mai în câștig ar fi fost dacă s-ar fi arătat mai puțin. Firea sa bicisnică aducea dezordinea peste tot unde călca; ușurința cu care vorbea de treburile cărmuirii, și pe care el o socotea o atitudine de nepăsare regească, îi nemulțumea pe seniori, pe preoți și pe cetățenii de vază, veniți să-i înfățișeze problemele locale; intimitatea ce-o arăta față de atotputernicul său șambelan căruia îi mângâia

mâna în plin consiliu sau în timpul liturghiei, râsetele sale ascuțite, darurile ce se revărsau netam-nisam pe vreun grămatic tinerel sau pe vreun băiețandru de la grajduri, năucit de norocul ce dăduse peste dânsul, întârea poveștile scandaloase care circulau până-n cele mai depărtate târguri, unde soții își înșelau, firește, nevestele, ca oriunde aiurea, dar cu femei: și ceea ce se șușotea înainte de venirea regelui, se zicea cu glas tare după plecarea lui. Era de ajuns ca bărbatul acesta chipeș, cu barbă blondă dar cu suflet moleșit, să se arate undeva, cu coroana pe cap, pentru ca tot prestigiul maiestății regale să se topească numaidecât. Iar curtenii nesățioși din jurul său le puneau vârf la toate făcându-l să fie urât de toți. Inutilă, neputincioasă, regina privea la această decădere a regalității, plimbată de ici, colo. Simțăminte care se băteau cap în cap o sfâșiau: pe de o parte firea ei cu-adevărat regească, moștenită de la străbunii capetieni, se necăjea, se mânia, suferea văzând această năruire neîntreruptă a autorității capului încoronat; dar în același timp soția jignită, ocărâtă, amenințată, se bucura în taină la fiecare nou vrăjmaș pe care și-l făcea regele. Nu înțelegea cum de putuse iubi odinioară, sau se silise să iubească o ființă atât de vrednică de dispreț, și care se purta cu dânsa așa de mârșav. De ce o sileau să ia parte la călătoriile acestea, de ce o arătau, regină batjocorită, întregii țări? Regele și favoritul său își închipuiau că prin prezența ei amăgesc pe cineva și pot da legăturii lor un aer nevinovat? Sau poate vroiau s-o aibă sub ochi? Cum ar fi vrut ea să rămână la Londra sau la Windsor sau chiar în vreunul din castelele acelea ce i-au fost, chipurile, dăruite, ca să aștepte acolo o soartă mai bună sau numai bătrânețile! Și ce rău îi părea că Thomas de Lancastre și Roger Mortimer de Wigmore, acești mari seniori, cu adevărat bărbați, n-au putut duce la izbândă răzvrătirea lor, anul trecut...

Regina își înalță spre contele de Bouville, trimisul curții Franței, minunații săi ochi albaștri, și spuse aproape în șoaptă:

- De o lună încoace vezi ce viață duc, domnule Hugues. Nici măcar nu-ți cer să povestești aceste necazuri fratelui meu, nici unchiului meu Valois. Iată, patru regi au urmat unul după altul, pe tronul Franței: tatăl meu, regele Filip, care m-a măritat pentru interesele coroanei...

- Dumnezeu să-i odihnească sufletul, doamnă, Dumnezeu să i-l odihnească! rosti din toată inima, dar fără să ridice glasul, burduhănosul Bouville. Nu-i om în lume pe care să-l fi iubit mai mult, nici pe care să-l fi slujit cu mai multă bucurie.

-...apoi frate-meu Ludovic, care domni puțină vreme, apoi frate-meu Filip, cu care nu mă înțelegeam prea bine, dar căruia nu-i lipsea înțelepciunea...

Fața lui Bouville se posomorî nițel, ca întotdeauna când se vorbea în prezența lui despre regele Filip cel Lung.

-...în sfârșit, frate-meu Charles, care domnește acum, urmă regina. Toți au fost înștiințați de starea în care mă aflu, și n-au putut face nimic, sau n-au vrut să facă nimic. Anglia nu-i interesează pe regii Franței decât când e vorba de Aquitania. O prințesă a Franței pe tronul englez, pentru că devine totodată și ducesă de Aquitania, e în ochii lor o cheazășie a păcii. Iar dacă Guyenne rămâne o provincie liniștită, puțin le pasă că fiica sau sora lor de dincolo de mare pierde în rușine și delăsare. De le spui sau nu asta, totuna e. Dar zilele pe care le-ai petrecut lângă mine au fost plăcute, căci am putut vorbi în fața unui prieten. Și ai văzut cât de puțini am. Fără draga mea lady Jeanne, căreia îi trebuie mult curaj spre a împărtăși restriștea mea, n-aș avea nici măcar unul.

Rostind ultimul cuvânt, regina se întorsese spre doamna ei de companie, așezată lângă dânsa, Jeanne Mortiraer, strănepoată a vestitului seneșal de Joinville, o femeie înaltă, de treizeci și șapte de ani, cu trăsături regulate într-o față sinceră și cu mâini frumoase.

- Doamnă, răspunse lady Jeanne, mai mult face măria-ta pentru a-mi întări curajul, decât fac eu pentru a-l spori pe al măriei-tale. Și ai înfruntat mari primejdii ca să mă mai poți ține lângă măria-ta, de când soțul meu se află în temniță.

Regina, însoțitoarea ei și Bouville vorbiră mai departe, cu jumătate de glas, căci șoapta, conversația pe furiș, ajunseseră o deprindere necesară la această curte unde nu erai niciodată singur și unde regina trăia înconjurată de răuvoitori.

Chiar în clipa aceasta, într-un ungher al încăperii, trei cameriste ale reginei brodau o cuvertură de pat pentru lady Aliénor Le Despenser, soția favoritului, care, lângă o fereastră deschisă, juca șah cu prințul moștenitor. Ceva mai încolo, al doilea fiu al reginei, care împlinise de trei săptămâni șapte ani, își făcea un arc dintr-o nuia de alun; iar cele două fete, Isabelle și Jeanne, una de cinci și cealaltă de doi ani, așezate jos, se jucau cu niște păpuși din cârpe.

În timp ce mișca figurile pe tabla de fildeș, soția lui Despenser nu înceta să se uite într-ascuns la regină, silindu-se să tragă cu urechea la ce vorbește. Cu fruntea netedă dar uimitor de îngustă, cu ochii aprinși, foarte apropiați unul de altul, cu buza de jos ironică, femeia aceasta, fără a fi ceea ce se cheamă urâtă, avea slujenia care vine dintr-un suflet ticălos. Coborâtoare din neamul de Clare, făcuse o carieră destul de stranie, căci, cumnată a fostului ibovnic al regelui, cavalerul de Gaveston, executat cu unsprezece ani mai înainte, în 1312, de către baronii răsculați, era acum soția ibovnicului de azi al suveranului. Afla o plăcere bolnăvicioasă să ajute la amorurile bărbaților între dâșii pentru a-și sătura pofta de bani ca și ambițiile de putere. Pe deasupra, mai era și proastă: avea să piardă partida de șah doar pentru plăcerea de a spune cu glas provocator:

- Șah la regină... șah la regină!

Prințul moștenitor, Eduard, copil de unsprezece ani cu obraz fin și prelung, o fire mai curând ascunsă decât sfioasă, și care-și ținea aproape întotdeauna ochii în pământ, profita de cele mai mărunte greșeli ale partenerei sale și-și clădea silința să învingă.

Vântulețul de august aducea prin fereastra îngustă, boltită, pale de pulbere caldă; dar îndată ce soarele va fi apus, o răcoare jilavă se va lăsa din nou între zidurile groase și întunecate ale vechii stăreții de la Kirkham.

O larmă de glasuri amestecate venea din sala cea mare de adunări a canonicilor unde regele își ținea sfatul său ambulant.

- Doamnă, vorbi mai departe contele de Bouville, ți-aș închina bucuros toate zilele pe care le mai am de trăit dacă ele ți-ar putea fi de vreun folos. Ar fi o plăcere pentru mine, crede-mă. Ce alta mai îmi rămâne de făcut pe lumea asta de când sunt văduv decât să-i slujesc din toate puterile pe urmașii regelui care a fost binefăcătorul meu? Și lângă măria-ta mă văd mai aproape de dânsul. Ai, Doamnă, toată tăria lui sufletească și felul său de a vorbi, când binevoia să vorbească, și toată frumusețea lui, neștirbită de vreme. Când moartea îl răpuse, la patruzeci și șase de ani, abia dacă părea mai mult de treizeci. Așa vei fi și măria-ta. Ar zice oare cineva că ai avut acești patru copii...

Un surâs lumină trăsăturile reginei. Înconjurată de atâta ură, îi făcea bine să vadă un om devotat gata s-o slujească; umilită cum era în sentimentele ei de femeie, găsea o dulce alinare ascultând lauda adusă

frumuseții sale, chiar dacă venea din gura unui bărbat burduhănos cu părul sur și ochi de bătrân câine credincios.

- Am și împlinit treizeci și unu de ani, spuse dânsa, din care cincisprezece au trecut așa cum vezi. Asta poate că nu lasă urme pe obraz; dar sufletul poartă zbârciturile... și eu, Bouville, te-aș păstra bucuros pe lângă mine, dacă s-ar putea.

- Vai, doamnă! Văd că misiunea mea a ajuns la capătul ei, și fără mare succes. Regele Eduard m-a și făcut să înțeleg, de două ori, că nu mai am ce căuta, prefăcându-se mirat că mai sunt aici, de vreme ce l-a predat pe lombard Parlamentului regelui Franței.

Căci pretextul oficial al soliei lui Bouville era cererea de extrădare a unui oarecare Thomas Henry, făcând parte din importanta întreprindere financiară a fraților Scali de la Florența. Bancherul acesta, după ce luase în arendă unele moșii ale coroanei Franței, încasase veniturile considerabile fără a plăti vreodată ceea ce datora vistieriei, și în cele din urmă fugise în Anglia. Afacerea era serioasă, firește, dar i s-ar fi putut veni de hac prin scrisoare, sau prin trimiterea vreunui dregător al Curții de judecată, fără a mai pune pe drumuri un fost mare șambelan care făcea parte din sfatul restrâns al regelui. De fapt, Bouville fusese însărcinat să ducă mai departe o altă negociere, mai anevoioasă.

Monseniorul Charles de Valois, unchiul regelui Franței și al reginei Isabelle, își pusese în cap, mai an, să-și mărite una din ultimele sale fete încă necăpătuite, Maria, cu prințul Eduard, moștenitorul Angliei. Monseniorul de Valois - cine nu știa asta în Europa? - era tatăl unui cârd de șapte fete al căror măritiș fusese întotdeauna o pricină de mari griji pentru dânsul. Cele șapte fete îi veneau din trei căsătorii, deoarece de-a lungul zbuciumatei sale vieți, monseniorul Charles avusese nenorocirea de a rămâne de trei ori văduv.

Trebuia să ai mintea limpede ca să nu te pierzi în încâlceala asta de urmași, și să știi, bunăoară, când se pomenea de doamna Jeanne de Valois, că era vorba de contesa de Hainaut sau poate de contesa de Beaumont, adică de soția, de cinci ani încoace, a monseniorului Robert d'Artois. Căci două fete, ca să fie și mai mare încurcătura, purtau același nume. Cât despre Catherine, moștenitoarea tronului fantomă al Constantinopolei, și care era dintr-a doua căsătorie, ea se nimerise a fi luat drept soț, în persoana lui Filip

de Tarente, prinț de Achaia, pe un frate mai mare al primei neveste a tatălui ei. O adevărată halima!

Acum, monseniorul Charles îi propunea strănepotului său din Anglia pe prima născută din cea de a treia căsătorie a sa. La începutul anului, monseniorul de Valois trimisese o solie alcătuită din contele Henry de Sully, din Raoul Sevain de Jouy și din Robert Bertrand, zis "cavalerul cu Leu Verde". Ca să câștige bunăvoința regelui Eduard al II-lea, solii aceștia îl însoțiseră într-o expediție împotriva scoțienilor; dar iată că în bătălia de la Blackmore, englezii dăduseră dosul, lăsând ca solii francezi să cadă în mâna vrăjmașului. A trebuit să se negocieze eliberarea lor, să se plătească un tribut de răscumpărare pentru dânșii iar când, în cele din urmă, după atâtea peripeții neplăcute, s-au văzut slobozi, Eduard le răspunse pe ocolite, vorbind într-o doară, că însurătoarea fiului său nu poate fi făcută cât ai bate din palme, că problema e de prea mare însemnătate pentru a se lua o hotărâre fără a cere părerea Parlamentului, că Parlamentul va fi de altfel chemat în iunie să se rostească. Eduard vroia să lege această cerere în căsătorie de jurământul de credință pe care-l datora regelui Franței pentru ducatul de Aquitania... Și în cele din urmă, când Parlamentul fu adunat, nici nu i se ceru măcar să dezbată propunerea franceză.

De aceea, nerăbdător, monseniorul de Valois se folosise de întâiul prilej spre a-l trimite pe contele de Bouville al cărui devotament față de familia capețienilor nu putea fi pus la îndoială și care, fără a fi grozav de deștept, avea o bună experiență în acest soi de treburile. Bouville negociase odinioară la Neapoli, și atunci tot după sfaturile lui Valois, a doua căsătorie a lui Ludovic al X-lea cu Clémence a Ungariei; fusese epitrop al pruncului acestei regine încă înainte de a se fi născut, după moartea Aiuritului. Dar despre cele petrecute pe vremea aceea nu-i prea plăcea să vorbească. Împlinise de asemenea tot felul de misiuni la Avignon, pe lângă Sfântul Scaun; iar memoria sa era fără greș pentru tot ce privea legăturile de rudenie, încuscririle nespuse de încâlcite ale familiilor regale. Bunul Bouville se simțea tare necăjit la gândul că se va întoarce de data asta cu mâinile goale.

- Monseniorul de Valois, spuse el, va fi grozav de furios, el care a și cerut Sfântului Părinte dispensa cuvenită pentru această căsătorie...

- Am făcut ce-am putut, Bouville, întrerupse regina, și ți-ai dat singur seama de câtă trecere mă bucur... Dar nu-mi pare așa de rău ca dumitale; nu

doresc defel unei alte prințese din familia mea să îndure ce îndur eu aici.

- Doamnă, răspunse Bouville coborându-și glasul și mai mult, te îndoiești de fiul măriei-tale? Pare, slavă Domnului, să-ți semene mai curând măriei-tale decât tatălui său!... Te am înaintea ochilor la vârsta lui, în grădina Palatului din Paris, sau la Fontainebleau...

Un zgomot îi tăie vorba. Ușa se deschise pentru a-l lăsa să treacă pe regele Angliei. Acesta intră călcând iute, cu capul dat pe spate, mângâindu-și barba blondă cu un gest nervos care la dânsul era semnul mâniei. Sfetnicii săi obișnuiți îl urmau, adică cei doi Despenser, tatăl și fiul, cancelarul Baldock, contele de Arundel și episcopul de Exeter. Mai făceau parte din această suită, dar parcă în silă, cei doi frați vitregi ai regelui, conții de Kent și de Norfolk, tineri care aveau în vine și sânge francez, căci mama lor era însăși sora lui Filip cel Frumos; aceeași silă o arăta și Enric de Leicester, personaj scund și îndesat, cu ochi mari limpezi ieșiți în afară, zis și Gât-Sucit, din pricina unui betșug al cefei și umerilor care-l făcea să-și țină capul strâmb și astfel să dea de furcă armurierilor însărcinați să-i făurească platoșele. Se mai vedeau, înghesuindu-se în pervazul ușii, câteva fețe bisericești și niște dregători de prin partea locului.

- Aflat-ai vestea, doamnă? izbucni regele Eduard adresându-se reginei. Are să te bucure fără îndoială. Mortimer al tău a șters-o din turn.

Lady Despenser tresări în fața tablei de șah și lăsă să-i scape o exclamație indignată, ca și cum evadarea baronului de Wigmore era pentru dânsa o insultă personală.

Regina Isabelle nu se clintise din loc și nici un mușchi al feței nu trădase vreo tulburare; doar pleoapele clipiră ceva mai repede înaintea frumoșilor ochi albaștri, iar mâna căută într-ascuns, de-a lungul cutelor rochiei, mâna doamnei Mortimer, ca pentru a o îndemna pe aceasta să se țină tare și să nu se piardă cu firea. Burduhănosul Bouville se ridicase și se trăsesese deoparte, simțindu-se de prisos în această istorie care privea numai familia regală engleză.

- Nu Mortimer "al meu", sire, răspunse regina. Lordul de Wigmore e mai de grabă supusul tău decât al meu, așa cred, și nu-s răspunzătoare de faptele baronilor măriei-tale. Îl țineai în temniță; el a căutat să scape, oricare în locul lui ar fi făcut la fel.

- A! Vra să zică îi dai dreptate. Dar nu-ți mai ascunde bucuria, doamnă! Încă pe vremea când acest Mortimer binevoia să se arate la curtea mea, nu

aveai ochi decât pentru dânsul, nu încetai să-i lauzi meritele, iar toate mișeliile pe care mi le făcea le puneai în seama sufletului său nobil.

- Dar oare nu tu, domnul și soțul meu, m-ai învățat să-l iubesc atunci când cucerea, în locul tău și primejduindu-și zilele, regatul Irlandei... pe care ți-i așa de greu, pare-se, să-l păstrezi fără dânsul? Era asta o mișelie?

O clipă descumpănit de această împunsătură, Eduard îi aruncă soției sale o uitătură răutăcioasă, neștiind ce să răspundă:

- Ei bine, acum prietenul tău gonește, și fără îndoială că spre țara ta gonește!

Vorbind, regele umbla în lungul și-n latul încăperii, ca să-și verse năduful. Giuvaerurile agățate de vestmintele lui tresăltau cu un clinchet la fiecă pas. Și cei de față întorceau capul de la dreapta la stânga, ca după o minge aruncată, spre a-l urmări de colo până colo. Era, nici vorbă, un bărbat foarte chipeș regele Eduard, vânjos, sprinten, zvelt, și al cărui trup întreținut prin exerciții și jocuri, nu prindea burtă nici acum, la aproape patruzeci de ani; o chereștea de atlet. Dar privindu-l cu mai multă luare aminte, te izbea fruntea fără nici o cută, ca și cum grijile cârmuirii n-ar fi lăsat nici o urmă acolo, pungile care începeau să se adâncească sub ochi, desenul șters al nărilor, forma prelungă a bărbiei sub barba rară și încrețită, nu o bărbie energetică, trădând o fire autoritară, nici măcar cu-adevărat senzuală, ci doar prea mare și căzută prea jos. Vedeai de douăzeci de ori mai multă voință în bărbia mică a reginei decât în această falcă ovoidă căreia barba mătăsoasă nu reușea să-i acopere slăbiciunea. Mâna care luneca peste obraz era moale, se rotea prin aer fără pricină, apoi se întorcea să tragă de o perla cusută în broderia tunicii. Glasul care se vroia, ba chiar se credea poruncitor, nu-ți dădea altă impresie decât că scotea țipete fără noimă. Spinarea, o spinare lată totuși, se înfățișa cu niște valuri urâcioase de la ceafă până-n șolduri, ca și cum șira i-ar fi fost lipsită de soliditate. Eduard nu-i ierta soției sale că într-o zi îl sfătuisese să se ferească de a-și arăta spatele privirilor, dacă ținea să impună respect baronilor săi. Avea genunchiul destul de neted, pulpa frumoasă; asta era chiar partea cea mai reușită la bărbatul acesta așa de puțin făcut pentru misiunea lui și pe capul căruia căzuse o coroană printr-o adevărată greșală a soartei.

- Nu am destule necazuri, nu-s destul de hărțuit? urmă el. Scoțienii îmi amenință fără încetare hotarele, îmi cotropesc regatul; iar când îi înfrunt în bătălie, oștile mele o iau la fugă. Și cum oare i-aș putea birui, când episcopii

mei se înțeleg cu dânșii, fără voia mea, când am atâția haini printre vasalii mei și când baronii ținuturilor de graniță ridică oști împotriva-mi, încăpățânându-se să susțină că și-au câștigat moșiile doar cu spada lor, atunci când de multă vreme, de douăzeci și cinci de ani, ceea ce unii uită, lucrul acesta a fost judecat și statornicit altminteri de către părintele meu regele Eduard! Dar ați văzut la Shrewsbury, ați văzut la Boroughbridge, ați văzut ce pătesc cei care se răzvrătesc împotriva mea, nu-i așa, Leicester?

Enric de Leicester dădu din capul său mare aplecat pe umăr. Nu prea era drăguț din partea regelui să-i amintească de moartea fratelui său Thomas de Lancastre, decapitat cu șaisprezece luni în urmă, pe când alți douăzeci de mari seniori fuseseră spânzurați.

- Am văzut într-adevăr, sire, soțul meu, că singurele bătălii pe care le-ai putea câștiga sunt cele împotriva propriilor tăi baroni, spuse Isabelle.

Eduard îi aruncă din nou o privire plină de ură. "Ce curaj, gândea Bouville, ce curaj din partea acestei nobile regine!"

- Și nu-i chiar așa cum zici, urmă dânsa, că ei ți s-au împotrivit pentru stăpânirea moșiilor cucerite cu sabia. N-a fost mai curând pentru stăpânirea comitatului de Gloucester pe care ai vrut să i-l dai domnului Hugh?

Cei doi Despenser se apropiară unul de altul ca pentru a ține piept unei amenințări. Lady Despenser cea tânără înălță capul în fața tablei de șah; ea era fiica răposatului conte de Gloucester. Eduard al II-lea lovi din picior pardoseala de piatră. Destul, prea era sâcâitoare regina, și nu deschidea gura decât spre a-i arunca în față greșelile și păcatele cârmuirii lui!

- Dau feudele mari cui poftesc, doamnă, le dau cui mă iubește și mă slujește, izbucni Eduard punându-și mâna pe umărul lui Hugh cel tânăr. Pe cine alții aş putea să mă reazem? Unde-mi sunt aliații? Frate-tău din Franța, doamnă, care trebuia să se poarte ca un frate al meu, pentru că, la urma urmei, în nădejdea asta am fost îndemnat să te iau de soție, ce ajutor îmi dă? Îmi cere să mă duc să-i fac închinare pentru Aquitania, iată tot ajutorul lui. Și unde îmi trimite porunca asta? În Guyenne? Aș, ți-ai găsit! Aici, în regatul meu, mi-o trimite, parcă înadins, spre a-și râde de toate datinile feudale, spre a mă face de ocară. N-ai zice că se crede și suzeranul Angliei? Mai întâi că mi-am făcut închinarea, și încă prea de multe ori m-am dus în Franța să mi-o fac. Întâia oară am fost să mă închin tatălui tău, atunci când era cât pe ce să ard în focul de la Maubuisson, apoi iarăși fratelui tău Filip,

acum trei ani, când m-am dus la Amiens. Văzând cât de repede mor regii în familia ta, ar trebui, doamnă, să mă mut pe Continent!

În fundul încăperii, seniorii, episcopii și mărimile din Yorkshire se uitau unii la alții, nicidecum înfricoșați, dar năuciți de această furie neputincioasă ce se depărta așa de mult de ținta ei și le dezvăluia odată cu greutatea țării și firea regelui. Acesta era deci suveranul care le cerea biruri pentru vistieria lui, căruia îi datorau supunere în toate și în ale cărui bătălii trebuiau să-și primejduiască viața? Lordul Mortimer avusese câteva motive temeinice de a se răzvrăti...

Până și sfetnicii de taină păreau stânjeniți, deși cunoșteau această apucătură a regelui, pe care o regăseai chiar și în scrisorile lui, de a face mereu socoteala tuturor necazurilor domniei la fiecă nouă neplăcere ce dădea peste dânsul.

Cancelarul Baldock își freca mașinal omușorul, în locul unde se încheia sub bărbie anteriul său de arhidiacon. Episcopul de Exeter, care ținea înalta dregătorie de lord vistiernic, își rodea cu dinții unghia policarului și plimba o privire șireată asupra celor din jur. Numai Hugh Le Despenser cel tânăr, prea încârlionțat, prea gătit și prea parfumat pentru un bărbat de treizeci și trei de ani, nu-și ascundea mulțumirea. Mâna regelui pusă pe umărul său dovedea tuturor puterea și trecerea de care se bucura. Cu nasul cârn și buza strâmbă, coborând și înălțând bărbia ca un cal la trap, încuviința fiecare cuvânt al lui Eduard printr-un hârâit scurt din gât, iar chipul său părea să zică: "De data asta s-a umplut paharul, vom lua măsuri aspre!" Era slab, înalt, cu torsul cam îngust, și avea piele urâcioasă care i se acoperea deseori de umflături.

- Domnule de Bouville, spuse deodată regele Eduard, întorcându-se spre ambasador, vei răspunde monseniorului de Valois că această căsătorie pe care ne-a propus-o și care ne-a făcut mare cinste nu se va încheia niciodată. Avem alte planuri pentru fiul nostru mai mare. Astfel se va isprăvi pentru totdeauna cu păcătoasa datină care vrea ca regii Angliei să-și caute soțiile în Franța, fără ca vreodată să le vină de acolo vreun folos.

Burduhănosul Bouville păli sub ocară și făcu o plecăciune. Îi aruncă reginei o privire amărâtă și părăsi încăperea.

Cea dintâi consecință, și într-adevăr neprevăzută, a evadării lui Roger Mortimer: regele Angliei o rupea cu alianțele tradiționale. Vroise, prin această împunsătură, s-o jighească pe soția sa; dar îi jighease în același timp

pe frații săi vitregi Norfolk și Kent a căror mamă era franceză. Cei doi tineri îl priviră pe vărul lor Gât-Sucit, care înălță ceva mai mult din umăr, cu o nepăsare resemnată. Fără să cugete la ce face, regele și-l înstrăinase pentru totdeauna pe puternicul conte de Valois, despre care oricine știa că, în numele nepotului său Charles cel Frumos, cârmuia Franța.

Tânărul prinț Eduard, tot lângă fereastră, nemișcat și tăcut, o cerceta din ochi pe maică-sa, îl judeca pe tată-său. La urma urmei, era vorba de căsătoria lui, asupra căreia nici nu i se cerea părerea. Dar dacă ar fi fost întrebat care dintre cele două obârșii ale sale îi place mai mult, cea engleză sau cea franceză, spre aceasta din urmă l-ar fi tras inima.

Cei trei copii mai mici își încetaseră joaca: regina le făcu semn cameristelor să-i ducă de acolo.

Apoi, pe un ton foarte liniștit și ațintindu-și ochii în cei ai regelui, spuse:

- Când un soț își urăște soția, e firesc s-o țină ca vinovată de tot ce se întâmplă.

Eduard nu era om să răspundă fățiș.

- Toți oștenii gărzii mele din turn beți morți, strigă el, locotenentul fugit cu trădătorul acesta, iar guvernatorul meu bolnav de-și dă sufletul de pe urma marafetului ce i l-au băgat în băutură! Dacă nu cumva face pe bolnavul, mișelul, ca să scape de pedeapsa ce i se cuvine! Căci el trebuia să vegheze ca prizonierul meu să n-o șteargă; auzi, Winchester?

Hugh Le Despenser tatăl, făcut de un an conte de Winchester, și care era răspunzător de numirea guvernatorului Seagrave se îndoi sub vijelie. Avea șira spinării îngustă și slabă, cu o cocoasă în parte din naștere și în parte dobândită într-o lungă carieră de curtean. Vrajmașii săi îl porecliseră "nevăstuica". Lăcomia de bani, invidia, lașitatea, egoismul, mișelia, și pe deasupra toate desfătățile izvorâte din aceste metehne, păreau să se fi întipărit în zbârciturile chipului și sub pleoapele înroșite. Nu era totuși lipsit de curaj; nu-și cunoștea însă sentimente omenești decât față de fiu-său și de puținii prieteni, printre care se număra tocmai Seagrave.

- Stăpâne, rosti el cu glas domol, sunt încredințat că Seagrave nu e cu nimic vinovat...

- E vinovat de nepăsare și de lene; e vinovat că s-a lăsat tras pe sfoară; e vinovat că n-a simțit uneltirea ce se punea la cale sub nasul lui; e vinovat poate și pentru că a avut ghinion... Nu-i iert pe cei cu ghinion. Deși Seagrave e dintre protejații tăi, Winchester, el va fi pedepsit; nimeni n-are să

mai zică atunci că nu țin cumpăna dreaptă și că bunăvoința mea nu merge decât la oamenii tăi. Seagrave îi va lua locul lordului de Wigmore în temniță. Astfel, urmașii săi vor avea grijă să păzească mai bine. Iată, fiule, cum se cârmuiesc oamenii! adăugă regele oprindu-se în fața prințului moștenitor al tronului.

Copilul își înălță ochii spre dânsul și-i lăsă numaidecât în jos.

Hugh cel tânăr, care se cam pricepea să abată mâniile regelui cum vroia el, își dădu capul pe spate și spuse, cu ochii la bârnele din tavan:

- Cel ce-și bate joc prea din cale afară de măria-ta, iubitul meu stăpân, e celălalt hain, episcopul Orleton care a urzit totul cu mâna lui și pare să se teamă așa de puțin încât nu și-a dat nici măcar osteneala să fugă din țară sau să se ascundă.

Eduard îl privi pe Hugh cu recunoștință și admirație. Cum puteai să nu fii mișcat la vederea acestui profil, acestor frumoase atitudini ale lui Hugh pe când vorbea, la auzul acestui glas puternic, rotunjind cuvintele, și la felul său de a zice, cu dragoste și respect totodată, "iubitul meu stăpân", după moda franceză, ca odinioară drăguțul de Gaveston pe care baronii și episcopii l-au omorât... Acum însă Eduard era un bărbat în toată firea, cunoscând răutatea oamenilor, știind că nu câștigi nimic, intrându-le în voie. Nimeni nu-l va despărți de Hugh, iar toți cei care ar vrea să-i stea împotriva vor fi striviți unul după altul, fără milă...

- Vă dau de veste, lorzii mei, că episcopul Orleton va fi adus înaintea Parlamentului meu spre a fi judecat și osândit.

Eduard își încrucișă brațele pe piept și așteptă efectul cuvintelor sale. Arhidiaconul-cancelar și episcopul-vistier, deși erau cei mai neînduplecați vrăjmași ai lui Orleton, tresăriră, îmboldiți de sentimentul de solidaritate care leagă între ele fețele bisericești.

Enric Gât-Sucit, bărbat cuminte și cumpănit care, gândindu-se la binele țării, nu se dădea în lături să-i spună regelui adevărul pe șleau, observă cu glas liniștit că un episcop nu putea fi adus decât înaintea unui tribunal ecleziastic alcătuit din fețe bisericești de seama lui.

- Toate trebuie să aibă un început, Leicester. Conspirația împotriva regilor nu face parte, pe cât știu eu, din învățătura sfintelor Evanghelii. Fiindcă Orleton uită ce trebuie dat Cezarului, Cezarul își va aduce aminte de asta în locui său. Încă una din binefacerile pe care le datorez familiei tale, Doamnă, urmă regele întorcându-se spre Isabelle, căci fratele tău Filip al V-

lea, prin acel papă francez și împotriva voinței mele, l-a pus pe Adam Orleton la episcopia de Hereford. Prea bine! Va fi cel dinții prelat osândit de judecata regală, și pedeapsa lui va sluji de pildă și altora.

- Orleton nu-ți era vrăjmaș până mai ieri, dragă vere, stăruie Gât-Sucit, și n-ar fi avut nici un motiv să devină, dacă nu te împotriveai sau dacă unii din sfatul tău nu s-ar fi împotrivit ca Sfântul Părinte să-i dea mitra episcopală. E un om foarte învățat și plin de energie. Poate că ai putea astăzi, tocmai fiindcă e vinovat, să-l câștigi de partea ta printr-un gest de blândețe mai curând decât printr-un proces care, pe lângă toate necazurile tale, va ațâța și dușmănia slujitorilor bisericii.

- Blândețe, milă! De fiecare dată când unii își bat joc de mine, de fiecare dată când mă înfruntă, de fiecare dată când mă trădează, tu n-ai decât cuvintele acestea pe buze, Leicester! Am fost sfătuit, și foarte rău am făcut ascultând aceste sfaturi, am fost rugat să-i cruț viața lui Wigmore! Recunoști și tu că dacă m-aș fi purtat cu dânsul cum m-am purtat cu frate-tău, azi răzvrătitul acesta n-o mai lua la sănătoasa.

Gât-Sucit dădu din umerii săi lați, închise ochii și făcu o strâmbătură de lehamite. Cum te scotea din sărite apucătura asta a lui Eduard, pe care el o credea regească, de a-și chema rudele sau sfetnicii mai de seamă pe numele comitatelor lor, și de a se adresa vărului său primar zicând "Leicester" în loc de a zice "vere" ca toți din familia regală, ca regina însăși. Și prostul nărav ce-l avea de a pomeni la fiecare pas de moartea lui Thomas de Lancastre, ca și cum s-ar fi mândrit cu asta! Ah, ciudat om și păcătos rege care-și închipuia că poate tăia capul celor mai apropiate rude fără să-și atragă ură, care credea că o îmbrățișare ajungea spre a uita un doliu, care cerea devotament chiar din partea celor cărora le făcuse rău, și vroia să găsească peste tot credință când el însuși o călca în picioare!

- Nu-ncapă îndoială că ai dreptate, măria ta, spuse Gât-Sucit, și deoarece domnești de șaisprezece ani, trebuie să știi ce ai de făcut. Trimite-l deci pe episcopul tău înaintea Parlamentului. Nu mă voi împotrivi la aceasta.

Și adăugă printre dinți, ca să nu-l audă decât tânărul conte de Norfolk:

- Mi-e capul strâmb, e-adevărat, dar vreau totuși să-l păstrez acolo unde se află.

Eduard vorbea mai departe, biciuind aerul cu mâna:

- Veți recunoaște că-și bate joc de mine cel ce evadează spărgând zidurile unui turn clădit din porunca mea, pentru ca nimeni să nu poată

scăpa de acolo.

- Domnul și soțul meu, spuse regina, poate că pe când îl clădeai, mintea îți era mai mult la drăgălășia zidarilor decât la trăinicia pietrei.

Tăcerea căzu deodată peste cei de față. Înțepătura era cruntă și neașteptată. Fiecare își ținea răsuflarea și se uita, care cu respect, care cu ură, la femeia aceasta destul de plăpândă, dreaptă în jilțul ei, singură și înfruntându-l astfel pe rege. Cu gura întredeschisă, lăsa să i se vadă dinții ascuțiți, strânși unii de alții, niște dinți mici tăioși, făcuți parcă să sfâșie. Isabelle era vădit mulțumită de lovitura pe care i-o dăduse.

Hugh cel tânăr se împurpurase la față; Hugh tatăl se făcea că nu auzise.

Fără îndoială, Eduard avea să se răzbune, dar în ce fel? Răspunsul său întârzia. Regina privea stropii de sudoare care îmbrobonau fruntea soțului ei. Nimic nu-i face mai mare scârbă unei femei decât sudoarea unui bărbat pe care a încetat să-l mai iubească.

- Kent, strigă regele, te-am făcut paznic al celor Cinci Porturi și guvernator al Doverului. Ce păzești în clipa asta? De ce nu ești pe coastele ce le ai sub comanda ta și de unde trădătorul va încerca să se imbarce?

- Frate, măria-ta, spuse tânărul conte de Kent uluit, tu mi-ai dat porunca de a te însoți în călătoria ta...

- Ei bine, acum îți dau alta, și anume să te duci în comitatul tău, să împânzești cu oștenii orașele și satele căutându-l pe fugar, și să veghezi tu însuși ca toate corăbiile ce se află în porturi să fie cercetate...

- Să se pună iscoade la bordul corăbiilor și numitul Mortimer să fie prins, viu sau mort, dacă s-ar întâmpla să fie acolo, spuse Hugh cel tânăr.

- Sfatul tău e bun, Gloucester, încuviință Eduard. Cât despre tine, Stapledon...

Episcopul de Exeter își scoase degetul din gură și murmură:

- Stăpâne...

- Te vei întoarce în cea mai mare grabă la Londra; te vei duce la turn, chipurile ca să cercetezi socotelile vistieriei, vei lua turnul sub comanda și supravegherea ta până voi pune acolo un nou guvernator. Baldock va așterne pe hârtie numaidecât, pentru una și alta, poruncile mele ca să ți se dea ascultare.

Enric Gât-Sucit, cu ochii la fereastră și urechea pe umăr, părea îngândurat. Socotea în minte... Socotea că trecuseră șase zile de la evadarea lui Mortimer, că va fi nevoie pe puțin de încă opt zile până ce poruncile să

înceapă a fi executate, și că numai dacă nu era un zevzec, ceea ce firește nu puteai spune despre Mortimer, acesta trebuie să fi părăsit cu siguranță regatul. Se felicita de asemeni și pentru că se alăturase celor mai mulți dintre episcopi și seniori care, după bătălia de la Boroughbridge, obținuseră de la rege ca viața baronului de Wigmore să fie cruțată. Căci, acum când acesta evadase, partidul potrivit Despenserilor va avea iar conducătorul care-i lipsea de la moartea lui Thomas de Lancastre, un conducător mai vrednic, mai iscusit și mai dârz decât fusese Thomas...

Spinarea regelui se gheboșă; Eduard se răsuci în călcâie spre a se întoarce cu fața la soția sa:

- Ei bine, da, doamnă! Te socot vinovată. Și mai întâi lasă mâna asta pe care nu încetezi s-o strângi de când am intrat aici! Lasă mâna lui lady Jeanne! răcni Eduard lovind cu piciorul pardoseala. Înseamnă că dai cheazășie unui hain, arătând tuturor că o păstrezi pe soția lui lângă tine. Cei care l-au ajutat pe Mortimer să evadeze gândeau că au încuviințarea reginei... Și apoi nimeni nu evadează fără bani; trădările se plătesc, zidurile se străpung cu aur. De la regină la doamna ei de companie, de la doamna de companie la episcop, de la episcop la răzvrătit, calea e ușoară. Va trebui să cercetez mai de aproape cheltuielile tale.

- Stăpâne și soț al meu, cred că toate cheltuielile îmi sunt destul de bine controlate, spuse Isabelle arătând pe lady Despenser.

Hugh cel tânăr părea să nu mai urmărească discuția. În sfârșit, mânia regelui se întorcea, ca de obicei, împotriva reginei, și Hugh se simțea încă o dată triumfător. Luă o carte ce se afla acolo și pe care lady Mortimer o citea reginei înainte de intrarea contelui de Bouville. Era o culegere de stihuri ale Mariei de France; panglicuța de mătase însemna acest crâmpel:

*Nu era-n Lorena, Burgundia și-Anjou,
Și nici țara gasconă nu văzu
Pe acele vremi mai nobil cavaler,
Și nicăieri nu se afla sub cer
Vreo doamnă sau fecioară drăgăstoasă
Oricât de mândră și oricât de frumoasă
Să nu fi vrut cu el să se iubească...*

"Franța, mereu Franța... Ele nu citesc decât ceea ce le amintește de țara asta, își zicea Hugh. Și cine e în mintea lor cavalerul acesta pe care-l visează? Mortimer, firește...".

- Stăpâne, eu nu supraveghez pomenile măriei-sale, spuse Aliéner Le Despenser.

Favoritul regelui își înălță ochii și surâse. Ar fi îmbrățișat-o pe nevastă-sa pentru împunsătura asta.

- Văd că va trebui să mă lipsesc de a mai împărți pomeni, spuse Isabelle. În curând nu-mi va mai rămâne nimic dintr-o regină, nici măcar dreptul de a face milostenii.

- Și va mai trebui, doamnă, urmă Eduard, pentru dragostea ce-mi porți și pe care o vede oricine, să te desparți de lady Mortimer, căci nimeni în țară n-are să înțeleagă cum de mai rămâne lângă tine de acum încolo.

De data aceasta regina păli la față și se chirci nițel în jilt. Frumoasele mâni cu degete lungi ale Jeannei Mortimer începură să tremure.

- O soție, Eduard, nu poate fi silită să răspundă de toate faptele soțului ei. Chiar eu sunt o pildă pentru aceasta. Crede-mă, lady Mortimer e tot atât de puțin vinovată de greșelile soțului ei, cum sunt eu de păcatele tale, dacă se întâmplă să le săvârșești!

De data aceasta însă lovitura dădu greș.

- Lady Jeanne va pleca la castelul Wigmore, care va fi de acum înainte sub supravegherea fratelui meu Kent, și aceasta până voi fi hotărât ce am să găsesc cu cale în privința averilor unui hain al cărui nume nu vreau să mai fie rostit în fața mea... până ce va fi osândit la moarte. Eu cred, lady Jeanne, că vei socoti mai nimerit să te retragi de bună voie decât să te îndepărtăm cu de-a sila.

- Ei, spuse Isabelle, văd eu că vreți să rămân singură, să nu am pe nimeni lângă mine.

- De ce vorbești de singurătate, doamnă? rosti Hugh cel tânăr cu frumosul său glas melodios. Nu-ți suntem noi toți prieteni credincioși, fiind prietenii regelui? Iar doamna Aliéner, devotata mea soție, nu-i oare mereu lângă măria-ta, ținându-ți de urât? Frumoasă mai e cartea pe care o ai aici, adăugă el arătând volumul, și ce zugrăveli minunate o împodobesc; vei fi atât de bună să mi-o împrumuți?

- Dar firește, firește, regina ți-o împrumută! spuse regele. Nu-i așa, doamnă, că ne faci plăcerea de a împrumuta această carte prietenului nostru

Gloucester?

- I-o împrumut foarte bucuros, stăpâne și soț al meu, foarte bucuros. Și când e vorba de prietenul nostru Le Despenser, știu ce înseamnă a împrumuta. Sunt zece ani de când i-am împrumutat astfel perlele mele, și vezi că le poartă și acum la gât.

Nu se dădea bătută, dar inima îi zvâcnea să se spargă în piept. Va fi de acum încolo singură spre a îndura ocările zilnice. Dar dacă într-o zi va putea să se răzbune, n-are să uite nimic.

Hugh cel tânăr puse cartea pe un scrin și-i făcu cu ochiul soției sale. Stihurile Mariei de France vor merge acolo unde s-a dus agrafa de aur cu leii din nestemate, alături de cele trei coroane de aur, cele patru coroane împodobite cu smaralde și rubine, cele o sută douăzeci de linguri de argint, cele treizeci de farfurii mari, cele zece cupe de aur, draperiile din catifea în romburi de aur, trăsura pentru șase cai, rufăria, lighenele de argint, hamurile, odoarele bisericești, toate acele lucruri minunate primite de la tatăl ei sau de la rude, darurile de nuntă ale reginei, și care trecuseră în mâinile iubiților lui Eduard, în ale lui Gaveston mai întâi, în ale lui Despenser după aceea. Până și mantia lungă de damasc, brodată peste tot, și pe care o purtase în ziua cununiei sale, îi fusese luată!

- Haide, domnii mei, spuse regele, bătând din palme, dați-i zor spre a-mi împlini poruncile și fiecare să-și facă datoria.

Era vorba lui obișnuită, tot o formulă ce i se părea regească, cu care își încheia ședințele Sfatului domnesc. Ieși, urmat de ceilalți, și încăperea se goli.

Întunericul începu să coboare între zidurile stăreției de la Kirkham și, odată cu întunericul, un pic de răcoare pătrundea prin ferestre. Regina Isabelle și lady Mortimer nu îndrăzneau să scoată o vorbă, de teamă să nu le podidească plânsul. Mai fi-vor vreodată iarăși împreună, și ce soartă le aștepta pe fiecare din ele?

Tânărul prinț Eduard, cu ochii în pământ, veni să se așeze tăcut la spatele mamei sale, vrând parcă să înlocuiască prietena pe care i-o smulgeau reginei.

Lady Le Despenser se apropie spre a lua cartea care plăcuse soțului ei, frumoasă carte, ale cărei scoarțe de catifea erau presărate cu pietre scumpe. De multă vreme cartea asta îi făcea cu ochiul. Când dădu s-o apuce, tânărul prinț Eduard își lăsă mâna peste ea.

- A, nu! Femeie rea, n-ai să ni le iei pe toate!

Regina îndepărtă mâna prințului, luă cartea și o întinse vrăjmașei sale. Apoi se întoarse spre fiu-său cu un surâs abia mijit care-i descoperi din nou dinții de mic animal deprins să sfâșie. Un copil de unsprezece ani nu-i putea fi încă de mare ajutor; dar, oricum, era vorba de prințul moștenitor.

UN NOU MUȘTERIU PENTRU JUPÂN TOLOMEI

În odaia sa de lucru, la întâiul cat al clădirii, bătrânul Spinello Tolomei trase la o parte poala unei draperii, și împingând un mic oblon de lemn, scoase la iveală o deschizătură neștiută de nimeni care-i îngăduia să-și supravegheze vânzătorii din galeria de la parter. Prin această "iscoadă" născocită de florentini, ascunsă în bârnele peretelui, jupân Tolomei putea să vadă tot ce se petrecea și să audă tot ce se zicea în întreprinderea sa de bancă și de negoț. Deocamdată, văzu acolo semne de oarecare zăpăceală. Flăcările lămpilor cu trei brațe tremurau pe tejghele, și slujbașii se opriseră din lucru, încetând să mai împingă plăcuțele de aramă pe tăbliile de care se foloseau pentru socoteli. Un cot de măsurat postavul căzu pe pardoseală cu zgomot; cumpelele cântarelor se legănau pe mesele zarafilor fără ca nimeni să le fi atins. Mușteriii se întorseseră spre ușă, mai-marii peste vânzători se și aplecaseră cu mâna la piept, pentru o temenea.

Jupân Tolomei zâmbi, ghicind după toată această frământare că monseniorul conte d'Artois intrase în prăvălia lui. De altminteri, nu trecu o clipă și, prin "iscoadă", văzu ivindu-se o imensă căciulă cu creasta de catifea roșie, o pereche de mănuși roșii, niște cizme roșii ai căror pinteni zăngăneau, o mantie purpurie care flutura pe umerii de uriaș. Numai monseniorul Robert d'Artois avea acest fel gălăgios de a intra, făcând să tremure toți vânzătorii de îndată ce se arăta, acest fel de a ciupi de piept nevestele, fără ca soții să îndrăznească măcar a crâcni, și de a zgudui pereții, pare-se, doar respirând.

Toate acestea nu-l prea tulburau pe bătrânul bancher. Îl cunoștea de prea multă vreme pe Robert d'Artois. Îl observase de prea multe ori; și văzându-l astfel, de sus, deslușea ce anume era silit, tras de păr, și peste măsură de lăudăros în gesturile acestui senior. Pentru că natura îl înzestrase eu proporții fizice neobișnuite, monseniorul d'Artois făcea pe căpcăunul. De fapt, era un șiret, un pișicher. Și apoi Tolomei îi ținea lui Robert socotelile bănești...

Bancherul îl cercetă cu mai mult interes pe însoțitorul lui d'Artois, un senior învestmântat de sus până jos în negru, călcând sigur de el, dar cu un aer tăcut, depărtat, cam semeț.

Cei doi vizitatori se opriseră în fața tejghelei cu arme și hamuri, și monseniorul d'Artois își plimba uriașa sa mănușă roșie printre pumnale, junghere, și tot felul de mânere de sabie, răvășind șeile, scările de călărie, zăbalele îndoite, frâiele meșterite, dantelate, brodate. Vânzătorul va avea de furcă pe puțin un ceas ca să-și pună în rânduială marfa. Robert alege o pereche de pinteni de Toledo, cu vârfuri lungi și căputa înaltă și îndoită la spate ca să apere tendonul lui Achile când piciorul apăsa prea tare coasta calului; o născocire nimerită și fără îndoială de mare folos în turniruri. Pe furca pintenului se citea printre flori și panglici deviza "Să învingem" gravată cu slove rotunde în oțelul aurit.

- Ți-i dăruiesc, my Lord, spuse uriașul întorcându-se spre seniorul în negru. Nu-ți rămâne decât să-ți alegi iubita care să ți-i prindă la picioare. Asta n-are să întârzie prea mult; femeile din Franța se aprind repede după ceea ce vine de departe... Aici poți găsi tot ce-ți dorește inima, continuă el arătând galeria. Prietenul meu Tolomei, meșter cămătar și vulpoi în ale negoțului, îți va face rost de toate; orice i-ai cere, nu l-am auzit niciodată zicând că nu are. Vrei să-i dăruiești duhovnicului un patrafir? Ai de unde alege, îți va înfățișa treizeci... Un inel pentru iubită? Are lăzile pline de nestemate... Îți place să parfumezi târfele înainte de a te culca cu ele? Tolomei îți va da o mireasmă de mosc care vine de-a dreptul din târgurile Răsăritului... Cauți vreo relicvă? Are trei dulapuri pline... Și pe deasupra vinde aurul ca să cumperi toate acestea! Are monede bătute în toate colțurile Europei, al căror preț de schimb îl vezi colo, scris pe tăblițele alea. Vinde cifre, mai ales asta vinde; socoteli de arendă, dobânzi de împrumuturi, venituri din moșii... În dosul tuturor acestor uși sunt slujbași care adună, care scad... Ce ne-am face fără acest om care se îmbogățește din nepriceperea noastră în ale socotelilor? Haidem la dânsul.

După câteva clipe, treptele de lemn ale scării în spirală tremurau sub greutatea lui Robert d'Artois. Jupân Tolomei împinse oblonul "iscoadei" și lăsă să cadă la loc draperia.

Încăperea în care intrară cei doi seniori era întunecoasă, somptuos decorată cu mobile grele, cu impunătoare obiecte de argint, iar covoare cu fel de fel de chipuri acopereau pereții, înăbușind zgomotele; mirosea a

lumânare de seu, a tămâie, a mirodenii și a ierburi de leac. Între bogățiile care umpleau încăperea, se îngrămădiseră toate parfumurile unei vieți.

Bancherul le ieși înainte. Robert d'Artois, care nu-l mai văzuse de multe săptămâni - aproape trei luni - căci trebuise să-l însoțească pe vărul său regele Franței, mai întâi în Normandia la sfârșitul lui august, apoi în Anjou cât ținuse toamna - îl găsi pe sienez îmbătrânit. Părul alb i se mai rărise și cădea mai puțin pe gulerul caftanului; timpul își înfipse ghearele în chipul său: umerii obrazilor îi erau ciupiți ca de labele unei păsări; fălcile se fleșcăiseră și i se bălăbăneau sub bărbie; pieptul i se scofălcise și burta îi crescuse: unghiile, tăiate scurt, i se crăpau.

Ochiul stâng, vestitul ochi stâng al lui jupân Tolomei, veșnic închis pe trei sferturi, dădea feței o expresie de vioiciune și de șiretenie; ochiul celălalt însă, ochiul deschis, avea uitătura cam pierdută, absentă, obosită, a unui om istovit și mai puțin preocupat de lumea exterioară cât de tulburările și lehamitea care s-au strâns într-un trup bătrân ce se apropia de sfârșit.

- Prietene Tolomei, izbucni Robert d'Artois, scoțându-și mânușile și aruncându-le - pată sângerie pe o masă, prietene Tolomei. Îți aduc o nouă bogăție.

Bancherul îi pofti pe oaspeți să șadă.

- Cât are să mă coste, monseniore? întrebă el.

- Lasă, lasă, banherule, spuse Robert d'Artois, te-am adus eu vreodată la pagubă?

- Niciodată, monseniore, niciodată, o recunosc. Scadențele datoriilor au fost uneori puțin cam întârziate, dar în sfârșit, deoarece Dumnezeu mi-a hărăzit o viață destul de lungă, am putut culege roadele încrederii cu care înălțimea-ta m-a cinstit. Dar ia închipuiește-ți, monseniore, că aș fi murit ca atâția alții, la cincizeci de ani? Ei bine, mulțumită domniei-tale, aș fi murit pe paie!

Vorba de haz îl înveseli pe Robert d'Artois, al cărui zâmbet, într-o față lată, descoperi niște dinți scurți, zdraveni, dar murdari.

- Pierdut-ai vreodată un ban cu mine? răspunse el. Adu-ți aminte cum te-am sfătuit odinioară să-i sprijini pe monseniorul de Valois împotriva lui Enguerrand de Marigny! Și vezi astăzi unde e Charles de Valois și cum și-a isprăvit păcătoasele lui zile Marigny. Banii, pe care mi i-ai împrumutat pentru războiul meu din Artois, ți i-am întors ori nu, până la o para? Îți sunt recunoscător, banherule, da, îți sunt recunoscător că m-ai ajutat

întotdeauna, și când mă aflu la mare ananghie; căci eram într-o vreme înecat în datorii, continuă el întorcându-se spre seniorul investmântat în negru; nu mai aveam moșii în afară de comitatul de Beaumont-le-Roger, ale cărui venituri însă vistieria nu mi le plătea, iar drăguțul meu văr Filip Lunganul - Dumnezeu să-i ție sufletul în vreun iad! - mă închisese la Châtelet. Ei bine, bancherul acesta pe care-l vezi aici, my Lord, acest cămătar, acest meșter pungaș printre cei mai pungași din câți a dat vreodată Lombardia, omul acesta care ar lua amanet și un prunc în pântecul maicii lui, nu m-a părăsit niciodată! De aceea, cât o mai trăi, și va trăi mult...

Auzind ultimele cuvinte jupân Tolomei făcu coarcele cu degetele de la mâna dreaptă și bătu în lemnul mesei.

- Da, da, cămătar al Diavolului, ai să mai trăiești mult, ți-o spun eu... Ei bine, my Lord, omul acesta de colo va fi întotdeauna prietenul meu, pe cuvântul lui Robert d'Artois. Și a avut dreptate ajutându-mă, căci mă vede azi ginere al monseniorului de Valois, cu scaun în Sfatul regelui, și bucurându-mă, în sfârșit, de veniturile comitatului meu. Jupâne Tolomei, seniorul pe care-l ai în fața ta este lordul Mortimer, baron de Wigmore.

- Evadat din turnul Londrei de la întâi august, spuse bancherul, plecându-și fruntea. Mare cinste pentru mine, my Lord, mare cinste.

- Ei, cum? izbucni d'Artois. O știi?

- Monsenior, lămuri Tolomei, baronul de Wigmore e un personaj prea înalt pentru ca noi să nu fim informați în privința sa. Mai știi chiar, my Lord, că atunci când regele Eduard a poruncit șerifilor săi de pe coastele Angliei să te caute și să pună mâna pe domnia ta, erai deja îmbarcat, și justiția engleză nu te mai putea ajunge. Știu că atunci când regele a pus de au fost scotocite toate corăbiile gata să pornească spre Irlanda, poruncind slujitorilor săi să înhațe toți curierii venind din Franța, prietenii domniei tale la Londra și în toată Anglia fuseseră deja înștiințați că ai sosit sănătos și teafăr la vărul domniei tale, dumnealui Jean de Fiennes, în Picardia. Știu, în sfârșit, că atunci când regele Eduard i-a poruncit domnului de Fiennes să te predea, amenințându-l că-i ia toate moșiile pe care le are dincolo de Canalul Mânecii, acest senior, partizan și sprijinitor al monseniorului Robert, te-a îndreptat numaidecât spre dânsul. Nu pot zice că te așteptam, my Lord, dar trăgeam nădejde să te văd aici, căci monseniorul d'Artois mi-e credincios, așa cum ți-a spus-o chiar el, și nu uită niciodată să se gândească la mine când are un prieten la restriște.

Roger Mortimer îl ascultase pe bancher cu luare aminte.

- Văd, jupâne, răspuse el, că lombarzii au bune iscoade la curtea Angliei.

- Ca să vă slujească, my Lord... Știi desigur că regele Eduard are o datorie mare la băncile noastre. Când ai o poliță îi porți de grijă, adică îl supraveghezi pe cel care ți-a dat-o. Și regele vostru a încetat de multă vreme să-și mai cinstească pecetea, cel puțin față de noi. L-a pus pe vistiernicul său, Sfinția Sa episcopul de Exeter, să ne răspundă că slabele încasări de biruri, grelele sarcini ale războaielor pe care le duce și uneltirile baronilor săi, nu-i îngăduie să facă altfel. Totuși, birul cu care împovărează mărfurile noastre, numai în portul Londrei, ar trebui să-i ajungă pentru a-și plăti datoriile.

Un valet adusese vinul îndulcit și bomboanele ce se ofereau întotdeauna oaspeților de seamă. Tolomei umplu cupele, turnând într-a lui doar un deget din licoarea de cireasă cu scortişoară.

- Vistieria Franței pare, deocamdată, mai sănătoasă decât cea a Engliterei, adăugă bancherul. Se știe deja, monseniore Robert, câți bani vor rămâne anul acesta după toate cheltuielile cârmuirii?

- Dacă nu s-o abate peste noi în luna ce vine vreo năpastă neașteptată, ciumă, foamete, căsătoria sau înmormântarea vreunuia din neamurile noastre regești, încasările vor depăși cheltuielile cu douăsprezece mii de livre, asta după cifrele pe care domnul Miles de Noyers, dregător al Curții de Conturi, ni le-a arătat azi dimineață în Sfatul regelui. Douăsprezece mii de livre încasări! Numai pe vremea celor doi Filip, al IV-lea și al V-lea... - dea Domnul ca pomelnicul să se încheie cu dâșii... - aveam o vistierie așa de sănătoasă.

- Cum reușiți, monseniore, să aveți încasări mai mari decât cheltuielile? întrebă Mortimer. E oare pentru că nu purtați vreun război?

- Pe de o parte pentru că nu purtăm război, și totodată pentru că ne gătăm de război fără însă a-l porni. Sau mai bine zis ne gătăm de cruciadă. Trebuie să spun că vărul și socrul meu Charles de Valois trage foloase de pe urma cruciadei ca nimeni altul! Să nu crezi că-l socot un creștin păcătos! Nu-ncapă îndoială că dorește din toată inima să scape Armenia de turci, așa cum dorește să dea iar ființă acelei împărății a Constantinopolei, a cărei coroană o purtase odinioară fără să se poată așeza în tronul ei. Dar, oricum, o cruciadă nu poate fi pusă la cale într-o zi! Trebuie să gătești corăbii, să

făurești arme; trebuie mai ales să găsești cruciați, să intri la tocmeală cu unii din Spania, din Germania... Și întâiul pas înspre aceasta e să obții ca papa să pună o dijmă asupra veniturilor bisericii. Scumpul meu socru a obținut dijma, și acum, când vistieria se află la strâmtoare, papa e cel care plătește.

- Ei, asta-i bună! spuse Tolomei. Mă interesează foarte mult ce spuseși, monseniore. Deoarece sunt bancherul papei... un sfert din ce i-am dat cu împrumut sunt banii mei și ai fraților Bardi, dar și sfertul acesta e o sumă măricică! Iar dacă papa ar sărăci prea mult...

D'Artois, care tocmai dădea pe gât o dușcă de vin, pufni în cupa de argint și făcu semn că se îneacă de râs.

- Să sărăcească Prea Sfântul Părinte? exclamă el după ce înghiți. Dar are sute de mii de florini! A, iată un om de la care ai avea de învățat, Spinello; ce mare bancher ar fi ieșit din el dacă n-ar fi intrat în tagma bisericească! Căci, acum șase ani, a găsit vistieria papală mai deșartă ca buzunarul meu...

- Știu, știu, murmură Tolomei.

- Pentru că, vezi dumneata, popii sunt cei mai buni strângători de biruri din câți a adus vreodată Dumnezeu pe pământ, și-i tocmai ce a înțeles monseniorul de Valois. În loc să sporești angaralele și să trimiți slujbașii vistieriei, pe care toți îi urăsc, să le adune, îi pui pe popi să strângă dijma. La cruciadă vom porni noi... o dată și o dată! Până atunci însă, papa plătește, din tunsoarea oilor sale!

Tolomei își freca ușurel piciorul drept; de câțiva vreme simțea frig în piciorul acesta și dureri când mergea.

- Ziceai deci, monseniore, că s-a ținut sfat în dimineața asta. Luatu-s-au ceva hotărâri de mare însemnătate? Întrebă el.

- Aș, ca de obicei. S-a vorbit de prețul lumânărilor și s-au pus opreliști de a se mai amesteca seul cu ceara, precum și de a fierbe dulceturile vechi împreună cu cele noi. Pentru toate mărfurile vândute în sac sau orice învelitoare, greutatea sacilor va trebui scăzută iar nu socotită în prețul mărfii; asta ca să-i facem pe voie norodului, arătându-i că-i purtăm de grijă.

În timp ce asculta, Tolomei își cerceta din ochi oaspeții. I se păreau și unul și celălalt foarte tineri: câți ani să fi avut Robert d'Artois? Treizeci și cinci, treizeci și șase... iar englezul nu arăta nici el mai mult. Toți bărbații sub șaiszeci de ani i se păreau uimitor de tineri! Ce de-a lucruri vor mai avea de făcut, ce de-a emoții vor mai trăi, ce de-a lupte vor mai da, ce de-a

speranțe vor urmări și câte dimineți vor vedea pe care el n-avea să le mai apuce! De câte ori încă acești doi bărbați se vor trezi, respirând aerul unei noi zile, când el va fi sub pământ!

Și ce fel de om o fi lordul Mortimer? Acest chip bine cioplit, cu sprâncenele stufoase, pleoapele acestea croite drept peste ochii de culoarea pietrei, și apoi vestmântul negru, felul de a-și încrucișa brațele, portul mândru și tăcut ai unui bărbat care a fost în culmea puterii și care ține să-și păstreze toată demnitatea în surghiun, chiar și gestul, negândit, cu care Mortimer își trecea degetul peste mica cicatrice albă de pe buză, totul îi plăcea bătrânului sienez. Și Tolomei simți o poftă de a-l vedea pe seniorul acesta din nou fericit! Avea Tolomei de la o vreme plăcerea de a se gândi la alții.

- Monsenior, întrebă el, ordonanța privitoare la ieșirea monedelor urmează să fie promulgată în curând?

Robert d'Artois se codi o clipă înainte de a răspunde.

- Sau poate că n-ai fost înștiințat despre asta... adăugă Tolomei.

- Dar firește, firește că am fost înștiințat. Știi bine că nu se face nimic fără ca regele, și mai cu seamă monseniorul de Valois, să-mi ceară sfatul. Ordonanța va fi pecetluită în două zile: nimeni n-are să mai poată scoate din țară monedă de aur sau de argint bătută cu sigiliul Franței. Numai pelerinii vor avea voie să ia cu dânșii câțiva pitaci dintre cei ieșiți de la tarapanaua din Tours.

Bancherul se prefăcu a nu da acestei știri mai multă însemnătate ca prețului lumânărilor sau amestecului de dulceturi. Dar se și gândise: "Așadar numai monedele străine vor fi lăsate să iasă din țară; prețul lor va spori deci... De ce ajutor ne sunt, în meseria noastră, flecarii, și cum ne dau lăudăroșii pe nimica ceea ce ar putea să ne vândă așa de scump!"

- Așadar, my Lord, urmă el, întorcându-se spre Mortimer, socoți să te așezi în Franța? Ce așteaptă domnia-ta de la mine?

Robert răspunse în locul său:

- Ceea ce-i trebuie unui mare senior ca să-și țină rangul. Slavă Domnului, ești deprins cu asta, Tolomei!

Bancherul scutură un clopoțel. Îi ceru valetului care se arătă în ușă să-i aducă marea condică de socoteli, și adăugă:

- Dacă domnul Boccacio n-a plecat încă, spune-i să binevoiască a mă aștepta.

Condica fu adusă, o condică groasă cu scoarțe de piele neagră roasă de vreme, și ale cărei foi de pergament se țineau laolaltă prinse de niște agrafe. Puteai să-i adaugi foi câte vrei. În acest chip, jupân Tolomei, avea întotdeauna la îndemână socotelile marilor săi clienți, în ordine alfabetică, în loc să fie nevoit a căuta hârtii împrăștiate. Bancherul puse condica pe genunchi, apoi o deschise cu oarecare ceremonie.

- Ai să te afli, my Lord, în bună tovărășie, spuse el. Iată: fiecăruia locul de cinste ce i se cuvine... Condica mea începe cu contele d'Artois... Ai multe file, monseniore, adăugă, râzând încetișor înspre Robert. Și apoi, iată-i pe contele de Bar, contele de Boulogne, monseniorul de Bourbon... Măria-Sa regina Clémence...

Bancherul își plecă nițel capul, arătându-și respectul:

- Ah, ea ne-a cășunat mari necazuri după moartea regelui Ludovic al X-lea; ai fi zis că doliul i-a stârnit o poftă bezmetică de a cheltui fără socoteală. Prea Sfântul Părinte însuși i-a scris pentru a o îndemna la cumpătare, și ea a trebuit să-și pună giuvaerurile amanet, la mine, ca să aibă cu ce-și plăti datoriile. Acum, trăiește în palatul templierilor pe care i l-au dat în schimbul castelului de la Vincennes; își încasează pensia regală și pare să se fi potolit.

Continua să întoarcă filele care foșneau sub mâna lui. Avea un fel foarte iscusit de a lăsa să se vadă numele scrise acolo, acoperind însă cifrele cu brațul. Nu era indiscret decât pe jumătate.

"Acuma, eu sunt cel care face pe lăudărosul, se gândea. Dar trebuie să scoți oarecum la iveală serviciile pe care le faci, și să arăți că nu ești uluit de un nou client venit după împrumut".

Într-adevăr, toată viața lui era cuprinsă în această carte și orice prilej i se părea nimerit ca s-o frunzărească. Fiecare nume, fiecare sumă plătită înfățișa atâtea amintiri, atâtea intrigi și atâtea taine ce i-au fost încredințate, atâtea rugăminți adresate lui și după care putuse să-și măsoare puterea! Fiecare sumă îi aducea aminte limpede de o vizită, de o scrisoare, de o afacere bună, de un gest de simpatie, de o vorbă aspră spusă vreunui rău platnic... Erau aproape cincizeci de ani de când Spinello Tolomei, după ce la început când sosise de la Sienna, făcuse negoț prin bâlciurile din ținutul Champagne, venise să se așeze aici, în ulița Lombarzilor, spre a deschide o bancă.

Încă o pagină, și apoi una care i se agăță de unghiile crăpate. O dungă neagră de cerneală era trasă peste numele scris acolo.

- Na, iată-l și pe Dante Alighieri, poetul... trecut cu o sumă mărunță când venise la Paris s-o vadă pe regina Clémence, după doliul acestuia. Era bun prieten cu regele Charles al Ungariei, tatăl doamnei Clémence. Mi-l amintesc pe domnul Dante, așezat chiar în jilțul în care te afli, my Lord. Un bărbat nu tocmai bun la inimă. Era fiu de zaraf; mi-a vorbit un ceas întreg cu mare dispreț despre meseria de bancher. Dar putea să fie om oricât de rău și să meargă în locuri deocheate ca să se îmbete cu târfe; n-are a face! El a făcut să cânte limba noastră ca nimeni altul înaintea lui. Și cum a mai zugrăvit Infernul! Te ia groaza gândind că s-ar putea să fie așa. Domnia voastră știți că la Ravena, unde domnul Dante a trăit ultimii săi ani, oamenii se trăgeau în lături cu frică din calea lui pentru că îl credeau vrăjitor, și bănuind că într-adevăr coborâse în prăpăstiile iadului. Au trecut doi ani de când a murit. Dar și azi încă, mulți nu vor să creadă că e mort și susțin cu tărie că se va întoarce... Nu-i plăcea banca, asta e sigur, și nu-l îndrăgea nici pe monseniorul de Valois, care-l surghiunise din Florența.

Tot timpul cât vorbise de Dante, Tolomei făcuse iar coarnele cu două degete și bătuse în lemnul jilțului.

- Iată, aici va fi locul domniei-tale, my Lord, urmă el, punând un semn în condică. După monseniorul de Marigny; nu cel spânzurat, de care monseniorul d'Artois pomenise adineauri, nu, fii pe pace! Ci frate-său mai mic, episcopul de Beauvais. Începând de azi, my Lord, ai la mine un cont deschis pentru șapte mii de livre. Poți să iei din suma asta cât vei pofti, și să privești modesta mea prăvălie ca și cum ar fi a domniei tale. Postavuri, arme, bijuterii, toate lucrurile de care ai avea nevoie, le vei putea afla în tarabele mele, pe datorie, cerând să-ți fie trecute la socoteală.

Își făcea meseria din obișnuință; le împrumuta oamenilor banii cu care să cumpere ceea ce avea de vânzare.

- Și procesul împotriva mătușii domniei tale, ce-i cu el, monseniore? îl întreabă pe Robert d'Artois. Nu ai de gând să-l pornești iar, acum când ești atât de puternic?

- Asta se va face, asta se va face, dar când i-o veni ceasul, răspunse uriașul ridicându-se. Nimic nu dă zor, și am băgat de seamă că graba strică treaba. O las pe scumpa mea mătușă să îmbătrânească; o las să se macine în procese mărunte cu vasalii, să-și stârnească în fiecare zi alți vrăjmași prin

sâcâielile ei și să pună rânduială în castelul pe care i l-am răvășit nițel când i-am cutreierat ultima oară moșiile, care sunt ale mele. Începe să simtă cât de greu e să-mi păstreze avutul! A trebuit să-i împrumute monseniorului de Valois cincizeci de mii de livre pe care n-are să le mai vadă niciodată, căci banii aceștia au fost zestrea soției mele, din care ți-am plătit ce-ți datoram. Vezi dar că nu-i femeie așa de hapsână cum se zice, biata putoare. Mă feresc însă de a o întâlni prea des, căci mă îndrăgește așa de mult că ar putea să mă răsfete cu vreo mâncărică îndulcită din care au murit destui în jurul ei... Dar voi avea comitatul meu, bancherule, îl voi avea, fii fără grijă în privința asta, și în ziua aceea te voi face vistiernicul meu, așa cum ți-am făgăduit!

Însoțindu-și oaspeții, jupân Tolomei coborî pe scară în urma lor, călcând cu băgare de seamă, și-i duse până la ușa ce dădea în ulița Lombarzilor. Când Roger Mortimer îl întrebă cu ce dobândă îi împrumuta banii, bancherul îndepărtă întrebarea printr-un gest al mâinii.

- Fă-mi doar bunătatea, my Lord, spuse el, când vei avea treabă la banca mea, de a urca să mă vezi. Voi avea fără îndoială multe de aflat de la domnia ta.

Un surâs însoți aceste cuvinte, iar pleoapa stângă se ridicase nițel.

Adierea rece de noiembrie, care venea din stradă, îl făcu pe moșneag să se înfioare. Îndată ce se închise ușa, Tolomei trecu în dosul tejghelelor sale și pătrunse într-o odăiță unde aștepta signor Boccacio, asociatul fraților Bardi.

- Prietene Boccacio, îi spuse, cumpără, începând chiar de azi și mâine, orice monede ale Angliei, Olandei și Spaniei, florini din Italia, dubloni spanioli, ducați, pe scurt, toate monedele țărilor străine; plătește cu un ban ba chiar doi mai mult de bucată. În câteva zile prețul lor va spori cu un sfert. Toți călătorii vor trebui să le caute la băncile noastre, deoarece aurul cu stema Franței nu va mai avea voie să iasă. Facem afacerea asta pe din două.

Tolomei cam știa cât aur străin putea fi strâns de pe piață; adăugând și cât avea în lăzile lui, bancherul își și făcuse socoteala: afacerea îi va aduce un câștig de cincisprezece până la douăzeci de mii de livre. Din această sumă dăduse cu împrumut șapte mii, era încredințat că are să câștige cel puțin de două ori pe atât și, din banii aceștia, va mai da alte împrumuturi. Treaba merge de la sine.

Cum Boccacio îl felicita pentru iscusința lui, și, tălmăcindu-și lauda între buzele subțiri, zicea că nu degeaba companiile lombarde din Paris îl

aleseseră pe domnul Spinello Tolomei să le fie căpetenie, acesta răspunse:

- Vai, după cincizeci și atâția ani de meserie, nu mai e nici un merit în asta: totul vine de la sine. Iar dacă eram într-adevăr iscusit, știi ce-aș fi făcut? Ți-aș fi cumpărat rezervele de florini și aș fi păstrat tot câștigul pentru mine. Dar la ce mi-ar fi slujit? Ai să vezi, Boccacio, ești încă foarte tânăr...

Celălalt avea totuși fire albe la tâmplă.

-...vine o vârstă când, dacă nu mai muncești decât pentru tine, ai sentimentul că muncești de pomană. Nepotu-meu îmi lipsește. Oricum, necazurile lui s-au mai potolit acum; sunt sigur că nu-l pândește nici o primejdie dacă se întoarce. Dar nu vrea nici în ruptul capului, afurisitul ăsta de Guccio; se încăpățânează, cred, din mândrie. Așa, casa asta mare, seara, când vânzătorii au plecat și slugile s-au culcat, mi se pare pustie. Și iată că în unele seri mă pomenesc că mi-e dor de Sienna.

- Nepotu-tău, spuse Boccacio, ar fi trebuit să facă ceea ce am făcut eu însumi când m-am aflat într-o asemenea încurcătură cu o doamnă din Paris. Mi-am răpit fiul și l-am dus în Italia.

Jupân Tolomei clătina din cap și se gândea la tristețea unui cămin fără copii. Fiul lui Guccio trebuia să împlinească zilele acestea șapte ani; și Tolomei nu-l văzuse niciodată. Se împotriva maică-sa...

Bancherul își freca piciorul drept pe care și-l simțea greu și rece, de parcă ar fi avut furnici în el. Așa te trage moartea de picioare, încetul cu încetul, ani de-a rândul... Acușica, înainte de-a se vârî în pat, va cere să i se aducă un lighean cu apă caldă în care-și va băga piciorul.

AMĂGITOAREA CRUCIADĂ

- Monsenior de Mortimer, voi avea mare nevoie de niște cavaleri voinici și viteji, asemenea domniei tale, spre a porni cruciada mea, spuse Charles de Valois. Ai să mă crezi foarte trufaș auzind că vorbesc de "cruciada mea", când ea este de fapt a Domnului Dumnezeu nostru; dar trebuie să mărturisesc, și oricine va recunoaște că, dacă această mare expediție, cea mai mare și mai glorioasă la care pot fi chemate națiile creștine, se va face, e pentru că eu, cu mâinile mele, o voi fi pus la cale. Așadar, monsenior de Mortimer, te întreb de-a dreptul, cu sinceritatea pe care ai să mi-o cunoști: vrei să fi printre oștenii mei?

Roger Mortimer se îndreptă în jilțul său; fața i se posomorî nițel, iar pleoapele i se lăsară pe jumătate peste ochii de culoarea pietrei. I se oferea oare să comande un steag de douăzeci de scuturi, ca unui mărunț castelan de provincie sau ca unui ostaș lefegiu împins aici de o soartă nenorocită? Propunerea asta e o pomană!

Era întâia oară când contele de Valois îl primea pe Mortimer, deoarece până acum fusese prins de îndatoririle sale în Sfatul regelui, reținut de recepțiile ambasadurilor străine sau în călătorii prin țară. Mortimer îl vedea în sfârșit pe omul care cârmuia Franța și care înscăunase chiar în ziua aceea pe unul din protejații săi, Jean de Cherchemont, ca nou cancelar al regatului. Mortimer se afla în situația de invidiat, firește, pentru un fost osândit la temniță pe viață, dar supărătoare pentru un mare senior, a surghiunitului care vine să ceară, nu are nimic de dat și așteaptă totul.

Întrevederea avea loc în palatul regelui Siciliei, pe care Charles de Valois îl primise de la întâiul său socru, Charles Șchiopul al Neapolei ca dar de nuntă. În marea sală anume orânduită pentru audiențe, o duzină de persoane, scutieri, curteni, grămăticii, vorbeau pe șoptite, împărțiți în grupuri mici, întorcându-și mereu privirile spre stăpânul care primea, asemenea unui adevărat suveran, stând într-un fel de tron sub un baldachin. Monseniorul de Valois era îmbrăcat într-un caftan larg din catifea albastră, brodat cu o sumedenie de V-uri și flori de crin, deschis în față și lăsând să se

vadă căptușeala de blană. Măinile îi erau încărcate de inele; purta sigiliul familiei sale, gravat într-o nestemată, spânzurat de un lanț de aur la brâu, iar pe cap avea un fel de tichie de catifea ținută de un cerc de aur dăltuit, o coroană de casă. Se aflau lângă dânsul fiu-său mai mare Filip de Valois, un flăcău năsos, bine legat, care se sprijinea pe speteaza tronului, și Robert d'Artois, ginere-său, așezat pe un scăunel, și întinzându-și cizmele de piele roșie spre focul din vatră.

- Monsenior, vorbi rar Mortimer, dacă ajutorul unui bărbat care e primul dintre baronii Ținuturilor de margine ale Țării Galilor, care a cârmuit regatul Irlandei și a comandat oastea în mai multe bătălii, îți poate fi de vreun folos, cu dragă inimă îți voi da acest ajutor întru apărarea creștinătății, iar sângele meu îți aparține chiar din clipa asta.

Valois înțelese că cel care vorbea de domeniile sale din Ținuturile de margine ca și cum le-ar mai avea în mână era un bărbat mândru. Un bărbat pe care trebuia să-l iei cu binișorul, ca nu cumva să-i atingi onoarea, dacă țineai să te folosești de el.

- Am bucuria, domnule baron, răspunse Valois, de a vedea adunându-se sub steagul regelui Franței, adică al meu, căci de pe acum e lucru hotărât că nepotu-meu va cârmui mai departe țara în vreme ce eu voi comanda cruciada, de a vedea, zic, adunându-se cei mai de seamă prinți suverani al Europei: ruda mea Jean de Luxembourg, rege al Boemiei, cumnatu-meu Robert al Neapolei și Siciliei, văru-meu Alfons al Spaniei, în timp ce republicile Genovei și Veneției, la cererea Prea Sfântului Părinte, ne vor sprijini cu galerele lor. Nu vei fi deci în proastă tovărășie, și voi avea grijă ca fiecare să respecte și să cinstească în domnia ta pe marele senior ce ești. Franța, de unde străbunii domniei-tale au purces, va ști să-ți recunoască meritele mai bine decât pare s-o facă Anglia.

Mortimer își înclină capul, tăcut. De bine, de rău, era o făgăduială; va veghea ca ea să nu rămână doar o vorbă.

- Căci iată cinzeci de ani și mai bine, continuă monseniorul de Valois, de când în Europa nu se face nimic măreț întru slava lui Dumnezeu; chiar de pe vremea bunicului meu Sfântul Ludovic, care, dacă a ajuns în Cer, și-a dat viața în cruciadă. Păgânii, încurajați de absența noastră, au ridicat capul și se cred peste tot stăpâni; pustiesc țărmurile, pradă corăbiile, pun piedici negoțului și, numai prin prezența lor, pângăresc Locurile Sfinte. Noi ce-am făcut? An de an, ne-am retras din toate posesiunile noastre, din toate

așezările noastre; am părăsit fortărețele pe care noi le-am construit, n-am avut grijă să apărăm drepturile sfinte ce ni le câștigasem. Vremurile acestea au trecut. La începutul anului, deputații trimiși în Armenia Mică² au venit să ne ceară ajutor împotriva Turcilor. Îi sunt recunoscător nepotului meu Charles al IV-lea pentru că a înțeles toată însemnătatea cererii lor și pentru că a sprijinit urmarea ce i-am dat-o; a înțeles atât de bine încât acum pretinde că el, cel dintâi, a avut acest gând! Dar, în sfârșit, n-are decât s-o creadă. Astfel, nu va trece mult și, cu oștile noastre strânse laolaltă, vom porni spre ținuturi depărtate spre a face război păgânilor.

Robert d'Artois, care auzea spusele acestea pentru a suta oară, dădea din cap cu un aer convins, făcând haz în sinea lui de râvna înflăcărată pe care o puneă socru-său când înfățișa cauzele frumoase. Căci Robert cunoștea dedesubtul jocului. Știa că plănuiau într-adevăr să pornească împotriva turcilor, dar izbindu-i nițel și pe creștini în treacăt; căci împăratul Andronic Paleologul, care domnea în Bizanț, nu era pe cât se știe, apărătorul lui Mahomed, nu-i așa? Fără îndoială, Biserica lui nu era chiar cea bună, și cei de prin părțile acelea își făceau cruce de-a-ndoaselea; dar oricum, tot cruce era! Monseniorul de Valois urmărea însă mereu gândul de a reconstitui în folosul său vestita împărăție a Constantinopolei, întinsă nu numai asupra pământurilor bizantine, ci și asupra Ciprului, Rodosului, Armeniei, a tuturor fostelor regate ale lui Courtenay și ale lui Lusignan. Iar când contele Charles va ajunge acolo cu toate oștile sale, Andronic Paleologul, pe cât se putea ști despre el, nu va fi în stare să-i țină piept. Monseniorul de Valois frământa în mintea lui visuri de Cezar...

Să nu se uite, de altminteri, că folosea destul de bine un tertip al său și anume, de a cere întotdeauna cât de mult ca să se aleagă cu ceva. Astfel, încercase să renunțe la căpetenia cruciadei și la pretențiile sale asupra tronului Constantinopolei ca să primească în schimb micul regat Arles, de pe Rhône, cu condiția să se adauge la el ținutul Vienne. Târguiala, pornită pe la începutul anului cu Jean de Luxembourg, nu izbutise datorită împotrivirii contelui de Savoia, și mai ales a regelui Neapolei, care nu ținea defel să-l vadă pe neastâmpăratul său cumnat înjghebându-și un regat independent la hotarul pământurilor sale din Provența. Atunci, monseniorul de Valois se întorsese cu și mai multă râvnă la sfânta expediție. Era pesemne

scris ca această coroană care-i scăpase în Spania, în Germania, până și în Arles, va trebui să meargă s-o caute la celălalt capăt al pământului!

- Firește, toate piedicile n-au fost încă înlăturate, vorbi mai departe monseniorul de Valois. Mai stăm încă la tocmeală cu Sfântul Părinte în privința numărului cavalerilor și a soldelor cu care să-i plătim. Noi vrem opt mii de cavaleri și treizeci de mii de oșteni tălpași, iar fiecă baron să primească douăzeci de scuți pe zi, fiecă cavaler zece; șapte gologani și șase parale pentru scutieri și doi gologani de fiecă tălpaș. Papa Ioan vrea să mă facă să-mi restrâng oastea la patru mii de cavaleri și cincisprezece mii de oameni de gloată; îmi făgăduiește însă douăsprezece galere înarmate. Ne-a învoit să strângem dijma, dar se zgârcește să ne dea cele douăsprezece sute de mii de livre pe care le cerem pentru cinci ani cât va ține cruciada, și mai ales cele patru sute de mii de livre de care regele Franței are nevoie pentru cheltuieli...

"Din care trei sute de mii puși deoparte de pe acum pentru cinstitul Charles de Valois însuși, își zicea Robert d'Artois. La prețul ăsta cred și eu că-ți dă mâna să comanzi o cruciadă! N-ar fi cuminte să fac pe supăratul, de vreme ce o parte din banii aceștia trebuie să intre în buzunarul meu!"

- Ah, izbucni Valois, să fi fost eu la Lyon în locul răposatului meu nepot Filip, când cu ultimul conclav, aș fi ales, fără a vorbi de rău pe prea sfântul nostru părinte, un cardinal care să înțeleagă mai limpede interesul creștinătății și să nu se lase rugat atâta!

- Mai cu seamă de când l-am spânzurat pe nepotu-său la Montfaucon, în mai trecut, adăugă Robert d'Artois.

Mortimer se răsuci în jilț și, privindu-l mirat pe Robert d'Artois, întrebă:

- Un nepot al papii? Care nepot?

- Cum, vere, nu știi? spuse Robert d'Artois, folosindu-se de prilej ca să se ridice, căci suferea stând multă vreme nemișcat; și se duse să împingă cu vârful cizmei buștenii care ardeau în vatră.

Mortimer încetase de a mai fi pentru dânsul "my Lord" și devenise "vere", datorită unei îndepărtate înrudiri prin familia Fiennes pe care și-o descoperiseră; n-are să treacă mult și va fi "Roger", fără alte mofturi.

- Ei, nu, la drept vorbind cum puteai s-o afli? continuă Robert. Erai în temniță prin bunăvoința prietenului dumitale Eduard... E vorba de un baron gascon, Jourdain de l'Isle, căruia sfântul părinte îi dăduse o nepoată a sa ca soție, și care săvârși câteva potlogării mărunte, adică niscaiva hoții, omoruri,

femei siluite, fecioare dezvirginate, și pe deasupra niște spurcăciuni asupra unor băiețandri. Aduna în jurul său hoți, ucigași și alte pramatii de ticăloși care jefuiau pentru dânsul popi și mireni deopotrivă. Deoarece papa îl ocrotea, a fost iertat pentru păcatele astea mărunte, după ce făgăduise că se va îndrepta. Pentru a-și dovedi pocăința, Jourdain al nostru n-a știut să facă altceva mai bun decât să pună mâna pe un armășel al regelui care venise să-i aducă o somație, și să-l tragă în țeapă... Din ce făcu țeapa? Din bastonul împodobit cu floare de crin pe care-l purta armășelul!

Robert d'Artois izbucni într-un hohot de râs care trăda simpatia lui pentru cei ce se țin de ticăloșii.

- La drept vorbind n-aș putea spune care era nelegiuirea mai mare, aceea de a fi omorât un slujitor al regelui sau de a fi pângărit florile de crin vârându-le în șezutul unui armășel. Păcătosul Jourdain fu pus în ștreang la spânzurătoarea din Montfaucon, unde poți să-l mai vezi și acum, dacă întâmplarea te poartă într-acolo. Corbii au lăsat puțină carne pe dânsul. De atunci, prietenia noastră cu Avignonul s-a cam răcit.

Și Robert se puse iar pe râs, hohotind cât îl ținea gura, cu degetele vârâte în cingătoare; și așa se veselea din toată inima încât până și Mortimer începu să râdă, molipsit de voioșia lui. Râdea și Valois, și fiu-său Filip...

Râzând laolaltă, se pomeniră mai prieteni ca înainte. Mortimer se simți deodată primit în grupul lui Valois și mai uită de necazurile sale. Privea cu simpatie fața monseniorului Charles, o față lată și rumenă de mare mâncău și de om căruia dregătoriile înalte nu-i lăsau vreme să facă destulă mișcare. Mortimer nu-l mai văzuse pe Valois de la întâlnirile scurte ce le avusese cu el, o dată în Anglia, când cu serbările de nuntă ale reginei Isabelle, apoi, a doua oară, în 1313, când îi însoțise pe suveranii Angliei la Paris, unde Eduard venise să-și facă întâia sa închinare. Și toate acestea care păreau abia de ieri, erau foarte departe. Zece ani! Monseniorul de Valois, un bărbat încă tânăr pe atunci, devenise acest personaj greoi, impunător... Haide! Să nu pierdem vremea bună de trăit, nici să lăsăm să treacă prilejul unei aventuri. La urma urmei, această cruciadă începea să-i placă lui Roger Mortimer.

- Și când vor ridica ancora corăbiile măriei-tale? întrebă el.

- De azi în optsprezece luni, așa cred, răspunse Valois. Voi trimite la Avignon o a treia solie spre a hotărî o dată pentru totdeauna câți bani trebuie să mi se dea, câte bule de iertarea păcatelor vom putea vinde și ordinea de bătaie.

- Și va fi o plimbare frumoasă, monseniore de Mortimer, în care e nevoie de bărbăție, iar domnișorii vor trebui să arate altceva decât ceea ce fac de obicei când se iau la întrecere, spuse Filip de Valois, care nu deschisese gura până atunci, împurpurându-se nițel la față.

Fiul lui Charles de Valois își închipuia de pe acum pânzele umflate ale galerelor, debarcările pe coastele îndepărtate, steagurile, scuturile, semiluna terfelită sub potcoava cailor mari din Franța năvălind asupra necredincioșilor, fetele maure capturate în fundul palatelor, frumoasele sclave goale aduse înlănțuite unele de altele... Și nimeni nu l-ar mai împiedica pe Filip de Valois să-și sature poftele cu aceste balcâze... I se umflau de pe acum nările adulmecând prada. Căci soață-sa, Jeanne cea Șchioapă, a cărei gelozie răbufnea în scene furioase de cum îl vedea privind pieptul altei femei, va rămâne în Franța. A, nu era o ființă cu care să te poți împăca lesne sora Margueritei de Burgundia! Pentru că se poate să-ți iubești femeia și totodată o vlagă prea mare să te împingă a râvni și altele. Măcar pentru asta ar fi nevoie de o cruciadă, ca voinicul Filip să îndrăznească a o înșela pe Șchioapă.

Mortimer își înălță puțin capul și-și îndreptă tunica neagră pe dânsul. Vroia să aducă vorba la cele ce-l frământau, altele decât cruciada.

- Monseniore, îi spuse lui Charles de Valois, mă poți socoti ca un oștean gata să te urmeze. Venisem însă și pentru a stărui pe lângă măria-ta...

Rostise cuvântul. Fostul înalt judecător al Irlandei rostise cuvântul acesta fără de care nici un solicitator nu obține nimic, fără de care nici un om puternic nu-și acordă sprijinul. Să stărui, să ceri, să te rogi... De altminteri nu era nevoie să mai adauge ceva.

- Știu, știu, răspunse Charles de Valois; ginerele meu Robert mi-a spus despre ce-i vorba. Dorești ca eu să sprijin pricina domniei tale pe lângă regele Eduard. Dar credinciosul meu prieten, vezi că...

Dintr-o dată, pentru că "se rugase" cerând ajutor, devenise un prieten.

-...Vezi că, n-am s-o pot face, fiindcă asta n-ar sluji la nimic... afară doar că mi-ar atrage vreo nouă jignire! Aflat-ai răspunsul pe care regele vostru Eduard mi l-a trimis prin contele de Bouville? L-ai aflat, desigur... și aceasta, după ce cerusem sfântului părinte dispensa de căsătorie! Drept cine mă ia? Și să-i cer acuma să-ți înapoieze moșiile, să te înscăuneze iar în dregătoriile ce le-ai avut și să-i gonească pe Despenserii săi care-l fac de rușine?

- Și totodată să-i dea reginei Isabelle...

- Biată nepoată-mea! izbucni Valois. Știu, credinciosul meu prieten, știu tot! Crezi oare că aş putea, sau că regele Franței ar putea, să-l facă pe regele Eduard să-și schimbe năravurile și ministrii? Nu trebuie totuși să uiți că atunci când l-a trimis pe episcopul de Rochester să ne ceară să te dăm în mâna lui, am refuzat; am refuzat măcar să-l primim pe episcop! E întâia palmă pe care i-o întorc lui Eduard drept răspuns la cea primită de la dânsul. Suntem legați, domnia ta și cu mine, monseniore de Mortimer, prin ocările ce ne-au fost făcute amândurora. Iar dacă unuia sau altuia dintre noi i se înfățișează prilejul să se răzbune, ai cuvântul meu, scumpe domn, că ne vom răzbuna împreună.

Fără să arate nimic, Mortimer simți că-l cuprinde deznădejdea. Robert d'Artois îl făcuse să aștepte o minune de pe urma acestei convorbiri:

"Socrul meu Charles poate orice; dacă-i devii simpatic, și nu mă îndoiesc de asta, izbânda ți-e asigurată..."

Convorbirea părea ajunsă la capătul ei. Și cu ce se alegea? Cu nimic. Făgăduiala unui comandament oarecare peste optsprezece luni, în țara turcească. Roger Mortimer se și gândea să părăsească Parisul, să se ducă la papa; iar dacă nici acolo nu căpăta nimic, să meargă la împăratul Germaniei... Ah, amarnice erau dezamăgirile surghiunului. Unchiu-său Roger de Chirk i le prevestise.

În tăcerea apăsătoare ce se lăsase, vorbi Robert d'Artois:

- Charles, de ce n-am face noi să se ivească prilejul răzbunării de care pomeneai?

Numai el, la Curte, îi zicea contelui de Valois pe numele de botez, așa cum se obișnuise încă din vremea când nu erau decât veri; apoi, statura, spătoșenia, grosolănia lui, îi dădeau niște drepturi pe care nu le avea nimeni.

- Robert are dreptate, spuse Filip de Valois. Am putea, bunăoară, să-l poftim pe regele Eduard la cruciadă, și acolo...

Își sfârși vorba, arătându-și gândul printr-un gest nu tocmai lămurit. Hotărât lucru, avea imaginație voinicul de Filip! Vedea trecerea unui vad, sau și mai nimerit o încăierare în plin deșert cu o ceată de păgâni. Îl îndemneau pe Eduard să se bage în luptă, apoi îl părăseau fără să se sinchisească, lăsându-l în mâna turcilor... Ce altă război putea fi mai frumoasă!

- Niciodată, rosti Charles de Valois, niciodată Eduard nu-și va alătura oștile de ale mele! Și mai întâi, se poate oare vorbi de el ca de un rege creștin? Numai maurii au asemenea năravuri!

În ciuda acestei izbucniri mânioase, Mortimer simți în el o teamă. Știa prea bine cât preț puteai pune pe vorba prinților, și cum vrăjmașii de azi pot cădea mâine la o învoială, fie și strâmbă, dacă interesul lor o cere. Dacă, pentru a-și îngroșa oștirea, monseniorului de Valois i-ar veni poftă să-l cheme la cruciadă pe Eduard, și dacă Eduard s-ar preface că primește...

- Chiar dacă ai face asta, monseniore, spuse Mortimer, sunt puține șanse ca regele Eduard să răspundă la chemarea măriei tale; îi plac jocurile în care trupul își arată vloga și sprinteneala, dar nu poate suferi armele, și crede-mă, nu dânsul e cel ce m-a învins la Shrewsbury. Ca să nu vină, va spune, și pe bună dreptate, că trebuie să facă față primejdiilor care-l amenință din partea scoțienilor...

- Dar eu îi vreau pe scoțieni în cruciada mea, întrerupse Valois.

Robert d'Artois își lovea încetișor pumnii uriași unui de altul. Nu se sinchisea de cruciadă, ba chiar, la drept vorbind, nu-l trăgea inima defel să ia parte la ea. Mai întâi că, de cum ajungea pe mare, îl apucau grețurile și vărsăturile. Pe pământ, oriunde și oricât poștești! Nu însă pe apă. Acolo și un prunc era mai tare ca dânsul! Și apoi, înainte de orice se gândea să-și apuce iar moșia, comitatul Artois, și o goană de cinci ani la capătul lumii nu l-ar apropia de acest țel. Tronul Constantinopolei nu era în moștenirea lui, și nu-l încânta defel gândul de a se vedea într-o zi mai mare peste vreo insulă stearpă din cine știe ce mări depărtate. Nu-l interesa nici negoțul de mirodenii, nu-i dădea ghes nici nevoia de a merge să răpească femei de la turci; Parisul era plin de cadâne a cincizeci de soli bucata și de femei măritate care costau încă și mai puțin; iar doamna de Beaumont, soața lui, fiica monseniorului de Valois, aici de față, închidea ochii la toate poznele sale. Așadar, mai presus de orice, Robert ținea să amâne cât de mult sorocul acestei cruciade; deși se prefăcea că-i dă zor, n-avea altă grijă decât s-o întârzie. Frământa în minte ceva și nu degeaba îl adusesese pe Roger Mortimer la socru-său.

- Stau și mă-ntreb, Charles, spuse el, dacă ar fi cuminte să lăsăm multă vreme Regatul Franței fără bărbați, lipsit de nobilime și de cârmuirea ta, la cheremul regelui Angliei care dovedește îndeajuns că nu ne vrea binele.

- Castelele vor avea cine să le apere, Robert; și vom lăsa în ele destui oșteni, răspunse Valois.

- Dar fără nobilime, fără cea mai mare parte din cavaleri și fără tine, care ești, nu voi înceta s-o spun, marele nostru căpitan hârșăit în războaie. Cine va apăra țara în lipsa noastră? Conetabilul, care se apropie de șaptezeci și cinci de ani, și-i mare minune că se mai ține pe cal? Regele nostru Charles? Dacă lui Eduard, cum ne spune lordul Mortimer, nu-i prea plac bătăliile, drăguțul nostru văr se pricepe la ele și mai puțin. De altfel, la ce se pricepe, dacă nu să se arate, fercheș și zâmbitor, în fața poporului său? Ar fi curată nebunie să lăsăm țara vraște pentru ca Eduard să-și facă mendrele, fără să-l fi slăbit mai întâi, biruindu-l într-o bătălie.

- Dacă-i așa, să-i ajutăm pe scoțieni, propuse Filip de Valois. Să debarcăm pe coastele lor și să-i sprijinim în lupta ce o duc împotriva lui Eduard. În ce mă privește, sunt gata să pornesc.

Robert d'Artois își lăsă ochii în jos, ca să nu arate ce gândea. Ce boroboacă ar mai ieși dacă Filip ar lua comanda unei campanii nesăbuite în Scoția! Moștenitorul prinților de Valois făcuse dovada însușirilor sale, în Italia, unde fusese trimis să-l sprijine pe legatul papii împotriva cardinalilor Visconti de la Milano. Sosit acolo semeț în fruntea steagurilor lui, Filip se lăsase așa de bine îmbrobodit și tras pe sfoară de Galeazzo Visconti, încât cedase în toate privințele, închipuindu-și că va câștiga totul, și se întorsese în Franța fără să fi dat cea mai mică bătălie.

Cât despre Roger Mortimer, el păru oarecum jignit de propunerea lui Filip de Valois. Căci dacă era vrăjmașul regelui Eduard, Anglia rămânea totuși patria lui!

- Deocamdată, vorbi el, scoțienii stau destul de liniștiți și par hotărâți să respecte tratatul pe care ni l-au impus anul trecut.

- Și apoi Scoția, Scoția..., îi veni în ajutor Robert, ca să ajungi la ea trebuie să străbați marea! Să ne păstrăm deci corăbiile pentru cruciadă. Dar poate că avem un teren mai potrivit ca să-l înfruntăm pe ticălosul ăsta de Eduard. Nu și-a făcut închinarea pentru Aquitania. Dacă l-am sili să vină să-și apere drepturile în Franța, în ducatul său, și dacă, folosindu-se de prilej, l-am zdrobi, mai întâi am fi toți răzbunați, și, pe deasupra, ar sta liniștit cât vom lipsi noi.

Valois își sucea inelele pe degete și chibzuia. Încă o dată Robert se dovedea a fi un sfetnic priceput. Ideea pe care acesta o rostise era încă

tulbure, dar Valois îi și întrezărea toate urmările. Mai întâi, Aquitania nu i se înfățișa ca o țară necunoscută; purtase război pe acolo, dând și întâia sa bătălie încununată de izbândă, în 1294.

- Pentru cavalerii noștri care nu s-au mai războit cu-adevărat de multă vreme, spuse el, ar fi fără îndoială un bun mijloc de a se mai dezmoști, iar pentru noi un prilej de a încerca tunurile alea cu pulbere pe care italienii încep să le folosească. Vechiul nostru prieten Tolomei se arată gata să ne facă rost de ele. Firește, regele Franței poate pune ducatul Aquitaniei sub mâna lui, când regele Eduard nu vine să-și facă închinarea...

Rămase o clipă îngândurat.

- Dar asta n-are să ducă neapărat la război, încheie dânsul. Vor începe târguieli ca de obicei; tocmeala va ajunge o treabă a parlamentelor și ambasadelor. Și în cele din urmă, cu de-a sila, închinarea va fi făcută. Nu e un bun prilej de a le căuta pricină englezilor.

Robert d'Artois se așeză iar, cu coatele pe genunchi și pumnii sub bărbie.

- Se poate găsi, spuse el, altă pricină de ceartă mai tare decât aceea a închinării pe care regele Eduard o amână. Nu-i nevoie, vere Mortimer, să afli de la mine, că doar le știi, toate greutățile, săcăielile, bătăliile ce s-au iscat de pe urma Aquitaniei, de când ducesa Aliénor, după ce împodobise cu niște coarne foarte zdravene fruntea întâiului ei soț, regele nostru Ludovic al VII-lea, își duse prin a doua cununie, trupul fără astâmpăr și ducatul ei regelui Angliei Enric al II-lea. Nici n-am să-ți amintesc de tratatul prin care regele Ludovic cel Sfânt, vârându-și în cap să rânduiască toate lucrurile cu dreptate, vru să pună capăt unui război de o sută de ani. Dar dreptatea n-are ce căuta în răfuielele dintre țări. Tratatul din 1259 nu era decât un ghem de încurcături. O pisică nu și-ar fi găsit pisoii în încâlceala aceea. Până și seneșalul de Joinville, unchiul soției domniei tale, vere Mortimer, pe care toți îl știau așa de credincios sfântului rege, îl sfătuisă să nu-l iscălească niciodată. Nu, să spunem lucrurilor pe nume, tratatul acela era o nerozie! De la moartea lui Ludovic cel Sfânt și până azi n-au fost decât certuri, zăzanii, tratate iscălite, tratate încâlcate, închinări făcute dar cu gând ascuns, judecăți în fața parlamentelor, jăluitori rămași de lege, jăluitori osândiți, răscoale pe moșii, apoi alte și alte judecăți. Dar când tu însuți, Charles, întreabă Robert întorcându-se spre Valois, ai fost trimis de frate-tău Filip cel Frumos în Aquitania unde ai făcut așa de minunată rânduială, sub ce cuvânt ai fost trimis?

- O mare răscoală ce avusese loc la Bayonne, unde corăbierii din Franța s-au încăierat cu cei din Anglia și s-a făcut vărsare de sânge.

- Ei bine, strigă Robert, trebuie să născocim un prilej de nouă răscoală la Bayonne. Trebuie să ațâțăm vrajba în vreun loc, pentru ca slujitorii celor doi regi să se bată destul de tare și să se omoare nițel între dâșii. Și cred că știu care ar fi locul cel mai potrivit pentru asta.

Își îndreaptă arătătorul uriaș spre cei cărora le vorbea, și urmă:

- În tratatul de la Paris, întărit prin pacea din anul 1303, revăzut la Périgueux în 1311, a fost mereu pomenit cazul unor domenii cărora li se zice privilegiate, și care, deși fac parte din pământul Aquitaniei, rămân sub ocrotirea nemijlocită a regelui Franței. Aceste domenii însă au ele însele la rândul lor niște moșii în Aquitania, ce le sunt supuse. Și niciodată nu s-a luat vreo hotărâre în privința acestor pământuri vasale, spre a se ști dacă ele țin de-a dreptul de regele Franței, sau de ducele de Aquitania. Pricepi?

- Pricep, spuse monseniorul de Valois.

Fiul său Filip nu pricepea. Căscă ochii mari, albaștri, și se vedea așa de bine că nu pricepea, încât tată-său simți nevoia să-l lămurească:

- Dar e foarte limpede, fiule. Să zicem că-ți dau, ca și cum ți s-ar cuveni, tot palatul ăsta. Îmi rezerv însă dreptul deplin de a face ce poftesc din această încăpere în care ne aflăm. Ei bine, încăperea asta e legată de sala de trecere prin ușa de colo. Care dintre noi e îndreptățit să folosească sala și e dator să aibă grijă de mobila și de curățenia ei? Totul este, adăugă Valois întorcându-se spre Robert, să găsim o moșie destul de însemnată pentru ca răzmerița ce o vom pune la cale acolo să-l silească pe Eduard a i se împotrivi.

- Ai pentru așa ceva, răspunse uriașul, o moșie cum nu se poate mai nimerită, și anume cea de la Saint-Sardos, care ține de stăreția din Sarlat, în eparhia de Périgueux.

Situația ei a mai fost dezbătută o dată atunci când Filip cel Frumos a încheiat cu stărețul de la Sarlat o învoială care făcea din regele Franței copărtăș la stăpânirea acestor domenii. Eduard I-ul ceruse parlamentului din Paris să judece pricina, dar nu s-a luat nici o hotărâre. Dacă regele Franței, copărtăș la stăpânirea Sarlatului, așează un pâlc de oaste pe locurile acelea de la Saint Sardos și se apucă să ridice o fortăreață oarecum amenințătoare, ce va face atunci regele Angliei, duce de Aquitania? Va porunci seneșalului său să se împotrivească la aceasta și să-și trimită acolo oștenii. La cea dintâi

încăierare între doi arcași, de îndată ce un slujitor al regelui va fi ciomăgit de ceilalți sau doar ocărât...

Robert își desfăcu brațele, ca și cum se-nțelegea de la sine ce-ar putea să urmeze... Iar monseniorul de Valois, în catifelele sale albastre brodate cu fir de aur, se ridică de pe tron. Se și vedea călare în fruntea steagurilor sale; pornea spre acea Guyenne unde, încă cu treizeci de ani înainte, dusesese la izbândă oștile regelui Franței!

- Mă minunez, frate, zău așa, izbucni Filip de Valois, cum de un cavaler atât de vrednic ca tine să cunoască toate chichițele, de parcă ai fi un notar.

- Ei, frate, n-am cine știe ce merit în asta. Nu din plăcere am căutat să mă dumiresc asupra tuturor datinilor Franței și a hotărârilor judecătorești, ci ca să mă descurc în procesul meu din Artois. Și pentru că până azi aceasta nu mi-a folosit defel, cel puțin să le fie de folos prietenilor mei! Încheie Robert d'Artois, făcând o plecăciune în fața lui Roger Mortimer, de parcă uriașa uneltire pe care o puneau la cale nu avea alt motiv, nici alt țel, decât să-i facă plăcere surghiunitului.

- Venirea domniei tale ne este de mare ajutor, domnule baron, se întrecu să-i cânte în strună Charles de Valois, căci cauzele noastre sunt strâns legate și nu vom lipsi să-ți cerem sfaturile, pas cu pas, în această luptă pe care Dumnezeu să ne ajute s-o ducem la bun capăt! Poate că nu va trece multă vreme și vom porni împreună spre Aquitania.

Mortimer se simțea descumpănit, buimac. Nu făcuse nimic, nu spusese nimic, nu dăduse nici o idee; prezența sa a fost doar un prilej pentru ceilalți ca să-și dea în vileag năzuințele lor ascunse. Și acum îl chemau la un război împotriva propriei sale țări, fără să-i lase libertatea de a alege.

Astfel, și cu voia lui Dumnezeu, francezii aveau să facă război, în Franța, împotriva unor supuși francezi al regelui Angliei, cu sprijinul unui mare senior englez și folosind ajutoarele bănești pe care papa le dădea pentru a scoate Armenia de sub jugul turcilor.

AȘTEPTARE

Se scurse toamna, apoi toată iarna, veni primăvara și începutul verii. Lordul Mortimer văzu trecând cele patru anotimpuri peste Paris, noroiul îngrămădindu-se în ulițele strâmte, apoi zăpada albind livezile de la Saint-Germain, apoi mugurii plesnind în crengile copacilor de pe malurile Senei, și soarele strălucind pe turnul pătrat al Luvrului, pe cupola rotundă a turnului Nesle, pe vârful ascuțit al clopotniței de la Sainte-Chapelle.

Un surghiunit așteaptă. E rolul său, și aproape că-ți vine să zici, îndeletnicirea sa. Așteaptă ca soarta rea să treacă; așteaptă ca oamenii din țara în care și-a aflat adăpost să-și isprăvească propriile lor treburi. După ce au trecut clipele sosirii, când restriștea lui trezește curiozitatea tuturor, când fiecare vrea să pună mâna pe el ca pe o dihanie nemaiîntâlnită, nu mai e mult până ce tuturor li se face lehamite de prezența lui. Pare să poarte veșnic în privire o dojană mută. Dar nu se pot ocupa de el tot timpul; la urma urmei, e doar cel care vine să ceară, să aibă deci răbdare!

Așa că, Roger Mortimer aștepta, cum așteptase două luni în Picardia, la văru-său Jean de Fiennes, până ce familia regală a Franței se întorsese la Paris, cum așteptase ca monseniorul de Valois să găsească o clipă de răgaz spre a-l primi...

Acum aștepta un război în Guyenne, singurul lucru care ar putea să-i schimbe soarta.

Firește, monseniorul de Valois nu întârziase să dea poruncile. Așa cum sfătuisese Robert, slujitorii regelui Franței se apucaseră să pună temeliile unei fortărețe la Saint-Sardos, pe acareturile domeniului de la Sarlat care mai erau încă pricină de proces; o fortăreață însă nu se înalță într-o zi, nici chiar în trei luni, iar oștenii regelui Angliei nu păreau, cel puțin la început, să se sperie din cale afară. Nici un prilej de ceartă nu se ivise încă.

Roger Mortimer profita de împrejurarea că nu avea nimic de făcut pentru a străbate această capitală abia întrezărită în timpul unei scurte călătorii și pentru a descoperi marele popor al Franței pe care-l cunoștea destul de puțin. Ce nație puternică și numeroasă, și cât de deosebită de Anglia! Ai

crede că neamurile așezate de o parte și de cealaltă a mării se aseamănă pentru că în amândouă țările nobilimea avea aceeași obârșie; dar câte nepotriviri când vezi lucrurile mai de aproape! întreaga populație a regatului Angliei, cu cele două milioane de suflete, nu ajungea nici la a zecea parte din totalul supușilor regelui Franței. Trebuia să socoți ca la vreo douăzeci și două de milioane numărul francezilor. Parisul, el singur, număra trei sute de mii de suflete pe când Londra nu avea decât patruzeci de mii. Și ce forfotă în străzile sale, ce de-a dughene și ateliere, ce de-a bănet cheltuit! Ca să-ți dai seama de asta e de ajuns să te plimbi pe podul Zarafilor sau de-a lungul cheiului Aurarilor, și să auzi vâjâind în fundul tarabelor toate ciocănașele care bat aurul; să străbați, astupându-ți nițel nasul, cartierul Cășăpiei Mari, în dosul cetățuiei Châtelet, unde lucrează parlagiii care jupoaie vitele și pregătesc bojocii și măruntaiele; să apuci pe strada Saint-Denis unde se găseau marchitanii; să te duci să pipăi stofele în marea hală a Postăvarilor... În ulița Lombarzilor, mai tăcută, și pe care Mortimer o cunoștea bine acum, se puneau la cale marile afaceri.

Aproape trei sute cincizeci de corporații și frații de meșteri jurați orânduiau viața tuturor acestor bresle: fiecare din ele avea legile, datinile și sărbătorile ei, căci, la drept vorbind, nu era zi pe an în care, după liturghii și după o dezbatere în sala isnafului, un mare ospăț să nu adune laolaltă meșteri și calfe, azi pălărierii, mâine lumânărilor sau tăbăcarii... Pe dealul Sainte-Geneviève, o sumedenie de cărturari, de învățați cu tichie, se ciondăneau pe latinește, și ecourile discuțiilor încinse în jurul apologetice și a principiilor lui Aristotel vor fi sămânța din care au să rodească alte discuții în toată creștinătatea.

Baronii cei mari, înaltele fețe bisericești, și mulți regi străini își aveau în oraș o casă unde strângeau pe lângă dâșii un fel de Curte. Nobilimea bătea des ulițele din inima Parisului, se îmbulzea în galeria Marchitanilor ce se afla chiar în Palatul regal, dădea târcoale caselor unor de Valois, de Navarra, d'Artois, de Bourgogne, de Savoia. Fiecare din palatele acestea era parcă sediul unei reprezentanțe permanente a marilor domenii feudale; acolo se concentrau interesele fiecărei provincii. Și orașul creștea neconținut, întinzându-și mahalalele peste grădini și ogoare dincolo de zidurile împrejmuitoare de pe vremea lui Filip-August care începeau să dispară, pierdute în mijlocul noilor clădiri.

Dacă-ți purtai pașii ceva mai încolo, în afara Parisului, vedeai că satele erau înfloritoare. Oamenii de rând, porcarii sau bivolarii, aveau adeseori o vie sau o bucată de pământ a lor. Femeile, întrebuințate la muncile câmpului sau la alte îndeletniciri, nu lucrau niciodată sâmbăta după-amiază, deși ziua le era plătită; de altminteri peste tot se lăsa lucrul sâmbăta la a treia toacă de vecernie. Sărbătorile bisericești, numeroase, erau de asemenea ținute, ca și acelea ale breslelor. Și totuși, oamenii aceștia se jeluiau. Care le erau însă păsurile? Se plâneau de biruri și de angarale, firește, ca în toate vremurile și în toate țările, dar și de faptul că se aflau întotdeauna sub vrerea cuiva care sta deasupra lor. Aveau sentimentul de a nu fi niciodată cu-adevărat stăpâni pe ei înșiși, nici pe roadele trudei lor. În ciuda ordonanțelor lui Filip al V-lea, cărora nu li s-a prea dat ascultare, existau în Franța mai mulți șerbi decât avea, față de populația ei, Anglia, unde cei mai mulți țărani erau oameni liberi, de altminteri datori să se gătească de război pe cheltuiala lor și având puțința de a-și spune păsurile în adunările regale. Aceasta te făcea să înțelegi de ce poporul Angliei ceruse suveranilor săi legi prin care să i se consfințească drepturile.

În schimb, nobilimea Franței nu era învrăjbită ca cea din Anglia; se găseau și aici destui nobili care, mânați de interesele lor, își juraseră unii altora pieirea, ca Robert d'Artois și mătușă-sa Mahaut; se înjghebau clici și clanuri, dar toată nobilimea asta știa să se unească de îndată ce se aflau în joc interesele tuturor sau apărarea regatului. Ideea de națiune era aici mai limpede și mai puternică.

Singura adevărată asemănare care exista pe vremea aceea între cele două țări, privea doar persoana regilor. La Londra ca și la Paris, coroana ajunsese pe fruntea unor nevolnici cărora le era străină veritabila grijă față de treburile obștești, fără de care un domnitor nu e domnitor decât cu numele.

Mortimer fusese prezentat regelui Franței și-l mai văzuse pe acesta de câteva ori după aceea; nu-și putuse face o părere prea bună despre acest bărbat de douăzeci și nouă de ani, căruia seniorii săi îi ziceau Charles cel Frumos, iar poporul Charles cel Chipeș, dar care, sub înfățișarea-i nobilă, n-avea un dram de minte.

- Găsit-ai o locuință potrivită, domnule de Mortimer? Adusu-ți-ai și soția aici? Nu? A, cât de mult trebuie să-i simți lipsa! Câți copii ai cu dânsa?

Cam acestea erau toate cuvintele pe care regele le adresase surghiunitului; și de fiecare dată, îl întreba iar: "Adusu-ți-ai și soția aici?"

Câți copii ai cu dânsa?" deoarece, între două întrevederi, uitase răspunsul. Grijile sale păreau să fie numai de ordin domestic și conjugal. Nefericita căsătorie cu Blanche de Bourgogne, ce-i lăsase o rană nelecuită, fusese desfăcută printr-o hotărâre de divorț în care el nu apărea într-o lumină prea frumoasă. Îl însuraseră numaidecât din nou, dându-i de soție pe Marie de Luxembourg, surioara regelui Boemiei cu care, tocmai atunci, monseniorul de Valois ținea să se înțeleagă în privința regatului Arles. Și iată că Marie de Luxemburg era acum însărcinată, iar Charles cel Frumos îi purta o grijă cam neroadă arătându-se foarte drăguț cu dânsa.

Nepriceperea regelui nu împiedica Franța să se ocupe de treburile lumii întregi. Sfatul regal cârmuia în numele regelui, iar monseniorul de Valois în numele sfatului. Franța dădea povețe papii; mai mulți olăcari, plătiți cu opt livre și câțiva gologani de fiecă drum - o adevărată avere! - n-aveau alta de făcut decât să ducă scrisorile la Avignon. Și alții la fel, spre Neapole, spre regatul Aragonului, spre Germania. Căci Curtea de la Paris supraveghea de aproape treburile Germaniei, unde Charles de Valois și cumnatu-său Jean de Luxembourg puseseră la cale să fie afurisit de papă ca eretic împăratul Ludovic al Bavariei, astfel încât coroana Sfintei Împărății să fie oferită... - cui credeți? - dar bineînțeles că monseniorului de Valois însuși care ținea morțiș să-și vadă împlinit vechiul său vis. De fiecare dată când scaunul Sfintei Împărății era vacant, monseniorul de Valois se arăta gata să-l apuce. Ce falnică strălucire ar dobândi cruciada plănuită, dacă el, marele ei căpitan, s-ar alege împărat!

Dar urmându-și țelul, nu trebuia să piardă din ochi Flandra, acea Flandră care pricinuia veșnice griji coroanei, fie că poporul de acolo se răscula împotriva contelui pentru că acesta se dovedea credincios regelui Franței, fie că însuși contele se răzvrătea împotriva regelui spre a fi pe placul poporului. Și apoi, trebuia să se ocupe de Anglia, și Roger Mortimer era chemat la Valois ori de câte ori se ivea vreo încurcătură în legătură cu ea.

Mortimer își luase locuință lângă palatul lui Roger d'Artois, pe strada Saint-Germain-des-Prés și în fața palatului familiei de Navarra. Gérard d'Alspaye, care îl însoțea de când evadase din turn, îi ținea casa și vedea de slugi, printre care bărbierul Ogle făcea pe feciorul; numărul celor din jurul lui Mortimer sporea încetul cu încetul prin sosirea altor refugiați siliți și dânsii de ura Dispenserilor să apuce calea surghiunului. Sosise mai cu seamă John Maltravers, senior englez din partidul lui Mortimer și coborâtor

ca dânsul dintr-un tovarăș de luptă al lui Wilhelm Cuceritorul. Acest Maltravers avea fața lungă și posomorâtă, părul căzut peste ochi și dinții uriași; semăna cu calul său. Nu era un tovarăș prea plăcut și-i făcea pe cei din jur să tresară când se pornea pe răs, cu hohote scurte, nechezând parcă, fără ca nimeni să poată ghici ce-l apucase. Dar în exil, nu-ți alegi prietenii; restriștea comună ți-i impune. Prin Maltravers află Mortimer că soția sa fusese dusă la castelul Skipton din comitatul York, având drept slujitori doar o doamnă de companie, un scutier, o spălătoareasă, un fecior și un paj, și că primea treizeci șilingi și patru gologani pe săptămână pentru hrana ei și a slugilor; aproape ca la pușcărie... Cât despre regina Isabelle, soarta ei devenea din zi în zi mai grea. Despenserii o prădau, îi luau tot, o umileau, punând în cruzimea lor o pricepere plină de răbdare.

"Nu mai am nimic al meu, nu-mi rămâne decât viața, îi trimitea ea vorbă lui Mortimer, și tare mă tem că se pregătesc să mi-o ia. Dă-i zor lui frate-meu să mă scape".

Dar regele Franței... "Ți-e soția aici, cu domnia ta? Băieți ai?...". atâta știa să întrebe și aștepta sfaturile monseniorului de Valois care la rândul său aștepta totul de la rezultatul uneltirilor sale în Aquitania.

Dar dacă până atunci Despenserii o vor ucide pe regină?

- Nu vor îndrăzni, răspundea Valois.

Mortimer se ducea să culeagă alte vești la bancherul Tolomei care-l ajuta să-și trimită mesajele peste Canalul Mânecii prin oamenii săi. Lombarzii aveau o rețea de poștă mai bună decât curtea, iar voiajorii lor erau mai iscusiți în a dosi scrisorile. Așa că între Mortimer și episcopul Orleton exista o legătură aproape neîntreruptă.

Episcopul plătise scump îndrăzneala de-a fi pus la cale evadarea lui Mortimer; dar era curajos și ținea piept regelui. Întâiul prelat din Anglia adus vreodată înaintea unui tribunal laic refuzase să răspundă acuzatorilor săi, sprijinit de altminteri de toți arhiepiscopii regatului care-și vedeau privilegiile amenințate. Eduard hotărâse ca judecata să aibă loc, făcuse ca Orleton să fie osândit și poruncise confiscarea averii acestuia. Îi scrisese totodată papii, cerându-i să-l scoată din scaun pe episcop, ca răzvrătit; monseniorul de Valois trebuia acum să stăruie pe lângă papa Ioan al XXII-lea spre a împiedica o asemenea măsură care ar fi dus capul lui Orleton pe butucul călăului.

Pentru Enric Gât-Sucit, situația era încurcată. Eduard îl făcuse în martie conte de Lancastre, dându-i înaltele dregătorii și averile fratelui său decapitat, printre care și marele castel din Kenilworth. Apoi, îndată după aceea, aflând de o scrisoare de îmbărbătare și prietenie adresată lui Orleton, Eduard îl învinuise pe Gât-Sucit de înaltă trădare.

De fiecare dată când Mortimer venea la dânsul, Tolomei nu uita să-i spună surghiunitului:

- Deoarece domnia ta îi vezi adeseori pe monseniorii de Valois și d'Artois și deoarece le ești prieten, amintește-le, rogu-te, de tunurile alea cu pulbere ce-au fost încercate în Italia și urmează să slujească la asediul orașelor. Nepotu-meu la Sienna și de-alde Bardi la Florența ar putea să se ocupe de furnizarea lor; sunt niște tunuri mai ușor de manevrat decât greoaiele catapulte cu cumpănă, și care fac pagube mai mari. Monseniorul de Valois ar trebui să-și înarmeze cruciada cu aceste guri de foc...

Dintru început, femeile îl cam plăcuseră pe Mortimer, străinul zvelt, îmbrăcat de sus până jos în negru, încruntat la față și care-și mușca întruna cicatricea albă ce-o avea pe buză. Îl făcuseră să-și istorisească de douăzeci de ori evadarea: pe când vorbea, sânii ascultătoarelor zvâcneau sub străveziile corsaje de in. Vocea sa gravă, aproape răgușită, apăsând în chip neașteptat pe unele cuvinte, tulbura inimile tânjitoare. De mai multe ori, Robert d'Artois vroise să-l împingă pe baronul englez în brațele acestea care nu așteptau decât să se deschidă, așa cum se arătase gata să-i rostuiască niște fete de petrecere, câte două sau trei deodată, ca să-l mai abată de la grijile lui. Dar Mortimer nu se lăsase prins de nici o ispită, astfel că unii se întrebau de unde-i venea această virtute rar întâlnită și dacă nu cumva avea năravurile regelui său.

Nimeni nu-și putea închipui realitatea, anume că bărbatul acesta, așa cum își legase printr-o prinsoare evadarea din turn de moartea corbului, jurase să rămână cast până ce soarta îi va surâde iar. Făgăduise să nu atingă trup de femeie înainte de a fi regăsit pământul Angliei și înaltele lui demnități și puterea de odinioară. Un legământ de cavaler, cum l-ar fi putut rosti un Lancelot, un Amadis, un tovarăș de luptă al regelui Arthur. Dar după atâtea luni, Roger Mortimer trebuia să recunoască în sinea lui că făcuse această prinsoare cam cu ușurință și asta îl cătrănea și mai rău...

În sfârșit, vești mulțumitoare sosiră din Aquitania. Seneșalul regelui Angliei, domnul Basset, bărbat cu atât mai fudul cu cât numele lui îi

stârnea râsul, începu să privească îngrijorat fortăreața ce se înălța la Saint-Sardos. Văzu în asta o încălcare a drepturilor stăpânului său și o ocară adusă propriei sale persoane. Strângând ceva oști, intră pe neașteptate în Saint-Sardos, dădu iama în târg, puse mâna pe slujitorii însărcinați să supravegheze lucrările și-i spânzură de stâlpii încrustați cu flori de crin care arătau că te afli într-un ținut al cărui suzeran era regele Franței. Domnul Ralph Basset nu pornise de unul singur în această expediție; mai mulți seniori de prin partea locului îi dăduseră o mână de ajutor.

În ziua când fu înștiințat despre cele întâmplate, Robert d'Artois se duse îndată să-l caute pe Mortimer și-l luă cu dânsul la Charles de Valois. Nu-și mai încăpea în piele de bucurie și de mândrie; Monseniorul d'Artois râdea mai tare ca de obicei și-i pocnea pe cunoscuți cu câte un ghiont prietenesc în burtă de se duceau ca niște mingi în pereți. Monseniorul de Valois avea în sfârșit prilejul căutat, născocit de mintea lui Robert d'Artois!

Afacerea fu adusă în dezbaterea Sfatului restrâns; se făcură muștrările obișnuite, și cei vinovați de jefuirea târgului Saint-Sardos se văzură trimiși în judecata parlamentului din Toulouse. Se vor înfățișa oare, își vor recunoaște vina, vor face act de supunere? Valois și ai săi se temeau de una ca asta.

Noroc însă că unul dintre dâșii, unul singur, Raymond Bernard de Montpezat, refuză să se înfățișeze. Nu era nevoie de mai mult. Procesul se judecă în lipsa acestuia, și Jean de Roye, care-i urmase lui Pierre-Hector de Galard în demnitatea de mare căpitan al arcașilor, fu trimis în Guyenne însoțit de o mică escortă spre a pune mâna pe domnul de Montpezat, a-i lua averea și a supraveghea dărâmarea castelului său. Se întâmplă însă ca domnul de Montpezat să iasă biruitor. Îl făcu prizonier pe Jean de Roye și ceru preț de răscumpărare pentru a-i da drumul. Regele Eduard n-avea nici un amestec în toată tărășenia asta, dar prin firea lucrurilor se pomeni într-o mare încurcătură; și Robert d'Artois nu mai putea de bucurie. Căci o căpetenie a arcașilor nu era un om pe care să-l poți face prizonier fără ca aceasta să aibă urmări grave!

Noi proteste fură adresate regelui Angliei, de astă dată lui de-a dreptul, și întărite cu amenințarea că i se va confisca ducatul. La începutul lui aprilie, Parisul îl văzu sosind pe contele de Kent, fratele vitreg al regelui Eduard, însoțit de arhiepiscopul de Dublin: spre a pune capăt neînțelegerilor dintre cei doi regi, veneau să-i propună lui Charles al IV-lea să renunțe pur

și simplu la închinarea pe care Eduard era ținut să i-o facă. Mortimer, care-l întâlni pe Kent cu acest prilej - raporturile lor rămaseră politicoase deși se aflau într-o situație grea - se strădui să-i dovedească zădărnicia acestei încercări. De altminteri, tânărul conte de Kent era el însuși convins de asta; își îndeplinea misiunea fără plăcere. Plecă acasă ducând cu el refuzul regelui Franței, transmis în cuvinte disprețuitoare de Charles de Valois. Războiul urzit de către Robert d'Artois părea gata să izbucnească.

Dar iată că tot atunci muri pe neașteptate la Issoudun noua regină Maria de Luxemburg, pe când dădea naștere, înainte de vreme, unui copil care nu avea zile.

Nu era cuviincios să declari războiul în timpul doliului, cu atât mai mult cu cât regele Charles părea într-adevăr foarte abătut și aproape că nu se mai simțea în stare să-și țină Sfatul restrâns. Hotărât lucru, soarta haină îl urmărea în viața lui de soț. Mai întâi înșelat, apoi văduv... Trebuia ca Valois, lăsând toate grijile deoparte, să se ostenească a-i găsi o a treia soție regelui, care își pierdea răbdarea, devenea arțăgos și scotea pe oricine vinovat că țara nu avea moștenitor.

Lordul Mortimer trebui deci să aștepte până se va lua o hotărâre în această privință...

Monseniorul de Valois ar fi propus bucuros pe vreuna din ultimele sale fiice nemăritate, dacă vârstele s-ar fi putut potrivi; din nefericire, chiar cea mai mare dintre ele, aceea care fusese oferită nu de mult prințului moștenitor al Angliei, n-avea încă nici doisprezece ani. Și Charles cel Frumos nu prea era dispus să aștepte.

Rămânea o altă vară primară, fiică a monseniorului Ludovic d'Evreux, acum răposat, și nepoată a lui Robert d'Artois. Această Jeanne d'Evreux nu strălucea prin cine știe ce frumusețe, dar era bine făcută și, mai cu seamă, avea vârsta convenită pentru a fi mamă. Decât să se vâre în lungi și anevoioase tocmeli peste hotare, monseniorul de Valois îndemnă toată curtea să-l împingă pe Charles la această căsătorie. Trei luni după moartea Mariei de Luxemburg, o nouă dispensă era cerută papii.

Cununia se făcu la 5 iulie. Cu patru zile înainte, Charles hotărâse să pună sub stăpânirea lui Aquitania și ținutul Ponthieu, drept pedeapsă pentru răzvrătire și pentru că regele Angliei nu se înfățișase să-și facă închinăciunea. Așa cum socotea de a sa datorie, ori de câte ori izbucnea o ceartă între doi suverani, papa Ioan al XXII-lea îi scrisese regelui Eduard,

îndemnându-l să vină să-și plece genunchii în fața regelui Franței, pentru ca măcar una din pricinile neînțelegerii să fie înlăturată. Dar oastea Franței se și ridicase și acum se strângea la Orléans, în vreme ce, prin porturi, o flotă se pregătea să atace coastele engleze.

Estimp, regele Angliei poruncise să fie aduși sub steag o seamă de oameni în Aquitania, iar domnul Ralph Basset își aduna pâlcurile; contele de Kent se întorcea în Franța, de astă dată venind pe Ocean, pentru a ține locul fratelui său vitreg la cârma ducatului, așa cum acesta îl însărcinase. Francezii aveau să pornească oare războiul? Nu, căci mai era nevoie ca Monseniorul de Valois să dea fuga la Bar-sur-Aube spre a se înțelege cu Leopold de Habsburg în ce privește alegerea suveranului Sfântului Imperiu și a încheia un tratat prin care Habsburg se lega să nu fie candidat, în schimbul unor sume de bani, pensii și venituri de pe acum hotărâte, dacă Valois ar fi ales împărat. Roger Mortimer aștepta mereu...

În sfârșit, la întâi august, pe o căldură înăbușitoare în care cavalerii fierbeau ca într-o oală sub cuirasa lor, Charles de Valois, superb, greoi, purtând coif cu creastă împodobită și tunică brodată în fir de aur peste zaua lui, încălecă. Se aflau lângă dânsul cel de al doilea fiu al său, contele d'Alençon, nepotu-său Filip d'Evreux, proaspătul cumnat al regelui, conetabilul Gaucher de Châtillon, lordul Mortimer de Wigmore și, în sfârșit, Robert d'Artois care, având sub el un cal pe măsura lui, putea să supravegheze toată oștirea.

Pornind la acest război, al doilea război al său în Guyenne, pe care-l voise, îl hotărâse, și aproape că-l născocise, monseniorul de Valois, se simțea oare bucuros, fericit sau măcar mulțumit? Nicidecum. Era morocănos, pentru că regele Charles al IV-lea refuzase să semneze învestitura sa de loctiitor al regelui cu depline puteri în Aquitania. Dacă i se cuvenea cuiva acest titlu nu era oare el, Charles de Valois? Și ce obraz avea față de contele de Kent, acest domnișor, acest țângău, care primise învestitura de loctiitor al regelui Eduard! Regele Charles cel Frumos care nu era în stare să ia nici o hotărâre, avea toane de acestea stranii și neașteptate, când se încăpățâna să refuze lucrurile cele mai necesare ce i se cereau. Charles de Valois înjura de mama focului în ziua aceea și nu ascundea față de cei din jur că-l socotea pe nepotul și regele său un om de nimic. Nu, zău, nătângul ăsta încoronat, zevzecul ăsta, merita oare să-ți dai atâta osteneală spre a cârmui țara pentru dânsul?

Bătrânul conetabil Gaucher de Châtillon, care comanda de drept oștirea, fiindcă Valois nu avea vreo investitură oficială, își încrețea pleoapele de broască-țestoasă sub chivăra sa de modă veche. Era cam tare de o ureche, dar la șaptezeci și patru de ani se ținea încă bine pe cal.

Lordul Mortimer își cumpărase armele la prăvălia lui Tolomei. Sub viziera ridicată a coifului, i se vedeau strălucind ochii cu licăriri aspre, de aceeași culoare ca oțelul nou. Deoarece mergea, din vina regelui său, împotriva țării sale, purta o tunică de catifea neagră, în semn de doliu. Ziua acestei plecări n-o va uita niciodată: era întâi august 1324, sărbătoarea Sfântului Petre Înălțuitul, și trecuse un an, zi cu zi, de când evadase din turnul Londrei.

TUNURILE

Alarma îl surprinse pe tânărul conte Edmond de Kent lungit pe pardoseala de lespezi a unei încăperi din castelul în care căuta zadarnic un pic de răcoare. Se dezbrăcase pe jumătate și zăcea acolo, în niște nădragi de pânză, gol până la brâu, cu brațele date în lături, nemișcat, doborât de vara fierbinte a Aquitaniei. Ogarul său favorit găfâia lângă dânsul.

Câinele auzi mai întâi clopotul de alarmă. Se ridică pe labelle dinainte, cu nasul în sus și ciulind urechile tremurătoare. Tânărul conte de Kent se trezi din piroteala lui, își întinse brațele și picioarele spre a se dezmoști și pricepu deodată că acest tărașoi venea de la toate clopotele din La Réole, trase de zor. Într-o clipă fu în picioare, își apucă repede cămașa subțire de in trântită pe un scaun și și-o trase peste cap.

Se și auzeau niște pași grăbindu-se spre ușă. Dumnealui Ralph Basset, seneșalul, intră urmat de câțiva seniori de prin partea locului, domnul de Bergerac, baronii de Budoz și de Mauvezin și domnul de Montpezat din pricina căruia - cel puțin așa credea dânsul, fălindu-se cu asta - se iscase războiul acesta.

Seneșalul Basset era într-adevăr foarte mărunțel de statură: tânărul conte de Kent se mira de câte ori îl vedea ivindu-se. Pe deasupra mai era și rotund ca un poloboc, și veșnic pradă unei mâinii care făcea să i se umfle gâtul și să i se holbeze ochii.

Ogarul nu-l putea suferi pe seneșal și mârâia de cum îl zărea.

- Ce se întâmplă, domnule seneșal, a izbucnit vreun foc undeva sau vin francezii? Întrebă contele de Kent.

- Francezii, monseniore, francezii! strigă seneșalul aproape supărat de întrebare. Vino repede, au și început să se arate.

Contele de Kent se aplecă spre o oglindă de cositor pentru a-și aranja buclele blonde ce-i veneau peste urechi, apoi îl urmă pe seneșal. În cămașa albă, deschisă la piept și care i se umfla în jurul cingătoarei, fără piteni la cizme, cu capul gol, printre baronii îmbrăcați în zale, îi dădea o stranie impresie de bărbăție și de grație, părând însă și lipsit de seriozitate.

Larma întetită a clopotelor îl întâmpină la ieșirea din donjon, și soarele de august, cu lumina lui puternică. Îl orbi. Ogarul începu să latre.

Se urcară până-n vârful marelui turn rotund, de i se zicea Tomasa, construit de Richard Inimă de Leu. Ce nu clădise acest străbun? Zidul împrejmuitoar al Turnului Londrei, Chateau-Gaillard în Normandia, fortăreața din Réole...

Lat, strălucitor ca oglinda, Garonul curgea la picioarele dealului parcă înfipt drept în apă, șerpuint de-a curmezișul întinsului șes acoperit de lanuri bogate în care privirea se pierdea până la depărtata dungă albastră a munților din Agenois.

- Nu văd nimic, spuse contele de Kent care se aștepta să vadă avangărzile franceze la marginea orașului.

- Ba da, monseniore, sunt acolo, îi răspunse unul dintre însoțitori, strigând ca să acopere dangătul clopotelor. Acolo, de-a lungul fluviului, în sus, către Sainte-Bazille!

Încrețindu-și pleoapele și ducând mâna streășină la ochi, contele de Kent zări în cele din urmă o panglică strălucitoare, alături de cea a fluviului. I se spuse că era soarele oglindit în zalele oștenilor și în cioltarele cailor.

Și mereu dangătul de clopote care spărgea văzduhul! Clopotarii trebuie să fi avut brațele frânte de atâta tras. În ulițele târgului, prin jurul palatului comunal mai cu seamă, norodul forfotea fără astâmpăr. Ce mici păreau oamenii văzuți de pe meterezele unei cetăți! Niște gângănii. Pe toate drumurile ce duceau la târg, se îmbulzeau țărani înfricoșați, care trăgându-și vaca după ei, care îndemnându-și caprele, care îmboldindu-și boii înjugați la căruță. Fugeau, părăsindu-și ogoarele; curând vor sosi locuitorii târgurilor învecinate, cu gioarsele pe spinare sau îngrămădite în cotigi. Tot norodul acesta se va adăposti pe unde va putea, într-un oraș în care s-a și strâns atâta oaste și atâția cavaleri din Guyenne.

- Nu vom putea să ne dăm bine seama de numărul francezilor decât peste două ceasuri, rosti seneșalul, și nu vor ajunge pe sub zidurile cetății înainte de căderea nopții.

- Ah, păcătoasă vreme pentru a face război, spuse cu năduf domnul de Bergerac care trebuise să fugă din Sainte-Foy-la-Grande cu câteva zile mai înainte în fața năvalei francezilor.

- Și pentru ce nu-i bună vremea? întrebă contele de Kent arătând cerul senin și frumoasa câmpie ce se întindea sub ochii lor până departe.

Era cam prea cald, firește, dar nu-i mai bine așa decât pe ploaie și pe noroi? De-ar fi apucat ăștia din Aquitania războaiele purtate în Scoția, nu s-ar mai fi plâns atâta.

- Pentru că mai e o lună până la culesul viilor, monseniore, vorbe domnul de Montpezat; pentru că țăranii vor țipa văzându-și recoltele nimicite sub copitele cailor și ni se vor arăta dușmănoși. Contele de Valois știe bine ce face; tot așa a procedat și în 1294, pustiind totul în calea lui pentru ca țăarii să i se urască mai repede cu războiul.

Ducele de Kent înălța din umeri. Țara Aquitaniei nu se prăpădea pierzând câteva balerci de vin și, cu sau fără război, oamenii de pe aici vor continua să bea tămâioasă. În vârful turnului bătea un vântuleț neașteptat care pătrundea prin cămașa deschisă a tânărului prinț și-i luneca foarte plăcut pe piele. Cum e de ajuns uneori doar să trăiești ca să simți o plăcere minunată!

Cu coatele pe piatra caldă a meterezului, contele de Kent se lăsa dus de gânduri. La douăzeci și trei de ani era locțiitor al regelui pentru un ducat întreg, adică investit cu toate privilegiile regale și înfățișând în persoana sa pe însuși regele. Era cel care zicea: "Vreau!" și căruia i se supuneau toți. Putea să poruncească: "Spânzurați!...". De altminteri, nici nu-i trecea prin minte s-o spună, dar putea s-o facă. Și apoi, mai presus de orice, era departe de Anglia, departe de curtea de la Westminster, departe de toanele, de mâniile, de bănuielele fratelui său vitreg Eduard al II-lea, departe de tot neamul Despenserilor. Aici se găsea în sfârșit singur cu el însuși, singurul său stăpân, și stăpân a toate câte îl înconjurau. O oaste venea asupra lui, o oaste pe care o va ataca și învinge, de asta nu se îndoia. Un cititor în stele îi prevestise că între cel de al douăzeci și patru și al douăzeci și șasele an al vieții, va săvârși cele mai de seamă isprăvi ale sale, care-i vor aduce mare faimă... Pe neașteptate, visurile copilăriei se împlineau aievea... O câmpie întinsă, oșteni în zale, și el având putere de rege... Nu, hotărât lucru, nu se simțise de când trăia mai bucuros de viață ca în clipa asta. I se învârtea nițel capul, cuprins de o amețală care nu venea decât din el însuși, și de la această adiere ce-i mângâia pieptul, și de la această zare nemărginită...

- Care-s poruncile, monseniore! întrebă domnul Basset, începând să-și piardă răbdarea.

Contele de Kent se întoarse și-l privi pe seneșalul mărunțel cu o mirare plină de dispreț.

- Poruncile mele? spuse el. Dar nu mai sta, domnule seneșal, pune trâmbițele să sune și comandă oștenilor dumitale să încalece. Vom porni numaidecât la atac.

- Dar cu cine, monseniore?

- Ei, asta-i buna! Cu oștile noastre, Basset!

- Monseniore, am adunat aici, cu mare greutate, două sute de armuri, iar împotriva noastră vin mai bine de o mie cinci sute, pe cât ni s-a dat de știre. Nu-i așa, domnule de Bergerac?

Dumnealui Reginald de Pons de Bergerac încuviință dând din cap. Seneșalul bondoc avea gâtul mai umflat și mai roșu ca de obicei; era neliniștit de-a binelea și gata să răbufnească față de atâta nesocotită ușurință.

- Și despre întăriri, nici o veste? întrebă contele de Kent.

- Nimic, monseniore! Nimic și iar nimic! Regele, fratele măriei tale, iertată fie-mi vorba, prea ne lasă în voia soartei.

Erau patru săptămâni de când tot așteptau acele faimoase întăriri din Anglia. Iar conetabilul de la Bordeaux, care avea niște pâlcuri de oaste, nu se mișca, zicând că primise poruncă răspicată din partea regelui Eduard să nu pornească decât atunci când vor sosi întăririle. Tânărul conte de Kent nu era chiar așa de puternic pe cât i se părea...

Ca urmare a acestei așteptări și a lipsei de oameni - te puteai întreba dacă întăririle anunțate fuseseră barem imbarcate! - i se îngăduise monseniorului de Valois să se plimbe prin tot ținutul, de la Agen la Marmande și de la Bergerac la Duras, ca pe moșia lui. Nici acum, când Valois era acolo, sub ochii lor, cu toată panglica aceea lungă de oțel după dânsul, tot nimic nu puteau face.

- Acesta e și sfatul domniei tale, Montpezat? întrebă contele de Kent.

- Cu părere de rău, monseniore, trebuie să zic da, cu mare părere de rău, răspunse Montpezat mușcându-și mustața neagră.

- Și domnia ta, Bergerac? mai întrebă Kent.

- Îmi vine să plâng de furie, spuse Pons de Bergerac cu rostirea cântată pe care o aveau toți seniorii de prin părțile acelea.

Edmond de Kent renunță să-i mai întrebe pe baronii de Budos și de Fargues de Mauvezin; aceștia nu vorbeau nici franțuzește, nici englezește, ci numai graiul gascon, și Kent nu pricepea o iotă din spusele lor. Pe chipurile lor se citea de altfel destul de limpede răspunsul.

- Dacă așa stau lucrurile, poruncește să se închidă porțile, domnule seneșal, și să ne așezăm aici așteptând să fim împresurați din toate părțile. Apoi, când vor sosi oștile ce ni se trimit în ajutor, ele vor cădea în spatele francezilor, și poate că va fi mai bine așa, spuse contele de Kent pentru a-și mai ușura inima.

Scărpină cu vârful degetelor fruntea ogarului său, apoi își puse iar coatele pe piatra caldă spre a cerceta valea. O vorbă din bătrâni zicea: "Cine ține Cetatea La Réole, ține Guyenne". O vor ține cât timp va fi nevoie.

O înaintare prea ușoară e aproape tot așa de istovitoare pentru o armată, ca și o retragere. Neîntâmpinând nici o împotrivire care să-i îngăduie să se oprească, fie și numai pentru o zi, ca să mai răsuflă, armata Franței mășălăuia, mășălăuia, fără răgaz, de mai bine de trei săptămâni, de douăzeci și cinci de zile numărate. Marea oaste - pâlcuri de călăreți, oșteni în zale, gloată, arcași, căruțe, potcovari, bucătării și, la coadă, negustorii și carele cu târfe - se înșiră pe mai mult de o leghe. Greabănul cailor sângera, și nu trecea un sfert de ceas fără ca vreunul să-și piardă potcoavele. Mulți cavaleri trebuiseră să-și lepede zalele care, încinse de căldură, le făceau răni și buboane pe la încheieturi. Cetele de tălpași abia își mai târau bocancii lor țintuiți. Afară de asta, frumoasele prune negre din Agen, care păreau coapte în crengile lor, îi cufuriseră năprasnic pe oștenii pleșcari și chinuiți de sete; îi vedeai părăsindu-și mereu coloana pentru a se duce să-și lase jos nădragii de-a lungul drumului.

Conetabilul Gaucher de Châtillon moțăia pe cal cât de mult putea. Aproape cincizeci de ani de când slujea în oștire și opt războaie sau expediții îl oțeliseră.

- Am să trag un pui de somn, le spuse celor doi scutieri ai săi.

Aceștia, potrivit-și pasul cailor, trecură de o parte și de cealaltă a conetabilului, în așa fel ca să-i poată fi sprijin dacă ar luneca într-o rână, și bătrânul căpitan de oști, rezemat în oblâncul șei, începu să sforăie sub chivăra lui.

Robert d'Artois, asuda fără să slăbească și împrăstia la douăzeci de pași depărtare un miros de sălbătăciune. Legase prieteșug cu unul dintre englezii ce-l însoțeau pe Mortimer, lunganul acela de baron Maltravers, care semăna a cal, ba chiar îl poftise să mășălăuiască sub steagul său pentru că englezul era jucător grozav și veșnic gata, la popasuri, să dea cu zarurile.

Charles de Valois clocotea de mânie. Înconjurat de fiu-său d'Alençon, de nepotu-său d'Evreux, de cei doi mareșali, Mathieu de Trye și Jean de Barres, și de văru-său Alfons al Spaniei, își vărsa năduful pe tot și toate, spumega împotriva climei de nesuferit, împotriva zăpușelii nopților și arșiței zilelor, împotriva muștelor, împotriva mâncării prea grase. Țipa că vinul ce i se dădea la masă nu era decât poșircă bună pentru țopârlani. Ne aflăm totuși într-o țară cu vinuri vestite, nu? Unde naiba își ascundeau oamenii ăștia balercile cu vinul de soi? Ouăle îi miroseau rău, laptele era acru. Monseniorul de Valois se trezea uneori cu grețuri, iar de câțeva vreme simțea în piept o durere ascunsă care-l îngrijora. Și-apoi pedestrimea nu se mișca destul de repede, ca și tunurile mari cu pulbere furnizate de italieni ale căror tălpi de lemn păreau să se lipească de șosele. Ah, de s-ar fi putut face războiul numai cu cavaleria!

- Se pare că sunt sortit să-mi duc războaiele pe arșiță, zicea Valois. Întâia mea expediție, când aveam cincisprezece ani, am făcut-o așa, vere Alfons, pe o căldură dogorătoare, în Aragonul vostru sterp, căruia îi fusei o vreme rege, împotriva bunicului domniei tale.

Îi vorbea lui Alfons al Spaniei, moștenitorul tronului aragonez, amintindu-i fără ocoluri luptele care învrăjbiseră familiile lor. Dar putea să-și îngăduie asta, căci Alfons era o fire blajină, gata să înghită orice pentru a mulțumi pe fiecare, gata să pornească în cruciadă fiindcă fusese rugat, și să se bată cu englezii pentru a se pregăti de cruciadă...

- Ah, continuă Valois, luarea Geronei! Am s-o ții minte cât voi trăi. Ce arșiță! Neavând coroană la îndemână pentru încoronarea mea, cardinalul de Cholet mi-a pus în cap pălăria lui. Mă înăbușeam sub pălăria aceea roșie, prea mare pentru mine. Da... Aveam cincisprezece ani... Vrednicul meu părinte, regele Filip cel Viteaz, muri la Perpignan, răpus de frigurile de care se molipsise acolo...

Se posomorâse la față vorbind de tată-său. Se gândea că acesta murise la patruzeci de ani. Frate-său mai mare, Filip cel Frumos răposase la patruzeci și șase, iar fratele vitreg Ludovic d'Evreux la patruzeci și trei. El însuși avea acum cincizeci și patru, împliniți în martie; se dovedise cel mai zdravăn din neamul lui. Dar câtă vreme îl va mai ține în viață pronia cerească?

- Și războaiele pe care le-am purtat în Campania, și în Romagna, și în Toscana, alte ținuturi unde arde soarele! urmă el. Să străbați toată Italia în toiul verii, de La Neapole până la Sienna și Florența ca să-i izgonești pe

gibelini... cum am făcut-o eu, acum... stai să socotesc... 1301... da, acum douăzeci și trei de ani!

Și chiar aici, în Guyenne prin anul '94, tot vara se nimerise! Mereu vara.

- Ia spune-mi, Charles, i-o întoarce batjocoritor Robert d'Artois, cum o s-o scoatem la capăt cu cruciada, pe-o căldură încă și mai năprasnică? Ne vezi mergând călare prin deșert împotriva Sudanului Egiptean? Și acolo, pare-se, vița-de-vie e cam rară. Vom linge nisipul.

- O, cruciada, cruciada... făcu Valois necăjit, cu o mare lehamite în glas. Știe barem cineva dacă va porni vreodată cruciada asta, după toate piedicile ce mi se scot în cale! E frumos să-ți pui viața în slujba țărilor și a bisericii, dar până la urmă ți se urăște să-ți tot risipești puterile pentru niște nerecunoscători.

Nerecunoscătorii, adică papa Ioan al XXII-lea, care se calicea să dea ajutoarele bănești, de parcă ar fi vrut cu tot dinadinsul să le taie pofta expediției; și mai ales regele Charles al IV-lea care, nu numai că tot amâna să-i trimită lui Charles de Valois investitura de loctiitor, ceea ce începea să semene a ocară, dar pe deasupra se folosisese de lipsa acestuia din urmă spre a se înfățișa el însuși candidat la tronul Sfântului Imperiu. Și papa, firește, dăduse sprijinul său oficial acestei candidaturi. Astfel toată urzeala pusă la cale de Valois cu Leopold de Habsburg se destrăma. Îl socoteau un nătărău pe măriasa Charles cel Frumos și la drept vorbind așa era; dar se pricepea destul de bine să lovească și să folosească viclenia... Valois primise vestea chiar în ziua aceea, douăzeci și cinci august: hramul Sfântului Ludovic. Urâtă sărbătoare, ce mai încolo! Era așa de cătrănit și așa de ocupat să-și gonească muștele de pe obraz, că nici nu-i mai ardea să privească peisajul. Nu văzu orașul La Réole decât atunci când ajunsese în fața cetății la câteva aruncături de arbaletă.

Clădit pe un pinten stâncos și înconjurat de un brâu de coline verzi, orașul La Réole se înălța deasupra fluviului Garone. Profilându-se pe cerul ce începuse să pălească, strâns în meterezele sale de piatră roșiatică pe care amurgul o aurea, arătându-și bisericile, turnurile castelului, clădirea înaltă a primăriei cu mica ei clopotniță dantelată și toate acoperișurile de țiglă roșie înghesuite unele într-altele, La Réole amintea miniaturile care înfățișau Ierusalimul în cărțile de rugăciuni. Frumos oraș, într-adevăr. Afară de asta, poziția ridicată făcea din el o cetate desăvârșită; contele de Kent nu era prost

că-l alesese pentru a se închide acolo... Nu va fi ușor să cucerești asemenea cetate.

Oastea se oprise, așteptând poruncile. Dar monseniorul de Valois nu le dădea. Umbla îmbufnat. Dumnealor, mormăia el, conetabilul, mareșalii n-au decât să ia hotărârile ce li se par nimerite. Cât despre dânsul, nefiind loctiitor al regelui, nu-și mai lua nici o răspundere.

- Vino, Alfons, hai să tragem o dușcă, îi spuse vărului său din Spania.

Conetabilul își întorcea capul ba într-o parte ba într-alta sub chivăra lui, ca să audă ce-i ziceau căpitanii de steaguri. Îl trimise pe contele de Boulogne în recunoaștere. Boulogne se întoarse după un ceas și povesti ce văzuse dând ocol cetății, dinspre dealuri. Toate porțile erau închise și garnizoana nu dădea nici un semn că ar vrea să iasă. Luară deci hotărârea de a tăbări acolo, și pâlcurile se așezară fiecare cam pe unde le venea la socoteală. Bolțile de viță își întindeau curmeiele între pomi și aracii înalți, alcătuind niște adăposturi plăcute în chip de umbrare. Oastea era frântă de oboseală și adormi în amurgul senin, odată cu ivirea celor dintâi stele.

Tânărul conte de Kent nu se putu împotrivi ispitei de a-și dovedi vitejia. După o noapte de nesomn pe care o petrecu jucând zaruri cu scutierii săi pentru a-și astâmpăra nerăbdarea, îl chemă pe seneșalul Basset, îi porunci să-și strângă cavaleria și, înainte de revărsatul zorilor, fără să sune trâmbițele, ieși tiptil din cetate printr-o poartă dosnică.

Francezii, sforăind în bolțile de viță, nu se deșteptară decât atunci când iureșul călăreților gasconi dădu peste dâșii. Își înălțară capetele uluite pentru a și le pleca numaidecât și a vedea copitele cailor trecând pe deasupra lor. Edmond de Kent și oștenii lui se năpusteau nestingheriți printre cetele acestea adormite, tăind cu sabia, izbind cu buzduganul, repezind ghioagele lor plumbuite peste picioarele desculțe, peste coastele care nu erau apărate nici de platoșe, nici de zale. Se auzeau oasele trosnind, și o potecă de urlete se deschidea în tabăra franceză. Corturile câtorva mari seniori se năruiau. Dar curând un glas aspru se ridică deasupra învâlmășelii, strigând: "Aici Châtillon! După mine!" Și steagul conetabilului cu stema sa, un scut din smalt roșu cu trei benzi de singeap în chenar auriu, și împodobit cu un zmeu ținut de doi lei de aur, flutură în bătaia soarelui. Era bătrânul Gaucher care, din tabăra lui așezată cuminte într-un loc mai ferit, venea în ajutor cu vasalii săi. Alte strigăte răspunseră în dreapta și în stânga: "Înainte,

Artois!... Aici Valois! După mine!" Pe jumătate îmbrăcați, unii călări, alții pe jos, cavalerii năvăleau asupra vrăjmașului.

Tabăra era prea întinsă, prea împrăștiată, și cavalerii francezi prea numeroși pentru ca tânărul conte de Kent să-și poată continua multă vreme isprava, pustiind totul în cale. Gasconii vedeau că în fața lor se și înfiripase o mișcare de învăluire, tinzând să-i prindă ca într-un clește. Kent nu avu decât timpul s-o ia la fugă și să ajungă în goana calului la porțile cetății, unde pieri din ochii urmăritorilor; apoi, după ce avu o vorbă de laudă pentru fiecare oștean, își lepădă zaua și se duse la culcare, onoarea fiind salvată.

Jale mare domnea în tabăra franceză unde se auzeau gemetele răniților. Printre morți, al căror număr se ridica la șaizeci, se găseau Jean des Barres, unul din mareșali, și contele de Boulogne, comandantul avangărzii. Le părea rău tuturor că acești doi seniori, căpitani viteji hârșâiți în războaie, își aflaseră o moarte așa de neașteptată și de neghioabă. Răpuși pe când se trezeau din somn!

Dar isprava lui Kent fu privită cu respect. Însuși Charles de Valois care, abia în ajun spunea că pentru dânsul n-ar fi decât o joacă să-i vină de hac acestui flăcău, dacă și-ar pune mintea cu el la o întrecere, luă un aer convins, aproape măreț, ca să zică:

- Ehei, monseniori, e nepotul meu, să vă intre asta în cap!

Și uitând îndată ocările aduse mândriei sale, slăbiciunile ce-l încercau din când în când și căldura apăsătoare a verii, se apucă, după ce mareșalul des Barres fu îngropat cu mare cinste, să pregătească asediul orașului. Dovedi în asta tot atâta râvnă cât și iscusință, căci, deși grozav de lăudăros din fire, era totuși un strălucit conducător de oști, priceput la războaie.

Toate drumurile ce duceau spre La Réole au fost tăiate, regiunea supravegheată de posturi de pază, așezate în adâncime. Șanțuri fură săpate la mică depărtare de ziduri și cu pământul scos din ele se înjghebară întărituri spre a-i pune pe arcași la adăpost. Începură să construiască, în locurile cele mai prielnice, platforme, pe care să așeze tunurile. În același timp se înălțau niște schele de unde urmau să tragă arcașii care mânuiau arbaletetele. Monseniorul de Valois se arăta pe toate șantieretele, cerceta, porunceă, îndemna oamenii să dea zor. Ceva mai depărțișor, în amfiteatrul colinelor, cavalerii își ridicaseră corturile rotunde în vârful cărora fluturau steagurile. Cortul lui Charles de Valois, așezat în așa fel încât să domine tabăra și cetatea asediată, părea un adevărat castel din pânză brodată.

La 30 august, Valois primi în sfârșit investiția pe care o așteptase atât de mult. Din clipa aceea starea sa de spirit se schimbă de-a binelea și se păru că pentru dânsul nu mai încăpea îndoială că războiul era ca și câștigat.

Două zile mai târziu, Mathieu de Trye, mareșalul supraviețuitor, împreună cu Pierre de Cugnières și Alfons al Spaniei, având înaintea lor trâmbițași și steagul alb al solilor, înaintară până la piciorul zidurilor cetății spre a-l soma pe contele de Kent, din porunca înălțimii sale, puternicul senior Charles, conte de Valois, locțiitor al regelui Franței în Gasconia și Aquitania, să se predea și să pună sub mână lor tot ducatul pentru necredința arătată, ca și pentru refuzul regelui Angliei de a veni să-și facă închinarea.

La care seneșalul Basset, săltându-se în vârful picioarelor pentru a i se vedea capul pe metereze, răspunse, în numele înălțimii sale, puternicul senior Edmond, conte de Kent, locțiitor al regelui Angliei în Aquitania și Gasconia, că somația nu putea fi primită și că înălțimea sa contele nu va părăsi orașul și nici nu va preda ducatul, decât dacă îl vor scoate de acolo cu forța.

Odată făcută declarația de asediu, după rânduielile știute, fiecare se întoarse la ale lui.

Monseniorul de Valois îi puse la treabă pe cei treizeci de mineri care-i fuseseră trimiși de către episcopul de Metz. Minerii aceștia trebuiau să sape niște galerii subterane până sub zidurile cetății, apoi să așeze acolo butoiașe de pulbere cărora li se va da foc. *Ingeniatorul* Hugues, aflat în slujba ducelui de Lorena, făgăduia o minune de pe urma acestui marafet. Zidul se va deschide ca o floare primăvara.

Asediații însă, alarmați de ciocăniturile surde ce se auzeau, așezară niște găleți pline cu apă pe drumurile dimprejur. Și acolo unde văzură suprafața apei încrețindu-se, știură că francezii săpau dedesubt o galerie. Se apucară să sape și dâșii dinspre partea lor, lucrând noaptea, în timp ce minerii din Lorena lucrau ziua. Într-o dimineață, cele două șanțuri unindu-se, se petrecu sub pământ, la lumina unor feștile, un măcel cumplit din care cei scăpați cu viață ieșiră acoperiți de sudoare, de colb negru și de sânge, cu privirea înfricoșată de parcă se întorceau din iad.

Atunci, platformele de tragere fiind gata, Monseniorul de Valois hotărî să folosească tunurile.

Erau niște țevi groase de bronz, strânse în cercuri de fier și așezate pe niște afeturi de lemn, fără roți. Trebuiau zece cai ca să tragă fiecare din aceste dihanii de bronz și douăzeci de oameni ca să le îndrepte spre țintă, să le fixeze, să le încarce. În jurul lor construiau un fel de lădoi făcut din scânduri groase de stejar, în care să se adăpostească tunarii dacă țeava ar face explozie.

Tunurile acestea veneau de la Pisa. Servanții italieni le ziceau *bombarda* din pricina zgomotului pe care-l făceau.

Toți marii seniori, toți căpitani de steaguri, se adunaseră să vadă cum trag bombardele. Conetabilul Gaucher înălța din umeri și bombănea că nu crede în puterea de distrugere a acestor marafeturi. De ce întotdeauna să ne biziim pe "noutăți", când ne putem sluji de balimezuri, pivale și țcălușe care de veacuri, și-au dovedit însușirile? Pentru a supune orașele pe care le-a cucerit, Châtillon, avut-a el nevoie de turnătorii din Lombardia?

Războaiele se câștigau prin vitejia sufletelor și puterea brațelor, iar nu umblând cu pulbere de alchimiști care prea miros a pucioasa Satanei!

Servanții aprinseseră lângă fiecare tun o sobiță în care se înroșea un clește de fier. Apoi, după ce băgaseră pulberea cu ajutorul unor linguroaie de tinichea, încărcară fiecare bombardă, mai întâi cu un dop de câlți, apoi cu o ghiulea de piatră cântărind ca la vreo treizeci de ocale, toate acestea vârâte prin gura țevii. Un pumn de pulbere fu introdus în gâtul anume pregătit deasupra culatei și care comunica printr-o găurică cu încărcătura dinlăuntru.

Toți cei de față fură poftiți să se tragă cu cincizeci de pași îndărăt. Tunarii se lungiră jos, cu palmele pe urechi; câte unul singur rămase în picioare lângă fiecare bombardă pentru a da foc pulberii cu ajutorul cleștilor lungi roșite în foc. De îndată ce făcu asta, tunarul se trânti la pământ, lipindu-se de lădoiul afetului.

Flăcări roșii țâșniră și pământul se zgudui. Bubuitura răsună în valea Garonului și se auzi de la Marmande până la Langon. Aerul se făcuse negru în jurul tunurilor, iar partea lor dindărăt se afundase în pământul răscolit de zvâcnitură. Conetabilul tușea, scuipa și înjura. După ce colbul se mai risipi nițel, văzură că una din ghiulele căzuse la francezi; în oraș, un acoperiș părea găurit de-a binelea.

- Mult zgomot pentru un fleac de stricăciuni, spuse conetabilul. Cu vechile baliste din care bolovanii porneau ca din praștie, toate ghiulelele ar fi ajuns la țintă fără să ne înăbușe praful pentru atâta lucru.

În orașul La Réole însă, la început nimeni nu înțelese pentru ce, din acoperișul maestrului Delpuch, notarul, o ploaie de țigle căzuse deodată în stradă. Nimeni nu înțelese nici de unde venea acest tunet într-un cer fără nori, și care se auzi după o clipă. Apoi, maestrul Delpuch ieși glonț din casă, urlând că o ghiulea mare de piatră căzuse în bucătăria lui.

Atunci, populația alergă la metereze ca să-și dea seama că în tabăra francezilor nu era nici una din mașinile acelea uriașe care alcătuiau armamentul folosit de obicei în asediu. La a doua detunătură, oamenii se văzură nevoiți să recunoască în sfârșit că zgomotul și ghiulelele ieșeau din țevile acelea lungi culcate pe deal, și deasupra cărora se înălța o trâmbă de fum. Fiecare fu cuprins de spaimă, iar femeile năvăliră în biserici spre a se ruga împotriva acestei născociri a diavolului.

Întâia lovitură de tun din războaiele Occidentului fusese trasă.

La 22 septembrie, dimineața, contele de Kent fu rugat să-i primească pe dumnealor Ramon de Labison, Jean de Miral, Imbert Esclau, frații Doat și Barsan de Pins, notarul Hélie de Malenat, toți șase pângari ai comunei La Réole, împreună cu mai mulți orășeni de vază care-i însoțeau. Pângarii vorbiră îndelung, înfățișând locțiitorului regelui Angliei niște plângeri, pe un ton care nu mai arăta supunerea și respectul cuvenit. Orașul, ziceau ei, era fără hrană, fără apă, fără acoperișuri. Se vedea fundul cisternelor, se mătura pământul în hambarele goale, și populația nu mai putea să îndure această ploaie de ghiulele din sfert în sfert de ceas, care ținea de trei săptămâni și mai bine. Spitalul era ticsit de bolnavi și de răniți. În criptele bisericilor se îngrămădeau leșurile oamenilor uciși în stradă, ale copiilor striviți în patul lor. Clopotele bisericii Sfântul Petru se prăbușiseră într-o larmă de parcă era sfârșitul lumii, ceea ce dovedea îndeajuns că Dumnezeu nu ținea cu englezii. Afară de asta, culesul strugurilor nu mai putea să întârzie, barem în podgoriile pe care francezii nu le pustiiseră, și nu trebuia lăsată recolta să putrezească. Îndemnată de proprietari și de negustori, populația se gătea de răscoală, hotărâtă să se bată cu oștenii seneșalului, dacă va fi nevoie, spre a-i sili să se predea.

Pe când pângarii vorbeau, o ghiulea șuieră în văzduh și se auzi năruindu-se o schelărie. Ogarul contelui de Kent începu să urle. Stăpănu-său îl potoli cu un gest de nespusă lehamite.

Edmond de Kent știa de mai multe zile că va trebui să se predea. Se încăpățâna să reziste fără a putea spune de ce. Oștenii săi, o mână de

oameni, istoviți de asediu, nu mai erau în stare să țină piept unui asalt. Să încerce o nouă ieșire împotriva unui vrăjmaș acum temeinic întărit, ar fi fost curată nebunie. Și iată că locuitorii din La Réole amenințau să se răscoale.

Kent se întoarse spre seneșalul Basset.

- Ce zici, domnule Ralph, întrebă el, mai crezi în ajutoarele de la Bordeaux?

Seneșalul nu mai credea în nimic. Ajuns la capătul puterilor, nu șovăia să-l învinovățească pe regele Eduard și pe Despenserii săi de a fi lăsat apărătorii orașului La Réole în voia soartei, cu o nepăsare care cam semăna a trădare.

Domnii de Bergerac, de Budos și de Montpezat nu aveau nici ei mutre mai vesele. Nimeni nu ținea să moară pentru un rege care arăta atât de puțină grijă celor mai vrednici slujitori ai săi. Prea le era prost răsplătită credința.

- Ai un steag alb, domnule seneșal? întrebă contele de Kent. Atunci, poruncește să fie înălțat în vârful castelului.

După câteva minute, bombardele tăcură și în tabăra franceză se lăsă acea mare tăcere mirată care întâmpină evenimentele de multă vreme așteptate. Niște soli ieșiră din La Réole și fură conduși la cortul mareșalului de Trye, care le înfățișă în linii mari condițiile de predare. Căci orașul va fi predat, firește; dar contele de Kent va trebui totodată să semneze și să proclame că întregul ducat trece sub mână locțiitorului regelui Franței. Oastea învingătoare nu va da iama prin casele locuitorilor și nici nu se vor lua prizonieri, ci numai ostateci, iar orașul are să plătească o despăgubire care rămânea să fie hotărâtă. Afară de asta, contele de Valois îl ruga pe contele de Kent să poftască a lua masa cu dânsul.

Un mare ospăț fu pregătit în cortul de pânză brodată cu crinii Franței, acolo unde monseniorul Charles trăia de aproape o lună. Contele de Kent sosi învestmântat sărbătorește, purtând armele sale cele mai strălucitoare, dar palid la față și silindu-se să-și ascundă, sub o înfățișare demnă, umilința și restriștea. Era însoțit de seneșalul Basset și de mai mulți seniori gasconi.

Cei doi locțiitori regali, învingătorul și învinsul, își vorbiră cu oarecare răceală, dar zicându-și unul altuia "măria ta nepoate", respectiv "măria ta unchiule", ca niște oameni între care legăturile de rudenie sunt destul de tari pentru ca nici războiul să nu le poată rupe.

La masă, monseniorul de Valois îl așază pe contele de Kent în fața lui. Cavalerii gasconi începură să se îndoape pe rupele, cum nu mai avuseseră prilejul să mănânce de câteva săptămâni.

Își dădeau toți silința să se arate politicoși, aducându-și unii altora laude pentru vitejia lor. Contele de Kent fu felicitat pentru avântata sa încercare de-a sparge încercuirea, care-i costase pe francezi viața unui mareșal. Kent răspunse arătându-și marea stimă ce-o purta unchiului său atât pentru felul cum orânduise asediul cât și pentru întrebuintarea artileriei cu pulbere.

- Auziți domnule conetabil, și voi monseniori, izbucni Valois, auziți ce spune vrednicul meu nepot... că fără bombardele cu ghiulele, orașul ar fi putut ține patru luni? Să țineți minte asta!

Pe deasupra farfuriilor, a cupelor, a cănilor, Kent și Mortimer se cercetau din ochi.

Îndată ce se isprăvi ospățul, căpeteniile de frunte se închiseră să întocmească actul de armistițiu ale cărui paragrafe erau numeroase. La drept vorbind, Kent era gata să cedeze în toate privințele, afară de unele formule care tăgăduiau legitimitatea puterilor regelui Angliei, cât și asupra înscrierii domnilor Basset și Montpezat în capul listei ostatecilor. Căci, deoarece arestaseră și spânzuraseră pe slujitorii regelui Franței, nu mai încăpea îndoială că soarta acestora era pecetluită. Valois însă cerea stăruitor să-i fie predat seneșalul împreună cu cel vinovat de răscoala de la Saint-Sardos.

Lordul Mortimer lua și el parte la tratative. Propuse să stea de vorbă între patru ochi cu contele de Kent. Conetabilul Gaucher se împotrivi; nu pui un dezertor din tabăra vrăjmașă să discute un armistițiu! Dar Robert d'Artois și Charles de Valois spuseră că au încredere în Mortimer. Cei doi englezi se retraseră deci într-un ungher al castelului.

- Ții așa de mult, my Lord, să te întorci numaidecât în Anglia? întrebă Mortimer.

Kent nu răspunse.

- Ca să dai ochi cu regele Eduard, fratele domniei tale, nedrept cum îl știi și gata să te scoată vinovat de o înfrângere pe care Despenserii ți-au pregătit-o? Căci ai fost trădat, my Lord, nu se poate să nu știi asta. Știam că ți-au fost făgăduite întăriri care nici n-au pornit din Anglia. Și în porunca dată seneșalului de la Bordeaux de a nu-ți veni în ajutor înainte de sosirea acestor întăriri nu vezi trădarea? Nu te mira văzând că le știu pe toate cu de-amănuntul; datorez asta numai bancherilor lombarzi... Dar întrebătu-te-ai

care-i pricina acestei nepăsări haine față de domnia ta? Nu vezi unde vor s-ajungă?

Kent tăcea mereu, cu capul nițel aplecat, și privindu-și degetele.

- Biruitor aici, continuă Mortimer, deveneai primejdios pentru Despenseri, my Lord, și dobândeai prea mare greutate în treburile țării. Au găsit că-i mai bine să te facă să suferi rușinea unei înfrângeri, fie și cu prețul Aquitaniei de care puțin le pasă oamenilor mânați doar de grija de a jefui, una după alta, baroniile ținuturilor de margine. Pricepi de ce a trebuit, acum trei ani, să mă răzvrătesc pentru Anglia împotriva regelui ei, sau chiar pentru rege împotriva lui însuși? Cine-ți poate spune că odată ajuns acasă, n-ai să fii și domnia ta învinuit de viclenie și zvârlit în temniță? Ești încă tânăr, my Lord, și nu știi de ce sunt în stare ticăloșii aceștia.

Kent își dădu îndărăt cu o smucitură a capului pletele blonde după ureche și răspunse în sfârșit:

- Încep s-o aflu, my Lord, pe pielea mea.

- Ți-ar fi neplăcut să rămâi aici ca cel dintâi ostatec, bineînțeles cu cheazășia că te vei bucura de tratamentul convenit unui prinț? Acum, când Aquitania e pierdută, mă tem că pentru totdeauna, ceea ce trebuie să salvăm e însăși țara, și numai de aici putem face asta mai bine.

Tânărul conte înălță spre Mortimer o privire mirată.

- Acum două ceasuri, spuse el, mai eram încă locțiitorul fratelui meu, regele, și mă și îndemni să mă răzvrătesc împotriva lui?

- Pe nesimțite, my Lord, pe nesimțite!... Faptele mari se hotărăsc repede.

- Ce răgaz îmi dai pentru asta?

- Nu-i nevoie de nici un răgaz, deoarece te-ai și hotărât.

Nu fu mică izbânda pentru Roger Mortimer când tânărul conte Edmond de Kent, întorcându-se la masa armistițiului, anunță că se oferă ca primul dintre ostateci.

Aplecându-se peste umărul său, Mortimer îi spuse:

- Acum trebuie să ne punem pe lucru ca s-o scăpăm pe cumnata și vara domniei tale, regina. E vrednică de dragostea noastră, iar nouă ne poate fi de cel mai mare ajutor.

ISABELLE ÎN VÂLTORILE DRAGOSTEI

MASA PAPEI IOAN

Biserica Saint-Agricol fusese de curând reclădită din temelii. Catedrala Dominicanilor, biserica Fraților Cordelierii, acelea ale Fraților Propovăduitori și ale Augustinilor, fuseseră mărite și reînnoite. Călugării cinului spitalicesc al Sfântului Ioan din Ierusalim își zidiseră o măreață stăreție. Dincolo de piața Zarahilor se înălța o nouă capelă a Sfântului Anton și se săpau temeliile viitoareii biserici a Sfântului Didier.

De o săptămână, contele de Bouville cutreiera Avignonul fără să-l recunoască, fără să afle nici una din amintirile pe care le lăsase acolo. De câte ori ieșea să se plimbe, la tot pasul găsea prilej să se mire și să se minuneze. Cum putea un oraș să-și schimbe în opt ani toată înfățișarea?

Căci nu numai bisericile ieșiseră ca din pământ, sau aveau acum alte fațade, și-și arătau, de oriunde le-ai fi privit, turnurile ascuțite, ogivele, vitraliile rotunde, broderiile lor de piatră albă, pe care le aurea nițel soarele de iarnă iar vântul dinspre fluviul Rhône cânta printre ele.

Peste tot se înălțau palate princiare, reședințele înaltelor fețe bisericești, edificii comunale, locuințele orașenilor înstăriți, clădirile companiilor lombarde, mari depozite, prăvălii. Peste tot răsună bătaia plină de răbdare, neconținută și aidoma ploii, a ciocanului cioplitorilor de piatră, acele milioane de izbituri scurte ale fierului în piatra gingașă, prin care se înalță capitalele. Peste tot mulțimea deasă, și uneori împrăștiată de alaiul vreunui cardinal, peste tot forfota mulțimii harnice, vioaie, zorite, călcând în moloz, în rumeguș, în praful de var. E semnul vremilor de bogăție să vezi pantofi brodați ai celor mari mângându-se cu rămășițele muncii zidarilor.

Nu, Hugues de Bouville nu mai recunoștea nimic. Mistralul îi arunca în ochi, odată cu colbul șantierelor, câte o priveliște care-l înmărmurea la fiecare clipă. Prăvăliile, care se făleau, toate, că sunt furnizoare ale prea sfântului părinte sau ale luminatelor fețe din sfântul colegiu, erau ticsite cu cele mai strălucitoare mărfuri ale pământului, catifelele cele mai grele, mătăsuri, pânze țesute în fir de aur și cele mai scumpe podoabe de ceaprazărie. Odoarele bisericești, cruci pentru pieptul episcopilor și cardinalilor, cârje,

inele artofoare, chivoturi și farfurioare pentru ostii. apoi și farfurii de masă, linguri, pahare fără picior, cupe înalte pe care se vedeau încrustate armoriile papii sau ale cardinalilor, toate se îngrămădeau în rafturile sienezului Tauro, ale neguțătorului Corboli și ale meșterului Cachette, tustrei argintari.

Trebuiau pictori pentru a decora toate aceste naosuri, aceste bolți, aceste galerii ale mănăstirilor, aceste săli de audiență; cei trei Pierre: Pierre de Puy, Pierre de Carmelere și Pierre Godrac, ajutați de numeroșii lor ucenici, așterneau aurul, azurul, carminul, și zugrăveau semnele Zodiacului în jurul unor scene din cele două Testamente. Trebuiau sculptori; meșterul Macciolo din Spoleto cioplea în gorun și nuc efigiile sfinților, pe care apoi le zugrăvea sau le acoperea cu aur. Și lumea saluta pe străzi cu plecăciuni foarte adânci, un bărbat care nu era cardinal, dar umbla însoțit de o numeroasă suită de oameni de ai lui și slugi încărcate cu măsurători și suluri de pergament; bărbatul acesta era dumnealui Guillaume de Coucournon, mai-marele tuturor arhitecților pontificali care, începând din anul 1317, reclădeau orașul Avignon pentru cheltuiala nemaiauzită de cinci mii de fiorini de aur.

În această metropolă religioasă, femeile se îmbrăcau mai frumos ca în orice alt loc din lume. Era o încântare a privirii să le vezi ieșind de la biserică, trecând de pe o parte a străzii în cealaltă, umblând prin prăvălii, adunându-se mai multe în plină stradă, friguroase și zâmbitoare, în mantiile lor îmblănite, printre cavaleri săritori și dieci foarte dezghețați. Unele călcau chiar ușurel la brațul vreunui canonic sau unui episcop, și amândouă vestmintele, rochia și sutana, înaintau într-un pas, măturând colbul alb al străzii.

Vistieria bisericii făcea să propășească toate îndeletnicirile oamenilor. A fost nevoie să se construiască bordeluri noi și să fie mărită vechea mahala a fâșnețelor, căci toți acești călugări, călugărași, dieci, diaconi și sub-diaconi care roiau prin Avignon nu erau neapărat niște sfinți. Dregătorii orașului puseseră să se afișeze pe tăblițe porunci aspre:

Este interzis femeilor publice și codoașelor de a locui în străzile de oameni cumsecade, de a se îmbrăca cu aceleași gâteli ca și femeile cinstite, de a purta vâl în public și de a atinge cu mâna pâinea și fructele în prăvălii, sub pedeapsa de a fi silite să cumpere marfa pe care au pipăit-o. Curtezanele măritate vor fi izgonite din oraș, iar dacă s-ar întoarce aici, vor fi aduse în fața judecătorilor.

Dar în ciuda opreliștilor, curtezanele se purtau cu cele mai frumoase vestminte, cumpărau cele mai frumoase fructe, agățau mușterii în străzile locuite de lume aleasă și se măritau fără nici o greutate, atât de bine le mergeau treburile și de așa mare căutare se bucurau. Ele se uitau de sus la femeile zise cinstite dar care nu prea aveau purtări mai bune, cu singura deosebire că soarta le hărăzise amanți mai simandicoși.

Nu numai Avignonul, ci și tot ținutul dimprejur își schimba înfățișarea. De cealaltă parte a podului Saint-Bénézet, pe malul râului Villeneuve, cardinalul Arnaud de Via, un nepot al papii, pusese să se înalțe o uriașă biserică episcopală; și de pe acum oamenii numeau turnul lui Filip cel Frumos "vechiul turn" pentru că trecuseră treizeci de ani de când fusese zidit. Dar fără Filip cel Frumos care silise papalitatea să se așeze la Avignon, ar mai fi existat oare toate acestea? La Bédarrides, la Châteanneuf, la Noves, alte biserici, alte castele, ieșeau ca din pământ.

Văzându-le, Bouville simțea oarecare mândrie personală. Nu numai pentru că vreme de ani îndelungați avusese slujba de mare șambelan pe lângă Filip cel Frumos și că se simțea părtaș la toate faptele acestui rege, dar și pentru că se credea oarecum răspunzător de înscăunarea actualului papă. Nu era oare el, Bouville, cel care, cu nouă ani în urmă, după o istovitoare goană în căutarea unor cardinali împrăștiați între Carpentras și Orange, propusese cel dintâi pe cardinalul Duèze drept candidat al curții Franței? Ambasadorii se cred lesne singurii născocitori ai misiunilor îndeplinite, când ele reușesc. Iar Bouville, ducându-se la ospățul pe care papa Ioan al XXII-lea îl dădea în cinstea lui, își umfla burta, închipuindu-și că-și umflă pieptul, își scutura părul alb pe gulerul de blană, și vorbea cam tare cu scutierii săi pe străzile Avignonului.

Oricum, un lucru părea hotărât: Sfântul-Scaun nu se va întoarce în Italia. Se isprăvisc cu iluziile pe care unii le nutreau pe vremea celui alt papă. Patricienii romani n-aveau decât să se răzvrătească împotriva lui Ioan al XXII-lea și să-l amenințe că dacă nu se va întoarce în Orașul Etern, vor face o schismă alegând un alt papă care va ocupa cu adevărat tronul Sfântului Petru¹⁰. Fostul burghez din Cahors se pricepuse să le răspundă prinților Romei, acordându-le numai patru pălării de cardinal din cele

șaisprezece câte împărțise de la înscăunarea sa. Toate celelalte pălării de purpură le dăduse unor francezi.

- Vezi dumneata, domnule conte, îi spuse papa Ioan lui Bouville cu câteva zile mai înainte, când îl primise întâia oară, și vorbind cu glasul acela firav cu care poruncea ca stăpân creștinătății... vezi dumneata, domnule conte, trebuie să cârmuiești cu prietenii împotriva vrăjmașilor. Domnitorii care-și irosesc zilele și puterile ca să-și apropie dușmanii, își nemulțumesc pe adevărații lor sprijinitori și nu-și câștigă decât prieteni prefăcuți, totdeauna gata să-i trădeze.

Pentru a te convinge de voința papii de a rămâne în Franța, era de ajuns să vezi castelul ce-și zidise pe locul fostului palat episcopal, și care domina orașul cu meterezele, turnurile și foișoarele sale. Interiorul era împărțit între galerii lungi și înalte, săli de primire și apartamente bogat împodobite sub niște tavane de azur presărate cu stele, întocmai ca cerul. Erau doi ușieri la întâia ușa, doi la a doua, cinci la a treia, și șaisprezece la celelalte uși. Mareșalul palatului avea sub porunca lui patruzeci de ștafete și șaiszeci și trei de armași.

"Toate acestea arată că nu-i vorba de-o așezare vremelnică", își zicea Bouville, călcând în urma mareșalului venit să-i întâmpine la poartă și care-l ducea de-a lungul sălilor. Iar pentru a ști cu cine alesese papa să cârmuiască îi ajungea lui Bouville să audă strigându-se numele demnitarilor ce luaseră loc în sala ospățurilor, îmbrăcată în mătase, la masa pe care sclișea vesela de aur și argint.

Cardinalul arhiepiscop de Avignon, Arnaud de Via era fiul unei surori a papii. Cardinalul cancelar al bisericii romane, adică primul-ministru al creștinătății, bărbat spătos și voinic, căruia îi ședea bine sutana de purpură, era Gaucelin Duèze, fiul lui Pierre Duèze, chiar acel frate al papii pe care regele Filip cel Frumos îl înnobilase. Tot nepot al papii și cardinalul Raymond Le Roux. Alt nepot, Pierre de Vicy, gospodărea palatul pontifical, hotăra în privința cheltuielilor, poruncea celor doi pitari, celor patru chelari, rândașilor și potcovarilor, celor șase feciori de casă, celor treizeci de capelani, celor șaisprezece duhovnici pentru pelerinii în trecere, clopotarilor, măturătorilor, sacagiilor, spălătoreselor, doftorilor spițeri și bărbieri. Firește, cel mai neînsemnat dintre "nepoții" așezați la masă nu era cardinalul Bertrand du Pouget, împuternicitul itinerant al papii pentru Italia, și despre care se șoptea - dar cine nu șoptea aici? - că era un fiu natural al lui Jacques

Duèze, de pe vremea când, deși trecuse de patruzeci de ani, nu părăsise încă târgul Quercy, locul său de naștere. Toate rubedeniile papii Ioan, până la verii de-al doilea, ședea în palatul său și luau masa cu dânsul: doi dintre ei locuiau chiar în odăile tainice de sub sufragerie. Toți erau ghiftuiți cu slujbe, ăsta printre cei o sută de cavaleri nobili ai gărzii papale, ăstăalt ca împărțitor de pomeni, un altul ca mare cămăraș apostolic având pe mâna lui toate veniturile bisericești, dăjdii, zeciuiele, cutii de milostenii, părțile cuvenite din avutul morților și amenzile hotărâte de Tribunalul ecleziastic de pe lângă Sfântul-Scaun. Mai bine de patru sute de persoane alcătuiau această curte a cărei cheltuială trecea de patru mii de florini pe an.

Cu opt ani în urmă, când conclavul de la Lyon pusese în tronul Sfântului Petru un moșneag istovit, străveziu, pe care toți așteptau, ba chiar nădăjduiau, să-l vadă dându-și sufletul după o săptămână, în vistieria papală nu era para chioară. În opt ani, același moșneag mărunțel, care mergea ca o pană suflată de vânt, chivernisise așa de bine finanțele bisericii, taxase așa de bine pe cei dovediți de preacurvie, de sodomie, pe incestuoși, pe hoți și pe ucigași, pe preoții nevrednici și pe episcopii vinovați de a fi răstălmăcit legea, vânduse atât de scump parohiile, pusese să se controleze atât de amănunțit câștigurile și averile ecleziastice încât își asigurase cele mai mari venituri din lume și avea mijloacele ce se cereau pentru a reclădi un oraș. Putea să și-i țină pe ai săi în belșug, și să domnească prin ei. Nu se arăta zgârcit nici în pomenile pentru săraci, nici în darurile pentru cei bogați, oferind oaspeților săi giuvaere și iconițe de aur cu care îl aproviziona furnizorul său obișnuit, evreul Boncoeur. Mai curând pitit decât așezat într-un jilț cu speteaza uriașă, ținându-și picioarele pe două perne groase îmbrăcate în mătase aurie, papa Ioan prezida această masă lungă care aducea deopotrivă a înalt sfat bisericesc și a cină de familie. Șezând la dreapta lui, Bouville se minuna privindu-l. Cum se schimbaseră sfântul părinte, de la alegerea sa până azi! Nu la înfățișare: timpul părea să treacă fără a lăsa urme pe acest obraz plăpând, ascuțit, zbârcit, schimbăcios, cu creștetul vârat într-o tichie îmblănită, cu ochii mici de șoarece, fără gene, nici sprâncene, cu buzele foarte subțiri din care cea de sus trasă puțintel înăuntru sub gingia știrbă. Ioan al XXII-lea arăta la optzeci de ani ai săi mai bine decât mulți alții la cincizeci; mâinile sale o dovedeau, prin pielea netedă, doar nițel uscată, și ale căror încheieturi se mișcau cu multă ușurință. Dar după atitudine, după felul cum se rostea, după spusele sale,

puteai să-ți dai seama cât de mult se schimbase. Omul acesta, care-și datorase pălăria de cardinal unei scrisori regale plăsmuită de el, apoi tiara papală celor doi ani de uneltiri ascunse, de voturi dobândite cu mită, și în cele din urmă șireteniei cu care făcuse o lună întreagă pe bolnavul fără leac, omul acesta părea să fi primit un suflet nou, odată cu înscăunarea sa ca loctiitor al lui Hristos. Ajuns în vârful la care poate visa ambiția omenească, nemaivând nimic de dorit pentru el însuși, își folosea toate puterile, toată acea strașnică mașinărie a minții ce-l ajutase să atingă culmea, numai spre binele bisericii, așa cum îl înțelegea el, cu o totală uitare de sine. Și ce râvnă punea în asta! Printre cei care-l aleseseră, crezând că va dispărea repede și că va lăsa Curia să cârmuiască în numele său, câți se căiau acum! Ioan al XXII-lea le făcea zile fripte. Într-adevăr, un mare suveran al bisericii.

Se ocupa de toate, toate le hotăra el. Nu șovăise să-l afurisească, în martie trecut, pe împăratul Germaniei, Ludovic al Bavariei, destituindu-l totodată și deschizând succesiunea la tronul Sfântului Imperiu pentru care regele Franței și contele de Valois se zbăteau atâta. Se amesteca în certurile dintre suveranii creștini, amintindu-le, așa cum îi impunea misiunea sa de păstor al lumii, îndatoririle lor de a păstra pacea. Acum, se apleca asupra conflictului din Aquitania, și în audiențele date lui Bouville, îi și spusese acestuia ce hotărâse să facă spre a împăca lucrurile.

Suveranii Angliei și Franței vor fi rugați să prelungească armistițiul semnat de contele de Kent, în cetatea La Réole, și care lua sfârșit în decembrie. Monseniorul de Valois nu-i va folosi pe cei patru sute de oșteni și pe cei o mie de arbaletieri noi care-i fuseseră trimiși zilele acestea la Bergerac. Regele Eduard, însă, va fi rugat stăruitor să vină cât mai repede spre a-și face închinarea regelui Franței. Cei doi suverani vor trebui să le dea drumul seniorilor gasconi pe care-i țineau fiecare, și să nu le caute pricină pentru că trecuseră de partea dușmanului. În sfârșit, papa are să-i scrie reginei Isabelle, cerându-i cu mare rugămintă să facă tot ce-i stă în putere spre a aduce iar buna înțelegere între soțul și fratele ei. Ca și Bouville, papa Ioan nu-și făcea nici o iluzie în privința asta, știind de câtă ascultare se bucura nefericita regină. Dar faptul că Sfântul Părinte i s-ar adresa ei, n-ar întârzia să-i aducă din nou o oarecare trecere, iar vrăjmașii reginei ar șovăi s-o mai chinuiască. Apoi, Ioan al XXII-lea ar sfătui-o să meargă la Paris, tot ca împăciuitoare: spre a veghea la redactarea tratatului care nu i-ar lăsa Angliei, din ducatul Aquitaniei, decât o fâșie subțire de-a lungul coastei,

cuprinzând Saintes, Bordeaux, Dax și Bayonne. Astfel, țelurile politice ale contelui de Valois, uneltirile lui Robert d'Artois, dorințele tainice ale lordului Mortimer aveau să capete un foarte mare sprijin din partea sfântului părinte.

Odată dusă la bun capăt întâia parte a misiunii sale, Bouville putea să mănânce cu mare poftă ghiveciul de țipari, gustos, gras, dres cu mirodenii, care-i umplea castronul de argint.

- Țiparii ne vin de la balta Martigues, îi spuse papa Ioan lui Bouville. Îți plac?

Cu gura plină, mătăhălosul Bouville nu putu să răspundă decât din ochi, arătându-se încântat.

Bucătăria pontificală era bogată, și chiar felurile ce se serveau vinerea alcătuiau un ospăț împărătesc. Ton proaspăt, batog din Norvegia, lamprete și nisetri, gătiți în douăzeci de feluri și tăvăliți în douăzeci de sosuri, veneau una după alta, pe tipsii sclipitoare. Vinul de Arbois curgea ca aurul în cupele de argint, iar cel de Bourgogne, din podgoriile de pe valea Lotului sau a Ronului însoțeau brânza.

Despre partea lui, sfântul părinte se mulțumea să molfăie între gingii o bucățică de plăcintă de știucă și să soarbă o căniță de lapte. Își vârâse în cap că papa nu trebuia să mănânce decât alimente albe.

Bouville mai avea să discute o a doua problemă, și tot așa de gingașă, din însărcinarea monseniorului de Valois. Un ambasador se simte obligat să o ia pe de departe când e vorba de probleme spinoase; de aceea Bouville se crezu mare pișicher, zicând:

- Preasfinte părinte, curtea Franței a urmărit cu mare atenție conciliul de la Valladolid, ținut acum doi ani, de împuternicitul sfinției tale și unde s-a poruncit ca slujitorii bisericii să-și părăsească țiitoarele...

-...iar dacă nu făceau asta, îi luă vorba din gură papa Ioan, cu glăsciorul său repezit și înfundat, îi aștepta pedeapsa de-a fi lipsiți în primele două luni de o treime a veniturilor și două luni după aceea de o altă treime, iar după încă două luni de orice venit. Într-adevăr, domnule conte, omul e păcătos chiar dacă e preot, și știm bine că nu vom izbuti să înlăturăm orice păcat. Dar cel puțin, aceia care se vor încăpățâna vor umple lăzile de bani ale vistieriei noastre, și astfel vom avea cu ce face binele. De asemenea, mulți se vor feri ca desfrânările lor să ajungă în văzul și gura lumii.

- Și astfel episcopii vor înceta de a se mai arăta la botezul sau cununia copiilor lor nelegiuiți, cum luaseră obiceiul s-o facă.

Zicând aceasta, Bouville se făcu deodată roșu la față. Era oare cuminte să pomenească de copii nelegiuiți tocmai înaintea cardinalului de Pouget? Călcase-n străchini. Dar nimeni nu păru să fi băgat de seamă. Bouville se grăbi deci să urmeze:

- Dar de unde vine, Preasfinte, că o pedeapsă mai aspră a fost hotărâtă împotriva preoților ale căror țiitoare nu sunt creștine?

- Motivul e foarte simplu, domnule conte, răspunse papa Ioan. Decretul are în vedere tocmai Spania care numără o mulțime de mauri... și unde preoții noștri își găsesc mai ușor țiitoare pe care nimic nu le împiedică să se curvească cu slujitorii altarului.

Se răsuci ușurel în jilțul său mare și un surâs abia mijit îi flutură pe buzele subțiri. Văzuse încotro bate ambasadorul regelui Franței. Și acum aștepta, bănuitor și înveselit deopotrivă, ca domnul de Bouville, după ce va mai trage o dușcă spre a prinde curaj, să-și ia un aer de nepăsare prefăcută ca să zică:

- Nu-ncape îndoială, Înalt Preasfinte, că acest conciliu a luat înțelepte măsuri care ne vor fi de mare folos în timpul cruciadei. Căci vom avea mulți preoți și călugări care vor însoți oștile noastre și vor merge departe în țările arabe; ar fi rău ca tocmai dâștii să dea pilda stricăciunii.

După care Bouville răsuflă ușurat: rostise cuvântul cruciadă.

Papa Ioan își încreți pleoapele și-și împreună degetele.

- Ar fi de asemenea rău, răspunse el vorbind rar, dacă același desfrâu s-ar răspândi printre popoarele creștine în timp ce oștile lor ar purta război peste mări și țări. Căci s-a văzut întotdeauna, domnule conte, că atunci când oștile sunt duse departe spre a se război și când li s-au luat popoarelor luptătorii cei mai viteji, în țările acestea înfloresc dezmățul sub toate chipurile, ca și cum odată cu vlaga bărbătească s-ar depărta și respectul cuvenit rânduielilor lui Dumnezeu. Războaiele sunt prielnice păcatului... Monseniorul de Valois e tot așa de hotărât în privința acestei cruciade cu care vrea să cinstească pontificatul nostru?

- Ei bine, Înalt Preasfinte, iată cum stau lucrurile: deputații din Armenia Mică...

- Știu, știu, îi tăie vorba papa Ioan rășchirându-și degetele uscate și aducându-le la loc. Eu însumi i-am trimis acești deputați monseniorului de

Valois...

- Ne vin vești de pretutindeni că maurii, pe țărmurile mării...

- Știu. Rapoartele ce se aduc monseniorului de Valois ajung în același timp și la mine...

De-a lungul mesei, conversațiile celorlalți încetaseră. Episcopul Pierre Mortemart, care-l însoțea pe Bouville în misiunea sa și despre care se zicea că va fi făcut în curând cardinal, ciulea urechea, iar toți nepoții și verii, prelați sau mari dregători, făceau la fel. Lingurile lunecau pe fundul farfuriilor ca pe catifea. Vorba uimitor de hotărâtă, dar fără sunet, care ieșea din gura sfântului părinte era greu de deslușit, și trebuia să te fi deprins demult cu ea, ca să-i prinzi înțelesul stând ceva mai departe.

- Monseniorul de Valois pe care-l iubesc cu o dragoste părintească, ne-a făcut să încuviințăm dijma; dar până azi această dijmă nu i-a folosit decât pentru a pune mâna pe Aquitania și a-și sprijini candidatura la tronul Sfântului Imperiu. Sunt isprăvi foarte nobile, dar care nu se numesc cruciade. Nu-s defel hotărât să încuviințez din nou anul viitor această dijmă și mai puțin încă, domnule conte, să încuviințez alte ajutoare bănești ce mi se cer pentru expediția plănuită.

Bouville înghiți greu lovitura. Dacă asta era tot ce avea să raporteze la Paris, îl și vedea pe Charles de Valois spumegând de furie.

- Înalt Preasfinte, răspunse el silindu-se să-și ascundă tulburarea, i s-a părut contelui de Valois, ca și regelui Charles, că prețuia marea cinste pe care creștinătatea ar putea-o dobândi...

- Cinstea creștinătății, dragă fiule, este de a trăi în pace, i-o curmă scurt papa, dându-i ușurel peste mână.

- Înseamnă oare că lovești în pacea creștină dacă vrei să-i readuci pe necredincioși la adevărata credință și mergi să lupți împotriva ereziei chiar în țara lor?

- Erezia! Erezia! răspunse papa Ioan într-un șusuit. Să încercăm mai întâi s-o smulgem pe cea care înfloarește în popoarele noastre și să nu dăm fuga spre a stoarce buboaiile din obrazul vecinului când lepra ni-l mănâncă pe al nostru! Erezia cade în grija mea, și mă pricep, cred, destul de bine să-i dau de urmă. Tribunalele mele nu stau degeaba, și am nevoie de ajutorul tuturor slujitorilor mei, ca și de acela al prinților creștini, pentru a-i veni de hac. Dacă nobilimea Europei ia calea Răsăritului, diavolul își va putea face mendrele nestingherit în Franța, în Spania și în Italia. Câtă vreme a trecut de

când catarii, albigeții, iconoclaștii, s-au mai potolit? Pentru ce am împărțit marea dieceză de Toulouse, care era bârlogul lor, și am înființat șaisprezece episcopii noi în ținuturile de miazăzi ale Franței? Dar "păstorașii" voștri ale căror cete s-au revărsat până la zidurile noastre acum câțiva ani, nu erau mânați de erezie? Nu ajunge vremea unei singure generații ca să smulgi din rădăcină o asemenea pacoste. Trebuie să așteptăm până vor veni nepoții nepoților noștri ca să-i pună capăt.

Toți prelații de față puteau să adeverească cu ce asprime stârpea Ioan al XXII-lea erezia. Dacă tribunalele lui aveau poruncă să se arate milostive, când păcătosul plătea și când era vorba de păcatele mărunte ale firii omenești, în schimb rugurile îi ardeau neînduplecat pe cei ce se abăteau de la dreapta credință. Unii repetau cu plăcere vorba lui Bernard Délicieux, călugăr franciscan care pornise lupta împotriva inchiziției dominicane, împingând îndrăzneala până acolo încât venise s-o propovăduiască în Avignon. "Sfântul Petru și sfântul Pavel, zicea dânsul, n-ar putea nici ei să nu cadă în erezie, dacă s-ar întoarce în lumea asta și ar fi prigonți de acuzatorii Tribunalului ecleziastic". Délicieux fusese condamnat la închisoare pe viață. În același timp însă, sfântul părinte lăsa să se răspândească unele idei stranii, ieșite din mintea lui ageră, și care, venind de la înălțimea tronului pontifical stârneau vâlvă mare printre învățații facultăților de teologie. Astfel se rostise împotriva Neprihănitei Zămisliri a Fecioarei Maria, care nu era, firește, o dogmă, dar trecea drept un principiu îndeobște admis. Papa Ioan admitea cel mult că Mântuitorul o purificase pe Fecioară înainte de nașterea lui, dar, zicea el, e greu de precizat când anume făcuse asta. Pe de altă parte Ioan al XXII-lea nu credea în Fericita arătare, adică în făgăduiala că Dumnezeu își va arăta chipul celor aleși, în orice caz nu credea că aceasta s-ar putea întâmpla înainte de ziua Judecății de apoi, tăgăduind astfel că ar exista vreun suflet în rai, prin urmare, și în iad.

Pentru mulți teologi asemenea cuvinte miroseau nițel a blasfemie diavolească. De aceea, chiar la această masă ședea un vestit călugăr din cinul întemeiat la Citeaux, pe nume Jacques Fournier, fost stareț al mănăstirii de la Fontfroide, căruia i se zicea "cardinalul alb", și care-și folosea toată agoniseala de știință apologetică pentru a susține și da temeiuri tezelor îndrăznețe ale sfântului părinte.

Acesta vorbea mai departe:

- Fii deci așa de bun, domnule conte, și nu-ți mai face sânge rău pentru erezia maurilor. Să ne apărăm coastele împotriva corăbiilor lor, dar să-i lăsăm în seama judecății Domnului atotputernic ale cărui fapte sunt, la urma urmei, și care o fi având fără îndoială vreun gând cu dânșii. Cine din noi poate spune ce se întâmplă cu sufletele care n-au fost încă atinse de harul sfânt?

- Se vor duce în iad, așa cred, rosti cu naivitate Bouville.

- Iadul, iadul! şuieră pirpiriul papă înălțând din umeri. Mai bine nu vorbi de ceea ce nu cunoști. Și nici să nu-mi îndrugi la baliverne... suntem doar prea vechi prieteni, domnule de Bouville... cum că monseniorul de Valois cere vistieriei mele ajutoare de un milion două sute de mii de livre pentru a porni să mântuiască sufletele necredincioșilor. De altminteri, contelui de Valois, am aflat asta, i-a mai trecut pofta de cruciadă...

- Ca să spun drept, Înalt Preasfinte, vorbi Bouville, cam codindu-se... fără a le ști pe toate ca sfinția ta, mi se pare totuși...

"Ah, prost ambasador! își zise papa Ioan. Să fi fost în locul lui, m-aș sili să cred eu însumi că Valois și-a și strâns steagurile de oaste, și nu m-aș mulțumi cu mai puțin de trei sute de mii de livre".

Îl lăsă pe Bouville să se-ncurce de-a binelea.

- Îi vei spune monseniorului de Valois, rosti el în cele din urmă, că renunțăm la cruciadă; și cum îl știu pe monsenior un fiu foarte ascultător de hotărârile sfintei biserici, sunt încredințat că se va supune.

Bouville se simți grozav de nenorocit. Firește, toți erau gata să lase baltă cruciada plănuită, dar nu așa, cu una, cu două, și fără a primi nimic în schimb.

- Nu mă îndoiesc, Înalt Preasfinte, răspuse Bouville, că monseniorul de Valois va da ascultare poruncii sfinției tale; dar pe lângă că și-a pus obrazul său în joc, s-a mai băgat și în mari cheltuieli.

- Cât îi trebuie monseniorului de Valois ca să nu sufere prea mult că și-a pus obrazul în joc?

- Nu știu, Înalt Preasfinte, spuse Bouville roșindu-se la față, monseniorul de Valois nu m-a însărcinat să răspund la asemenea întrebare.

- Ba da, ba da! îl cunosc îndeajuns ca să știu că a prevăzut-o. Cât?

- Le-a împrumutat o grămadă de bani cavalerilor de pe propriile sale domenii ca să-și echipeze steagurile de oaste.

- Cât?

- S-a ocupat mult de această nouă artilerie cu pulbere...
- Cât, Bouville?
- A dat mari comenzi de arme de toate felurile...
- Nu mă pricep într-ale războiului și nu-ți cer socoteala arbaletelor. Atâta îți cer, să-mi spui suma cu care monseniorul de Valois s-ar socoti despăgubit.

Zâmbea că-și pusese interlocutorul pe jăratec. Și Bouville însuși nu se putu opri să surâdă văzându-și toate șireteniile cusute cu ață albă destrămându-se ca o spumă.

N-avea încotro, trebuia să rostească cifra! Cu un glas tot așa de șusuit ca al papii, îngână:

- O sută de mii de livre...

Ioan al XXII-lea dădu din cap.

- E suma pe care o cere de obicei contele Charles, spuse el. Mi se pare chiar că odinioară florentinii, ca să scape de ajutorul pe care venise să-l aducă, au trebuit să-i dea mai mult. Sienezii scăpaseră ieftin, plătindu-i ceva mai puțin ca să părăsească orașul lor. Cu alt prilej, regele care domnea atunci în Anjou, trebui să sângereze la pungă, vărsându-i cam tot atât ca să-i mulțumească pentru un ajutor pe care nu i-l ceruse! E un mijloc ca oricare altul de a storce bani... Știi, Bouville, Valois al dumatăle e un hoțoman și jumătate! Haide, dă fuga de-i spune vestea bună... Îi vom da cele o sută de mii de livre și binecuvântarea noastră apostolică!

La urma urmei, era destul de mulțumit că scăpase cu atâta. Și Bouville, despre partea lui, răsufla ușurat: își dusesese la capăt misiunea. I-ar fi venit greu să se tocmească cu suveranul pontif cum s-ar târgui cu un neguțator lombard! Dar sfântul părinte avea porniri de acestea, care poate că nu izvorau din mărinimie, ci dovedeau doar că știe să aprecieze cât are de plătit pentru puterea lui.

- Îți mai aduci aminte, domnule conte, urmă papa, de vremea când îmi aduceai, chiar aici, cinci mii de livre din partea contelui de Valois pentru a asigura alegerea unui cardinal francez? Ce-i drept, banii aceștia i-au adus dobândă bună!

Bouville se înduioșa întotdeauna când i se răscoleau amintirile. Avea înaintea ochilor livada aceea cețoasă în plin câmp, mai sus de Avignon, islazul acela din Pontet, și păstra în auz convorbirea stranie pe care o avuseseră. așezați amândoi pe o surpătură de zid.

- Da, mi-aduc aminte, sfinția ta, spuse el. Știi că atunci când te-am văzut apropiindu-te, deoarece nu ne întâlnisem niciodată, crezui că am fost tras pe sfoară, că nu erai cardinal, ci un preot tânăr căruia un prelat îi împrumutase vestmântul spre a-l trimite în locul său?

Complimentul îl făcu să zâmbească pe papa Ioan. Și el își aducea aminte.

- Dar tânărul acela sienez, Guccio Baglioni, care lucra pentru o bancă și te însoțea pe atunci, ce s-a făcut? Întrebă prea sfântul. Mi l-ai trimis pe urmă la Lyon, unde mi-a fost de mare folos, în timpul conclavului ce s-a ținut cu ușile zidite. Făcusem din el pajul meu. Îmi închipuiam că am să-l mai văd. E într-adevăr singurul om care m-a ajutat odinioară și n-a venit să-mi ceară un hatâr sau vreo slujbă!

- Nu știu, Preasfinte, nu știu. S-a întors în Italia lui de baștină. Nici eu n-am mai avut vreo știre de la el.

Dar Bouville se tulburase răspunzând, și tulburarea lui nu-i scăpase papii.

- Avusese, dacă-mi aduc bine aminte, o încurcătură privind căsătoria lui, sau căsătoria nelegiuită cu o fată din nobilime căreia îi făcuse un copil. Frații fetei îl urmăreau. Așa este?

A, negreșit, sfântul părinte avea o memorie strașnică!

- Sunt într-adevăr mirat, stăruie el, că acest Baglioni, protejat de dumneata, protejat de mine și îndeletnicindu-se cu meseria de bancher, n-a tras foloase din asta spre a face avere. Copilul care trebuia să i se nască, s-a născut? A trăit?

- Da, da, s-a născut, răspunse cu marc grabă Bouville. Trăiește pe undeva la țară, lângă maică-sa.

Părea din ce în ce mai stânjenit.

- Mi s-a spus, ia stai, cine mi-a spus-o? urmă papa, că această domnișoară, sau doamnă, fusese doica micului rege pe care-l născu doamna Clémence a Ungariei, după moartea soțului ei, în timpul regenței contelui de Poitiers. Așa e?

- Da, da, Înalt Preasfinte, cred că ea este.

Un fior trecu prin miile de zbârcituri ce brăzdau chipul papii.

- Cum adică, crezi? Nu erai episcopul care veghea la sarcina doamnei Clémence? Și cel mai apropiat de dânsa când avu nenorocirea să-și piardă fiul? Trebuia să știi cine era doica, sau nu?

Bouville se simți roșind până-n vârful urechilor. Ar fi trebuit să bănuiască ceva când sfântul părinte rostise numele lui Guccio Baglioni, și să-și spună că o capcană se ascundea în dosul acestei amintiri. Tertipul papii era mai iscusit ca ale lui, când o lua pe ocolite, vorbind de conciliul de la Valladolid pentru a ajunge la daraverile bănești ale contelui de Valois. Mai întâi că sfântul părinte trebuia fără îndoială să aibă vești despre Guccio, deoarece bancherii săi, de-alde Bardi, lucrau cu Tolomei din Sienna.

Ochișorii cenușii ai papii nu se dezlipeau de ochii lui Bouville, și întrebările continuau:

- Doamna Mahaut d'Artois avusese un mare proces la care a trebuit să depui mărturie? Ce-a fost adevărat, dragă domnule conte, în tărășenia asta?

- O, Înalt Preasfinte, nimic în afară de ceea ce judecata a lămurit. Flecăreli rău-voitoare, vorbe deșarte de care doamna Mahaut a vrut să se dezvinovățească.

Masa se apropia de sfârșit și slujitorii, trecând cu ibricele și lighenele, turnau apă pe degetele comesenilor. Doi cavaleri nobili se apropiau pentru a trage jilțul sfântului părinte.

- Domnule conte, spuse acesta, am fost foarte bucuros să te revăd. Nu știu, la anii mei, dacă voi mai avea vreodată parte de această bucurie...

Bouville, care se ridicase, răsuflă ușurat. Clipa despărțirii părea să nu mai întârzie, punând capăt acestui interogatoriu.

-...De aceea, înainte de a pleca, adăugă papa, vreau să-ți fac cea mai mare cinste pe care o pot arăta unui creștin. Te voi spovedi eu însumi. Însoțește-mă în odaia mea.

PEDEAPSA E PENTRU SFÂNTUL PĂRINTE

- Păcate ale trupului? Firește, pentru că om ești. Păcate ale lăcomiei? Ajunge să te vadă cineva: ești gras. Păcatul trufiei? Ești mare senior... Dar însăși înalta dregătorie în care te afli, te obligă să-ți respecti obligațiile religioase; așadar, toate păcatele acestea care țin ele însăși firea omenească, le recunoști deschis și dezlegat de ele ori de câte ori te apropii de altarul sfintei cuminecături.

Ciudată spovedanie în care locțiitorul lui Cristos pe pământ rostea laolaltă întrebările și răspunsurile. Glasul său catifelat era din când în când acoperit de țipete de păsări, căci papa ținea în odaia lui un papagal înlănțuit și, zburdând într-o colivie mare, alții mai mititei, apoi niște canari și câteva păsări mici roșii, de peste mări, cărora li se zice cardinali.

Încăperea era pardosită cu lespezi vopsite care în parte dispăreau sub niște covoare aduse din Spania. Pereții și scaunele erau îmbrăcate în verde, iar perdelele patului și ale ferestrelor făcute tot dintr-un in verde. Pe acest verde de pădure, păsările fără astâmpăr puneau pete colorate ca niște flori. Într-un ungher era baia, cu o cadă de marmoră. În dulapurile din fundul odăii, de-a lungul peretelui, spânzurau de cuiere mantii albe, pelerine de un roșu aprins, odoare sacerdotale.

Intrând acolo, mătăhălosul Bouville vru să îngenuncheze; sfântul părinte îl pofti însă cu un gest foarte simplu să se așeze lângă dânsul într-unul din jilțurile verzi. Într-adevăr, nici un duhovnic nu putea să arate mai multă cinste unui om venit la spovedanie. Fostul șambelan al lui Filip cel Frumos era de-a dreptul năucit și totodată își simțea sufletul împăcat, căci înțelesese că avea să-și mărturisească, el, marele dregător, și chiar Capului bisericii, tot noroiul unei vieți, toată zgura, dorințele păcătoase, faptele urâte, toată drojdia care cade în fundul sufletului cu zilele și anii. Sfântul părinte părea să vadă însă în toate aceste păcate niște fleacuri sau cel mult să le socoată de resortul unor preoți mai mărunți. Dar Bouville nu văzuse, când se ridicase de la masă, privirea schimbată între cardinalii Gaucelin Duèze, din Pouget și "cardinalul alb". Aceștia cunoșteau bine șiretlicul papii Ioan: spovedania de

după prânz, de care se folosea pentru a sta de vorbă într-adevăr între patru ochi cu vreun interlocutor de seamă și care-i îngăduia să afle multe secrete de stat. Cine putea să reziste acestei invitații neașteptate, pe cât de măgulitoare pe atâta de înspăimântătoare? Toate se uneau pentru a moleși cugetul omului, surpriza, teama religioasă și o digestie care începea.

- Cel mai de seamă lucru pentru un bărbat, vorbi iar papa, este de a-și fi îndeplinit cum se cuvine slujba ce i-a fost rânduită de Dumnezeu pe lumea asta, și tocmai în împlinirea acestor rosturi păcatele îi sunt socotite cu mai mare strășnicie. Ai fost, fiule, șambelan al unui rege, iar sub alți trei ți s-au dat cele mai înalte sarcini. Îndeplinitu-ți-ai întotdeauna în chip cu-adevărat cinstit îndatoririle?

- Cred, părinte, Înalt Preasfinte, vreau să zic, că mi-am îndeplinit sarcinile cu râvnă și că am fost, pe cât am putut, slugă credincioasă stăpânilor mei.

Se opri deodată, dându-și seama să nu se afla acolo spre a-și aduce singur laude. O luă de la început, schimbând placa:

- Trebuie să-mi recunosc vina de a nu fi izbutit în unele din misiunile mele pe care le-aș fi putut duce la bun capăt... Iată, Înalt Preasfinte: n-am avut întotdeauna mintea destul de ageră și câteodată mi-am dat seama prea târziu de greșelile pe care le-am săvârșit.

- Nu e un păcat să ai oarecare încetineală în judecată; asta ni se poate întâmpla tuturor și e tocmai ceea ce împiedică duhul rău să ne ducă în ispită. Dar săvârșit-ai în misiunile dumitale, sau ca urmare a lor, păcate mari cum sunt mărturia mincinoasă... omorul...

Bouville clătină din cap, de la dreapta la stânga, arătând astfel că nu săvârșise unele ca acestea. Dar ochisorii cenușii fără gene nici sprâncene, sclipitori și luminoși în obrazul zbârcit, rămâneau ațintiți asupra lui.

- Ești sigur de asta? Iată prilejul, dragă fiule, să-ți cureți sufletul de-a binelea! Mărturie mincinoasă n-ai adus niciodată? Întrebă papa.

Bouville se simți iar foarte stânjenit. Ce însemna această stăruință? Pe stinghia lui, papagalul scoase un țipăt răgușit, și Bouville tresări.

- Ca să spun drept, Înalt Preasfinte, ceva îmi apasă sufletul, dar nu știu dacă e într-adevăr un păcat, nici ce nume de păcat să-i dau. N-am săvârșit omor, cu mâna mea, crede-mă, n-am putut însă odată să-l împiedic. Și după aceea, am fost nevoit să aduc mărturie mincinoasă; dar nu puteam face altminteri.

- Atunci istorisește-mi cum s-a întâmplat, domnule conte.

Fu rândul său să-și îndrepte vorba:

- Încredințează-mi, fiule, această taină care te apasă așa de greu!

- Mă apasă, firește, spuse Bouville, și mai tare încă de la moartea vrednicei mele soții Marguerite, cu care împărtășeam această taină. Și adeseori mă muncește ghidul că dacă aş muri fără s-o fi încredințat nimănui...

Îl podidură deodată lacrimile.

- Cum de nu mi-a dat prin cap mai de vreme, Înalt Preasfinte, să ți-o dezvălui?... Îți spuneam doar: adeseori mi-e mintea cam înceată... Aceasta s-a întâmplat după moartea regelui Ludovic al X-lea, fiul mai mare al stăpânului meu Filip cel Frumos...

Bouville își ridică ochii la papă și se și simți parcă ușurat. Va putea în sfârșit să-și descarce sufletul de această povară pe care o purta de opt ani. Cel mai greu ceas din viața lui, fără îndoială, și de pe urma căruia remușcarea îl chinuia fără răgaz. De ce nu venise mai curând să mărturisească totul papei?

Lui Bouville i se dezlegase acum limba. Povestea cum, fiind numit epitrop de veghe la pântecul reginei Clémence, după moartea lui Ludovic Aiuritul, se temuse ca Mahaut d'Artois să nu încerce vreo ticăloșie cu gând ucigaș împotriva reginei și a pruncului pe care dânsa urma să-l nască. În vremea aceea, monseniorul Filip de Poitiers, fratele răposatului rege, cerea să fie el regent cu toată împotrivirea contelui de Valois și a ducelui de Burgundia...

La această amintire, Ioan al XXII-lea își înălță ochii spre grinzile zugerăvite ale tavanului, și pe chipul său sfrijit trecu o expresie îngândurată. Revăzu dimineața aceea din 1316, când el însuși, la Lyon, venise să-i anunțe lui Filip de Poitiers moartea fratelui său Ludovic al X-lea, după ce aflate vestea de la Baglioni, tânărul lombard de care tocmai pomenise adineauri...

Așadar, Bouville se temea de o crimă pusă la cale de contesa d'Artois, o nouă crimă căci mulți ziceau că dânsa îl omorâse pe Ludovic Aiuritul, cu ierburi otrăvite. Avea cele mai bune motive să-l urască fiindcă tocmai îi luase din mână comitatul. Dar avea și cele mai bune motive, odată Ludovic dispărut, să dorească a-l vedea pe ginere-său, contele de Poitiers, urcându-se pe tron. Singura piedică în calea lui era pruncul din pântecul reginei, care se născu și fu un băiat.

- Nefericită regină Clémence... spuse papa.

Aleasă să-i fie nașă, contesa Mahaut trebuia să-l aducă pe copilul rege baronilor adunați anume pentru ceremonia de prezentare, după datină. Bouville era încredințat, și doamna de Bouville la fel, că dacă temuta contesă vroia să săvârșească vreo nelegiuire, nu va șovăi s-o facă în timpul ceremoniei, singurul prilej pentru dânsa de a ține pruncul. Bouville și nevastă-sa hotărâseră deci să ascundă copilul regesc cât va dura prezentarea și în locul lui să pună în brațele contesei Mahaut pe fiul unei doici care nu avea decât vreo câteva zile mai mult. Nimeni nu-și putea da seama că sub scutecele pompoase se afla alt prunc, fiindcă nimeni nu văzuse încă odrasla reginei, nici chiar dânsa, greu bolnavă de friguri și aproape gata să-și dea sufletul.

- Și într-adevăr, Înalt Preasfinte, spuse Bouville, copilul pe care i l-am dat contesei Mahaut și care era sănătos tun cu un ceas înainte, muri în câteva clipe sub ochii tuturor baronilor. Această mică făptură nevinovată am dat-o eu morții. Și nelegiuirea se săvârși așa de repede și așa eram de tulburat, încât nu mi-a venit în minte să strig numaidecât: "Acest copil nu este regele!" După aceea, a fost prea târziu. Cum să zic...

Puțin aplecat înainte și cu mâinile împreunate pe sutana lui, papa asculta fără să scape o iotă din această istorisire.

- Atunci, celălalt prunc, micul rege, ce-a devenit, Bouville? Ce-ai făcut cu el?

- Trăiește, Înalt Preasfinte, trăiește. L-am încredințat, eu și răposata nevastă-mea, doicii. O, n-a fost de loc ușor! Căci nenorocita ne ura, îți închipui, și țipa de durere. După multe rugăminți și amenințări, am făcut-o să jure cu mâna pe Evanghelie că-l va păzi pe micul rege ca pe copilul ei și că nu va destăinui niciodată și nimănui nimic din cele întâmplate, nici chiar la spovedanie.

- Vai, vai... murmură sfântul părinte.

- Astfel că regele Ioan, adevăratul rege al Franței, crește acum într-un conac din Île-de-France, fără a ști cine e, fără ca nimeni s-o știe, afară de femeia aceasta pe care toată lumea o crede mama lui... și afară de mine...

- Și femeia asta, cine e?

- E Maria de Cressay, soția tânărului lombard Guccio Baglioni.

Acum totul devenea limpede în mintea papei.

- Și el, Baglioni, nu știe nimic?

- Nimic, sunt sigur de asta, Înalt Preasfinte, căci, pentru a-și ține jurământul, doamna de Cressay a refuzat să-l mai vadă, așa cum îi poruncisem. Flăcăul s-a întors numaidecât în Italia. Crede că fiul său trăiește. Se arată uneori îngrijorat de soarta acestuia în scrisorile către unchiu-său, bancherul Tolomei...

- Dar pentru ce, Bouville, pentru ce, de vreme ce aveai dovada crimei și o dovadă așa de lesne de făcut, nu ai dat-o în vileag pe contesa Mahaut?... Când mă gândesc, adăugă papa Ioan, că tocmai în vremea aceea, își trimitea cancelarul la mine ca s-o ajut împotriva nepotului ei Robert...

Papa își aminti deodată că Robert d'Artois, uriașul acela zurbagiu, semănătorul acela de zâzanii, și dânsul un ucigaș fără îndoială - căci părea să fie amestecat în omorârea Margueritei de Bourgogne la Chateau-Gaillard - înfricoșătorul baron era poate mai cumsecade, dacă stai să judeci, decât cumplita lui mătușă, și pe semne că, în lupta dintre ei, nu toată vina o avea el. O lume de lupi mari această lume a curților regale! Și în fiecare țară lucrurile mergeau aidoma. Oare pentru a cârmui, a potoli, a mâna această haită de fiare îi suflase Dumnezeu, lui, plăpândul și neînsemnatul burghez din Cahors, pofta de a râvni tiara papală pe care o purta acum, și care, uneori, îl apăsa așa de greu?...

- Am tăcut, Înalt Preasfinte, urmă Bouville, ascultând mai cu seamă de sfatul răposatei mele soții. Deoarece scăpasem clipa potrivită pentru a o da în vileag pe ucigașă, soția mea îmi înfățișase limpede că dacă spunem adevărul, Mahaut se va înverșuna împotriva micului rege și chiar împotriva noastră. Trebuia s-o lăsăm să creadă că crima ei izbutise. Așa că pruncul îngropat la Saint-Denis printre regii Franței, a fost cel al doicii.

Papa se gândea la tot ce auzise.

- Așadar, în procesul ce i se făcu după un an doamnei Mahaut, învinuirile erau întemeiate? întrebă el.

- Firește, firește că erau! Monseniorul Robert reușise să pună mâna pe o otrăvitoare, o femeie care ghicea chemând duhul morților, pe nume Isabelle de Fériennes; ea îi dăduse unei domnișoare de la curtea contesei Mahaut otrava cu care dânsa îl ucise mai întâi pe regele Ludovic, și apoi copilul prezentat baronilor. Această Isabelle de Fériennes, împreună cu fiu-său Jean, fură aduși la Paris ca să-și facă mărturiile. Îți închipui, Înalt Preasfinte, cât de mult îl ajuta pe monseniorul Robert istoria asta! Li se luă mărturia, și din ea reieșea limpede că erau furnizorii contesei, căci îi mai făcuse rost înainte

de o licoare prin care dânsa se lăuda că o împăcase pe fiică-sa Jeanne cu ginere-său contele de Poitiers...

- Farmece, vrăjitorie! murmură papa. Aveți pentru ce s-o perpeliți pe contesă în flăcările rugului.

- Atunci nu se mai putea, Înalt Preasfinte, atunci nu se mai putea. Căci contele de Poitiers ajunsese rege și o ocrotea mult pe doamna Mahaut, așa de mult chiar încât sunt convins în fundul cugetului meu, că era părtaș cu dânsa, cel puțin la a doua crimă.

Obrazul pirpiriu al papii se zbârci și mai rău sub tichia lui îmblănită. Ioan al XXII-lea ținea mult la regele Filip al V-lea căruia îi datora tiara, și cu care se înțelesese foarte bine în toate treburile ce priveau cârmuirea. Ultimele cuvinte ale lui Bouville îl mâhneau adânc.

- Asupra ei și asupra lui, a căzut pedeapsa grea a lui Dumnezeu, Bouville, căci și-au pierdut fiecare în anul acela pe singurul lor moștenitor de parte bărbătească. Contesa și-a văzut murind singurul fiu, care avea șaptesprezece ani, iar tânărul rege Filip pe al său, care i se născuse doar de câteva luni; și n-a mai avut niciodată altul...

Dar în ce privește învinuirea ce i s-a adus, contesa știe să se apere. Susținut că procesul ei nu putea să aibă loc în fața Parlamentului, că cei care o învinuiau erau niște ponegritori ticăloși, și arată că după datină, rangul ei de pair al Franței cerea să nu dea seamă nimănui decât Adunării Baronilor. Totuși, zicea dânsa, pentru a face ca nevinovăția ei să iasă la lumină, îl ruga pe ginere-său... - a fost o frumoasă scenă de prefăcătorie jucată de ochii lumii! - să continue cercetările și să-i dea astfel prilejul de a-și înfunda vrăjmașii. Ghicitoarea Isabelle de Fériennes și fiu-său fură ascultați din nou, dar după ce îi puseră la cazne. Nu arătau frumos când i-a adus la judecată, și sângele li se închegase pe trup. Tăgăduiră tot ce spusese înainte, recunoscând că primele lor mărturisiri au fost mincinoase, arătând că au fost împinși la aceasta prin momeli, rugăminți, făgăduieli și silnicii din partea unor persoane al căror nume, cum zicea actul grefierilor, e mai bine să nu fie pomenit deocamdată. Apoi regele Filip cel Lung se așeză el însuși în scaunul judecății și chemă să se înfățișeze înaintea lui toți cunoscuții și toate neamurile, și toți cunoscuții răposatului său frate, contele de Valois, contele d'Evreux, monseniorul de Bourbon, monseniorul Gaucher, conetabilul, domnul de Beaumont, mai-marele peste slugăria palatului, și regina Clémence, ea însăși, întrebându-i, sub prestare de jurământ, dacă știau sau

credeau că regele Ludovic și fiul său Ioan muriseră altfel decât de moarte bună. Deoarece nici o dovadă nu putea fi adusă, deoarece judecata avea loc de față cu toți, iar contesa Mahaut ședea la dreapta regelui, fiecare răspunse, deși mulți o făcură împotriva convingerii lor, că aceste morți s-au petrecut după rânduiala firii, fără de altceva.

- Dar dumneata însuși, fost-ai la judecată?

Mătăhălosul Bouville își plecă fruntea.

- Am adus mărturie mincinoasă, Înalt Preasfinte, spuse el. Dar cum altfel puteam face, când toată curtea, pairii, unchii regelui, cei mai credincioși slujitori, și însăși regina văduvă, adevereau sub jurământ nevinovăția doamnei Mahaut? Pe mine m-ar fi învinuit atunci de minciună și scornitură; și m-ar fi trimis să mă legăn în ștreang la Montfancon.

Părea așa de nefericit, așa de abătut, așa de trist, că îți închipuiai deodată, pe obrazul său mare și plin, trăsăturile băiețașului ce fusese cu o jumătate de veac în urmă. Papa avu o pornire de milă.

- Potolește-te, Bouville, spuse el aplecându-se și punându-i mâna pe umăr. Și nu-ți mai căuta vină că te-ai purtat rău. Dumnezeu ți-a pus o problemă cam grea pentru tine. Taina ți-o iau în seama mea. Viitorul va arăta dacă ai făcut bine! Ai vrut să scapi de la pieire o viață pe care îndatoririle dregătoriei tale ți-au încredințat-o, și ai scăpat această viață. Câte altele ai fi pus în primejdie dacă vorbeai!

- Ah, Înalt Preasfinte, da, acum sunt cu cugetul împăcat! rosti fostul șambelan. Dar micul rege ascuns ce va deveni? Ce trebuie să facem cu el?

- Să așteptăm fără a schimba nimic. Mă voi gândi ce-i de făcut și-ți voi da de știre. Du-te liniștit, Bouville... Cât despre monseniorul de Valois, o sută de mii de livre îl așteaptă, nici un florin mai mult. Să mă lase-n pace cu cruciada lui, și să se împace cu Anglia.

Bouville puse jos un genunchi, duse la buze, plin de recunoștință mâna sfântului părinte, apoi se ridică și porni de-a-ndaratelea spre ușă, deoarece audiența părea să se fi isprăvit.

Papa îl chemă înapoi cu un gest.

- Și iertarea păcatelor, fiule? Nu vrei s-o primești?

După o clipă, rămas singur, papa Ioan umbla de colo colo parcă lunecând cu pașii săi mici prin camera de lucru. Vântul dinspre Rhône trecea pe sub uși, suflând prin frumoasele încăperi ale palatului nou. Micii papagali piuiau în colivia lor. Jeraticul din vatră se stinge.

Ioan al XXII-lea cugeta la greaua problemă, de conștiință și de stat deopotrivă, care i se puneă. Moștenitorul adevărat al coroanei Franței era un copil neștiut de nimeni, ascuns în curtea unei ferme. Numai două persoane, sau mai curând trei în clipa de față, cunoșteau taina. Frica le oprea pe cele două dintâi să vorbească. Ce trebuia să facă, ce hotărâre să ia, când, de la nașterea acestui copil, doi regi se și perindaseră pe tron, doi regi încoronați după datină, unși cu sfântul mir? Să dea lucrurile în vileag, aruncând Franța în cea mai cumplită dezordine dinastică? Iar sămânță de zăzanii, iar război!

Un alt sentiment îl îndemna de asemeni pe papă să păstreze tăcerea, și acest sentiment privea amintirea regelui Filip cel Lung. Da, Ioan al XXII-lea ținuse mult la acest tânăr și-l ajutase în toate chipurile. Era chiar singurul suveran pe care-l admirase vreodată și căruia îi purta recunoștință. Să-i terfelească amintirea însemna pentru Ioan al XXII-lea să se terfelească pe sine însuși; căci, fără Filip cel Lung ar fi ajuns el vreodată papă? Și iată că Filip se dovedea a fi fost un ucigaș, sau cel puțin complicele unei ucigașe... Dar era oare papa Ioan, era oare Jacques Duèze cel îndreptățit să arunce întâia piatră, el care-și datora tiara și purpura unor coțcării așa de mari? Și dacă i-ar fi fost de neapărată nevoie, pentru a-și asigura alegerea, să închidă ochii la săvârșirea unui omor...

"Doamne, Doamne, îți mulțumesc că m-ai cruțat de o asemenea ispită... Dar trebuia oare să fiu tocmai eu cel care să poarte de grijă făpturilor tale?... Și dacă cumva doica vorbește într-o zi, ce se va întâmpla? Poți avea încredere în limba unei femei? Ar fi bine, Doamne, să mă luminezi câteodată! L-am spălat pe Bouville de păcatele lui, dar pedeapsa e pentru mine!"

Îngenunchease pe pernița verde și-și rezemase coatele de brațele scăunelului de rugăciune: rămase acolo, multă vreme, ținându-și fruntea îngustă, brăzdată de zbârcituri, în mâinile uscate.

DRUMUL PARISULUI

Limpede mai suna, sub potcoava cailor, pământul șoselelor franceze! Ce muzică plăcută stârnea scârțâitul prundului! Și aerul pe care-l respirai, aerul străveziu al dimineții străpuns de razele soarelui, ce înmiresmat era, ce izîmbătător avea! Mugurii începeau să se deschidă și frunzulițe verzi, gingașe și încrețite, veneau până-n mijlocul drumului să caute fruntea drumeților pentru o mângâiere. Iarba taluzurilor și a pășunilor din Île-de-France nu era, fără îndoială, așa de bogată, nici așa de deasă, ca iarba din Anglia; dar pentru regina Isabelle era, în sfârșit, iarba libertății, a speranței.

Coama iepei albe se legăna în ritmul trapului. O litieră, trasă de două catârci, venea la câțiva pași în urmă. Prea bucuroasă, prea nerăbdătoare ca să stea închisă în această luntrișoară, regina preferase să încalece iapa; aproape că-i venea să pornească în galop prin iarbă!

Boulogne, unde se cununase cu cincisprezece ani înainte, apoi Montreuil, Abbeville, Beauvais, fuseseră popasurile călătoriei sale. Petrecuse noaptea din ajun la Maubuisson, lângă Pontoise, în conacul regal unde-l văzuse pentru cea din urmă oară pe tatăl ei Filip cel Frumos. Drumul acesta era ca un pelerinaj de-a lungul propriului ei trecut. I se părea că face cale întoarsă, străbătându-și viața pentru a ajunge acolo de unde plecase. Dar cincisprezece ani nenorociți pot fi oare dați uitării?

- Frate-tău Charles ar fi primit-o înapoi, fără îndoială, zicea Robert d'Artois care mergea lângă dânsa, și ne-ar fi impus-o ca regină, așa de mult o regreta și așa de nehotărât se arăta în a-și alege o altă soție.

De cine vorbea Robert? A, da! De Blanche de Bourgogne. Își amintise de ea trecând pe la Maubuisson unde, mai adineauri, un alai de călăreți alcătuit din Henri de Sully, Jean de Roye, contele de Kent, Lordul Mortimer și Robert d'Artois însuși, împreună cu o întreagă ceată de seniori, ieșiseră în întâmpinarea călătoarei. Isabelle se bucurase mult văzându-se din nou tratată ca regină.

- Zău așa, cred că Charles găsea un fel de tainică plăcere să-și mângâie coarnezle pe care dânsa i le pusese, continuă Robert. Din nenorocire, sau mai

degrabă spre norocul nostru, cu un an înainte ca Charles să devină rege, în celula ei dulcea Blanche rămase însărcinată de pe urma temnicerului!

Uriașul călărea în stânga, în partea dinspre soare, și pe calul său mare rotat era ca un perete ce-i ținea umbră reginei. Aceasta își zorea buiestrașa, silindu-se să rămână în bătaia luminii. Robert trăncănea întruna, grozav de încântat că o întâlnea iar, și căutând, chiar de la primele leghe străbătute, să reînnoade legăturile de rudenie și ale unei vechi prietenii.

Isabelle nu-l mai văzuse de unsprezece ani; nu prea se schimbase. Glasul îi era tot așa de tunător, iar din trupul său hurducat de goana calului te trăsnea același miros de mare mâncău de vânat, miros pe care vântul îl împrăștia de jur împrejur. Avea mâna roșcată și păroasă până-n unghii, privirea răutăcioasă chiar când credea că se uită galeș, burta umflată de parcă ar fi înghițit un clopot. Dar vorbirea plină de încredere trufașă ca și gesturile lui, nu mai erau doar o prefăcătorie, ci țineau acum de firea lui; zbârcitura din jurul gurii se săpase mai adânc în grăsime.

- Iar Mahaut, târfa de mătușă-mea, n-a avut încotro, a trebuit să înghită divorțul fetei. O, nu fără să se zbată și s-o apere în fața episcopilor! Până la urmă însă au înfundat-o. De data asta, frate-tău Charles se încăpățânase. Pentru că nu ierta istoria aceea cu temnicerul care o făcuse borțoasă pe Blanche. Și când îi intra ceva în cap slăbănogului, nu i-o mai poți scoate. La procesul de divorț, li s-au pus martorilor treizeci și una de întrebări, nici una mai puțin. A fost dezgropată dispensa pe care o dăduse papa Clément al V-lea, îngăduindu-i lui Charles să se însoare cu una din rudele sale, fără a i se spune pe nume. Te întreb însă, cine din familiile noastre se însoară altfel decât luând o vară sau o nepoată? Atunci, monseniorul Jean de Marigny, foarte dibaci, aduse înainte altă pricină de despărțire, și anume că la cununie nu se ținuse seamă de înrudirea sufletească. Mahaut era nașa lui Charles. Ea zicea că nu, bineînțeles, și că nu fusese la botez decât ca ajutoare a nașilor și cumătră. Au fost aduși atunci toți cei ce se aflaseră de față la botez, baroni, cămărași, feciori, dieci, cântăreți de biserică, orășeni din Creil, unde se făcuse botezul, și toți au răspuns că ea ținuse pruncul spre a-l întinde apoi lui Charles de Valois, și că nu se puteau înșela în privința asta, deoarece Mahaut era cea mai înaltă femeie ce se găsea în biserică, de-i întrecea pe toți cu un cap. Au dat-o de gol pe mincinoasă!

Isabelle se silea să asculte, dar de fapt nu se gândea decât la dânsa și la o atingere neobișnuită care o tulburase cu o clipă mai înainte. Ce straniu e să

simți deodată sub degetele tale părul unui bărbat!

Regina înălță ochii spre Roger Mortimer care venise să-și ia locul în dreapta ei, cu un gest autoritar și totodată firesc, de parcă i-ar fi fost ocrotitor și paznic. Privea părul lui des care-i ieșea de sub gluga neagră. Nu-ți venea a crede că buclele acestea puteau fi așa de mătăsoase la pipăit! Asta se petrecuse întâmplător în prima clipă a întâlnirii. Isabelle era mirată văzându-l ivindu-se pe Mortimer lângă contele de Kent. Așadar, în Franța, răzvrătitul, evadatul, proscrisul Mortimer, mergea cot la cot cu fratele regelui Angliei, și aproape că părea să se bucure de mai mare trecere ca dânsul.

Și Mortimer, sărind de pe cal, se repezise la regină spre a-i săruta poala rochiei; dar iapa trăgându-se îndărăt, buzele lui Roger atinseseră genunchiul Isabellei. Ea însăși, fără a se gândi, își pusese mâna pe capul acestui prieten regăsit. Iar acum când călăreau alături pe șoseaua cu dungile de umbră ale crengilor, atingerea mătăsoasă se prelungea, ca și cum ar mai simți-o încă, închisă sub catifeaua mănușilor.

- Dar cel mai întemeiat motiv pentru desfacerea căsătoriei, în afară de faptul că cei doi contractanți nu aveau vârsta canonică spre a se împreuna, a fost acela că lui frate-tău Charles, când l-au însurat, îi lipsea și priceperea de a-și alege soție și voința de a-și arăta alegerea, deoarece era becisnic, sărac cu duhul și nătărău, și ca atare, căsătoria nu avea nici o valoare. *Inhabilis, simplex et imbecillus!*... Și toți, de la unchiu-tău Valois până la ultima slujnică, s-au rostit într-un glas, sub jurământ, că Charles era într-adevăr întocmai cum s-a spus, amintind, drept cea mai bună dovadă, că însăși răposata regină, maică-sa, îl socotea așa de prost încât îl poreclise "zevzecul"! Iartă-mă, verișoară, că-ți vorbesc astfel de frate-tău, dar la urma urmei, ăsta-i regele pe care-l avem. Băiat bun de altminteri, și frumos la chip, dar cam molău. Vei înțelege deci că trebuie să cârmuim țara în locul lui. Să nu te aștepți la vreun sprijin din parte-i.

Astfel, în stânga Isabellei bubuia glasul neobosit al lui Robert d'Artois și plutea mirosul său de fiară. La dreapta, regina simțea uitătura lui Roger Mortimer, lăsată asupra ei cu o stăruință tulburătoare. Dânsa își ridica din când în când privirea spre ochii aceia de culoarea silexului, spre chipul bine cioplit unde o dungă adâncă tăia bărbia în două. Era mirată că nu-și amintea de cicatricea albă care-i brăzda buza de jos.

- Tot așa de neprihănită ai rămas, frumoasa mea verișoară? întrebă deodată Robert d'Artois.

Regina se făcu roșie și-și înălță ochii pe furiș spre Roger Mortimer ca și cum întrebarea o arăta de pe acum puținel vinovată, și într-un chip inexplicabil, față de dânsul.

- N-am avut încotro, răspunse Isabelle.

- Îți mai aduci aminte, verișoară, de întâlnirea noastră de la Londra?

Isabelle se roși mai tare. De ce-i amintea asta, și ce o să creadă Mortimer? O clipă de slăbiciune pe când își luau rămas bun... nici măcar un sărut, doar o frunte care se reazemă de un piept de bărbat, și caută un refugiu... Așadar, Robert se mai gândea la ea, după unsprezece ani? Se simți măgulită, dar nicidecum tulburată. Să fi luat Robert drept mărturisirea unei dorințe ceea ce n-a fost decât o clipă de zăpăceală? La urma urmei, poate că în ziua aceea, dar numai în ziua aceea, și dacă nu ar fi fost regină, și dacă el nu ar fi fost așa de zorit să se întoarcă spre a le da în vileag pe prințesele de Bourgogne...

- În sfârșit, dacă-ți dă cumva prin gând să-ți schimbi obiceiul... stăruia Robert pe un ton vesel. Întotdeauna când mă gândesc la tine, mi se pare că aș avea o poliță pe care nu am încasat-o...

Se opri deodată, întâlnind privirea lui Mortimer, privirea unui bărbat gata să tragă sabia dacă ar auzi o vorbă mai mult. Regina simți înfruntarea și ca să se arate liniștită, începu să mângâie coama iepei. Dragul de Mortimer! Câtă noblețe și cavalerism la omul acesta! Și ce plăcut e să respiri aerul Franței, și ce frumoasă era șoseaua, cu petele ei de lumină și umbră!

Robert d'Artois avea un început de zâmbet batjocoritor încremenit în grăsimia obrazilor. Trebuia să-și scoată din cap istoria aceea cu polița neplătită, pe care o spusese crezând că-i o vorbă de duh. Era limpede că lordul Mortimer o iubea pe regina Isabelle și că Isabelle îl iubea pe Mortimer.

"Ei bine, gândi el, are să petreacă, drăguța de vară-mea, cu călugărul ăsta".

REGELE CHARLES

Le-a trebuit aproape un sfert de ceas ca să străbată orașul, de la barieră până la palatul regal. Regina Isabelle simți că o podidesc lacrimile când puse piciorul în curtea acestei case pe care o văzuse ridicându-se din porunca tatălui ei și căreia vremea îi și înnegrise zidurile.

Ușile se deschiseră sus în fața scării principale, și Isabelle se opri fără să vrea, ca și cum dintr-o clipă într-alta avea să se arate chipul rece, impunător, măreț, al regelui Filip cel Frumos. De câte ori îl văzuse astfel pe tatăl ei, în capul scării, gata să coboare spre orașul său de scaun?

Tânărul care se ivi îmbrăcat într-o tunică scurtă, cu pulpa strânsă în nădragi albi, și urmat de șambelani, cam semăna la statură și chip cu monarhul răposat, dar nici o forță, nici o maiestate nu se simțea în făptura lui. Nu era decât o copie palidă, un tipar de ghips după o statuie culcată pe un mormânt regesc. Și totuși, pentru că umbra Regelui de Fier rămânea prezentă în dosul acestui personaj neînsuflețit și pentru că regalitatea Franței se întrupa în el, Isabelle vroi, de câteva ori, să îngenuncheze; și de fiecare dată frate-său o opri cu mâna, spunând:

- Bun venit, scumpa mea soră, bun venit.

După ce o sili să se ridice și ținând-o mereu de mână, o conduse în încăperea destul de mare unde obișnuia să-și petreacă vremea, întrebând-o cu de-amănuntul cum călătorise. O primise bine la Boulogne căpitanul orașului? Se grăbi să întrebe dacă șambelanii aveau grijă de bagaje și-i sfătui să umble binișor cu ele, să nu trântească cuferele.

- Căci stofele se mototolesc, explică el, și am văzut cu prilejul ultimei mele călătorii în Languedec, cum mi s-au boțit vestmintele.

Vroia oare să-și ascundă o tulburare, o stânjeneală, de se ocupa de asemenea mărunțișuri?

După ce se așezară, Charles cel Frumos întrebă:

- Ei, cum îți merge, soră dragă?

- Nu tocmai bine, frate, răspunse ea.

- Ce te-aduce aici?

Pe chipul Isabellei se așternu o mirare întristată. Cum, frate-său nu știa despre ce era vorba? Robert d'Artois care-o însoțise aici împreună cu ceilalți mari seniori ai escortei, îi aruncă Isabellei o privire ca pentru a-i aminti: "Ce ți-am spus?"

- Am venit, frate, spre a mă înțelege cu tine în privința tratatului pe care cele două țări ale noastre trebuie să-l încheie, dacă vor să înceteze de a-și mai face rău una alteia.

Charles cel Frumos rămase tăcut o clipă. Părea să chibzuiască; în realitate însă nu se gândea la nimic precis. Așa cum făcuse cu Mortimer, de câte ori îl primise, așa cum făcea cu oricine, punea întrebări și nu mai asculta răspunsurile.

- Tratatul... rosti el în sfârșit. Da, sunt gata să primesc închinarea soțului tău Eduard. Vorbește cu unchiul Charles, pe care l-am însărcinat cu treburile astea. Marea nu ți-a făcut rău? Știi că cu n-am fost niciodată pe mare? Ce simți când te vezi pe apa asta mișcătoare?

Trebui să mai asculte câteva nerozii de acestea până să-i poată prezenta pe episcopul de Norwich, care avea să ducă negocierile, și pe lordul de Cromwell, care comanda garda ce-o însoțea. Regele îi salută cu politețe, dar se vedea cât colo că nu se sinchisea de nici unul din ei.

Charles al IV-lea nu era, fără îndoială, mult mai prost decât miile de bărbați de aceeași vârstă, care, în regatul său, grăpau ogoarele în lung și lat, rupeau suveicile la războaiele lor de țesut, vindeau smoală ori seu, înșelându-se la socoteală; nenorocirea vroia ca el să fie rege, având așa de puține însușiri pentru asta.

- Altă pricină care m-aduce la tine, frate, spuse Isabelle, e să-ți cer ajutor și să mă pun sub ocrotirea ta, căci toate averile mi-au fost luate, și acum la urmă comitatul Cornouailles ce se află înscris în foaia mea de zestre.

- Ai să-ți spui păsurile unchiului Charles; el te poate sfătui, soră dragă, iar eu voi încuviința tot ce are să hotărască spre binele tău. Te voi însoți acum la odăile tale.

Charles al IV-lea îi lăsă acolo pe toți și plecă împreună cu soră-sa, ca să-i arate încăperile în care avea să șadă, cinci odăi la rând cu o scară aparte.

- Asta să fie pentru slugile tale, crezu nimerit s-o lămurească.

Îi atrase de asemenea atenția asupra mobilierului nou, a tapiseriilor de pe pereți. Se arăta grijuliu ca o bună gospodină, pipăia cuvertura de pat, o

ruga pe soră-sa să ceară, fără a se sfii, atâta jăratec cât va avea nevoie pentru mangalul patului. Nu putea fi cineva mai atent, nici mai drăguț.

- Cât despre locuința însoțitorilor tăi, domnul de Mortimer se va înțelege cu șambelanii mei. Doresc ca fiecare să fie bine tratat.

Rostise numele lui Mortimer fără vreun gând anume, doar pentru că atunci când era vorba de treburile englezești auzea adesea numele acesta. I se părea deci firesc ca Mortimer să aibă grijă de însoțitorii reginei Angliei. Uitase desigur că regele Eduard îi cerea capul surghiunitului.

Continua să se învântească prin odăi, ba netezind cuta unei perdele, ba încercând zăvorul obloanelor. Apoi, oprindu-se deodată cu mâinile la spate și fruntea puțințel aplecată, spuse:

- N-am fost, soră, prea fericiți în căsniciile noastre. Crezusem că voi fi mai bine servit de Dumnezeu în persoana scumpei mele Marie de Luxembourg decât fusesem cu Blanche...

Aruncă spre Isabelle o privire în care dânsa ceti că frate-său îi mai păstra pică pentru că dăduse pe față relele purtări ale primei sale soții.

- Apoi moartea mi-a luat-o pe Marie, odată cu moștenitorul pe care se pregătea să mi-l nască. Și acum, m-au pus să mă însor cu vara noastră d'Evreux, pe care ai s-o vezi îndată; e o soață drăguță, care mă iubește mult, așa cred. Dar ne-am cununat anul trecut în iulie; iată-ne în martie și ea nu dă semne că e însărcinată. Ar trebui să-ți vorbesc de unele lucruri pe care nu le pot spune decât unei surori... Cu păcătosul tău de soț căruia nu-i plac femeile, ai avut totuși patru copii. Iar eu, cu cele trei neveste ale mele... Îmi fac totuși destul de des, crede-mă, datoria de soț, și aflu plăcere în asta. Atunci, te întreb, soră, ce-o fi? Nu crezi că totul se trage de la blestemul acela care apasă, cum zice poporul, pe seminția și familia noastră?

Isabelle îl privea mâhnită. Îi apărea deodată înduioșător prin îndoielile care-i încolțeau sufletul, și care trebuie să fi fost grija lui de fiecă clipă. Dar grădinarul cel mai sărman n-ar fi vorbit altfel pentru a se plânge de nenorocirile sale, sau de stârpiciunea nevesti-si. Ce dorea acest biet rege? Un urmaș la tron sau un copil în casă.

Și ce era regesc, de asemenea, în această Jeanne d'Evreux care veni după câteva clipe s-o salute pe Isabelle? Cu obrazul cam fleșcăit și uitătura supusă, se înfățișa umilită în situația ei de a treia soție, luată ca una ce se afla mai la îndemână în familie, fiindcă Franța avea nevoie de o regină. Era abătută. Nu-și lua nici o clipă ochii de la chipul soțului ei, pândind obsesia

pe care o știa bine, care trebuie să fi fost singurul lor subiect de discuție în toate nopțile.

Pe adevăratul rege, Isabelle îl găsi în Charles de Valois. Dând fuga la palat îndată ce aflase de sosirea nepoatei sale, o strânse în brațe și o sărută pe obraji. Isabelle recunoscuse numaidecât că puterea era în brațele acestea, și nicăieri aiurea.

Cina care adună în jurul suveranilor pe conții de Valois și d'Artois cu soțiile lor, alături de contele de Kent, de episcopul de Norwich, de lordul Mortimer, fu scurtă. Regele Charles cel Frumos obișnuia să se culce devreme.

Englezii se strânseseră apoi toți în apartamentul reginei Isabelle spre a se sfătui. Când plecară de acolo, Mortimer se nimeri cel din urmă în pragul ușii. Isabelle îl opri, pentru o clipă, zicea dânsa; avea să-i înmâneze o scrisoare.

CRUCEA DE SÂNGE

Nu-și dădeau seama câtă vreme trecuse. În urciorul de cristal, vinul dulce, parfumat cu rozmarin, cu trandafir și cu rodie, era pe jumătate isprăvit; buștenii arși se năruiau în vatră.

N-auziseră nici măcar strigătele îndepărtate ale pâandarilor care, din ceas în ceas, sfâșiau noaptea. Nu se mai săturau vorbind, mai cu seamă regina care, pentru întâia oară de mulți ani încoace, nu se temea că un spion e ascuns în dosul draperiei spre a raporta cuvintele ei cele mai neînsemnate. N-ar fi putut să spună dacă i se mai întâmplase vreodată să-și deschidă inima cu atâta libertate. Pierduse până și memoria libertății. Dar niciodată nu se găsisese în fața unui bărbat care s-o fi ascultat cu mai mult interes, să-i fi răspuns cu mai multă limpezime și a cărei privire ațintită asupra ei să fie încărcată cu mai multă înțelegere! Deși aveau înaintea lor zile și zile în care le-ar fi fost lesne să stea de vorbă, nu-și puteau întrerupe orgia lor de tainice mărturisiri. Aveau totul să-și spună, despre starea celor două regate, despre tratatul de pace, despre scrisorile papii, despre vrăjmașii lor comuni, și Mortimer să-și povestească zilele de temniță, evadarea, surghiunul, și regina să-și mărturisească chinurile și ocările îndurate.

Isabelle socotea să rămână în Franța până ce Eduard ar veni el însuși pentru a-și face închinarea; episcopul Orleton, cu care avusese o întrevedere tainică între Londra și Dover, o sfătuisese astfel.

- Nu poți să te întorci în Anglia, doamnă, până ce Despenserii nu vor fi izgoniți, spuse Mortimer. Nu poți și nici nu trebuie.

- Ceea ce urmăreau ei în ultima vreme, chinuindu-mă cu atâta cruzime, era limpede. Așteptau să săvârșesc vreo faptă de necugetată răzvrătire, ca să mă închidă în vreo mănăstire sau în vreun castel depărtat așa cum au făcut cu soția ta.

- Biata mea Jeanne, spuse Mortimer. Mult a mai pătimit pentru mine.

Și se duse să pună un buștean în vatră.

- Ei îi datorez că am aflat ce fel de om erai, continuă Isabelle. Multe nopți o chemam să doarmă cu mine, de teamă ce-mi era să nu fiu ucisă. Și

îmi vorbea de tine, mereu de tine... Așa am aflat de pregătirile pentru evadarea ta, și am putut da o mână de ajutor. Te cunosc mai bine decât îți închipui, lord Mortimer.

Urmă o clipă de așteptare parcă, de o parte și de alta, și amândoi părură stânjeniți. Mortimer rămânea aplecat spre vatra ale cărei pâlpâiri îi luminau bărbia despicată adânc și sprâncenele stufoase.

- Fără acest război din Aquitania, vorbi mai departe regina, fără scrisorile papii, fără această misiune pe lângă frate-meu, sunt sigură că mă păștea o mare nenorocire.

- Știam, doamnă, că era singurul mijloc de a te scăpa. Nu-mi făcea nici o plăcere, crede-mă, acest război împotriva regatului. Dacă am primit să iau parte la el și să apar în ochii tuturor sub chipul unui trădător... căci a te răzvrăti ca să-ți aperi dreptul e un lucru, dar a trece în tabăra vrăjmașă e cu totul altceva...

Campania sa în Aquitania îi apăsa inima și vroia să se dezvinovățească.

-...am făcut-o pentru că știam că nu era alt chip să te scot din mâna lor decât slăbindu-l pe regele Eduard. Și venirea ta în Franța, doamnă, tot eu am pus-o la cale; m-am străduit fără răgaz până a te vedea aici.

Vocea lui Mortimer era însuflețită de o vibrație adâncă. Pleoapele Isabellei se închiseră pe jumătate. Mâna ei îndreptă cu un gest mașinal una din cosițele blonde care-i încadrau obrazul ca niște toarte de amforă.

- Ce e această tăietură la buză pe care nu ți-o știam? întrebă dânsa.

- Un dar din partea soțului tău, doamnă, o lovitură de ghioagă pe care mi-au tras-o cei din tabăra lui când mă doborâra strâns în armură cum eram, la Shrewsbury, unde am fost foarte nenorocit. Și nenorocit, doamnă, nu atât de soarta mea, nu atât fiindcă văzusem moartea cu ochii și îndurasem temnița, ci fiindcă nu izbutisem să-ți aduc capetele Despenserilor, după o bătălie ce-o dădusem pentru tine.

Nu era chiar adevărul adevărat: voința de a-și păstra moșiile și drepturile cântărise cel puțin tot așa de greu în hotărârea baronului ținuturilor de margine de a se război cu regele cât și râvna sa de a o sluji pe regină. Dar în clipa aceea era sincer convins că se luptase ca s-o apere. Și Isabelle credea la fel: dorise așa de mult să poată crede una ca asta! Sperase așa de mult că se va ridica într-o zi cineva să lupte pentru dânsa! Și iată că acest apărător era acolo, în fața ei, cu mâna sa mare osoasă care ținuse spada, și cu urma

aceea pe obraz a unei răni ușoare dar de neșters. În vesmintele lui negre părea să iasă de-a dreptul dintr-un roman cu cavaleri și domnițe.

- Îți mai aduci aminte, prietene Mortimer... Îți mai aduci aminte de balada cavalerului de Graëlent?

Mortimer își încruntă sprâncenele stufoase. Graëlent? Un nume pe care-l auzise, dar nu-și amintea povestea.

- E dintr-o carte scrisă de Marie de France, care mi-a fost furată, ca tot ce aveam, continuă Isabelle. Acest Graëlent era un cavaler atât de voinic, atât de cinstit, și faima lui atât era de mare încât regina de pe vremea aceea se îndrăgosti de dânsul fără să-l cunoască; și poruncind să fie adus în fața ei, îi spuse de cum îl văzu aceste cuvinte: "Prietene Graëlent, nu mi-am iubit niciodată soțul, dar pe tine te iubesc din tot sufletul și sunt a ta".

Isabelle era mirată de propria ei îndrăzneală, și că memoria o slujise la țanc, aducându-i cuvintele care-i tălmăceau întocmai sentimentele. Vreme de câteva secunde sunetul glasului ei părea să i se prelungească în urechi. Aștepta, neliniștită și tulburată, răscolită de rușine și de patimă, răspunsul acestui nou Graëlent. "Pot oare acum să-i mărturisesc că mi-e dragă?" se întreba Roger Mortimer, de parcă n-ar fi fost singurul lucru pe care trebuia să i-l spună. Dar sunt și arene în care bărbații cei mai viteji la războaie se dovedesc de-o stranie neîndemânare.

- L-ai iubit vreodată pe regele Eduard? întrebă, ca răspuns la povestea ei.

Și se simțiră amândoi dezamăgiți. Trebuia oare, în clipa asta, să pomenească de Eduard? Regina se îndreptă nițel în jilțul ei.

- Crezusem că-l iubesc, spuse dânsa. M-am silit să-l iubesc, împinsă de ideile în care fusesem crescută; apoi, foarte curând, mi-am dat seama cu ce fel de bărbat mă cununaseră! Acum îl urăsc, și cu o ură așa de aprigă încât nu se poate stinge decât odată cu mine... sau cu dânsul. Știi că vreme de ani de zile am crezut că Eduard fuge de mine din pricina vreunui cusur al trupului meu? Află deci, dacă trebuie să-ți mărturisesc totul... de altfel soția ta știe asta... că ultima dată când se culcă în silă de câteva ori cu mine, atunci când o zămislirăm pe fata noastră mai mică, îmi ceru ca Hugh cel tânăr să-l însoțească până la patul meu; se giugiulea și se mângâia cu el înainte de a putea să-și împlinească datoria de soț, zicând că trebuia să-l iubesc pe Hugh ca pe el însuși, deoarece erau așa de legați că nu făceau decât unul. Atunci l-am amenințat că-i voi scrie papii de toate acestea...

Furia împurpurase fața lui Mortimer. Se simțea jignit deopotrivă în onoarea și dragostea sa. Eduard era într-adevăr nevrednic de a fi rege. Când oare vor putea striga tuturor vasalilor săi: "Aflați în sfârșit cine vă este stăpânul și luați-vă îndărăt jurămintele de credință!" Nu era oare nedrept ca un asemenea om să-și fi luat o soție așa de virtuoasă, când lumea e plină de femei necinstite? N-ar fi meritat ca dânsa să se fi dat primului venit spre a-l face de ocară?... Dar îi rămăsese ea oare într-adevăr credincioasă? Vreo dragoste tainică n-o fi răscolit această singurătate cumplită?

- Și niciodată nu te-ai lăsat cuprinsă de alți bărbați? întrebă el cu un glas, de pe acum, al unui bărbat gelos, glasul care le place atât de mult femeilor la începutul unei dragoste și de care li se face atâta lehamite la sfârșitul ei.

- Niciodată, răspunse dânsa.

- Nici de ale vărului tău, Robert d'Artois, care părea să arate azi-dimineață că era îndrăgostit de tine?

Isabelle înălță din umeri.

- Îl cunoști pe văru-meu d'Artois; pentru el orice vânat e bun. Regină sau cerșetoare, tot una îi este. Într-o zi, de demult, la Westminster, când îi destăinuiam amarul vieții mele singuratice, se oferă să mă consoleze. Atât a fost. De altminteri nu l-ai auzit: "Ești tot așa de neprihănită, verișoară?"... Nu, prietene Mortimer, inima mi-e tristă și pustie... și i s-a urât să mai rămână așa.

- Ah, doamnă, izbucni Mortimer, de ce n-am îndrăznit să-ți spun de atâta vreme că erai singura femeie a gândurilor mele!

- E adevărat, scumpe prietene? De mult vroiai să mi-o spui?

- Cred, doamnă, că de atunci când te-am văzut întâia oară. Și am înțeles ce simt într-o zi, la Windsor, când ți-au dat lacrimile în ochi după nu mai știu ce ocară pe care ți-o făcuse regele Eduard... Să-ți mai spun că în temnița mea, n-a fost dimineață, nici seară în care să nu mă gândesc la tine, iar întâia mea întrebare când am scăpat din turn...

- Știu, prietene Mortimer, știu; episcopul Orleton mi-a spus-o. Și am fost bucuroasă că dădusem din banii mei pentru a te ajuta să-ți recapeți libertatea; bucuroasă nu pentru aurul ce l-am dat, care n-avea nici o însemnătate, ci pentru primejdia mare ce mă pândeă dacă vrăjmașii mei aflau asta. Evadarea ta i-a făcut să mă chinuiască și mai rău...

Mortimer se plecă foarte adânc, aproape îngenunchind, spre a-și arăta recunoștința.

- Știi doamnă, urmă el pe un ton și mai grav, că de când am pus piciorul pe pământul Franței, am jurat să port numai haina cernită până mă voi întoarce în Anglia... și să nu ating trup de femeie până nu te voi fi scăpat din mâinile vrăjmașilor tăi?

O cam sucea, potrivindu-și termenii jurământului cum îi venea mai bine, și începea să confunde regina cu regatul. Dar în ochii Isabellei aducea tot mai mult a Graëlent, a Perceval, a Lancelot...

- Și ți-ai ținut jurământul? întrebă ea.

- Te îndoiești?

Regina îi mulțumi cu un surâs, cu o privire umedă a ochilor ei albaștri și cu o mână întinsă, o mână plăpândă care se așeza ca o pasăre în mâna marelui baron. Apoi degetele li se deschiseră, se strânseseră, se împletiră între ele...

- Crezi că avem dreptul să facem asta? vorbi ea după o tăcere. Am jurat credință unui soț, oricât de rău ar fi. Iar tu, tu ai o nevastă neprihănită. Amândoi ne-am legat în fața iui Dumnezeu... Și am fost așa de neînduplecată cu păcatele altora...

Încerca oare să se apere de ea însăși, sau vroia ca dânsul să ia păcatul asupra lui?

Mortimer ședea în jilț. Se ridică.

- Nici tu, nici eu, regina mea, nu am fost căsătoriți cu voința noastră. Am rostit jurământul, dar fără să ne fi făcut noi înșine alegerea. Ne-am supus unor hotărâri ale familiilor noastre, iar nu ale inimii noastre. Unor suflete ca ale noastre...

Se opri parcă șovăind. Dragostea care se teme să-și spună pe numele adevărat te împinge la faptele cele mai stranii; dorința ia căile cele mai ocolite spre a-și cere dreptul. Mortimer stătea în picioare înaintea Isabellei, iar mâinile lor rămâneau împreunate.

- Vrei, regina mea, urmă el, să ne legăm pe totdeauna? Vrei să schimbăm sângele nostru pentru ca să-ți fiu veșnic sprijin, iar tu să rămâi în veci doamna mea?

Glasul îi tremura sub apăsarea gândului neașteptat, covârșitor, care-i trecuse prin minte; și umerii Isabellei se înfiorară. Căci în ceea ce-i propusese era vrăjitorie, patimă și credință, și toate lucrurile divine și diabolice amestecate, imbolduri cavalierești și ispite ale trupului laolaltă. Era legământul de sânge al fraților de arme și acela al amantilor legendari,

legământul templierilor, adus din Răsărit pe vremea cruciadelor, și legământul de dragoste care unea soția măritată cu de-a sila de alesul inimii sale, și uneori făcut chiar în fața soțului, cu condiția ca dragostea să rămână neprihănită... sau îndrăgostiții să creadă că va rămâne astfel. Era jurământul trupurilor, mai tare decât cel al cuvintelor și pe care nu-l puteai nici rupe, nici lua îndărăt, nici desface. Cele două făpturi omenesti care-l rosteau, se legau mai strâns ca gemenii; avutul fiecăruia devenea avutul celuilalt; își datorau ocrotire și nu vroiau să-și supraviețuiască unul altuia. "Parc-ar fi uniți prin legământ de sânge", se șoptea cu un tremur de teamă și totodată de invidie despre unele perechi.

- Aș putea să-ți cer orice? întrebă Isabelle pe șoptite.

El răspunse, lăsându-și pleoapele în jos:

- Mă dau pe mâna ta. Poți să-mi ceri orice și să nu-mi dai decât ce-o să-ți placă. Dragostea mea va fi așa cum o vei dori. Mă pot lungi gol lângă tine goală, și să nu te ating dacă mă vei fi oprit s-o fac.

Nu exprimau prin asta dorința lor adevărată, ci îndeplineau ritul unui ceremonial pe care trebuiau să-l îndeplinească, potrivit cu datinile cavalierești. Amantul se lega să facă dovada tăriei sale sufletești și a respectului său față de ființa iubită. Se oferea să îndure "încercarea dragostei curate" a cărei durată urma s-o hotărască amanta; de ea depindea dacă încercarea va ține veșnic sau va fi curmată numaidecât.

- Te învoiești, regina mea? o întrebă el.

Răspunse la rândul ei, plecându-și pleoapele.

- La deget? La frunte? La inimă? întrebă din nou Mortimer.

Puteau să-și facă o înțepătură la deget, lăsându-și sângele să picure într-un pahar, amestecându-l apoi și bând din el pe rând. Puteau să-și facă o tăietură pe frunte, la rădăcina părului și, lipindu-se cap lângă cap, să-și schimbe gândurile între dânșii...

- La inimă, răspunsese Isabelle.

Era răspunsul pe care-l aștepta.

Cântecul unui cocoș în împrejurimi sfâșie noaptea tăcută. Isabelle se gândi că ziua care sta să se ivească, va fi întâia zi de primăvară.

Roger Mortimer își descheie tunică, o lepădă jos, și smulse cămașa de pe dânșul. Apăru, cu pieptul gol, bombat, în ochii Isabellei.

Regina își desfăcu corsajul; cu o mișcare mlădioasă a umerilor își scoase din mâneci brațele subțiri și albe și-și descoperi sânii cu sfârcul trandafiriu,

pe care cei patru copii alăptați nu-i ofiliseră; pusese în gestul ei o mândrie hotărâtă, aproape sfidătoare.

Mortimer își luă pumnalul din cingătoare. Isabelle trase acul de păr, lung, cu o perlă în capăt, care-i ținea cosițele, și cele două toarte de amforă căzură lin pe umeri. Fără să-și ia ochii de la ochii reginei, cu o mână neșovăitoare, Mortimer își creștă pielea; sângele se ivi ca un pârlăș roșu prin puful castaniu. Isabelle făcu la fel, împungându-se cu acul de păr deasupra sânelui stâng, și sângele țâșni ca zeama unui fruct. Teama de durere, mai mult decât durerea însăși îi aduse pentru o clipă o strâmbătură a gurii. Apoi făcu ultimul pas care o despărțea de Mortimer și-și lipi sânel de pieptul voinic brăzdat de o dâră purpurie, înălțându-se în vârful picioarelor astfel încât cele două răni să se acopere una pe alta. Fiecare simți atingerea acestui trup de care se apropia întâia oară și a acestui sânge cald al amândurora.

- Iubitule, spuse ea, îți dau inima mea și o iau pe a ta care mă face să trăiesc.

- Iubito, răspunse Mortimer, o iau, făgăduindu-ți s-o păstrez în locul inimii mele.

Nu se dezlipeau, prelungind la nesfârșit acest straniu sărut al unor buze pe care și le deschiseseră singuri în piepturile lor. Inimile le zvâcneau în același ritm aprig, fiecare bătaie a uneia răsunând în cealaltă. Trei ani de castitate la dânsul, cincisprezece ani de așteptare a dragostei la dânsa...

- Strânge-mă tare, iubitule, șopti Isabelle.

Gura ei se ridică spre cicatricea albă care brăzda buza lui Mortimer, și dinții de mică fiară se întredeschiseră ca să muște.

*****

Răzvrătitul din Anglia, evadatul din Turnul Londrei, marele senior al Ținuturilor de margine ale Galiei, fostul Mare județ al Irlandei, lordul Mortimer de Wigmore, de două ceasuri amant al reginei Isabelle, plecase de acolo pe scara din dos, biruitor, în culmea fericirii și cu capul plin de visuri.

Regina nu putea să doarmă. Poate că mai târziu o va răpune oboseala; deocamdată stătea uluită, fără să-și poată veni în fire, de parcă o cometă i se rotea în suflet. Privea cu o nespusă recunoștință patul răvășit. Își sorbea fericirea neașteptată pe care n-o cunoscuse până atunci. Nu-și închipuise niciodată că poți ajunge să-ți strivești gura de umărul unui bărbat, ca să-ți înăbuși un țipăt. Stătea în picioare lângă fereastră, după ce-i dăduse

deoparte obloanele zugrăvite. Zorile se iveau, cețoase și feerice, deasupra Parisului. Sosise oare într-adevăr abia aseară? Existase ea oare până-n noaptea aceasta? Acesta era oare orașul pe care-l cunoscuse în copilăria ei? Lumea se năștea dintr-o dată, pentru dânsa.

Sena curgea, cenușie, la picioarele Palatului, iar colo, pe celălalt mal, se înălța bătrânul turn Nesle. Isabelle își aminti deodată de cumnată-sa, Marguerite de Bourgogne. O cuprinse groaza: "Ce-am făcut atunci? se gândi. Ce-am făcut? Dacă aș fi știut..."

Toate femeile îndrăgostite, de pretutindeni și de când lumea, i se păreau surorile ei, niște făpturi alese... "Am avut plăcerea care face cât toate coroanele lumii, și nu mă căiesc!"... Cuvintele acestea, țipătul pe care răposata Marguerite i-l aruncase, după judecata de la Maubuisson, de câte ori Isabelle și-l repetase, fără să înțeleagă! Dar în dimineața aceasta, care aducea o nouă primăvară, forța unui bărbat, bucuria de a strânge în brațe și de a fi strânsă, înțelegea în sfârșit! "Astăzi, fără îndoială, n-aș da-o în vileag!" Și gândindu-se la actul de dreptate regală pe care crezuse odinioară că-l face, simți deodată rușine și căință, ca de singurul păcat săvârșit în viața ei.

FRUMOSUL AN 1325

Pentru regina Isabelle, primăvara anului 1325 fu o încântare. Se minuna de diminețile însorite în care scânteiau acoperișurile orașului; păsări cu miile fremătau în grădini; clopotele tuturor bisericilor, tuturor schiturilor, tuturor mănăstirilor, până la clopotul cel mare de la Notre-Dame, păreau să sune ceasurile fericirii. Mireasma liliacului îmbălsăma nopțile, sub un cer înstelat.

Fiecare zi aducea mănunchiul ei de plăceri: întreceri cu lancea, serbări, turniruri, partide de vânătoare și plimbări la țară. O adiere de prosperitate străbătea capitala, și o mare poftă de petreceri. Cărmuirea cheltuia o groază de bani cu desfătările norodului, deși bugetul vistieriei arătase în ultimul an o pagubă de treisprezece mii șase sute de livre a cărei pricină, o recunoșteau toți într-un glas, era războiul din Aquitania. Dar, ca să-și facă alte venituri, cărmuirea lovise pe episcopii de Rouen, de Langres și de Lisieux cu amenzi ce se ridicau, pentru fiecare din ei, la douăsprezece, cincisprezece și cincizeci de mii de livre, drept pedeapsă că făcuseră silnicii de tot felul împotriva eparhiilor sau a slujitorilor regelui; averea acestor prelați prea autoritari acoperise deficitele militare. Apoi și lombarzii fuseseră încă o dată somați să-și răscumpere dreptul de a locui în orașele țării și de a-și vedea de negustoriile lor.

Astfel se găseau banii pentru huzurul curții; și fiecare gonea după plăceri, oferindu-și-o pe cea dintâi, și anume de a scoate ochii celui alt cu risipa ce făcea. Și burghezia, ba chiar norodul de jos, călcau pe urmele nobilimii, fiecare cheltuind ceva mai mult peste puterile lui, spre a nu dobândi nimic alta decât bucuria de a trăi. S-au văzut ani de aceștia, când soarta pare să surâdă: o pauză, un răgaz în care lumea mai răsuflă sub apăsarea vremurilor. Oamenii vând și cumpără lucruri cărora li se zice de prisos, ca și cum ar fi de prisos să pui podoabe pe tine, să seduci, să cucerești, să-ți dai dreptul la dragoste, să te răsfeți cu lucrurile rare care sunt rodul iscusinței omenești, să profiți de tot ceea ce providența sau natura au dăruit omului spre a se bucura de excepționala sa condiție în univers.

Firește, mulți se plâneau, dar nu pentru că erau cu adevărat săraci, ci mai curând pentru că nu puteau să-și sature toate poftele. Se plâneau că sunt mai puțin bogați decât cei bogați, că nu aveau cât aceia care aveau totul. Anotimpul era nemaipomenit de blând, negoțul mergea de minune. Stăpânirea renunțase la cruciada plănuită; nu mai era vorba să se ridice oastea, nici să se micșoreze prețul livrei față de vechiul ban de aur bătut pe vremea lui Ludovic cel Sfânt; în sfatul restrâns al regelui se discutau măsuri pentru a împiedica împușinarea peștelui în râuri; iar pescarii cu undița, înșirați pe amândouă malurile Senei se încălzeau la soarele dulce de mai. Se simțea dragostea în aerul acelei primăveri. Se făcură atunci mai multe cununii, dar și puzderie de bastarzi, cum de multă vreme nu se pomenise. Fetele erau zâmbitoare, iar flăcăii îndrăzneți și lăudăroși se țineau după ele. Călătorii nu aveau ochi destul de mari ca să descopere toate minunățiile orașului, nici gâtlejuri destul de încăpătoare ca să soarbă vinul ce li se turna la hanuri, nici nopți destul de lungi ca să se înfrupte din atâtea plăceri ce le stăteau la îndemână.

Ah, cum au să-și amintească oamenii de primăvara aceea! Fără îndoială, erau boli, dolii, mame care-și duceau pruncul la groapă, damblagii, bărbați înșelați care puneau pățania lor în seama stricăciunii vremilor, negustori prădați care-și învinuiau vânzătorii că nu-s cu ochii-n patru, incendii care lăsau familii fără adăpost, câteva omoruri; dar de toate acestea nu putea fi vinovată decât soarta, nu regele sau sfetnicii săi.

Într-adevăr, trebuia să te socoți norocos că trăiești în 1325, că ești tânăr sau în puterea vârstei, sau doar sănătos. Și era mare prostie să nu prețuiești îndeajuns acest noroc și să nu aduci mulțumiri lui Dumnezeu pentru ceea ce-ți dădea. Cum s-ar fi bucurat, încă și mai vârtos, poporul Parisului, de vara anului 1325, dacă ar fi putut ghici în ce chip avea să îmbătrânească! Un adevărat basm cu zâne pe care mai târziu, când cineva li-l va povesti, le va veni greu să-l creadă, copiilor zămisliți în lunile acestea încântătoare pe cearceafuri parfumate cu levănțică. Una mie trei sute douăzeci și cinci! Frumoasă epocă! Și ce puțină vreme va trebui să treacă pentru ca anul acesta să devină "vremea bună de odinioară".

Dar regina Isabelle? Regina Isabelle părea să întrunească în făptura ei toate farmecele și toate bucuriile. Oamenii întorceau capul după dânsa, nu numai fiindcă era suverana Angliei, nu numai fiindcă era fiica marelui rege ale cărui biruri grele, ruguri și procese înfricoșătoare lumea le uitase, pentru

a nu-și mai aduce aminte decât de ordonanțele sale înțelepte, dar și fiindcă era frumoasă și părea fericită. În popor se zicea că i-ar fi stat mai bine coroana decât fratelui ei Charles cel Frumos, prinț simpatic dar caraghios, și unii se întrebau dacă era bună legea întocmită de Filip cel Lung, care înlătura femeile de la tron. Englezii se dovedeau a fi niște proști, pricinuindu-i griji unei regine așa de drăgălașe!

La treizeci și trei de ani, Isabelle plimba o strălucire cu care nu era fetișcană, oricât de fragedă, să se fi putut măsura. Cele mai vestite dintre frumusețile tinere ale Franței păreau a se trage în umbră când regina Isabelle trecea. Și toate domnișoarele, visând să-i semene, se luau după dânsa, îi copiau rochiile, gesturile, cosițele împletite aduse în creștet, felul ei de a privi și de a surâde.

Poți recunoaște o femeie îndrăgostită după umblet și chiar privind-o din spate; umerii, șoldurile, pasul Isabellei exprimau fericirea. Era mai totdeauna însoțită de lordul Mortimer care, de când sosise regina lui, câștigase brusc simpatia tuturor. Oamenii care, anul trecut, îl socoteau posomorât, trufaș, cam prea fudul pentru un surghiunit, și care găseau virtuții sale un aer de reproș la adresa lor, aceiași oameni, deodată, descoperiseră în Mortimer un bărbat de mare caracter, foarte seducător și vrednic de admirație. Încetaseră să mai vadă o ținută de înmormântare în vesmintele sale negre, înviorate doar de câteva copci de argint; acum nu mai vedeau în asta decât înfățișarea mândră și elegantă a unui bărbat care poartă doliul patriei sale.

Dacă nu era investit cu vreo dregătorie oficială pe lângă regină, ceea ce ar fi fost o provocare prea vădită față de regele Eduard, de fapt însă Mortimer conducea din umbră negocierile. Episcopul de Norwich asculta de cuvântul său; John de Cromwell nu se dădea în lături să spună că se făcuse o nedreptate baronului de Wigmore, că un rege care-și înstrăina un senior atât de vrednic se dovedea a fi cam neprevăzător; contele de Kent prinsese mare dragoste de Mortimer și nu lua nici o hotărâre fără a-i cere părerea.

Era lucru știut și înțeles că lordul Mortimer rămânea după masa de seară la regină, care avea nevoie de "sfatul său". Și în fiecare noapte, ieșind din apartamentul Isabellei, Mortimer îl scutura de umăr pe Ogle, fostul bărbier din Turnul Londrei, ridicat la slujba de valet, care-l aștepta moțâind pe o ladă. Călcau peste servitorii adormiți pe lespezile coridoarelor, și care nici

nu-și mai înălțau capul de sub pulpana mantiei lor, deprinși cum erau cu pașii aceștia cunoscuți.

Trăgând în piept voinicește aerul proaspăt al zorilor, Mortimer se întorcea la locuința lui din Saint-Germaindès-Près, întâmpinat de blondul, trandafiriul și săritorul Alspaye, pe care el îl credea - naivi sunt îndrăgostiții! - singurul confident al dragostei sale regale.

Regina, acum lucrul era hotărât, nu se va putea întoarce în Anglia decât atunci când și el se va putea întoarce. Legătura dintre ei, pecetluită cu jurământ, se făcea zi de zi, noapte de noapte, tot mai strânsă, mai trainică; și mica urmă albă pe pieptul Isabellei, unde el își punea buzele, parcă împlinind un ritual, înainte de a o părăsi, rămânea urma vizibilă a voinței lor de a fi mereu împreună.

O femeie poate fi regină, amantul este întotdeauna stăpânul ei. În stare să înfrunte, singură, neînțelegerile conjugale, trădările unui rege, ura unei curți, Isabelle a Angliei se înfiora toată când Mortimer îi punea mâna pe umăr, simțea că i se topește inima când el părăsea odaia ei și ducea lumânări la biserică spre a mulțumi lui Dumnezeu că-i hărăzise un păcat așa de dulce. Când Mortimer lipsea, fie și numai un ceas, regina îl așeza cu gândul înaintea ei, în cel mai frumos jilt, și-i vorbea pe șoptite. În fiecare dimineață, când se trezea, până să-și cheme femeile, se strecura în așternut pe locul părăsit de iubitul ei cu câteva clipe înainte. Învățase de la o babă unele taine de mare folos pentru doamnele care caută plăceri în afara patului conjugal. Și cei de la curte, fără să vadă însă în asta vreun păcat, căci părea mai de grabă o dreaptă despăgubire a soartei, șușoteau că regina e în vâltorile dragostei, ca și cum ar fi spus că e în prada mâniei, sau și mai potrivit, că e în al nouălea cer!

Preliminariile tratatului, a cărui încheiere o trăgănaseră la nesfârșit, fură semnate la 31 mai de Isabelle și frate-său, cu învoirea dată cam în doi peri de Eduard, care-și recâștiga domeniul din Aquitania, dar ciuntit de ținuturile Agenais și Bazadais, adică de regiunile ocupate anul trecut de armata franceză, și având să plătească, pe deasupra, șazeci de mii de livre... În privința asta, Valois se arătase neînduplecat. A fost nevoie ca însuși papa să mijlocească spre a se ajunge la o înțelegere, legată însă de condiția de neînălțurat ca Eduard să vină să-și facă închinarea, lucru la care nu-l trăgea inima, acum nu numai din motive de prestigiu, dar și pentru că o asemenea călătorie era primejdioasă. Căzură atunci la învoială asupra unui tertip care

să-i mulțumească pe toți. Se va hotărî ziua când regele Angliei urma să-și facă această închinare de pomină; apoi, în ultima clipă, Eduard va face pe bolnavul, ceea ce de altminteri aproape că nu era o minciună - căci acum, de câte ori venea vorba să pună piciorul în Franța, îl treceau sudori reci și spaima îi tăia răsuflarea, pălea la față, simțea cum inima bătea să i se spargă în piept și trebuia, gâfâind, să stea culcat un ceas. Așa că, îi va încredința fiului său mai mare, tânărul Eduard, titlurile și drepturile de duce al Aquitaniei, și-l va trimite în locul său să depună jurământul.

În învoiala asta fiecare se credea câștigător. Eduard scăpa de obligația unei călătorii primejdioase. Despenserii evitau riscul de a-l scăpa din mână pe rege. Isabelle avea să-și regăsească fiul preferat, căruia îi ducea dorul de când era despărțită de dânsul. Mortimer vedea tot folosul pe care l-ar putea trage pentru țelurile sale viitoare din prezența prințului moștenitor în tabăra reginei.

Tabăra asta nu înceta să crească, până și în Franța. Regele Eduard se mira de nevoia ce-i apucase, în acest sfârșit de primăvară, pe mai mulți baroni ai săi, de a se duce să-și vadă moșiile din Franța, și se arăta tot mai îngrijorat că nici unul nu se întorcea de acolo. Pe de altă parte, Despenserii nu uitaseră să întrețină la Paris câteva iscoade care-l informau pe Eduard despre atitudinea contelui de Kent, despre prezența lui Maltravers pe lângă Mortimer, despre toată această opoziție care se strângea la curtea Franței în jurul reginei. De formă, corespondența între cei doi soți rămânea politicoasă, și Isabelle, în lungile ei scrisori prin care explica încetineala negocierilor, îi zicea lui Eduard "suflețelul meu". Eduard dăduse însă poruncă amiralilor și șerifilor din porturi să pună mâna pe toți curierii, oricine ar fi, care ar duce oricui scrisori trimise de regină, de episcopul de Norwich sau de oricare altul din jurul lor. Curierii aceștia trebuiau să fie aduși în fața regelui, sub pază bună. Dar puteau fi opriți toți lombarzii care umblau cu polițe și ordine de plată?

La Paris, într-o zi pe când străbătea mahalaua Templului, însoțit numai de Alspaye și de Ogle, Roger Mortimer fu atins în treacăt de un bolovan uriaș prăvălit de pe zidul unei clădiri ce se înălța acolo. Își datoră norocul de a nu fi strivit zgomotului pe care-l făcu bolovanul lovindu-se de o scândură a schelei. Mortimer nu văzu în asta decât o întâmplare obișnuită cum vezi adeseori pe stradă; dar trei zile mai târziu, pe când ieșea de la Robert d'Artois, o scară se abătu în fața calului său. Mortimer se duse să vorbească

despre aceasta cu Tolomei care își cunoștea Parisul tainic mai bine ca oricine altul. Sienezul chemă la dânsul o calfă de zidar dintre templierii care-și păstrasera drepturile în ciuda împrăstierii cavalerilor ordinului, și atentatele împotriva lui Mortimer încetară. Ba chiar, din vârful schelelor, zidarii își scoteau căciula și-l salutau cu plecăciuni adânci pe seniorul englez investmântat în negru, de cum îl zăreau. Mortimer luă totuși obiceiul de a nu mai umbla decât înconjurat de oameni de ai săi și de a pune să i se încerce vinul înainte de a-l duce la gură, cu un corn de inorog, spre a se feri de otrăvire. Haimanalele care trăiau din punga lui Robert d'Artois fură rugate să-și deschidă bine ochii și să-și desfunde urechile. Primejdiile care-l înconjurau pe Mortimer nu făcură decât să sporească dragostea reginei pentru dânsul.

Apoi, pe neașteptate, la începutul lui august, cu puțin înainte de ziua hotărâtă pentru închinarea regelui Angliei, monseniorul de Valois, care ținea așa de tare în mână lui cârma țării, de-i ziceau toți "al doilea rege", se prăbuși dintr-o dată, la cinzeci și cinci de ani. De mai multe săptămâni devenise foarte arțăgos și din orice îi sărea muștarul; o furie grozavă îl apucase mai cu seamă când primi propunerea regelui Eduard de a-și cununa copiii lor cei mai mici, Ludovic de Valois și Jeanne a Angliei, care aveau fiecare vreo șapte anișori. Să fi înțeles în sfârșit Eduard prostia ce-o făcuse cu doi ani înainte rupând negocierile privitoare la căsătoria fiului său mai mare, și se gândea să-l câștige astfel pe Valois de partea sa? Într-o ciudată răbufnire, monseniorul de Valois luă această ofertă drept o a doua ocară și se înfurie așa de rău încât sparse tot ce se găsea pe masa lui. În aceeași timp dădea zor grozav treburilor cârmuirii, se arăta nerăbdător față de încetineala Parlamentului în a lua hotărâri, se ciorovăia cu Miles de Noyers asupra socotelilor făcute de Curtea de Conturi, după care se plângea de oboseala pricinuită de toate îndatoririle acestea.

Într-o dimineață, pe când se afla împreună cu sfetnicii săi și era gata să-și pună semnătura sub un act, lăsă să-i cadă pana de gâscă ce i se întindea, și care stropi cu cerneală tunică albastră de pe dânsul. Mâna spânzura de-a lungul piciorului și degetele îi înțepeniră, ca de piatră. Fu mirat de tăcerea ce se făcea în jur, și nu-și dădu seama că se prăvălea din jilț.

Îl ridicară, cu ochii holbați spre stânga, în adâncul orbitelor, cu gura strâmbată tot într-acolo, și fără să mai știe de nimic. Fața îi era foarte roșie, aproape viorie, și văzându-l așa, trimiseră în grabă după un doftor să-i lase

sânge. Ca și frate-său Filip cel Frumos, cu unsprezece ani în urmă, contele de Valois fusese lovit de dambla, tot la cap, în mașinăria tainică a voinței. Unii credeau că-și va da sufletul și, în palatul său unde-l duseră, cei mulți ai casei, rude și slugi, luară înfățișarea înlăcrimată a doliului.

Totuși, după câteva zile, când, mai de grabă răsuflarea decât cugetul arăta că mai trăiește încă, păru pe jumătate viu. Își recăpătase graiul, dar vorba era șovăitoare, rostită anevoie, limba împleticindu-se în unele cuvinte, fără să mai aibă nimic din tonul acela umflat și poruncitor pe care i-l cunoșteau toți înainte; piciorul drept rămânea țeapăn, ca și mâna care scăpase pana de gâscă.

Nemișcat într-un jilt, toropit de căldură sub păturile cu care credeau că-i bine să-l înfofolească, fostul rege al Aragonului, fostul împărat al Constantinopolei, conte de Romagne, pair al Franței și veșnic candidat la tronul împărătesc al Germaniei, stăpânitorul de odinioară al Florenței, biruitorul din Aquitania, strângătorul oștilor de cruciați, își dădea seama deodată că toate onorurile pe care un om le poate culege nu mai sunt nimic atunci când boala se cuibărește în trupul său. El care, încă din copilărie, nu avusese decât grija de a cuceri avuțiile lumii acesteia, își descoperi pe neașteptate alte griji mai apăsătoare. Ceru să fie dus la castelul său de la Perray, lângă Rambouillet, unde nu se prea ducea, și care-i deveni dintr-o dată drag, printr-una din acele pofte stranie ce-i apucă pe bolnavi pentru anume locuri unde își închipuie că vor putea redobândi sănătatea.

Faptul că boala era aidoma aceleia care-l doborâse pe frate-său mai mare îi frământa mintea slăbită dar încă în stare să judece limpede. Căuta în faptele sale din trecut pricina acestei pedepse pe care i-o trimitea Atotputernicul. Slăbit, devenea cucernic. Se gândea la Judecata de apoi. Dar cei trufași se cred lesne cu cugetul curat; Valois nu descoperea mai nimic, nici o faptă de care să se căiască. În toate războaiele lui, în toate jafurile și măcelurile pe care le poruncise, în toate silniciile cu care storsese de bani provinciile cucerite și eliberate de dânsul, socotea că se purtase întotdeauna cum se cuvine, fără să abuzeze de puterile sale de mare căpitan și de prinț. O singură amintire îi apăsa cugetul, de la o singură faptă a lui credea că i se trage ispășirea de azi, un singur nume i se oprea pe buze când își cerceta trecutul: Marigny. Căci niciodată nu urâse cu adevărat pe nimeni, afară de Marigny. Cât despre toți ceilalți pe care îi beștelise, pedepsise, chinuise, trimisese la moarte, era încredințat că nu făcuse niciodată nimic decât

pentru binele obștesc pe care-l confunda cu propriile sale ambiții. Dar în lupta sa împotriva lui Marigny adusese toată îndârjirea pățimașă a omului care se bate pentru propriile sale interese. Mințise cu bună știință, învinuindu-l pe Marigny, depusese mărturie mincinoasă împotriva lui și pusese la cale alți martori mincinoși; nu se dăduse în lături de la nici o mârșăvie spre a-l trimite pe fostul locțiitor al regelui și cărmuitor al regatului, mai tânăr pe atunci decât era el însuși acum, să se legene în ștreang, la Montfaucon. Nimic nu-l împinsese la asta decât setea de răzbunare și invidia de a fi văzut, zi de zi, pe un altul având în Franța mai multă putere ca dânsul.

Și iată că acum, așezat în curtea conacului său de la Perray, privind zborul păsărilor, văzând cum rânđașii scoteau din grajd frumoșii cai pe care el nu-i va mai încăleca niciodată, Valois începuse - cuvântul îl mira pe el însuși, dar nu era altul mai potrivit! - începuse să-l îndrăgească pe Marigny, să-i fie dragă amintirea lui. Ar fi vrut ca vrășmașul său să mai fi fost în viață ca să se poată împăca cu dânsul și să-i vorbească de toate lucrurile pe care le cunoscuseră și trăiseră împreună, și asupra cărora se certaseră atât de aprig. Frate-său mai mare Filip cel Frumos, celălalt frate Ludovic d'Evreux, ba chiar și cele două soții dintâi ale sale, toți acești dispăruți îi lipseau mai puțin decât fostul său vrășmaș; și în clipele când credea că nu-l vede nimeni, îl auzeai mormăind câteva fraze dintr-o conversație cu un mort.

Trimitea în fiecare zi pe unul dintre șambelanii săi, înarmat cu un sac de parale, să împartă pomană săracilor din vreo mahala a Parisului, parohie după parohie; și șambelanii aveau poruncă să zică, punând gologanii în mâinile jechoase: "Rugați-vă, oameni buni, rugați-vă lui Dumnezeu pentru monseniorul Enguerrand de Marigny și pentru monseniorul Charles de Valois". I se părea că și-ar atrage îndurarea Cerului dacă în aceeași rugăciune numele i-ar fi legat de cel al victimei sale. Și norodul Parisului se mira că puternicul și slăvitul senior de Valois cerea să fie pomenit după acela pe care îl arătase odinioară vinovat de toate nenorocirile regatului și-l făcuse să piară în ștreang.

În Sfatul regelui, puterea trecuse în mâinile lui Robert d'Artois care, prin îmbolnăvirea socrului său, se vedea înălțat dintr-o dată la cea mai înaltă dregătorie. Uriașul străbătea foarte des, în goana calului, drumul spre Perray, ducându-se să ceară vreun sfat bolnavului. Căci fiecare își dădea seama, și d'Artois cel dintâi, de golul ce se căsca pe neașteptate la

conducerea treburilor Franței. Firește, monseniorul de Valois era cunoscut ca un prinț cam încurcă-lume, hotărând în toate adeseori fără a chibzui îndeajuns, și cârmuind mai de grabă după cum i se năzărea decât cu înțelepciune; dar ca unul ce umblase numai pe la curțile regale, de la Paris în Spania, și din Spania la Neapole, ca unul ce sărise să apere interesele sfântului părinte în Toscana, luase parte la toate războaiele din Flandra, uneltise pentru a dobândi tronul Sfântului Imperiu, și fusese vreme de mai bine de treizeci de ani sfetnic al coroanei sub patru regi ai Franței, căpătase deprinderea de a așeza la locul convenit orice nevoie a regatului, în ansamblul treburilor Europei. Aceasta se făcea în mintea lui aproape de la sine.

Robert d'Artois însă, mare cunoscător într-ale datinilor moștenite și mare chițibușar, nu avea vederi așa de largi. De aceea, vorbind de Valois, unii ziceau că era "ultimul", fără să poată spune limpede ce înțelegeau prin asta, dacă nu că era ultimul reprezentant, al unui stil măreț de a cârmui lumea, și care, fără îndoială, avea să piară odată cu el. Regele Charles cel Frumos se plimba nepăsător de la Orléans la Saint-Maixent și Châteauneuf-sur-Loire, tot așteptând ca nevastă-sa de a treia să-i dea vestea bună că e însărcinată.

Regina Isabelle devenise, ca să zicem așa, stăpâna palatului din Paris, și era o a doua curte a Angliei care se aduna acolo.

Ziua închinării fusese hotărâtă pentru 30 august. Eduard așteptă deci ultima săptămână a lunii spre a porni la drum, apoi spre a face pe bolnavul, zicând că nu poate părăsi stăreția de la Sandown, lângă Dover. Episcopul de Winchester fu trimis la Paris pentru a adevăra, sub jurământ dacă va fi nevoie, ceea ce însă nu i se ceru, că regele era într-adevăr bolnav, și a propune ca fiul să vină în locul tatălui, rămânând lucru hotărât că prințul Eduard, făcut duce de Aquitania și conte de Ponthieu, va aduce cele șaiszeci de mii de livre făgăduite.

Tânărul prinț sosi la 16 septembrie, dar însoțit de episcopul de Oxford, și mai ales de Walter Stapledon, episcop de Exeter și lord vistiernic. Alegându-l pe acesta, unul dintre cei mai îndârjiți, mai neînduplecați partizani ai Despenserilor, totodată omul cel mai iscusit, mai viclean din tabăra lui, și unul dintre cei mai nesuferiți, regele Eduard ținea să-și arate voința de a nu schimba politica. Episcopul de Exeter nu era însărcinat numai să-l însoțească pe prinț. Chiar în ziua sosirii acestuia, și aproape în clipa când regina Isabelle își strângea la piept fiul regăsit, veni vestea că starea monseniorului de Valois se înrăutățise și că era de așteptat, de la un ceas la

altul, să-și dea sufletul în mâna lui Dumnezeu. Numaidecât, toate neamurile lui, înalții dregători, baronii ce se găseau la Paris, solii englezi, toată lumea dădu fuga la Perray, afară de nepăsătorul Charles cel Frumos, care supraveghea niște schimbări pe care arhitectul său Painfetiz le făcea înlăuntrul palatului de la Vincennes, după porunca sa.

Iar poporul Franței își trăia mai departe frumoasele zile ale anului 1325.

FIECARE PRINȚ CARE MOARE

Cât de schimbat le apărea monseniorul de Valois acelor care nu-l văzuseră în ultimele săptămâni! Mai întâi erau deprinși să-l vadă purtând ceva pe cap, fie o coroană lată sclipind de nestemate, la zile mari, fie o pălărie de catifea brodată a cărei creastă uriașă cu ciucuri îi cădea pe umeri, fie una din tichiile acelea cu un cerc de aur pe care le purta în casă. Pentru întâia oară i se vedea părul, un păr blond amestecat cu fire albe, căruia vârsta îi dăduse o culoare spălăcită iar boala îi desfăcuse cărlionții, de atârnau fără viață de-a lungul obrazilor, până-n perne. Era impresionant să vezi cum se sfrijise bărbatul acesta ieri încă gras și rumen, dar slăbiciunea lui te impresiona totuși mai puțin decât fața pe jumătate încremenită, decât gura nițel strâmbată căreia un servitor îi ștergea din când în când balele, mai puțin decât privirea stinsă pironită în gol. Cearceafurile tivite cu fir de aur, perdelele patului brodate cu flori de crin și drapate ca un baldachin deasupra căpătâiului, nu făceau decât să scoată și mai mult la iveală chipul prăpădit al muribundului.

Și el însuși, înainte de a primi toată lumea asta ce se îmbulzea în odaia lui, ceruse o oglindă și-și cercetase o clipă fața care, cu două luni în urmă, impresiona așa de puternic popoarele și regii. Ce-i mai păsa acum de prestigiu, de putere? Unde erau țelurile ambițioase pe care le urmărise atâta vreme? Ce însemna mulțumirea aceea, odinioară atât de înrădăcinată în el, de a călca întotdeauna cu fruntea sus printre frunți plecate, de când sub această frunte plesnise ceva cu mare vuiet, de când totul se clătinase în ea? Și această mână pe care slugi, scutieri și vasali, dădeau buzna s-o sărute pe față și pe dos, ce mai era această mână moartă de-a lungul trupului său? Și cealaltă mână care i se mai supunea, de care se va sluji peste câteva clipe pentru ultima oară ca să-și iscălească testamentul pe care-l va dicta... dacă mâna stângă va binevoi să mângâie slovele!... mâna aceasta îi aparținea oare mai mult decât sigiliul gravat cu care-și va pune acum pecetea sub poruncile sale, și pe care i-l vor scoate din deget după ce va muri? Îi aparținuse oare vreodată ceva?

Piciorul drept, înțepenit cu totul, părea de pe acum mort de-a binelea. În piept i se căsca din când în când parcă o prăpastie.

Omul e o unitate cugetătoare care-și întinde înrâurirea asupra celorlalți oameni și prefăce lumea. Și apoi, deodată, unitatea se destramă, se desface, și atunci ce mai rămâne din lume, și ce mai rămâne din ceilalți? Pentru monseniorul de Valois, lucrul cel mai de seamă în ceasul acesta nu mai erau titlurile, moșiile, coroanele, regatele, hotărârile cârmuirii, întâietatea persoanei sale printre muritori. Stemele neamului său, averile agonisite, chiar și urmașii seminției sale pe care-i vedea adunați în jur, toate acestea nu mai aveau preț pentru dânsul. Important era aerul de septembrie, frunzișul încă verde ici-colo cu pete de rugină, pe care-l zărea prin ferestrele deschise, dar mai ales aerul, aerul pe care-l trăgea în piept anevoie, înghițit de prăpastia din fundul pieptului. Cât timp va simți aerul pătrunzând în gâtul său, lumea va continua să existe cu dânsul în centrul ei, dar un centru plâpând, ca pâlpâirea de pe urmă a unei făclii. Apoi, totul va înceta să mai fie, sau mai de grabă totul va continua așa cum o catedrală există după ce ultima luminare s-a stins.

Valois își aducea aminte de moartea altora din familia sa. Mai auzea cuvintele fratelui său Filip cel Frumos: "Priviți cât face lumea asta. Iată ce-a ajuns regele Franței!" Își amintea de cuvintele nepotului său Filip cel Lung: "Vedeți-l pe puternicul vostru stăpân; nu e unul dintre voi, fie și cel mai sărman, cu care să nu vreau să-mi schimb soarta!" Auzise frazele acestea fără să le înțeleagă; iată așadar ce simțiseră prinții neamului său în clipa când intrau în mormânt! Nu existau alte cuvinte pentru a o spune, iar cei care mai aveau de trăit nu erau în stare s-o priceapă. Tot omul care moare e cel mai sărac de pe pământ.

Iar când totul se va fi stins, isprăvit și destrămat, când catedrala se va umple de întuneric, ce avea să descopere acest biet om, dincolo? Găsi-va ceea ce-i vestiseră învățăturile religiei? Ce erau însă aceste învățături dacă nu niște nemărginite și apăsătoare incertitudini? Fi-va adus înaintea unui tribunal? Cum va arăta la față judecătorul? Și toate faptele vieții în ce cumpănă fi-vor cântărite? La ce caznă poate fi supus cel ce nu mai este? Pedepsa... Ce pedeapsă? Pedepsa ar fi poate să-ți păstreze mintea limpede în clipa trecerii spre noaptea veșnică.

Enguerrand de Marigny avusese și el - Charles de Valois nu putea să-și mute gândul de la asta - mintea limpede, mintea încă și mai limpede a unui

om sănătos, în puterea vârstei, smuls vieții nu prin ruptura vreunui șurub tainic al ființei, ci din vrerea altuia. Moartea lui nu fusese ultima licărire a făcliei, ci lumina stinsă a tuturor flăcărilor suflate dintr-o dată.

Mareșalii, dregătorii, marii slujitori care-l însoțiseră pe Marigny până la spânzurătoare, aceeași sau urmașii lor în aceleași slujbe, erau acum acolo în jurul său, ticsind toată încăperea, revărsându-se dincolo de ușă, în camera de alături, și cu aceleași priviri de oameni conducând pe unul de ai lor până la ultima bătaie a inimii, pândind un sfârșit care era numai al lui, toate gândurile lor fiind îndreptate spre un viitor din care osânditul este eliminat.

Ah! Cum ar mai da toate coroanele Bizanțului, toate tronurile Germaniei, toate sceptrele și tot aurul tributurilor smulse de la cei învinși, pentru o privire, una singură, în care să nu se simtă eliminat! Mâhnirea, mila, părerile de rău, spaima și înduioșările amintirii, pe toate acestea le citea în ochii de toate culorile ce stăteau roată în jurul patului unui prinț care trăgea să moară. Dar fiecare din sentimentele acestea nu era decât o dovadă că el nu mai făcea parte din lumea asta.

Valois se uita la fiu-său mai mare, Filip, flăcăul acesta năsos, în picioare lângă dânsul, sub baldachin, și care va fi, care avea să fie mâine, sau într-o zi foarte apropiată, sau poate peste un minut, singurul, adevăratul conte de Valois, Valois cel viu. Era trist așa cum se cuvenea să fie, voinicul Filip, și strângea în mână lui mâna soției sale, Jeanne cea Șchioapă a Burgundiei. Dar și grijuliu de înfățișarea sa, impusă de viitorul ce-l aștepta, părea să le spună celor de față: "Vedeți, e tatăl meu care moare aici!" Până și în ochii aceștia Valois nu mai era de pe acum decât o imagine ștersă.

Iar ceilalți fii ai săi... Charles d'Alençon care se ferea de ochii muribundului, întorcându-și încet capul când îi întâlnea privirea; și mititelul Ludovic, cu frica întipărită pe obraz, parcă bolnav de frică, pentru că era întâia oară când vedea pe cineva murind... Și fetele... Câteva din ele erau acolo: contesa de Hainaut, care făcea semn din când în când servitorului însărcinat să șteargă gura bolnavului, și contesa de Blois, soră-sa mai mică, iar ceva mai încolo contesa de Beaumont lângă namila ei de soț Robert d'Artois, amândoi stând deoparte cu regina Isabelle a Angliei și micul duce de Aquitania, băiețașul cu gene lungi, ținându-se cuminte ca la biserică, și care nu va păstra decât această amintire despre unchiu-său Charles.

Lui Valois i se păru că acolo se urzește ceva, și că aceștia puneau la cale un viitor din care el era eliminat.

Când întorcea capul de cealaltă parte a patului, dădea de Mahaut de Châtillon-Saint-Pel, cea de a treia soție a lui, dreaptă, păstrându-și firea, dar de pe acum văduvă. Gaucher de Châtillon, bătrânul conetabil, cu capul de broască țestoasă și cei șaptezeci și șapte de ani ai săi, era pe cale să câștige o nouă izbândă: privea cum un bărbat cu douăzeci de ani mai tânăr se prăpădea înaintea lui.

Etienne de Mornay și Jean de Cherchemont, amândoi foști cancelari ai lui Charles de Valois, înainte de a fi devenit pe rând cancelari ai Franței, Miles de Noyer, om de legi și judecător la Curtea de Conturi, Robert Bertrand cavalerul Leului Verde, noul mareșal, fratele Thomas de Bourges, duhovnicul, Jean de Torpe, doctorul, toți se aflau acolo pentru a-l ajuta, fiecare după cum îi era slujba. Dar cine poate ajuta un om să moară? Hugues de Bouville își ștergea o lacrimă. Ce anume jelea mătăhălosul Bouville, dacă nu tinerețea sa dispărută, bătrânețea ce se apropia, propria sa viață irosită?

Un prinț care moare e fără îndoială un om mai sărman decât cel mai sărman șerb din regatul său. Căci sărmanul șerb nu e silit să moară în public: nevasta și copiii lui îl pot amăgi spunându-i că mai are de trăit; nu e înconjurat de o pompă care-i arată că e pe ducă; nu i se cere să dicteze, în ultima clipă, un fel de proces verbal al propriului său sfârșit. Or, tocmai asta îi cereau toate mărimile acestea adunate acolo.

Ce alta e un testament, decât mărturia pe care o faci tu însuși asupra morții tale? O hârtie făcută pentru viitorul celorlalți... Notarul său particular aștepta cu călimara prinsă în marginea tăbliei de scris, cu pergamentul și pana pregătite. Haide! Trebuia să înceapă... sau mai bine zis, să isprăvească. Mai anevoioasă nu era atâta efortarea minții, cât efortarea de a renunța... Un testament începea ca o rugăciune...

- În numele Tatălui, al Fiului, și al Sfântului Duh...

Charles de Valois vorbise. Și crezură toți că se roagă.

- Ci scrie odată, prietene, îi spuse grămaticului. Doar auzi că-ți dictez!... Eu, Charles...

Se opri, căci era o senzație foarte dureroasă, ceva înfricoșător să-și audă glasul rostind propriul său nume pentru cea din urmă oară. Numele nu e oare simbolul însuși al existenței unei ființe și a unității sale? Valois avu într-adevăr dorința de a se opri aici, de a lăsa totul baltă, pentru că nimic altceva nu-l mai interesa. Dar erau toate privirile acelea ațintite asupra lui.

Pentru ultima oară trebuia să facă ceva, în folosul celorlalți, al unora de care se și simțea despărțit pe totdeauna.

- Eu, Charles, fiu al regelui Franței, conte de Valois, de Alençon, de Chartres și de Anjou, dau tuturor de știre că eu, cu mintea întreagă deși bolnav trupește...

Dacă vorbirea era oarecum stânjenită, dacă limba se împleticea la unele cuvinte, uneori dintre cele mai obișnuite, în schimb mașinăria minții continua în aparență să funcționeze normal. Dar dictarea aceasta se făcea într-un soi de dedublare a ființei, și parcă și-ar fi fost propriul său auditoriu. I se părea că se află în mijlocul unui fluviu acoperit de ceață; glasul său se adresa către malul de care se despărțea, tremura gândindu-se la ceea ce are să se întâmple când va ajunge pe celălalt mal.

-...și cerând îndurare lui Dumnezeu, temător să nu vâre groaza în mine când mă voi înfățișa cu sufletul la judecata Lui, las aici poruncă ce să se facă cu mine și cu avuțiile mele, și-mi fac testamentul arătând care mi-e voința de pe urmă așa cum se scrie mai jos. Mai întâi îmi încredințez sufletul Domnului Nostru Isus Cristos și milostivei sale Maici, precum și tuturor Sfinților...

La un semn al contesei de Hainaut, servitorul îi șterse spuma ce curgea într-un colț al gurii. Încetaseră toți să mai vorbească între dâșșii, evitând până și foșnetul veștmintelor. Cei de față păreau uluiți văzând că în acest trup înțepenit, împuținat, pocit de boală, judecata păstrase atâta limpezime și chiar grija de a găsi cuvintele cele mai potrivite.

Gaucher de Châtillon șopti la urechea vecinilor săi:

- Nu moare el astăzi.

Jean de Torpo, unul din doctori dădu din cap arătând că nu crede. El era convins că monseniorul Charles nu va apuca zorile de mâine. Dar Gaucher îi dădea înainte:

- Am mai văzut eu de astea... Am mai văzut... Ascultați-mă pe mine, acest trup mai are viață în el...

Contesa de Hainaut duse degetul la buze, rugându-l să tacă; Gaucher era surd și nu-și dădea seama că șușoteala lui se auzea.

Valois continua să dicteze:

- Vreau să fiu înmormântat în biserica Fraților Călugări din Paris, între mormintele celor două soții ale mele dintâi...

Privirea lui o căută pe cea de a treia soție, cea vie, care va fi în curând contesa moștenitoare. Trei soții, și o viață întreagă trecuse cu ele... Pe Catherine cea de a doua, o iubise cel mai mult... poate că din pricina coroanei de basm a Constantinopolei pe care i-o adusese în zestrea ei. O frumusețe, Catherine de Courtenay, într-adevăr vrednică să poarte o coroană legendară! Valois se mira că în trupul său bicisnic, pe jumătate țepăn și gata să se prăpădească, stăruia dezlânat și nedeslușit, parcă un freamăt al vechilor dorințe zămislitoare de viață. Își va dormi deci somnul veșnic alături de Catherine, alături de împărăteasa cu numele a Bizanțului; iar de cealaltă parte o va avea pe soția sa dintâi Marguerite, fiica regelui Neapolei, amândouă prefăcute în țărână de atâta vreme. Ce ciudățenie, ca amintirea unei dorințe să poată supraviețui când trupul care a iscat-o nu mai există! Oare învierea... Dar era acolo cea de a treia soție, cea care-l privea și care-i fusese de asemenea o bună tovarășă de viață. Trebuia să-i lase vreo părticică din trupul său.

- Așisderea, vreau ca inima mea să hodinească în orașul mai sus pomenit și în locul unde soția mea Mahaut de Saint-Pol își va alege mormântul; iar rărunchii mei în mănăstirea de la Chaalis, deoarece dreptul de a-mi împărți trupul mi-a fost acordat prin bula prea sfântului nostru părinte papă...

Șovăi, căutând în minte data care-i scăpa, și adăugă:

-...mai înainte¹¹.

Ce mândru fusese atunci de această autorizație, data numai regilor, de a-și împărți leșul, cum se împart sfintele moaște! Se va fi bucurat de onorurile cuvenite unui rege până la mormânt. Acum se gândea însă la învierea cea mare, singura speranță lăsată celor ajunși pe marginea ultimei trepte. Dacă învățăturile bisericii erau adevărate, cum oare se va petrece pentru dânsul această înviere? Rărunchii la Chaalis, inima în locul pe care-l va alege Mahaut de Saint-Pol și trupul în biserica din Paris... Cu un piept golit pe dinăuntru și un pântec umplut cu paie și cusut cu ață, așa va învia el oare din morți între Catherine și Marguerite? Vai, cum să crezi una ca asta când mintea omenească nici nu poate s-o priceapă! Va fi oare o îmbulzeală de trupuri și de priviri cum e cea din clipa asta în jurul patului său? Ce încurcătură grozavă s-ar isca dacă ar învia deodată toți străbunii și toți

urmașii, și ucigașii în fața victimelor, și toate amantele, și toate trădările... Marigny va ieși oare din mormânt înaintea lui?

-...Așisderea, las mănăstirii din Chaalis șaiszeci de livre pentru pomenirea mea...

Servitorul cu batista îi șterse iar bărbia. Vreme de aproape un sfert de ceas, Valois înșiră toate bisericile, mănăstirile, așezămintele pioase de pe domeniile lui, cărora le lăsa, uneia o sută de livre, alteia cincizeci, ici o sută douăzeci, colo o floare de crin din aur pentru a împodobi o raclă. Această înșiruire suna otova pentru toți afară de muribund, căruia fiecare nume rostit îi amintea de o clopotniță, un oraș, un târg al căror stăpân mai era încă pentru câteva ceasuri sau zile. Culcarea unui meterez, silueta unui turn dantelat, bocănitul pașilor pe caldarâmul de piatră rotundă al unei străzi povârnite, miresmele de fân dintr-un obor, toate acestea îi veneau în minte, le simțea pentru ultima oară, vorbind... Gândurile celor de față o luau razna, ca la liturghie când slujba e prea lungă. Numai Jeanne cea Șchioapă, care suferea stând atâta vreme pe picioarele ei inegale, asculta cu luare aminte.

Aduna în gând, făcea socoteli. La fiecare cifră ridica spre bărbatu-său, Filip de Valois, un obraz nicidecum urât, dar sluțit de zgârcenia aprigă ce-i frământa mintea. Toate darurile acestea ciunteau moștenirea.

În pervazul unei ferestre, Isabelle sușotea cu Robert d'Artois; neliniștea ce se citea pe chipul reginei nu era însă stârnită de jalnica împrejurare.

- Ferește-te de Stapledon, Robert, murmură dânsa. Acest episcop e cea mai ticăloasă unealtă a diavolului, și Eduard nu l-a trimis decât spre a ne face rău, mie sau celor care mă sprijină. N-avea nici o treabă aici într-o zi ca asta, și totuși s-a vârat, pentru că a primit poruncă, așa zice, să-l însoțească pe fiu-meu peste tot. E o iscoadă pusă pe urma mea... Ultima scrisoare care mi-a sosit fusese deschisă și pecetea lipită la loc.

Se auzea glasul lui Charles de Valois:

- Așisderea, îi las soției mele, contesa, rubinul pe care mi l-a dat fiică-mea, contesa de Blois. Îi las de asemenea fața de masă, cea brodată, care a fost a reginei Marie, maică-mea...

Toți ochii, nepăsători sau distrați cât ținuse pomelnicul darurilor pentru mănăstiri și biserici, începură iar să scânteieze când veni vorba de giuvaeruri. Contesa de Blois încrunta din sprâncene, arătându-se oarecum dezamăgită. Tată-său ar fi făcut mai bine să-i înapoieze rubinul acesta pe care i-l dăduse.

- Așisderea, racla cu moaștele sfântului Eduard...

Auzind numele de Eduard, tânărul prinț al Angliei își înălță genele lungi. Dar și racla o moștenea tot Mahaut de Châtillon.

- Așisderea, îi las lui Filip, fiul meu mai mare, un rubin și toate armele și armurile mele, afară de o platoșă lucrată la Acra, și de sabia cu care a luptat seniorul d'Harcourt, și pe care le las lui Charles, al doilea din fiii mei. Așisderea, nurorii mele Jeanne de Bourgogne, soția fiului meu Filip, îi las cel mai frumos dintre smaraldele mele.

Obrajii Șchioapei se împurpurară nițel când mulțumi cu o ușoară plecăciune, ceea ce în ochii unora păru o necuviință. Puteai fi sigur că dânsa va cere ca smaraldele să fie cercetate de un expert pentru a-l recunoaște pe cel mai frumos!

- Așisderea, lui Charles, cel de al doilea fiu al meu, îi las toți caii împreună cu cei de paradă, potirul meu de aur, un lighean de argint și o carte de rugăciuni.

Charles d'Alençon începu să plângă proteste, ca și cum nu și-ar fi dat seama de agonia tatălui său, și de durerea ce-o simțea, decât în clipa când muribundul îl pomenise.

- Așisderea, îi las lui Ludovic, cel de al treilea fiu al meu, toată vesela mea de argint...

Copilul se ținea de poala maică-și; Mahaut de Châtillon îi mângâia fruntea cu un gest plin de duioșie.

- Așisderea, vreau și poruncesc ca toate odoarele ce vor rămâne din capela mea să fie vândute și cu banii să se plătească rugăciuni pentru sufletul meu... Așisderea, ca toate vestmintele din garderoba mea să fie împărțite feciorilor de casă care m-au slujit...

Un freamăt surd se stârni lângă ferestrele deschise, și capetele se aplecară să vadă. Trei litiere intraseră în curtea conacului, pe pământul acoperit cu paie spre a înăbuși tropotul cailor. Dintr-o litieră mare împodobită cu sculpturi aurite și cu perdele pe care se vedeau brodate niște castele din Artois, se dădu jos, greoaie, monumentală, cu părul sur sub vălul ei, contesa Mahaut, însoțită de fiică-sa, regina Jeanne, văduva lui Filip cel Lung. Contesa își avea lângă dânsa și cancelarul, canonicul Thierry d'Hirson, împreună cu doamna ei de onoare, Béatrice, nepoata acestuia din urmă. Mahaut venea de la castelul ei din Conflans, de lângă Vincennes, de unde nu prea ieșea în vremurile acestea haine pentru dânsa.

A doua litieră, pe de-a întregul albă, o aducea pe regina Clémence, văduva lui Ludovic Aiuritul.

Din cea de-a treia litieră, modestă, având niște perdele simple de piele neagră, ieșea cu oarecare greutate și ajutat numai de doi servitori, jupân Spinello Tolomei, mai marele lombarzilor din Paris.

Astfel pășeau în coridoarele conacului două foste regine ale Franței, două femei tinere de aceeași vârstă, treizeci și doi de ani, care își urmaseră una alteia la tron, amândouă îmbrăcate de sus până jos în alb, după datina statornicită pentru reginele văduve, amândouă blonde și frumoase, mai ales regina Clémence, și semănând nițel a două surori gemene. În urma lor călca, spătoasă și întrecându-le cu un cap, temuta contesă Mahaut despre care toți știa, dar fără să fi avut curajul de a da mărturie, că omorâse pe soțul uneia pentru ca cealaltă să domnească. În sfârșit, după dânsa, târându-și piciorul și scoțând pântecul înainte, cu părul alb răsfirat pe guler și cu obraji zbârciți de ani, venea bătrânul Tolomei care, mai de aproape sau mai de departe, fusese amestecat în toate uneltirile de la curte. Pentru că vârsta înnobilează orice și pentru că banul e adevărata putere a lumii, pentru că fără Tolomei, monseniorul de Valois n-ar fi putut odinioară s-o ia de soție pe împărăteasa Constantinoplei, pentru că fără Tolomei, curtea Franței nu ar fi putut să-l trimită pe Bouville s-o aducă de la Neapole pe regina Clémence, nici Robert d'Artois să-și susțină procesele și să se însoare cu fiica lui Charles de Valois, pentru că fără Tolomei regina Angliei nu s-ar fi putut afla aici cu fiu-său, pentru toate acestea bătrânul Lombard care văzuse atâtea, împrumutase atâta bănet și știuse să tacă, fu primit cu respectul convenit numai prinților.

Se strâneau unii în alții, lipindu-se de pereți, se trăgeau în lături din fața ușii. Pe Bouville îl apucă un bâțâit când Mahaut îl atinse în treacăt.

Isabelle și Robert d'Artois schimbă între dâșii o întrebare mută. Această intrare a lui Tolomei odată cu Mahaut, însemna oare că bătrânul vulpoi toscan lucra și pentru vrăjmaș? Dar cu un surâs discret, Tolomei își liniști clienții. Nu trebuiau să vadă în faptul că sosiseră odată decât o întâmplare, fiindcă se nimeriseră pe același drum.

Intrarea contesei Mahaut stârnise parcă o stânjeneală printre cei de față. Valois își curmă înșiruirea darurilor sale de după moarte când o văzu ivindu-se pe bătrâna și uriașa sa vrăjmașă, împingând în fața ei cele două văduve albe, ca două mielusele pe care le duci la păscut. Apoi, Valois îl zări pe Tolomei. Atunci mâna sa încă zdravănă, pe care sclipea rubinul ce avea

să treacă în degetul fiului său mai mare, se zbatu înaintea obrazului, iar buzele sale șoptiră:

- Marigny, Marigny...

Unii crezură că începuse să aiureze. Dar nu; vederea lui Tolomei îi amintea de dușmanul lor comun. Fără ajutorul lombarzilor, niciodată Valois nu i-ar fi venit de hac locțiitorului de rege.

Se auzi atunci glasul uriașei Mahaut d'Artois zicând:

- Dumnezeu are să te ierte, Charles, căci căința ta e din toată inima.

- Târfa, rosti Robert d'Artois destul de tare ca să fie auzit de cei din jur, îndrăznește să vorbească de căință!

Fără s-o ia în seamă pe contesa d'Artois, Charles de Valois îi făcu semn lui Tolomei să se apropie. Bătrânul sienez veni la marginea patului, ridică mâna paralizată și o sărută; Valois nu simți acest sărut.

- Ne rugăm, monseniore, pentru tămăduirea măriei tale, spuse Tolomei.

Tămăduire! Singurul cuvânt de îmbărbătare ce i-a fost dat să-l audă Valois de la toți acești oameni dintre care nici unul nu pune la îndoială moartea sa, și toți îi așteptau ultimul suspin ca o formalitate de neînlăturat! Tămăduire... Bancherul îi spunea asta din politețe sau o credea cu adevărat? Se priviră și, în singurul ochi deschis al lui Tolomei, ochiul acela posomorât și viclean, muribundul văzu o lucire de complicitate. În sfârșit, un ochi din care nu era eliminat!

- Așîșderea, așîșderea, repetă Valois întinzând arătătorul spre notar, vreau să poruncesc ca toate datoriile mele să fie plătite de copiii mei.

Ah, frumoasă moștenire îi lăsa lui Tolomei prin cuvintele acestea, mai de preț decât toate rubinele și toate raclele! Și Filip de Valois, și Charles d'Alençon, și Jeanne cea Șchioapă, și contesa de Blois, făcură toți aceeași mutră plouată. Ce nevoie mai era să vină și lombardul ăsta!

- Așîșderea, lui Aubert de Villepion, șambelanul meu, îi las o sumă de două sute de livre; lui Jean de Cherchemont care mi-a fost cancelar înainte de a fi al Franței, tot atâta; lui Pierre de Montguillon, scutierul meu...

Și iată-l iar mână spartă pe monseniorul de Valois, apucat de vechea lui poftă de-a da în dreapta și în stânga, care-l costase așa de mult de-a lungul întregii vieți. Ținea să-i răsplătească regește pe cei care-l slujiseră. Două sute, trei sute de livre; nu erau niște daruri uriașe, dar fiind vorba de patruzeci, cincizeci la rând, și care se adăugau la cele lăsate bisericilor și mănăstirilor... Aurul papii, din care și așa cheltuise destul, nu va ajunge

pentru toate acestea, și nici veniturile pe un an ale tuturor moșiilor lui Valois. Va rămâne deci un risipitor, monseniorul Charles, până și după moarte!

Mahaut se apropiase de grupul englez. O salutase pe Isabelle cu o privire în care lucea o veche ură, îi zâmbise micului prinț Eduard ca și cum ar fi vrut să-l muște și în sfârșit își ridică ochii la Robert.

- Dragă nepoate, văd că suferi mult, spuse ea încet; era un adevărat părinte pentru tine.

- Cred că și pentru tine, dragă mătușă, e o lovitură grea. Ești cam de o vârstă cu Charles. Vârsta când se moare...

În fundul încăperii, unii intrau, alții ieșeau. Isabelle văzu deodată că episcopul Stapledon dispăruse; sau mai bine zis că era pe cale să dispară, căci îl văzu trecând pragul cu pasul acela moale, lunecos și sigur, pe care-l au înaltele fețe bisericești pentru a trece prin mulțime. Iar canonicul d'Hirson, cancelarul contesei Mahaut, o ștergea tiptil, luându-se după episcop. Mahaut urmărea și dânsa din ochi această ieșire și cele două femei se surprinseră una pe alta cu privirea spre ușă.

Isabelle își puse îndată câteva întrebări îngrijorate. Ce puteau să aibă a-și spune Stapledon, solul vrăjmașilor ei, și cancelarul contesei? Și cum de se cunoșteau, când Stapledon sosise abia în ajun? Iscoadele Angliei lucraseră pentru Mahaut, asta sărea în ochi. "Are toate motivele spre a voi să se răzbune și să-mi facă rău, își zicea Isabelle. I-am dat în vileag fetele, odinioară... Ah, cum aş vrea ca Roger să fie aici! De ce n-am stăruit să vină?" Celor doi slujitori ai altarului nu le-a fost prea greu să lege o convorbire. Cancelarul Hirson ceruse să-i fie arătat trimisul regelui Eduard.

- *Reverendissimus sanctissimusque Exeteris episcopus?* îl întrebase Hirson. *Ego canonicus et comitissae Artesiensis Cancellarius sum*¹².

Li se dăduse sarcina să stea de vorbă între patru ochi de îndată ce se va ivi prilejul. Acest prilej se ivise. Acum, așezați unul lângă altul în pervazul unei ferestre, la capătul sălii de așteptare, cu mătăniile în mână, discutau în latinește, ca și cum fiecare ar fi dat celuilalt răspunsurile la rugăciunile pentru cei ce trag să moară.

Canonicul Hirson avea copia unei foarte interesante scrisori a unui oarecare episcop englez care iscălea "O", adresată reginei Isabelle, scrisoare ce fusese șterpelită unui negustor italian pe când dormea, într-un han din

Artois. Acest episcop "O" îi scria reginei sfătuind-o ca nu cumva să se întoarcă deocamdată, ci să-și facă cât mai mulți partizani în Franța, să strângă o mie de cavaleri și să debarce cu dâșii pentru a-i izgoni pe Despenseri și pe ticălosul episcop Stapledon. Thierry d'Hirson avea asupra-i această scrisoare. Monseniorul Stapledon dorea s-o citească? O hârtie trecu de sub pelerina canonicului în mâinile episcopului, care-și aruncă privirea în ea și recunoscă stilul iscusit și limpede al lui Adam Orleton. Dacă lordul Mortimer, mai spunea scrisoarea, s-ar pune în fruntea expediției, toată nobilimea engleză i s-ar alătura în câteva zile.

Episcopul Stapledon își rodea unghia policarului.

- *Ille baro de Mortuo Mari concubinus Isabelle reginae aperte est*¹³,
lămuri Thierry d'Hirson.

Episcopul de Exeter ținea să aibă dovezi despre aceasta? Hirson i le va aduce când va voi. Era de ajuns să tragi de limbă slugile, să pui pe cineva să supravegheze intrările și ieșirile din palatul regal, să ceri pur și simplu părerea celor ce roiesc toată ziua pe la curte.

Stapledon vârî copia scrisorii în sutana lui, sub crucea de la piept.

În vremea asta, monseniorul de Valois îi numise pe executorii testamentului. Marea sa pecete, făcută dintr-un mănunchi de flori de crin având împrejur inscripția: "*Caroli regis Franciae filii, comitis Valesi et Andegaviae*"¹⁴ se întipărise în ceara turnată pe șnururile care spânzurau dedesubt. Cei de față începeau să părăsească odaia.

- Monsenior, îmi dai voie să prezint înalt prea sfinției tale pe nepoată-mea Béatrice, doamna de onoare a contesei? i se adresă Thierry d'Hirson lui Stapledon, arătând-o pe frumoasa fată oacheșă, cu priviri languroase și șolduri legănate, care venea spre dâșii.

Béatrice d'Hirson sărută inelul episcopului; apoi unchiu-său îi spuse ceva încetișor. Fata se întoarse atunci la contesa Mahaut, și-i șopti:

- S-a făcut, doamnă.

Iar Mahaut, care se afla tot în preajma Isabellei, întinse mâna ei mare pentru a mângâia fruntea tânărului prinț Eduard.

Apoi fiecare porni spre Paris. Robert d'Artois și cancelarul, pentru că trebuiau să vadă de treburile cârmuirii. Tolomei, pentru că afacerile lui îi dădeau zor. Mahaut, pentru că, după ce-și pusese la cale răzbunarea, nu mai avea ce căuta acolo. Isabelle, pentru că dorea să stea de vorbă cât mai

curând cu Mortimer, iar reginele văduve pentru că nimeni nu știa unde să le găzduiască. Până și Filip de Valois trebui să se întoarcă la Paris, pentru a îngriji de întinsul comitat al cărui stăpân adevărat era de pe acum.

N-au rămas lângă muribund decât a treia lui soție, fiică-sa cea mare, contesa de Hainaut, cei mai tineri dintre copiii săi și slujitorii mai apropiați. N-avea în jurul său mai multă lume decât un mărunț cavaler de provincie, după ce numele și isprăvile sale tulburaseră așa de adânc lumea de la țărmurile Oceanului până la malurile Bosforului.

Iar a doua zi, monseniorul Charles de Valois tot mai respira, și a treia zi la fel. Conetabilul Gaucher văzuse bine; viața continua să se zbată în acest trup doborât.

În zilele acelea, toată curtea se duse la Vincennes, pentru închinarea ce o făcu tânărul prinț Eduard, duce de Aquitania, unchiului său, Charles cel Frumos.

Apoi, la Paris, o scândură groasă dintr-o schelă căzu lângă episcopul Stapledon, foarte aproape de capul său; un podeț se rupse a doua zi sub catârca diacului care-l însoțea. Într-o dimineață pe când se depărta de locuința lui, la ceasul primei liturghii, Stapledon se pomeni față-n față cu Gérard d'Alspaye, fostul locotenent al Turnului Londrei și cu bărbierul Ogle. Cei doi oameni păreau să se plimbe, nepăsători. Dar cine iese de acasă așa dimineață doar ca să asculte cântecul păsărilor? Într-o fundătură, episcopul zări și o ceată de câțiva bărbați tăcuți printre care i se păru că recunoaște mutra de cal a baronului Maltravers. Un șir de căruțe cu zarzavat ce se îmbulziră pe șosea îi îngădui episcopului englez să se tragă îndărăt și să ajungă la ușa lui. În aceeași seară, fără să-și fi luat rămas bun de la nimeni, porni spre Boulogne, pentru a se imbarca în taină.

Ducea cu dânsul, în afară de copia scrisorii lui Orleton, numeroase mărturii adunate spre a dovedi că regina Isabelle, Mortimer, contele de Kent și toți seniorii din jurul lor se făcuseră vinovați de uneltire și trădare.

Într-un conac din Île-de-France, la o leghe de Rambouillet, părăsit aproape de toți și închis în trupul său, de pe acum ca într-un mormânt, Charles de Valois tot mai trăia. Cel căruia i se zicea până mai ieri al doilea rege al Franței nu mai lua în seamă nimic afară de aerul pe care-l trăgea în plămâni cu un ritm întretăiat, uneori cu pauze înfricoșătoare. Și va continua să respire acest aer care hrănește orice făptură, încă multe săptămâni de acum în colo, până în decembrie.

REGELE FURAT

SOȚII ÎNVRĂJBIȚI

De opt luni, regina Isabelle trăia în Franța; aici aflase ce-i libertatea și întâlnise dragostea. Și își uitase soțul, regele Eduard. Acesta nu mai stăruia în mintea ei decât sub un chip neguros, ca o moștenire neplăcută lăsată de o altă Isabelle care ar fi încetat de a mai exista; se pierduse în străfundurile moarte ale amintirii. Nu-și mai aducea aminte, când se străduia să-și ațâțe ura, nici măcar de mirosul trupului, nici de culoarea ochilor lui. Nu regăsea decât imaginea nedeslușită și cam întunecată a unei bărbii prea lungi sub o barbă blondă, și a mișcării șerpuite și urâcioasă a spatelui gheboșat. Dacă memoria se pierdea, ura, în schimb, rămânea îndărătnică.

Întoarcerea pripită a episcopului Stapledon la Londra îndreptăți toate temerile lui Eduard și-l convinse că trebuia să-și aducă neîntârziat soția acasă. Ba era chiar nevoie să lucreze cu multă iscusință și, cum zicea Hugh bătrânul, să adoarmă lupoaica dacă vroiau ca ea să se întoarcă în bârlog. De aceea câteva săptămâni de-a rândul scrisorile lui Eduard erau acelea ale unui soț dragăstos pe care absența consoartei îl întrista foarte. Până și Dispenserii luau parte la această urzeală mincinoasă, adresând reginei asigurările lor de devotament și, alăturându-se rugămintelor regelui, o rugau și dâșii să le facă bucuria de a se întoarce cât mai curând. Eduard îl însărcinase și pe cardinalul de Winchester să folosească trecerea de care se bucura pe lângă regină pentru a o convinge.

Dar la 1 decembrie totul se schimbă deodată. În ziua aceea Eduard fu apucat de una din mâniile acelea pe cât de neașteptate pe atât de smintite, una din furiile așa de puțin regale care-i dădeau iluzia autorității. Episcopul de Winchester îi înmânase tocmai răspunsul reginei; dânsa zicea că-i era scârbă să se întoarcă în Anglia, temându-se de răutățile lui Hugh cel tânăr; îi împărtășise de altfel fratelui ei, regele Franței, această teamă. Atât a fost de ajuns. Scrisorile pe care Eduard le dictă, la Westminster, vreme de cinci ceasuri în șir, aveau să stârnească cea mai mare uimire pe la curțile din Europa.

Și mai întâi îi scrisese Isabellei însăși. Nu mai era vorba, acum, de "inimioara mea".

Doamnă, de mai multe ori ți-am poruncit, atât înainte de închinare cât și după aceea, ca, ținând seamă de marea mea dorință de a te vedea lângă mine și de marea supărare pricinuită de lipsa ta îndelungată, să mi te înfățișezi cât mai repede, lăsând deoparte orice amânare.

Înainte de se face închinarea, puneam zăbava ta în seama treburilor ce aveai pe acolo; dar de atunci ne-ai adus la cunoștință prin cinstitul părinte episcop de Winchester că nu vrei să vii de frica și bănuiala ce-o ai de Hugh Le Despenser, ceea ce mă miră foarte; căci tu față de dânsul, și dânsul față de tine v-ați adus întotdeauna laude în prezența mea, și mai cu seamă în ceasul plecării tale, prin tot felul de făgăduieli și alte dovezi de prietenească încredere, iar mai apoi prin scrisorile ce i-ai trimis și pe care el mi le-a arătat.

Eu știu adevărul, doamnă, și tu de asemenea îl știi, anume că pomenitul Hugh mi-a adus întotdeauna toată cinstea de care a fost în stare; și mai știi că el nu ți-a făcut niciodată vreo ocară de când ești soața mea, decât din întâmplare, o singură dată, și din vina ta, fii bună de-ți amintește.

Acum, când închinarea a fost adusă prea iubitului meu frate regele Franței și când sunt pe cale de a lega prieteșug cu dânsul, m-ar supăra foarte ca tu, tocmai tu, pe care te-am trimis pentru pace, să fii pricină de vrajbă între noi, și pentru niște lucruri neadevărate.

De aceea îți cer, te sfătuiesc și-ți poruncesc, să nu mai umbli cu amânări și prefăcătorii, ci să te întorci de grabă la mine.

Cât despre cheltuielile tale, când vei veni, cum se cuvine să faci o soție credincioasă stăpânului său, voi porunci în privința lor astfel ca de nimica să nu duci lipsă și nici o știrbire să nu poată fi adusă cinstei tale.

De asemenea vreau și-ți cer să faci așa ca mult iubitul meu fiu Eduard să vină la mine cât de degrabă va putea, căci mi-e tare dor să-l văd și să-i vorbesc.

Cinstitul părinte întru Domnul, Wautier, episcopul de Exeter, mi-a povestit nu de mult că unii dintre vrăjmașii și surghiuniții mei, când se aflau pe lângă tine, îl pândiră vrând să-l junghie dacă ar fi avut vreme s-o facă, și că, pentru a scăpa de asemenea primejdie, se grăbi să ajungă la mine către care îl mâna credința și jurământul de supunere ce-mi făcuse. Te înștiințez

despre aceasta pentru ca să înțelegi că numitul episcop, când a plecat în chip așa de neașteptat de la tine, nu a făcut-o dintr-altă pricină.

Dată la Westminster în ziua întâi de decembrie 1325.

Eduard

Dacă mânia te izbea la începutul acestei scrisori și minciuna după aceea, veninul era strecurat cu pricepere la sfârșitul ei.

O altă scrisoare, mai scurtă, era adresată tânărului duce de Aquitania:

Mult iubite fiule, oricât de tânăr ai fi și oricât de fragedă ți-ar fi vârsta, adu-ți aminte bine ce ți-am spus și poruncit când te-ai despărțit de mine, la Dover, și ce mi-ai răspuns atunci, de mi-a mers la inimă, bucurându-mă foarte, și vezi să nu nesocotești sau să calci nicidecum porunca ce ți-am dat-o atunci.

Și pentru că așa stau lucrurile, iar închinarea ți-a fost primită, înfățișează-te înaintea mult iubitului meu frate regele Franței, unchiu-tău, și ia-ți rămas bun de la el, și întoarce-te la mine împreună cu iubita mea soție regina, maică-ta, dacă dânsa vine de îndată.

Iar dacă dânsa nu vine, vino tu degrabă, fără să mai zăbovești; căci mi-e tare dor să te văd și să-ți vorbesc; și nu cumva să faci altminteri, oricine te-ar îndemna, maică-ta sau altcineva. Binecuvântarea mea.

Repetițiile, ca și un fel de dezordine iritată a frazelor, arătau de ajuns că redactarea nu fusese încredințată cancelarului sau vreunui grămatic, ci era opera regelui însuși. Aproape că puteai auzi vocea lui Eduard dictând mesajele acestea. Nu-l uitase nici pe Charles al IV-lea cel Frumos. Scrisoarea pe care Eduard i-o adresa, repeta aproape cuvânt cu cuvânt, tot ce-i scrisese reginei.

Ai auzit de la unii oameni vrednici de crezare că soția mea, regina Angliei, nu îndrăznește să se întoarcă la mine de frica lui Hugh Le Despenser, temându-se pentru viața ei. Firește, mult iubite frate, ea nu are de ce să se teamă de dânsul, nici de oricare alt om trăind în regatul meu; căci, Dumnezeu mi-e martor, nu e nici Hugh, nici vreun alt om trăind în țara mea care să-i vrea răul, iar dacă aș simți că se află unul, l-aș pedepsi

în așa chip ca să fie pildă altora, ceea ce, Slavă Domnului, stă în puterea mea.

De aceea, prea scumpul și prea iubitul meu frate, te mai rog o dată stăruitor, pentru cinstea mea și a măriei tale, și a mai sus pomenitei mele soții, să binevoiești a face totul pentru ca ea să se întoarcă la mine cât de degrabă va putea; căci sunt mâhnit foarte văzându-mă lipsit de tovărășia ei, lucru care nu s-ar fi întâmplat nicidecum dacă nu aș fi avut deplină încredere în măriia ta și nu aș fi fost sigur de buna-credință a măriei tale, cum că dânsa se va întoarce când voi pofti.

Eduard mai cerea întoarcerea fiului său, și dădea în vileag încercarea unor "vrăjmași și surghiuniți de dincolo" de a-l omorî pe episcopul de Exeter. Răbufnirea de furie a regelui trebuie să fi fost fără îndoială grozavă și bolțile palatului Westminster răsunaseră multă vreme de țipetele lui. Căci, pentru aceeași pricină și pe același ton, Eduard la mai scrisese și arhiepiscopilor de Reims și de Rouen, lui Jean de Marigny, episcopul de Beauvais, episcopilor de Langres și de Laon, toți capi ai bisericii făcând parte din Sfatul regelui, apoi ducilor de Bourgogne și de Bretania, ca și conților de Valois și de Flandra, mireni din același Sfat regal, abatelui de Saint-Denis, lui Ludovic de Clermont Bourbon, marele cămăraș, lui Robert d'Artois, lui Miles de Noyers, prezidentul Curții de Conturi, conetabilului Gaucher de Châtillon.

Faptul că Mahaut era singurul pair al Franței căruia nu-i scrisese nimic dovedea îndeajuns legăturile sale cu Eduard, și că el nu socotea necesar s-o înștiințeze despre asta în chip oficial.

Când rupse pecetea plicului ce i se adusese și citi scrisoarea, Robert fu cuprins de o mare bucurie și sosi, râzând în hohote și bătându-se cu palma peste solduri la vară-sa, regina Angliei. Nostimă întâmplare și pe gustul său! Așadar regele Eduard trimitea ștafete în cele patru colțuri ale regatului spre a-i înștiința pe toți de necazurile sale casnice, a-și apăra prietenul iubit și a-și striga în gura mare neputința lui de a o face pe nevastă-sa să se întoarcă acasă. Nefericită țară a Angliei! Pe ce mâni bicisnice încăpuse sceptrul lui Wilhelm Cuceritorul! De la certurile lui Ludovic cel Cucernic cu Aliénor de Aquitania nu se mai pomenise una ca asta!

- Pune-i niște coarne strașnice, verișoară, striga Robert, și fără a mai umbla cu mânuși, astfel ca Eduard al tău să fie silit să se încovoiaie când

trece pragul castelelor sale spre a nu-și frânge coarnele. Nu-i așa, vere Roger, se întoarce el către Mortimer, că asta e tot ce merită?

Și-l bătea, voinicește, pe umăr.

În mânia lui, Eduard hotărâse și unele măsuri de represalii, confiscând averile fratelui său vitreg contele de Kent și pe acelea ale lordului de Cromwell, căpitanul de escortă al Isabellei. Dar făcuse și mai mult: iscălise un act prin care se decreta el însuși "cârmuitor și administrator" al domeniilor fiului său, ducele Aquitaniei, și cerea în numele acestuia să i se înapoieze provinciile pierdute. Cu alte cuvinte, reducea la nimic și tratatul negociat de soția sa și închinarea adusă de fiu-său.

- N-are decât, n-are decât, spuse Robert d'Artois. Vom purcede atunci să-i cuprindem din nou ducatul, sau cel puțin cât mai rămâne din el. Arbaletele pregătite pentru cruciadă încep să prindă rugină!

Nu era nevoie, pentru atâta lucru, să ridici oastea, nici să-l trimiți acolo pe conetabil căruia vârsta îi cam înțepenise încheieturile; cei doi mareșali, în capul pâlcurilor aflate sub steag, vor fi încă prea de ajuns spre a merge în ținutul Bordeaux spre a-i bate nițel pe seniorii gasconi care aveau slăbiciunea, adică prostia, de a-i rămâne credincioși regelui Angliei. Asta devenea un obicei. Și de fiecare dată găseau în fața lor tot mai puțini dintre aceștia.

Scrisoarea lui Eduard al II-lea fu una dintre ultimele pe care le citi Charles de Valois, unul din ultimele ecouri ale treburilor lumii care mai ajungeau până la dânsul.

Monseniorul Charles muri pe la jumătatea acestei luni de decembrie; i se făcu o înmormântare pompoasă, cum îi fusese și viața. Tot neamul de Valois care, în alaiul ce urma dricul, se vedea mai bine cât era de important și de numeros, toată familia domnitoare a Franței, toți înalții dregători, cei mai mulți dintre pairi, reginele văduve, Parlamentul, Curtea de conturi, conetabilul, dascălii universității, breslele Parisului, vasalii de pe domeniile răposatului, preoții și călugării bisericilor și mănăstirilor înscrise în testament, însoțiră până la biserica Franciscanilor ca să fie culcat acolo între cele două soții dintâi, trupul, pe care boala și îmbălsămarea îl făcuse foarte ușor, al celui mai gălăgios bărbat din vremea lui.

Măruntaiele, așa cum hotărâse Valois, au fost duse la mănăstirea din Chaalis, iar inima, închisă într-o raclă, încredințată celei de-a treia neveste, ca să aștepte clipa când ea însăși va avea un mormânt.

Tocmai atunci țara suferi de pe urma unui frig nemaipomenit, de parcă casele acestui prinț băgate în groapă, făceau să înghețe deodată pământul Franței. Le va fi lesne oamenilor vremii aceleia să-și amintească anul morții lui; nu vor avea decât să zică: "Era în zilele când venise gerul cel mare".

Sena era toată prinsă de sloiuri; treceai cu piciorul gârlele ce se vărsau în ea, ca pârâul de la Grange Batelière; fântânile înghețaseră și oamenii nu mai scoteau apa din puțuri cu găleata ci cu securea. Scoarța copacilor trosnea în grădini; ulmii se despicară până-n inimă. Porțile Parisului avură de suferit pe alocuri mari stricăciuni, gerul făcând să crape și pietrele. Păsări de toate neamurile, dintr-acelea ce nu se vedeau niciodată în oraș, gaițe, coțofene, veneau să-și caute hrana pe caldarâmul străzilor. Turba de încălzit se vindea cu preț îndoit, și nu se mai găsea o blană prin prăvălii, nici o piele de pință, nici o blăniță sângeap, nici măcar una de oaie. Mulți bătrâni și mulți copii au pierit prin casele sărăcimii. Picioarele drumeților degerau în ciubotele lor; ștafetele își predau scrisorile cu degete învinețite. Nici o corabie nu mai străbătea fluviile. Oștenii dacă făceau prostia de a-și scoate mânușile, își lăsau pielea mâinilor lipită pe fierul lăncilor; la țară, băieții își căutau de joacă ținându-se de nebunul satului până-l convingeau să-și pună limba pe un fier de secure. Dar, mai cu seamă, ceea ce avea să rămână în amintirea oamenilor era impresia unei mari tăceri pentru că viața părea să se fi oprit.

La curte anul nou fu sărbătorit fără cine știe ce petrecere din pricina doliului și a gerului deopotrivă. Își oferiră totuși unii altora rămurele de vâsc și darurile după datină. Socotelile Vistieriei lăsau să se prevadă pentru exercițiul fiscal ce avea să se încheie la Paști un excedent de încasări de șaptezeci și trei de mii de livre - din care șaiszeci de mii proveneau din tratatul privitor la Aquitania - asupra căroră Robert d'Artois obținut de la Rege să i se dea lui opt mii. Și pe bună dreptate, deoarece, de șase luni Robert d'Artois cârmuia regatul în numele vărului său. El dădu zor noii expediții din Guyenne, unde oștile franceze dobândiră o izbândă cu atât mai fulgerătoare cu cât nu întâlneau, la drept vorbind, nici o rezistență. Seniorii de prin partea locului, care simțeau încă o dată pe pielea lor mânia suzeranului de la Paris împotriva vasalului său din Londra, începură să regrete că se născuseră gasconi.

Ruinat, vârat în datorii până peste cap, și neizbutind să capete alți bani de nicăieri, Eduard nu mai avea mijloace pentru a expedia trupe care să-i

apere domeniul din Franța; trimise deci niște corăbii ca să-i aducă soția acasă. Aceasta scrisese tocmai episcopului de Winchester rugându-i să aducă ia cunoștința întregului cler englez:

Sfinția ta și nici alți oameni cu judecată, nu trebuie să credeți că l-am părăsit pe stăpânul meu fără temeinică și chibzuită pricină, și fără să-mi fi fost viața amenințată de numitul Hugh care-l duce de nas pe soțul meu și ne cârmuiește țara, și vroia să mă facă de ocară, cum știu prea bine pentru că am simțit aceasta. Atâta vreme cât Hugh va fi cum este, ținând în mâna lui pe soțul meu și toată cârmuirea, nu pot să mă întorc în regatul Angliei fără a pune viața mea și aceea a mult iubitului meu fiu în primejdie de moarte.

Și această scrisoare se încrucișă pe drum cu noile porunci adresate de Eduard la începutul lui februarie către șerifii comitatelor de coastă. El îi înștiința că regina și fiul său, ducele de Aquitania, trimiși în Franța cu dorința de pace, făcuseră, sub înrâurirea trădătorului și răzvrătitului Mortimer, alianță cu vrăjmașii regatului; pentru aceasta, dacă regina și ducele de Aquitania ar debarca de pe corăbiile trimise de dânsul, regele, și numai atunci când ar veni însuflețiți de gânduri bune, voința lui era să fie întâmpinați cu politețea cuvenită, dar dacă debarcau de pe corăbii străine și se arătau potrivnici voinței sale, regele porunceă ca numai regina și prințul Eduard să fie cruțați, iar toți ceilalți ce-ar părăsi navele punând piciorul pe coastă să fie tratați ca niște răzvrățiți.

Isabelle îl puse pe fiu-său să-i scrie regelui că dânsa e bolnavă și nu se simte în stare să se imbarce. Dar în luna martie, după ce aflase că soția lui se plimbă veselă prin Paris, Eduard al II-lea avu o nouă răbufnire de furie epistolară. Se părea că asta era la dânsul o sminteală cu sorocul ei obișnuit care-l apuca din trei în trei luni.

Tânărului duce de Aquitania îi scrise:

Umblând cu scornituri mincinoase, soția mea și maică-ta, stă departe de mine, din pricina iubitului și credinciosului meu Hugh Le Despenser care m-a slujit întotdeauna cu bună și credincioasă slujbă; dar tu vezi, și oricine poate să vadă, că fățiș, fără a se ascunde, și păcătuind împotriva datoriei sale și împotriva intereselor coroanei mele, l-a atras pe Mortimer, trădătorul și vrăjmașul meu de moarte, dovedit, dat în vileag și judecat în

plin Parlament, și se ține cu dânsul în palat și pe stradă, batjocorindu-mă și făcând de ocară coroana mea și dreptele rânduiele ale țării. Ba face și mai rău încă, dacă așa ceva e cu puțință, ținându-te în tovărășia mai sus pomenitului vrăjmaș al meu în ochii tuturor, ceea ce-i mare rușine și ticăloșie, și împotriva legilor și datinilor Angliei pe care tu ești dator mai presus de orice să le aperi și să le păstrezi neștirbite.

Îi trimitea și regelui Charles al IV-lea o scrisoare:

Dacă sora măriei tale mă iubea și dorea să stea cu mine, așa cum ți-a spus și te-a mințit, iertată fie-mi vorba, ea nu m-ar fi părăsit zicând că se duce să facă pace între mine și măria ta, lucru căruia i-am dat crezare, trimițând-o la tine. Dar, mult iubite frate, îmi dau seama cu-adevărat că ea nu mă iubește defel, iar motivul pe care-l dă pentru asta, vorbind de iubita noastră rudă Hugh le Despenser, e o minciună. Eu cred că e nesăbuită faptă din parte-i, atunci când, în chip așa de vădit și de fățiș, păstrează lângă dânsa drept sfetnic pe vrăjmașul meu de moarte și trădătorul Mortimer, și se ține cu acest mișel în palat și pe stradă. De aceea, ar trebui, mult iubite frate, să binevoiești a o îndemna să se îndrepte și să se poarte cum s-ar cuveni pentru cinstea tuturor acelor ce-i sunt dragi. Fii bun de mă înștiințează despre cele ce ai hotărât să faci, după cum poruncește Dumnezeu, dreptatea și buna-credință, fără a lua în seamă toanele femeilor sau alte dorințe.

Scrisori cu același conținut erau trimise din nou în dreapta și-n stânga, pairilor, înalților dregători, fețelor bisericești, ba chiar și papii. Suveranii Angliei arătau fiecare cu degetul pe amantul celuilalt, în văzul tuturor, și istoria asta a celor două căsnicii, a celor două perechi în care se găseau trei bărbați la o singură femeie, făcea hazul curților din Europa.

Amanții de la Paris nu se mai fereau de ochii și de gura lumii. În loc să încerce să-și ascundă dragostea, Isabelle și Mortimer și-o dădură pe față, arătându-se peste tot împreună. Contele de Kent, a cărui soție venise după dânsul în Franța, trăia laolaltă cu perechea nelegiuită. Pentru ce s-ar mai fi ostenit ei să respecte aparențele, când regele însuși puneă atâta râvnă ca să-și strige în gura mare necazurile conjugale? La urma urmei, scrisorile lui Eduard nu izbutiseră decât să adeverească negru pe alb o legătură pe care

fiecare o privi ca un fapt împlinit și de nestrămutat. Și toate nevestele necredincioase nu întârziară să-și spună că reginele se bucurau în lumea asta de un hatâr deosebit și că Isabelle avea mare noroc că bărbatu-său era un ticălos!

Dar emigranții duceau lipsă de bani. Moșiile din Anglia le fuseseră sechestrare și nu le mai venea de nicăieri nici un gologan cu care să-și țină zilele. Și mica curte engleză de la Paris trăia numai din împrumuturi luate la băncile lombarzilor.

Pe la sfârșitul lunii martie se văzură siliți să ceară încă o dată ajutorul bătrânului Tolomei. Acesta sosi la regina Isabelle, însoțit de signor Boccacio, care venea din partea fraților Bardi. Cu o mare bunăvoință, regina și cu Mortimer îi spuseră că au nevoie de un nou împrumut. La fel de binevoitor, și cu toată părerea de rău, jupân Spinello Tolomei le răspunse că nu poate face nimic. Avea pentru aceasta motive temeinice; deschise marea lui condică neagră și le arătă socotelile. Domnul de Alspaye, lordul Cromwell, regina Isabelle... pe această foaie a condicii; jupân Tolomei făcu o plecăciune... contele de Kent și contesa, o nouă plecăciune... lordul Maltravers, lordul Mortimer... Apoi pe patru fețe la rând, datoriile regelui Eduard Plantagenet el însuși...

Roger Mortimer protestă: datoriile regelui Eduard nu-i priveau pe dâșșii!

- Dar, my Lord, spuse Tolomei, pentru noi toate laolaltă sunt datoriile Angliei! Îmi pare rău, nespun de rău că vă refuz, și că mâhnesc astfel o femeie așa de frumoasă ca măria sa regina; dar e prea mult să mi se ceară și să se aștepte de la mine ceea ce nu mai am, iar măriile voastre aveți. Căci bogăția aceasta a noastră de care se vorbește atâta nu e făcută decât din polițe! Avutul meu, my Lord, sunt datoriile domniei tale. Vezi, doamnă, urmă el întorcându-se spre regină, vezi, doamnă, ce suntem, noi ăștia bieții lombarzi, veșnic amenințați, care trebuie să-i plătim fiecărui nou rege un dar de fericită urcare pe tron... și câte am plătit, vai, de doisprezece ani încoace!... cei cărora sub fiecare rege li se retrage dreptul de a face negoț în orașe, ca să ne silească să cumpărăm acest drept cu bani grei, și chiar de două ori dacă domnia e lungă. Vezi totuși, doamnă, câte facem noi pentru a ajuta regatele! Anglia costă băncile noastre o sută șaptezeci de mii de livre, prețul încoronărilor, războaielor, zăzaniilor ei! Vezi-mi bătrânețile... De multă vreme m-aș odihni dacă n-ar trebui să alerg întruna ca să încasez niște datorii cu care să putem ajuta alte nevoi. Unii spun că suntem zgârșiți,

lacomi de câștig, și nici prin minte nu le trece câte riscuri luăm asupra-ne ca să împrumutăm pe fiecare și să le îngăduim stăpânilor lumii acesteia să-și vadă de treburile lor! Preoții poartă grija oamenilor de jos, împart pomeni cerșetorilor, deschid spitale pentru năpăstuiți; noi ăștia însă, noi ne ocupăm de necazurile celor mari.

Bătrânețea îi dădea voie să vorbească astfel, și tonul era așa de blând că nu puteai să te simți jignit de spusele lui. În timp ce vorbea, trăgea cu coada ochiului său întredeschis spre giuvaerul ce lucea la gâtul reginei și care era trecut în condica sa, pe seama lui Mortimer, căruia i-l vânduse pe datorie.

- Cum a început negoțul nostru? continuă el. Și cum de mai existăm? Lumea nu-și prea amintește asta. Băncile noastre italiene au fost înființate pe vremea cruciadelor, pentru că seniorii și drumeții se temeau să umble cu aurul asupra lor pe drumurile nu prea sigure, în care erai prădat la fiecă pas, sau chiar în taberele de război, unde nu se aflau numai oameni cinstiți. Afară de asta, trebuiau plătite tributurile de răscumpărare. Atunci, pentru ca noi să îndrumăm aurul pe seama lor, dar pe răspunderea noastră, seniorii, și cei din Anglia mai eu seamă, ne-au dat zălog veniturile domeniilor. Când ne-am înfățișat însă în aceste domenii, cu zapisurile noastre, gândind că sigiliul unor mari baroni avea destulă greutate pentru a adevăra o datorie, n-am fost plătiți. Ne-am plâns atunci regilor, care, spre a ne garanta polițele semnate de vasalii lor, ne-au cerut în schimb și pentru dănsii niște împrumuturi; și iată cum banii noștri zac pe la mărimile regatelor. Nu, doamnă, sunt la mare ananghie și spre necazul meu trebuie să-ți spun că de data asta nu pot face nimic.

Contele de Kent, care era de față la convorbire, spuse:

- Bine, jupân Tolomei. Va trebui deci să ne adresăm altor companii decât a dumatiale.

Tolomei surâse. Ce crede flăcăul ăsta blond care ședea ținându-și picioarele unul peste altul, și mângâia nepăsător capul câinelui său de vânătoare? Că-și alege alt bancher? În lunga sa carieră, Tolomei auzise vorba asta de mai bine de o mie de ori. Grozavă amenințare!

- My Lord, când e vorba de împrumutătorii unor sume mari cum sunt înălțimile voastre, vă închipuiți lesne că toate băncile noastre se țin la curent între ele, și că nici o altă bancă n-are să vă acorde creditul pe care eu, cu părere de rău, trebuie să vi-l refuz; domnul Boccaccio, care se află de față, mă însoțește aici din partea fraților Bardi, ale căror treburi le reprezintă.

Întrebați-l!... Căci, doamnă... (tot către regină se întorcea Tolomei) toate datoriile acestea au devenit pentru noi foarte supărătoare din pricină că nimic nu le garantează. Când raporturile mărilor voastre cu regele Angliei au ajuns acolo unde sunt azi, acesta nu va garanta pentru împrumuturile ce le-ați făcut aici! Nici măriile voastre pentru ale lui, cred. Afară de cazul că ați avea de gând să le luați pe seama mărilor voastre? A, dacă ar fi așa, poate că am mai putea să vă ajutăm.

Și închizându-și cu totul ochiul stâng, își încrucișă mâinile pe burtă, și așteaptă.

Isabelle nu se prea pricepea la daraverele bănești. Ridică ochii la Mortimer. Cum trebuiau înțelese ultimele cuvinte ale bancherului? Ce însemna, după o polologhie așa de lungă, această neașteptată propunere?

- Lămurește-ne, jupân Tolomei, zise dânsa.

- Doamnă, vorbi iar bancherul, frumoasă e cauza pentru care lupti și foarte urâtă aceea a soțului măriei tale. Creștinătatea știe cât te-a făcut să suferi cu răutățile lui, cunoaște năravurile ce-i pătează viața și cârmuirea păcătoasă pe care o impune supușilor în persoana ticăloșilor săi sfetnici. În schimb, doamnă, măria ta ești iubită pentru că ești vrednică de iubire, și fac prinsoare că sunt destui cavaleri în Franța și aiurea care ar fi gata să-și ridice steagurile de oaste pentru măria ta și ca să-ți reiei locul în țara ta... chiar dacă l-ar scoate din tron pe regele Angliei, soțul măriei tale.

- Jupân Tolomei, izbucni contele de Kent, nu ții seamă defel că frate-meu, oricât de netrebnic ar fi, a fost încoronat?

- My Lord, my Lord, răspuse Tolomei, regii nu sunt cu-adevărat regi decât prin consimțământul supușilor lor. Iar dumneavoastră aveți un alt rege gata pregătit pentru a-l da poporului Angliei, pe acest tânăr duce de Aquitania care pare să dovedească multă înțelepciune la vârsta lui. Am văzut în viața mea multe patimi omenești; mă cam pricep să le recunosc pe acelea de care omul nu se poate lepăda și care-i duc pe regii cei mai puternici la pieire. Regele Eduard nu se va despărți de Despenser; în schimb însă, Anglia nu așteaptă decât să aclame suveranul ce-i va fi dat în locul celui păcătos pe care-l are și a mișeilor ce-l înconjoară... Firește, îmi vei spune, doamnă, că nobilii cavaleri care vor veni să lupte pentru cauza măriei-tale trebuiesc plătiți și asta cere mult bănet; va trebui să li se dea armură, hrană și petreceri. Dar noi, lombarzii, care nu mai putem face față cheltuielilor surghiunului mărilor voastre, mai suntem încă în stare să

ajutăm oastea voastră, dacă lordul Mortimer, a cărui vrednicie nu-i nimeni să n-o cunoască, ar hotărî să se pună în fruntea ei... și dacă, bineînțeles, ni s-ar garanta că ai lua pe seama măriei tale datoriile regelui Eduard spre a ni le plăti în ziua izbânzii.

Propunerea nici nu putea fi făcută mai limpede. Băncile lombarde se arătau gata să mizeze pe soție împotriva bărbatului ei, pe fiu împotriva tatălui, pe amant împotriva soțului. Mortimer nu era atât de mirat auzind asta, cât te-ai fi putut aștepta, și nici nu se prefăcu a fi când răspunse:

- Greutatea, jupân Tolomei, e să aduni aceste pâlcuri de oșteni. Nu poți face asta într-o pivniță. Unde am putea aduna o mie de cavaleri pe care i-am lua în solda noastră? În ce țară? Să-i chemăm să se strângă în Franța nu putem, oricât de binevoitor ar fi regele Charles față de soră-sa regina.

Cădeau lesne la înțelegere, bătrânul sienez și fostul prizonier al lui Eduard.

- Tânărul duce de Aquitania, vorbi Tolomei, n-a primit oare să-i fie moșie de veci comitatul Ponthieu, care vine din zestrea măriei sale regina, și ținutul Ponthieu nu se află oare peste drum de coasta Angliei și hotar în hotar cu comitatul Artois, unde monseniorul Robert, fără a-l ține sub stăpânirea lui, are o mulțime de partizani, așa cum știi, my Lord, pentru că ți-ai găsit adăpost acolo după ce-ai scăpat din temniță?

- Ponthieu... repetă regina, îngândurată. Ce părere ai, dragă Mortimer?

Deși deocamdată părea doar o vorbă zvârlită în toiul unei discuții, propunerea era totuși bine gândită. Tolomei se arăta gata să dea reginei și amantului ei niște bani ca să poată face față nevoilor imediate și să plece în Ponthieu spre a pune la cale expediția. Apoi, în luna mai, le va da suma cea mare. De ce în mai? N-ar putea să le-o dea mai curând?

Tolomei socotea în minte. Socotea că avea de încasat, în înțelegere cu frații Bardi, o datorie de la papă. Îi va cere lui Guccio, care se afla la Sienna, să se ducă pentru asta la Avignon. Papa dăduse a înțelege, întâmplător, vorbind cu un slujbaș care călătorea pentru interesele băncii Tolomei, că ar primi bucuros o vizită a tânărului Guccio; trebuia să profite de toanele bune ale sfântului părinte. Era totodată un prilej pentru Tolomei, poate că ultimul, de a-și revedea nepotul acesta căruia îi ducea dorul.

Și apoi, în mintea bancherului era ceva care-l înveselea. Ca și Valois odinioară în legătură cu cruciada, ca și Robert d'Artois în privința Aquitaniei, lombardul își zicea gândindu-se la Anglia: "Papa va plăti pentru

afacerea asta". Așa că, până ce Boccaccio, care pleca spre Italia, va trece pe la Sienna, până ce Guccio se va duce de la Sienna la Avignon, până ce va sosi la Paris...

- În mai, doamnă, în mai... Dumnezeu să binecuvânteze ostenele mării tale.

ÎNTOARCERE LA NEAUPHLE

Era oare într-adevăr așa de mică banca din Neauphle, și așa de scundă biserica ce se vedea de cealaltă parte, dincolo de maidanul bâlciului, și așa de îngust drumeagul care șerpuia, urcând, ca să ajungă la Cressay, la Thoiry, la Septeuil? Amintirea și nostalgia măresc în chip straniu realitatea lucrurilor.

Nouă ani au trecut! Fațada asta, copacii ăștia, clopotnița, toate îl întinereau pe Guccio cu nouă ani! Sau mai curând nu; dimpotrivă, îl îmbătrâneau cu toți anii aceștia care trecuseră.

Guccio regăsise, fără a se gândi, gestul său de odinioară pentru a se pleca trecând prin ușa joasă care despărțea cele două încăperi de la parter ale prăvăliei. Mâna lui căutase singură frânghia de sprijin de-a lungul stâlpului de stejar care slujea drept axă scării turnante, pentru a se urca la vechea lui odaie. Așadar, aici iubise cum nu iubise niciodată înainte, și niciodată de atunci încoace! Chichineața, lipită de grinzile acoperișului, mirosea a țară și a trecut. Cum putuse o locuință așa de strâmtă să cuprindă o atât de mare dragoste? Prin fereastră, nici măcar o fereastră ci mai curând o ferestruică de pod, zărea o priveliște neschimbată. Copacii înfloriseră în acest început de mai, ca pe vremea când plecase de aici, cu nouă ani în urmă. De ce copacii în floare trezesc întotdeauna o emoție așa de puternică? Între crengile piersicilor, trandafirii și rotunde ca niște brațe, se ivea acoperișul grajdului, grajdul acela din care Guccio fugise ca să nu dea ochi cu frații Cressay! Ah, ce spaimă trăsesese în noaptea aceea!

Se întoarse spre oglinda de cositor, tot la locul ei, pe scrinul de stejar. Orice bărbat, când își amintește de slăbiciunile sale, încearcă să se liniștească privindu-se, uitând că semnele de energie ce i se văd pe față nu fac impresie decât asupra lui, și că în ochii altora se arătase slab! În tinicheaua lustruită cu reflexe cenușii, Guccio regăsea portretul unui flăcău de treizeci de ani, oacheș, cu o încrețitură destul de adânc săpată între sprâncene, și doi ochi negri de care nu era nemulțumit, căci ochii aceștia văzuseră deja multe peisaje, zăpada munților, valurile celor două mări, și

aprinseseră dorințe în inima femeilor, și înfruntaseră privirea prinților și regilor.

...Guccio Baglioni, prietene, de ce n-ai continuat o carieră așa de frumos începută! Ai călătorit de la Sienna la Paris, de la Paris la Londra, de la Londra la Neapole, la Lyon, la Avignon; ai dus mesagii pentru regine, aur pentru capii bisericii. Vreme de doi ani întregi ai umblat astfel printre cei mai mari seniori ai pământului, împovărat cu interesele sau tainele lor. Și nu aveai atunci decât douăzeci de ani! Toate îți mergeau din plin. E de ajuns să vezi cu ce atenții te înconjoară toți astăzi, când te întorci după o lipsă de nouă ani, ca să-ți dai seama ce amintiri ai lăsat. Însuși sfântul părinte ți-o dovedește. Îndată ce a aflat că te-ai întors la Avignon pentru o banală încasare de poliță, el, suveranul pontif, din înălțimea tronului sfântului Petru și copleșit de atâtea treburi, cere să te vadă, se interesează de soarta ta, de averea ta, mai ține minte că ai avut un copil odinioară, e îngrijorat știindu-te despărțit de copilul acesta, jertfește câteva din minutele sale prețioase stând să-ți dea povețe... "Un fiu trebuie să fie crescut de tată-său", îți spune el; și poruncește să ți se elibereze un pașaport de curier papal, cel mai bun din lume, cu care să poți umbla slobod unde ți-o plăcea.

...Și Bouville! Bouville la care vii aducând cu tine binecuvântarea papii Ioan și care se poartă cu tine de parcă ai fi un prieten așteptat de multă vreme, are ochii plini de lacrimi văzându-te și însărcinează chiar pe unul din armașii lui să te însoțească pretutindeni și-ți dă o scrisoare, pecetluită cu sigiliul său, adresată fraților Cressay, ca să fii lăsat să-ți vezi copilul!...

Astfel, cele mai înalte personaje se ocupau de Guccio, fără vreo pricină ascunsă, gândea acesta, ci doar din prietenie pentru dânsul, pentru că le plăcea agerimea minții sale, și fără îndoială pentru că avea un anume fel de a se purta cu mărimile lumii acesteia, ce-i stătea în fire, ca un dar al ursitoarelor.

Ah, de ce nu stăruise pe calea asta! Ar fi putut ajunge și el unul din lombarzii aceia mari, tot așa de puternici în conducerea statelor ca prinții, cum e Macci del Macci care acum are pe mâna lui vistieria regală a Franței, sau cum e Frescobaldi din Anglia care intra fără să se anunțe la marele vistiernic.

Acum, era oare prea târziu? în străfundurile lui, Guccio se simțea superior unchiului său, și capabil să-și croiască un viitor și mai strălucit. Căci, dacă stai să judeci, bunul unchi Spinello făcea un negoț cam de rând.

Ajunsesse staroste al lombarzilor din Paris, după vechime. Avea bun simț, firește, și pricepere în afaceri, dar nu vreun dar deosebit. Guccio cumpănea toate acestea în chip nepărtinitor, acum, când trecuse de vârsta iluziilor și se simțea un bărbat cu scaun la cap. Da, se înșelase odinioară. Nu putea să-și ascundă că nenorocita lui aventură cu Maria de Cressay era cauza renunțărilor sale.

Căci luni de zile, mintea îi fusese absorbită numai de acea jalnică întâmplare, și toate faptele lui izvorau din voința de a nu lăsa să se vadă înfrângerea suferită. Ura, dezamăgirea, tristețea, rușinea de a mai da ochi cu prietenii și protectorii săi după un deznodământ atât de puțin glorios, gânduri de răzbunare... Își irosise timpul frământat de aceste sentimente, pe când se așeza într-o nouă viață, la Sienna, unde nimeni nu știa despre dragostea lui din Franța decât ceea ce el singur binevoia să spună. Ah, acea nerecunoscătoare Maria habar n-avea ce carieră strălucită sfărâmasese refuzând pe vremuri să fugă cu dânsul! De câte ori de atunci, în Italia, se gândise la asta, copleșit de amărăciune. Acum însă avea să se răzbune...

Dar dacă Maria, pe neașteptate, îi va spune că tot îl mai iubește, că-l așteptase statornică și că o groaznică neînțelegere fusese singura cauză a despărțirii lor? Da, dacă era într-adevăr așa? Guccio știa că atunci nu va putea să reziste, că are să uite motivele sale de supărare de îndată ce le va da glas, și că o va duce negreșit cu dânsul la Sienna pe Maria de Cressay, în palatul familiei, ca să-și prezinte frumoasa soție concetățenilor săi. Și ca să-i arate Mariei orașul acesta nou, nu atât de mare ca Parisul sau Londra, firește, dar care le întrece prin măreția sa arhitecturală, cu palatul său municipal clădit de curând și ale cărui fresce interioare le termina acum Simone Martini, cu catedrala ei neagră și albă care va fi cea mai frumoasă din Toscana, când fațada va fi gata. Ah, ce plăcere să împărtășești ce ți-e drag, cu o femeie iubită! Și de ce mai zăbovea visând înaintea unei oglinzi de cositor, în loc să dea fuga ia Cressay și să profite de emoția revederii neașteptate?

Apoi se gândi însă mai bine. Nu putea să uite dintr-o dată amărăciunile rumegate nouă ani de zile, nici spaima care-l gonise, într-o dimineață, chiar din grădina asta. Îi răsunau în auz țipetele furioase ale celor doi frați Cressay care vroiau să-i rupă spinarea. De n-ar fi avut sub el un cal bun, azi era mort... Hotărî în cele din urmă că ar fi mai nimerit să-l trimită pe

armășel cu scrisoarea contelui de Bouville; demersul ar avea mai multă greutate.

Maria însă, după nouă ani, o fi oare tot așa de frumoasă? Va putea fi tot așa de mândru ca pe vremuri arătându-se la brațul ei?

Guccio își zicea că ajunsese la vârsta când îți vine mintea la cap și nu mai faci lucruri nesocotite. Or, dacă o încrețitură i se săpa între sprâncene, el rămăsese totuși același om, același amestec de îndrăzneală și de naivitate, de trufie și de visuri. Atât de adevărat este că anii ne schimbă prea puțin firea, și că nu e nici o vârstă care să ne scape de greșeli. Părul nostru albește mai repede decât slăbiciunile noastre. Visezi vreme de nouă ani un eveniment; îl aștepti și ți-e teamă de el, te rogi în fiecare noapte Sfintei Fecioare ca să ți se împlinească visul și-l rogi pe Dumnezeu în fiecă zi ca să împiedice împlinirea lui; ai pregătit, seară de seară și dimineată după dimineată, ceea ce vei spune când evenimentul se va produce, ai murmurat toate răspunsurile pe care le vei da la toate întrebările ce ți-au trecut prin minte; ai prevăzut o sută, o mie de feluri în cam acest eveniment s-ar putea ivi... Și iată-l, s-a ivit deodată. Ești descumpănit.

Așa se simte Maria de Cressay în dimineța asta, pentru că slujnica ei, care a fost altădată confidenta fericirii și apoi a năpastei ce dăduse peste dânsa, venise adineauri să-i șoptească la ureche că Guccio Baglioni se întorsese. Că fusese văzut sosind în sat, la Neauphle. Că părea să umble cu alai de senior. Că armășei ai regelui îl însoțeau. Că trebuie să fi fost mesager al papii... Când s-a oprit în piață, băieții s-au zgâit cu gura căscată la șeaua de piele galbenă pe care erau brodate cheile sfântului Petru. Din pricina acestei șei, un dar al papii pentru nepotul bancherilor săi, toate mințile din sat au început să fiarbă.

Și slujnica e în fața ei, gâfâind, cu ochii aprinși de emoție și tot sângele în obraji, și Maria de Cressay nu știe ce trebuie și nici ce are să facă.

Spuse:

- Rochia!

Cuvântul îi venise singur, fără să se gândească, și slujnica a înțeles numaidecât, pentru că Maria are rochii puține și nu poate să ceară alta decât aceea cusută odinioară din frumoasa mătase dăruită de Guccio, aceea pe care o scoate din ladă în fiecare săptămână, o perie cu grijă, o scutură și o netezește, în fața căreia plânge uneori, și n-o îmbracă niciodată.

Guccio se poate ivi dintr-o clipă într-alta. Slujnica îl zărise? Nu. Ea nu aduce decât noutățile care umblă din gură în gură prin sat... Poate că a și pornit încoace! se înfioară Maria. De-ar avea măcar o zi întreagă pentru a se pregăti să-l primească! A așteptat nouă ani, și iată acum, că nu-i rămâne decât o clipă!

Ce-i pasă că e rece apa cu care-și spală pieptul, pântecul și brațele, în fața slujnicei care-și întoarce capul, mirată de impudoarea neașteptată a stăpânei sale, apoi trage cu coada ochiului spre frumosul trup căruia îi plânge de milă că se usucă fără bărbat de atât amar de vreme, și-l pizmuiește nițel văzând cum a rămas plin și vârtos, ca o plantă frumoasă sub soare. Sâniile sunt totuși mai grei ca odinioară și se cam lasă peste piept: șoldurile nu mai sunt așa de netede ca înainte, pântecul e brăzdat de câteva dungi subțiri de pe urma maternității. Ce mai încolo! Trupul fetelor nobile se ofilește și el, mai puțin decât trupul slujnicilor, bineînțeles, dar se ofilește totuși, și asta e dreptatea lui Dumnezeu care face toate făpturile la fel.

Maria se căznea să încapă în rochie. Să se fi strâmtat mătasea rămânând atâta vreme neîmbrăcată, sau se îngroșase ea? Ai fi zis mai curând că trupul ei căpătase altă formă, ca și cum contururile, rotunjimile nu mai erau în același loc. Se schimbase. Știe bine că și puful blond deasupra buzei e mai des acum, ca pistruii datorăți aerului tare de la țară i s-au lățit pe față. Părul ei, valul de păr auriu ale cărui cosițe trebuie să le împletească în grabă, nu mai are suplețea luminoasă de altădată.

Și iată că Maria se vede iar în rochia de sărbătoare care o stânjenește la subțiori; și mâinile ei înroșite de treburile casei ies din mânecile de mătase verde.

Ce făcuse din toți anii aceștia care acum nu mai păreau decât un suspin al timpului?

Trăise din amintiri. Se hrănise zilnic din cele câteva luni de dragoste și de fericire, ca dintr-o provizie agonisită în grabă. Strivise fiecare clipă din trecutul acesta la moara amintirilor. Revăzuse de o mie de ori pe tânărul lombard venind să-și încaseze datoria și luând la goană pe ticălosul de ispravnic. De o mie de ori întâlnise întâia lui privire, refăcuse în minte întâia lor plimbare. De o mie de ori repetase legământul rostit la cununie în întunericul și tăcerea nocturnă a capelei, înaintea călugărului necunoscut. De o mie de ori se întorsese cu gândul la clipa când descoperise că era însărcinată. De o mie de ori se văzuse smulsă cu de-a sila de la mănăstirea

fetelor pocăite din mahalaua Saint-Marcel și dusă într-o litieră închisă, cu pruncul la sân, spre castelul regilor de la Vincennes. De o mie de ori își văzuse copilul înfășat sub ochii ei în scutece regești, apoi cum i-l aduceau îndărăt mort, de-i mai sângera și acum inima. Și tot o mai urăște pe răposata contesă de Bouville, și speră că se zbate în chinurile iadului. De o mie de ori re trăise clipa când jurase cu mâna pe Evanghelie să poarte de grijă micului rege al Franței, să nu dezvăluie nimic din tainele cumplite ale curții regale, nici chiar la spovedanie, și să nu mai dea cu ochii de Guccio; și de o mie de ori se întrebuse: "Pentru ce tocmai mie mi s-a întâmplat asta?"

A întrebat înaltul cer albastru al zilelor de august, a întrebat nopțile de iarnă pe când tremura de frig singură în așternutul tare, a întrebat zorile fără speranță. Pentru ce?

A întrebat de asemenea rufele numărate pentru spălătorie, sosurile amestecate în tingirea de pe foc, carnea pusă la saramură, pâ râul care curge la piciorul conacului și pe malul căruia vin femeile să culeagă trestii și stânjenei în diminețile când se fac procesiuni.

În unele clipe l-a urât cu furie pe Guccio, doar pentru că exista, și pentru că trecuse prin viața ei așa cum vijelia străbate o casă cu ușile vraște; și numaidecât după aceea se căia ca și cum ar fi hulit cele sfinte. Se închipuia pe rând ba o foarte mare păcătoasă căreia Atotputernicul îi impusese această veșnică ispășire, ba o mucenică, un fel de sfântă anume aleasă de voința divină spre a salva coroana Franței, pe urmașul lui Ludovic cel Sfânt, tot regatul, în făptura copilașului ce-i fusese încredințat... Astfel poate cineva să-și piardă mințile, încetul cu încetul, fără ca ceilalți din jur să bage de seamă.

Vești de la singurul bărbat pe care-l iubise, vești de ia soțul ei căruia nimeni nu-i recunoștea acest titlu, nu avusese decât din an în paști, prin câteva cuvinte ale slujbașului băncii spuse slujnicei. Guccio trăia. Era tot ce știa. Cât de mult suferise pentru că și-l închipuia, sau mai degrabă pentru că nu putea să și-l închipuie, într-o țară depărtată, într-un oraș străin, printre rude pe care dânsa nu le cunoștea, alături de alte femei, fără îndoială, poate că alături de o altă soție... Și iată că Guccio se afla la un sfert de leghe! Dar s-o fi întors oare într-adevăr pentru dânsa? Sau doar pentru vreo afacere a băncii? Nu ar fi oare cea mai mare grozăvie ca el să fie așa de aproape și să nu fi venit pentru dânsa? Și ar putea oare să-i facă o vină din asta, când ea însăși refuzase să-l vadă cu nouă ani în urmă, când ea însăși se arătase așa

de neînduplecată trimițându-i vorbă să nu se mai apropie niciodată de dânsa, și fără să-i poată dezvălui pricina acestei cruzimi?

Izbucni deodată:

- Copilul!

Căci Guccio va voi să cunoască băiețașul pe care-l crede al său! Nu cumva pentru asta venise?

Jeannot e acolo, în livada ce se zărește prin fereastră, de-a lungul Meauldrei, pârâiașul tivit cu stânjenei galbeni și prea puțin adânc ca să te poți îneca în el; se joacă împreună cu fiul mai mic al rândașului, cu cei doi băieți ai rotarului și cu fata morarului, rotundă ca o minge... Are noroi pe genunchi, pe obraz și chiar în şuvițele de păr blond ce i se răsucesc pe frunte. Țipă cât îl ține gura. Are pulpe tari și trandafirii, băiețașul pe care toți îl cred un mic bastard, un copil al păcatului, și se poartă cu dânsul ca atare.

Dar cum de n-au băgat de seamă toți, frații Mariei, țăranii de pe moșie, locuitorii din Neauphle, că Jeannot nu are nimic din culoarea blondă, aproape roșcată, a mamei sale, și mai puțin încă din pielea foarte oacheșă, măslinie, a lui Guccio? Cum de nu văd că e un adevărat pui din neamul Capetienilor, că are fața lată, ochii de un albastru palid, cam depărtați unul de altul, bărbia de pe acum pronunțată, părul bălai ca paiul? Se vede cât colo că regele Filip cel Frumos i-a fost bunic. Să te crucești văzând că oamenii au privirea atât de puțin ageră și nu recunosc în lucruri și ființe decât ideea pe care și-o fac despre ele!

Când Maria a cerut fraților ei să-l trimită pe Jeannot la o mănăstire din apropiere unde călugării augustini țineau o școală, ca să învețe să citească și să scrie, aceștia au dat din umeri.

- Știm și noi să citim puținel și asta nu ne folosește la mare lucru; nu știm să scriem, și dacă am ști nu ne-ar fi de nici un folos, răspunse Jean de Cressay. De ce crezi că Jeannot ar avea nevoie să învețe mai mult ca noi? Învățătura e bună pentru dieci, dar tu nu poți să faci din el nici măcar un diac pentru că e bastard!

În livada cu stânjenei, copilul o urmează bosumflat pe slujnica venită să-l ia. Se juca de-a cavalerul, cu un băț în mână, și era gata să spargă zăplazul de nuiete în dosul căruia niște răi o țineau prizonieră pe fata morarului.

Dar iată că frații Mariei se întorc tocmai după o raită pe ogoarele lor. Sunt prăfuiți, put a sudoare de cal și unghiile li-s negre. Jean, cel mai mare,

e de pe acum aidoma lui tată-său; îi atârnă burta peste cingătoare, are barba încâlcită și dinții stricați dintre care caninii îi lipsesc.

Așteaptă un război ca să se distingă; și de câte ori se pomenește în fața lui de Anglia, țipă că regele n-are decât să-și ridice oastea și cavalerii vor ști să arate de ce sunt în stare. El, de altminteri, nu e cavaler; dar ar putea să ajungă datorită unui război. N-a cunoscut alte oști afară de cea pe care Ludovic Aiuritul o băgase în noroaiele Flandrei, iar când cu expediția din Aquitania, pe dânsul nu l-au chemat. Nutrise o clipă speranța că-și va vedea visul cu ochii, când monseniorul Charles de Valois plănuia să pornească cruciada; apoi monseniorul Charles murise. Ah, bun rege ar fi fost acest baron!

Pierre de Cressay, mezinul, rămăsese mai subțirel și mai palid, dar nici el nu-și prea îngrijea portul. Viața lui e un amestec de nepăsare și obișnuință. Nici Jean, nici Pierre nu s-au însurat. Sora lor vede de gospodărie, de când le murise mama, doamna Eliabel; au astfel pe cineva care să le gătească, să le cârpească așternutul; și pe capul Mariei pot să-și verse năduful la o adică, mai lesne decât ar îndrăzni s-o facă față de o nevestă. Dacă ei umblă cu nădragii rupți, li-e întotdeauna îngăduit să pună vina pe Maria că nu găsiseră soții după rangul lor, căci dânsa făcuse familia de ocară.

Altminteri, duc un trai oarecum îndeștulat datorită ajutorului bănesc pe care contele de Bouville poruncise să i se plătească tinerei femei în fiecare lună, sub cuvânt că fusese doică regală, și de asemenea datorită darurilor în alimente trimise de bancherul Tolomei aceuia pe care-l credea nepot al său. Așadar cei doi frați trag niscaiva foloase de pe urma păcatului Mariei.

Pierre cunoaște la Montfert-l'Amaury o orășeancă văduvă la care se duce din când în când, și în zilele acelea, se spală și se ferchezuiește cu un aer vinovat. Jean preferă să vâneze pe moșia lui, și se simte senior fără mare bătaie de cap pentru că în cătunele vecine câțiva copii au și început să-i semene la chip. Dar ceea ce este o cinste pentru un flăcău de neam mare, e o rușine pentru o fată nobilă; asta se știe, nu mai încape vorbă.

Iată-i acum pe amândoi, Jean și Pierre, căscând ochii mirați la sora lor, gătită cu rochia de mătase, și la Jeannot, care țipă și bate din picioare pentru că slujnica s-a apucat să-i spele obrazul. E oare vreo sărbătoare de care uitaseră?

- Guccio e la Neauphle, spune Maria.

Și se trage cu un pas îndărăt, pentru că-l știe pe Jean în stare să-i repeadă o palmă.

Dar nici gând de așa ceva. Jean tace; o privește pe Maria. Și Pierre la fel, se uită la dânsa, bălăbănindu-și brațele. Nu li-e mintea croită pentru neprevăzut. Guccio s-a întors. Vestea e mare, și le trebuie câteva minute ca să-i prindă înțelesul. Ce probleme le va pune această întoarcere?... Țineau mult la Guccio, trebuie s-o recunoască, pe vremea când le era tovarăș de vânătoare și le aducea șoimii de la Milano; nu vedeau că flăcăul făcea dragoste cu Maria aproape chiar sub nasul lor. Apoi, când doamna Eliabel a descoperit păcatul în pântecul fiicei sale, au vrut să-l ucidă. Iar după ce îl vizitaseră pe bancherul Tolomei în palatul său de la Paris, au regretat violența lor și au înțeles, dar prea târziu, că și-ar fi apărut mai bine cinstea lăsându-și sora să plece măritată cu un lombard decât s-o țină la dânșii, mamă a unui copil fără tată.

Nu prea au vreme multă să-și pună întrebări, căci armășelul în livreaua slujitorilor contelui de Bouville, cu tunică de postav albastru dantelată în jurul feselor, a și intrat pe calul său murg în curtea conacului care se umple numaidecât de fețe uluite. Țăranii își scot căciula; capete de copii se ivesc în ușile întredeschise; femeile își șterg mâinile de șorțuri.

Armășelul îi aduce domnului Jean două mesaje, unul din partea lui Guccio, celălalt din partea contelui de Bouville însuși. Jean de Cressay a luat înfățișarea fudulă și plină de ifos a omului care primește o scrisoare; a încruntat din sprâncene, și-a țuguia buzele groase prin barbă și a poruncit cu glas tare să i se dea de mâncat și de băut mesagerului, ca și cum acesta ar fi făcut cincisprezece leghe până acolo. Apoi s-a tras lângă frate-său, ca să citească. Nu ajung ei doi pentru asta; trebuie s-o cheme și pe Maria, care se pricepe mai bine ca dânșii la deslușirea slovelor.

Și Maria începe să tremure, să tremure, să tremure...

*****

- Nu înțelegem nimic din ce s-a întâmplat, domnule. Sora noastră a început deodată să tremure, ca și cum Diavolul în persoană i-ar fi ieșit înaintea, și nici n-a vrut s-audă când i-am cerut să dea ochii cu domnia ta. Îndată după aceea, a podidit-o plânsul.

Erau foarte încurcați, frații Cressay. Puseseră să li se lustruiască ciubotele, iar Pierre îmbrăcase tunică pe care nu și-o pune de obicei decât când se ducea la văduva din Montfort. În a doua încăpere a băncii din

Neauphle, sub ochii unui Guccio care le arăta o mutră posomorâtă și nici nu-i poftise să șadă, cei doi frați stăteau mai curând plouați, și cu mintea răvășită de gânduri ce se băteau cap în cap.

După primirea scrisorilor, cu două ceasuri mai înainte, crezuseră că vor putea sta la tocmeală pentru a face târgul, lăsându-și sora să plece și recunoscând drept bună cununia ei. O mie de livre bani peșin, iată ce plănuiau să ceară. Un lombard avea de unde să plătească. Dar Maria le năruise speranțele cu atitudinea ei stranie și încăpățânarea de a nu voi să-l revadă pe Guccio.

- Am încercat s-o facem să înțeleagă, deși era în paguba noastră; căci dacă ne părăsește, ne-ar lipsi tare mult pentru că dânsa ne ține toată gospodăria. Dar în sfârșit, înțelegem și noi că dacă te-ai întors s-o ceri după atâția ani, înseamnă că ți-e soție adevărată, deși v-ați cununat în taină. Și apoi a mai trecut vreme de atunci...

Bărbosul era cel care vorbea și cuvintele îi veneau cam alandala. Mezinul se mulțumea să încuviințeze dând din cap.

- Noi ți-o spunem deschis, continuă Jean de Cressay, am făcut o greșală când am refuzat să ți-o dăm pe sora noastră. Dar împotrivirea nu era atâtă din partea noastră cât a mamei... Dumnezeu s-o ierte!... care se încăpățânase grozav. Un cavaler e dator să-și recunoască greșelile, iar dacă sora noastră Maria a trecut peste consimțământul nostru, avem și noi o parte de vină. Uitarea trebuie să șteargă asta. Timpul e stăpânul nostru al tuturor. Acum însă, iată că dânsa e cea care te refuză; și totuși, jur înaintea lui Dumnezeu că nu are în minte vreun alt bărbat, nici o vorbă de așa ceva! Așa că, nu mai pricep nimic. E cam sucită la cap, surioara noastră, nu-i așa, Pierre?

Pierre de Cressay clătină din cap.

Pentru Guccio era o frumoasă revanșă să-i aibă astfel sub ochii lui, pocăiți și cu limba împleticită, pe cei doi flăcăi care odinioară veniseră, în toiul nopții, cu țapoaiile în mână, gata să-l omoare, și-l siliseră să fugă din Franța. Acuma, n-aveau dorință mai vie decât să i-o dea pe sora lor; puțin lipsea să-l roage să zorească lucrurile, venind la Cressay spre a-și impune voința și a cere să i se recunoască drepturile de soț.

Dar să te aștepți la așa ceva din partea lui Guccio, ar fi însemnat să nu-l cunoști și să nu-i cunoști mândria bănuitoare.

Nu se prea sinchisea de cei doi zevzeci. Numai Maria avea importanță pentru dânsul. Maria însă îl respingea acum când era aici, atât de aproape de

dânsa, și când venea gata să uite tot răul pe care i-l făcuse.

- Monseniorul de Bouville trebuie să-și fi închipuit că Maria se va purta astfel, vorbi bărbosul, căci îmi spune în scrisoarea lui: "Dacă doamna Maria, așa cum ne putem aștepta, refuză să-l vadă pe seniorul Guccio...". Domnia ta știi cumva ce l-a făcut să scrie asta?

- Nu, nu știu cu adevărat, răspunse Guccio, dar e de crezut că dânsa i-a vorbit domnului de Bouville foarte mult și foarte răspicat pe socoteala mea, pentru ca el să fi înțeles așa de limpede!

- Și totuși, ea nu are alt bărbat în minte, mai spuse o dată bărbosul.

Guccio se simțea cuprins de mânie. Sprâncenele sale negre se încruntau pe încrețitura ce-i brăzda fruntea. De data asta, într-adevăr, totul îi dădea dreptul să procedeze fără a ține seamă de nimic. Maria va fi răsplătită pentru cruzimea ei printr-o și mai mare cruzime.

- Și fiu-meu? întrebă el.

- É aici. L-am adus cu noi.

În încăperea de alături, copilul privea cum slujbașul făcea socoteli și se juca plimbându-și degetele prin fulgii unei pene de gâscă. Jean de Cressay deschise ușa.

- Jeannot, vino-ncoace, spuse el.

Atent la ceea ce se petrecea în el însuși, Guccio se cam silea să-și trezească o emoție. "Fiul meu, îmi voi vedea fiul", își zicea. La drept vorbind, nu simțea nimic. Și totuși, de câte ori se gândise la clipa asta, cum o mai așteptase! Nu prevăzuse însă pasul acesta greoi, țărănesc, pe care-l auzea apropiindu-se.

Copilul intră. Purta nădragi scurți și un soi de bluză largă cu mâneci; părul cânepiu se cârlionța rebel pe fruntea-i albă. Un adevărat pui de țaran! În prima clipă cei trei bărbați se simțiră stânjeniți, și copilul le văzu stânjeneala. Pierre îl împinse spre Guccio.

- Jeannot, iată-l...

Trebuia să spună ceva, să-i spună lui Jeannot cine era Guccio; și nu putea să spună decât adevărul:

-... iată-l pe tatăl tău.

Guccio aștepta, prostește, un elan, brațe deschise, lacrimi. Micul Jeannot înălță spre dânsul niște ochi albaștri, mirați:

- Dar mi s-a spus că a murit, rosti el.

Auzindu-l, Guccio simți o izbitură în inimă; o furie năprasnică îl cuprinse.

- A, nu, nu se poate, n-ai înțeles bine, se grăbi să-i taie vorba Jean de Cressay. Era plecat departe, peste mări și țări și nu ne putea trimite vești. Nu-i așa, prietene Guccio?

"Cu câte minciuni trebuie să-l fi îndopat! se gândi Guccio. Răbdare, răbdare... Să-i spună că tată-său murise, ah, ticăloșii! Dar, răbdare, mi-o vor plăti ei...". Ca să umple tăcerea, spuse:

- Ce blond e!

- Da, e leit unchiul Pierre, fratele răposatului nostru tată, răspunse Jean de Cressay.

- Jeannot, vino la mine, haide, vino, spuse Guccio.

Copilul se supuse, dar mânuța aspră rămânea străină în mâna lui Guccio, și-și șterse obrazul după ce acesta îl sărutase.

- Aș dori să-l ții câteva zile cu mine, continuă Guccio, ca să-l pot duce la unchiu-meu Tolomei care vrea să-l cunoască.

Și zicând asta, fără să-și dea seama, Guccio închisese ochiul stâng întocmai ca Tolomei.

Cu gura întredeschisă, Jeannot îl privea. Ce de-a unchi avea! N-auzea vorbindu-se decât de unchi în jurul său.

- Eu am la Paris un unchi care-mi trimite daruri, spuse cu glas limpede.

- Chiar pe el ne vom duce să-l vedem. Dacă unchii aceștia ai tăi nu au nimic împotriva. Și se întoarse să-i întrebe: Nu aveți nimic împotriva?

- Nu, firește, răspunse Jean de Cressay. Monseniorul de Bouville m-a înștiințat despre asta în scrisoarea lui, și ne sfătuiește să nu ne împotrivim...

Hotărât lucru, frații Cressay nu mișcau degetul fără învoirea lui Bouville.

Bărbosul se și gândea la darurile pe care bancherul nu va pregeta să le facă nepotului său. Putea să se aștepte la o pungă de aur care ar veni cum nici că se poate mai la țanc, căci tocmai în anul acela, dăduse boala în vite. Și, mai știi? bancherul era bătrân; poate că avea de gând să bage copilul în testamentul său...

Guccio își sorbea de pe acum răzbunarea. Dar aflat-a cineva vreodată în răzbunare o mângâiere pentru dragostea pierdută? Copilul rămase mai întâi înmărmurit, fără să-și poată lua ochii de la calul și harnașamentul papal. Nu văzuse niciodată cal așa de frumos, și se minună grozav pomenindu-se cocoțat sus, pe partea dinainte a șei. Apoi începu să-l cerceteze pe tatăl

acesta picat din cer, sau mai curând amănuntele din înfățișarea sa pe care putea să le vadă aplecându-se sau răsucindu-și gâtul. Privea pantalonii lipiți de picior care nu făceau nici o încrețitură pe genunchi, cizmele moi de piele închisă și ciudatul veșmânt de călătorie de culoarea frunzelor ruginii cu mâneci strâmte și încheiat până la bărbie printr-un șir de năsturași.

Armășelul avea o îmbrăcăminte mult mai izbitoare, mult mai falnică prin culoarea ei de-un albastru viu lucind în soare, prin dantelele înflorate la mâneci și șolduri, și stema stăpânului său brodată pe piept. Dar copilul își dădu seama repede că Guccio îi poruncea armășelului, și căpătă o mare considerație pentru acest tată care vorbea ca stăpân unui personaj îmbrăcat atât de strălucit.

Străbătuseră deja aproape patru leghe. În hanul de la Saint-Nom-la-Ryoteche unde făcură popas, Guccio ceru pe un ton parcă de stăpân înnăscut să li se aducă o omletă cu mărar și pătrunjel; un clapon la frigare, lapte covăsit și vin. Graba plină de râvnă cu care slujnicele hanului alergau în jurul lor spori și mai mult respectul lui Jeannot pentru tată-său.

- Pentru ce, domnule, vorbești altfel decât noi? îl întrebă pe Guccio. Nu rostești cuvintele la fel.

Guccio se simți atins de această observație privind accentul său toscan, și făcută chiar de fiul său.

- Pentru că eu sunt din Sienna, oraș al Italiei care este patria mea, răspunse cu mândrie; și tu de asemeni vei deveni sienez, cetățean liber al acestui oraș, unde neamul nostru e puternic. Și apoi, nu mai îmi spune domnule, ci padre.

- *Padre*, repetă ascultător puștiul.

Se așezară tustrei la masă, Guccio, armășelul și copilul. Și în timp ce așteptau omleta, Guccio începu să-l învețe pe Jeannot cuvintele graiului său pentru a numi lucrurile din jur:

- *Tavola*, zicea, apucând marginea mesei, *bottiglia*, ridicând sticla, *vino....*

Se simțea fâstăcit în fața acestui copil, lipsit de aerul firesc pe care ar fi trebuit să-l aibă; îl paraliza deopotrivă teama că nu se va putea face iubit de el și teama că nu-l va putea iubi la rândul său. Degeaba își repeta în gând: "E fiul meu", tot nu simțea nimic altceva decât o ură înverșunată față de cei care-l crescuseră.

Jeannot nu băuse niciodată vin. La Cressay, se mulțumea cu cidru, ba chiar cu o poșircă de frăsinel, ca țărani. Luă câteva înghițituri. Era deprins să mănânce omletă și lapte covăsit, dar claponul fript părea un ospăț sărbătorec; și apoi prânzul acesta la marginea drumului, ziua nămiaza-mare, îi plăcea mult. Nu-i era frică, și bucuria aventurii îl făcea să uite de maică-sa. Nu se mai gândea la dânsa. I se spusese că are s-o revadă după câteva zile...

Paris, Sienna, numele acestea nu evocau în mintea lui vreo idee precisă de distanță. Sâmbăta viitoare se va întoarce pe malul Mauldrei și va putea spune fetei morarului, băieților rotarului: "Eu sunt sienez", fără a fi nevoit să explice ceva, deoarece dâșii știau încă și mai puțin ce înseamnă asta.

După ultima îmbucătură, după ce și-au șters pumnalele cu miez de pâine și le-au prins iar la brâu, încălecară. Guccio luă copilul pe sus și-l așază în fața lui, de-a curmezișul șei.

Prânzul îmbelșugat și mai cu seamă vinul, din care gustase pentru întâia oară, îl toropiseră pe Jeannot. Nici n-apucară să facă o jumătate de leghe, și adormi fără să-i pese de hurducăturile trapului.

Nimic nu e mai mișcător decât somnul unui copil, și mai ales în plină zi, la ora când oamenii mari stau treji și-și văd de treburi. Guccio ținea în echilibru această mică vietate, cu trupușorul de pe acum destul de greu, zdruncinat de mersul calului, legănându-și capul ba la dreapta, ba la stânga, în neștire. Urmând unui imbold ascuns, Guccio își plimbă bărbia pe buclele blonde ce se lipeau de dânsul și-l cuprinse mai strâns cu brațele, ca pentru a sili capul rotund al copilului cufundat în somn să i se lipească și mai strâns de piept. Un parfum al copilăriei venea din trupușorul adormit. Și, pe neașteptate, Guccio se simți tată, și foarte mândru de a fi, și lacrimile îi încețoșară ochii.

- Jeannot, dragul meu Jeannot, dragul meu Giannino, murmură el punându-și buzele pe buclele mătăsoase și călduțe.

Își lăsase calul la pas și-i făcuse semn armășelului să meargă și dânsul încetinel ca să nu trezească țâncul și totodată spre a-și prelungi propria fericire. Ce-i mai păsa acum de ora la care aveau să ajungă! Măine, Giannino se va trezi în casa de pe strada lombarzilor, care-i va părea un palat; niște slujnice îl vor lua în primire, îl vor spăla, îl vor îmbrăca în haine de domn, și o viață de basm are să înceapă pentru dânsul!

Maria de Cressay împăturește la loc rochia ei inutilă în fața slujnicei mute și amărâte. Slujnica visează și dânsa la o altfel de viață în care și-ar urma stăpâna, și în privirea ei vezi parcă o dojană.

Dar Maria nu mai tremură, iar lacrimile din ochi i-au secăt; hotărârea ei e luată. Mai are de așteptat doar câteva zile, cel mult o săptămână. Căci în dimineața aceasta, sosirea neașteptată a lui Guccio stârnise din partea ei un răspuns neghiob, un refuz smintit!

Pentru că, luată repede, nu se gândise decât la jurământul pe care doamna de Bouville, femeia aceea rea, i-l smulsese odinioară cu de-a sila... Și apoi, îi răsunau încă în urechi amenințările: "Dacă-l vei mai vedea pe acest tânăr Lombard, el o va plăti cu viața..."

Dar doi regi domniseră de atunci unul după altul și nimeni nu vorbise! Iar doamna de Bouville a murit. De altminteri, se împacă oare acest jurământ cu legea lui Dumnezeu? Nu e oare un păcat să oprești făptura omenească de a-și mărturisi unui duhovnic zbuciumul sufletului? Până și călugărițele pot fi dezlegate de jurământul lor. Și apoi, nimeni nu are dreptul de a despărți soția de soț! Nici asta nu e faptă creștinească. Iar contele de Bouville nu este episcop și de altfel nu e așa de înfricoșător cum era nevastă-sa.

La toate acestea, Maria ar fi trebuit să cugete în dimineața asta, și să recunoască fățiș că fără Guccio nu putea trăi, că locul ei era lângă dânsul, că dacă Guccio a venit s-o ia, nimic în lume, nici jurământul vechi, nici tainele Coroanei, nici teama de oameni, nici pedeapsa lui Dumnezeu de-ar fi să se arate, nimic n-o va împiedica să-l urmeze.

Nu-l va minți pe Guccio. Un bărbat care, după nouă ani, te mai iubește, care nu s-a însurat din nou și se întoarce să te caute, e cinstit și sincer, asemenea cavalerului care trece peste toate piedicile. Unui asemenea bărbat îi poți dezvălui o taină și el va ști s-o păstreze. Și nici nu ai dreptul să-l minți, lăsându-l să creadă că fiul său trăiește, că-l strânge la piept, când asta e o minciună.

Maria va ști să-i explice lui Guccio că bietul lor copil, întâiul lor născut... căci de pe acum copilul mort nu mai era în mintea ei decât întâiul lor născut... printr-o înlănțuire nefericită de fapte fusese dat, schimbat, pentru a scăpa viața adevăratului rege al Franței. Și-i va cere lui Guccio să împărtășească jurământul ei, și-l vor crește împreună pe micul Jean cel Postum care a domnit în cele dintâi cinci zile ale vieții lui, până ce baronii

vor veni să-l ia pentru a-i da coroana! Și ceilalți copii pe care-i vor avea au să fie într-o zi ca niște frați pentru regele Franței. Deoarece în rău orice se poate întâmpla prin rânduiri de necrezut ale soartei, pentru ce nu s-ar putea întâmpla oricui în bine?

Iată ce era să-i explice Maria lui Guccio, în câteva zile, peste o săptămână, când i-l va aduce îndărăt pe Jeannot așa cum se înțelesese cu frații ei.

Atunci, fericirea atât de mult amânată va putea să înceapă; iar dacă orice fericire în lumea asta trebuie plătită cu o suferință la fel de mare, și unul și celălalt vor fi plătit dinainte pentru toate bucuriile lor viitoare! Guccio va voi oare să se așeze la Cressay? Firește că nu. La Paris? Locul ar fi prea primejdios pentru micuțul Jean, și dâșii n-ar trebui totuși să-l înfrunte prea de aproape pe contele de Bouville! Se vor duce în Italia. Guccio o va lua pe Maria în țara aceea din care dânsa nu cunoaște decât stofele frumoase și lucrul iscusit al giuvaergiilor. Ce dragă îi este această Italie, fiindcă de acolo a venit bărbatul pe care Dumnezeu i-l ursise! Maria se și vede în călătorie alături de soțul ei regăsit. Într-o săptămână; mai are o săptămână de așteptat...

Vai! în dragoste nu-i de ajuns ca două făpturi să aibă aceleași dorințe; mai trebuie să le și exprime în aceeași clipă.

REGINA DIN PALATUL TEMPLIERILOR

Pentru un copil de nouă ani al cărui orizont, de la vârsta când începea să-și aducă aminte, fusese mărginit de o gârlă, de niște gropi de gunoaie și de acoperișurile caselor de țară, descoperirea Parisului nu putea să fie decât o încântare. Dar ce să mai zici când această descoperire se făcea sub îndrumarea unui tată așa de mândru, așa de fudul de fiul său, și care puneă să-l îmbrace, să-l pieptene, să-l spele, să-l parfumeze, care-l ducea prin cele mai frumoase prăvălii, îl îndopa cu zaharicale, îi dăruia o pungă pentru cingătoare, cu gologani adevărați înăuntru, și pantofi brodați! Jeannot, sau Giannino, trăia zile minunate.

Și toate casele acestea frumoase în care intra! Căci, sub fel de fel de motive, adeseori și fără nici un motiv, Guccio își vizita pe rând cunoștințele de odinioară, numai ca să poată rosti umflându-se în pene: "Fiul meu!" și să arate această minune, această splendoare unică pe lume: un băiețuș care-i zicea: "*Padre mio*" cu un bun accent din Île-de-France.

Iar dacă unii se mirau de chipul bălai al lui Giannino, Guccio pomenea de mamă-sa, o persoană de neam mare; lua atunci tonul acela de o amăgitoare discreție care prevestește indiscreția și aerul nițeluș lăudăros pe care-l au italienii când se înconjoară de mister, prefăcându-se că nu vor să vorbească de cuceririle lor. Astfel toți lombarzii din Paris, de-alde Peruzzi, Boccanegra, Macci, Albizzi, Frescobaldi, Seamoszi, și însuși signore Boccacio, aflaseră de acest fiu al lui Guccio.

Unchiul Tolomei, cu un ochi închis și unul deschis, pântecos și mișcându-și anevoie piciorul, împărțase din plin această lăudăroșenie. Ah, dacă Guccio ar fi putut să se mute iar la Paris, să se așeze în casa lui, cu micuțul Giannino, ce fericit s-ar simți bătrânul lombard, pentru câte zile mai avea de trăit.

Dar acesta era un vis imposibil. Pentru ce năroada asta, încăpățânata Maria de Cressay nu vroia să audă de refacerea căsătoriei sale, pentru ce nu vroia să accepte viața împreună cu soțul ei, de vreme ce acum nimeni nu părea să se mai împotrivească?

Oricâtă groază avea la gândul de a întreprinde cea mai scurtă călătorie, Tolomei se arăta gata să plece spre Neauphle ca să facă o ultimă încercare de a o convinge pe Maria.

- Dar, unchiule, eu sunt cel care nu mai vreau să știu de dânsa, spunea Guccio. Nu-mi voi lăsa cinstea batjocorită. Și apoi ce mare plăcere aș avea să trăiesc lângă o femeie care nu mă mai iubește?

- Ești sigur de asta?

Era un semn, unul singur, care-i putea îngădui lui Guccio să-și pună întrebarea. Recunoscuse la gâtul copilului răcluța de aur ce-i fusese dăruită lui de regina Clémence când se afla în spitalul din Marsilia, și pe care o dăruise la rândul său Mariei, odată, când ea era foarte bolnavă.

- Mămica a scos-o de la gâtul ei și mi-a pus-o mie, deunăzi, când unchii mei m-au dus la tine, explicase copilul.

Dar puteai oare să te bizui pe o dovadă așa de firavă, pe un gest care putea să nu fie decât expresia unui gând pios?

Și apoi contele de Bouville vorbise răspicat.

- Dacă vrei să păstrezi copilul acesta, trebuie să pleci cu el la Sienna, și cât mai curând va fi mai bine, îi spusese lui Guccio.

Întrevederea avusese loc în palatul fostului mare șambelan, din spatele Splaiului Grămăticilor. Bouville se plimba prin grădina lui înconjurată de ziduri. Și-l podidiseră lacrimile văzându-l pe Giannino. Sărutase mâna băiețușului înainte de a-l săruta pe obraji și, contemplându-l, cercetându-l din creștet până-n tălpi, murmurase:

- Un prințisor adevărat, un prințisor adevărat!

Și-și ștergea ochii. Guccio era mirat de această emoție nestăpânită și mișcat ca de un omagiu de prietenie adus lui însuși.

- Un prințisor adevărat, cum zici domnia ta, răspunse Guccio foarte bucuros; și-i într-adevăr lucru de mirare când te gândești că nu a cunoscut decât viața de la țară iar maică-sa nu e, la urma urmei, decât o țărancă!

Bouville clătina din cap. Da, da, e într-adevăr curios...

- Ia-l cu dumneata, e cel mai bun lucru pe care-l poți face. De altminteri, nu ai și înalta încuviințare a preasfântului nostru părinte? De data asta am să-ți dau doi armășei să te însoțească până la granițele regatului, pentru ca nimic rău să nu vi se întâmple, nici dumitale, nici... acestui copil.

Îi venea greu să rostească: "fiul dumitale...".

- Mergi sănătos, prințișorul meu, spuse el sărutându-l din nou pe Giannino. Te voi mai vedea oare vreodată?

Și se îndepărtă foarte repede, pentru că-și simțea ochii bulbucăți umplându-i-se iar de lacrimi. Într-adevăr, ți se strânge inima văzând cât de mult seamănă copilul acesta cu marele rege Filip!

- Ne întoarcem la Cressay? întrebă Giannino în dimineața de 11 mai, privind cum se umpleau sacii de piele și geamantanele cu agățători anume făcute pentru samarul catârilor. Nu arăta să fie prea nerăbdător de a se întoarce la conac.

- Nu, fiule, răspunse Guccio, mergem mai întâi la Sienna.

- Mămica va merge cu noi?

- Nu, nu acum; va veni în urma noastră, mai târziu.

Copilul păru să-și fi luat grija de la asta. Guccio se gândi că după nouă ani de minciuni în privința tatălui său, Giannino avea să fie acum îndopat cu alte minciuni când va veni vorba de maică-sa. Dar cum să facă altfel? Poate că într-o zi va trebui să-l lase să creadă că maică-sa a murit...

Înainte de a porni la drum, Guccio mai avea de făcut o vizită, cea mai de vază, dacă nu și cea mai însemnată; ținea s-o salute pe regina văduvă Clémence a Ungariei.

- Unde vine asta, Ungaria? întrebă copilul.

- Foarte departe, hăt încolo spre Soare Răsare. Trebuie să umbli multe săptămâni până să te vezi acolo. Puțini oameni au fost în locurile acelea.

- Pentru ce se află la Paris această doamnă Clémence, dacă e regina Ungariei?

- Dar n-a fost niciodată regina Ungariei, Giannino; tatăl ei a fost rege acolo, ea însă, ea a fost regina Franței.

- Atunci, e soția regelui Charles cel Frumos?

Nu, soția regelui era doamna d'Evreux, pe care o încoronau chiar în ziua aceea; și Guccio va porni de altminteri îndată cu copilul de mână spre palatul regal, să arunce o privire asupra ceremoniei de la Sfânta Capelă, pentru ca Giannino să ducă cu dânsul o ultimă amintire mai frumoasă ca toate celelalte. Guccio, nerăbdătorul Guccio, nu simțea nici lehamite, nici oboseală tot explicând pentru căpșorul acesta niște lucruri care păreau evidente dar nu erau defel, dacă nu le știai de multă vreme. Așa înveți de mic să cunoști lumea și rânduielile ei.

Cine era însă această regină Clémence pe care se duceau s-o vadă? Și cum de o cunoștea Guccio?

Din ulița Lombarzilor până la palatul Templului, prin ulița Sticlarilor, nu era cale lungă. Pe drum, Guccio îi povestea copilului cum se dusese la Neapole cu contele de Bouville... seniorul ăla burduhănos, știi tu, la care am fost deunăzi și care te-a sărutat... spre a e cere pe această prințesă de soție pentru regele Ludovic al X-lea, acum răposat. Și cum el însuși, Guccio, se aflate lângă regina Clémence pe corabia care o aducea în Franța, și cum era cât pe ce să piară într-o mare furtună înainte de a ajunge la Marsilia.

- Iar răcluța de aur pe care o porți la gât, ea mi-a dăruit-o drept mulțumire că am scăpat-o de la înec.

Ei, după aceea, când regina Clémence avusese un fiu, pe mama lui Giannino au ales-o să-i fie doică.

- Mămica nu mi-a spus niciodată nimic despre asta. Așadar, și ea a cunoscut-o pe doamna Clémence?

Această istorie era foarte încurcată. Giannino ar fi vrut să știe dacă Neapole era în Ungaria. Dar tocmai când să întrebe, se vedea îmbrâncit de trecători; o vorbă începută rămânea în aer; vreun sacagiu, cu tărăboiul donițelor lui, întrerupea un răspuns. Îi venea foarte greu copilului să pună rânduială în povestea asta. "Așa că tu ești fratele de lapte al micului rege Jean cel Postum care a murit după cinci zile..."

Fratele de lapte, asta știa bine Giannino ce înseamnă. La Cressay auzea vorbindu-se întruna de unii ca aceștia. Sunt pline satele de frați de lapte. Dar frate de lapte al unui rege? Asta îi dădea de gândit. Căci un rege e un bărbat înalt și voinic, cu o coroană pe cap... Nu-i trecuse niciodată prin minte că regii pot să aibă frați de lapte, nici măcar că au fost vreodată copii mici... Cât despre "postum"... alt cuvânt straniu, depărtat ca Ungaria.

- Mămica nu mi-a spus niciodată nimic, repetă Giannino.

Și începu să aibă necaz pe mamă-sa pentru atâtea lucruri uimitoare pe care i le ascunsese.

- Și de ce se numește palatul Templului, acolo unde mergem?

- Din pricina templierilor.

- A, da! Știu: ăia care scuipeau pe cruce, se închinău la un cap de pisică și otrăveau fântânile ca să le rămână lor tot bănetul din țară.

Aflase asta de la fiul rotarului, care repeta spusele lui tată-său, auzite de acesta Dumnezeu știe de la cine. În învălmășeala străzii și în atât de puțină

vreme nu-i venea ușor lui Guccio să-i explice fiului său că adevărul nu era chiar așa de simplu. Iar copilul nu înțelegea pentru ce regina, pe care se duceau s-o vadă, locuia la asemenea mișei.

- Oamenii aceia nu mai locuiesc acolo, *figlio mio*. Ei nu mai există; e fosta reședință a marelui maestru.

- Maestrul Jacques de Molay? El era?

- Fă coarnele, fă coarnele din degete, băiatule, când rostești numele ăsta!... Așadar, templierii au fost nimiciți, arși pe rug sau izgoniți, și regele a luat Templul care a fost cetățuia lor...

- Care rege?

Nu se mai descurca bietul Giannino printre atâția suverani!

- Filip cel Frumos.

- Tu l-ai văzut, tu, cu ochii tăi, pe regele cel Frumos?

Copilul auzise vorbindu-se de acest rege înfricoșător, atât de respectat acum; dar și el făcea parte din toate umbrele acelea care au fost cândva, înainte ca Giannino să se fi născut. Și Guccio se simți înduioșat.

"E adevărat, gândi el, nu se născuse încă pe atunci; pentru dânsul e ca și cum ai pomeni de Ludovic cel Sfânt!"

Și cum învălmășeala îi silea să-și încetinească pașii, Guccio răspunse:

- Da, l-am văzut. Ba o dată, într-una din străzile astea, în ziua sosirii mele la Paris, acum doisprezece ani, eram cât pe ce să-l dau jos din pricina celor doi ogari pe care-i plimbam, ducându-i de zgardă.

Și timpul i se întoarse năvalnic pe umeri ca un val mare neașteptat care te copleșește și apoi se împrășteie. O spumă de zile se năruie în jurul său. Era, de pe acum, un bărbat care-și povestea amintirile!

- Așadar, urmă el, casa templierilor a devenit proprietatea regelui Filip cel Frumos, apoi a regelui Ludovic, apoi a regelui Filip cel Lung care a venit înaintea regelui de azi. Iar regele Filip cel Lung, a dat palatul Templierilor reginei Clémence, în schimbul castelului din Vincennes pe care dânsa îl primise cu limbă de moarte de la soțul ei, regele Ludovic.

- *Padre mio*, aș vrea o prăjitură.

Simțise un miros îmbietor de gogoși venind de la galantarul atârnat de gâtul unui plăcintar, și asta făcea să dispară dintr-o dată orice interes pentru regii aceștia care se perindau prea repede pe tron și-și schimbau între dânșii castelele. Știa deja, pe de altă parte, că începându-și vorba cu "*padre mio*",

era un mijloc sigur de a dobândi ceea ce dorea; de data asta însă șmecheria fu zadarnică.

- Nu, când ne vom întoarce, căci acum te-ai murdărit pe mâini. Amintește-ți bine ce te-am învățat. Să nu vorbești reginei decât dacă ea te întreabă ceva; și apoi nu uita să îngenunchezi pentru a-i săruta mâna.

- Ca la biserică?

- Nu, nu ca la biserică. Vino, am să-ți arăt, dar eu îmi plec greu genunchiul din pricina răniilor pe care o am la picior.

Era într-adevăr o priveliște ciudată pentru trecători, străinul acesta mic de stat, măsliniu la față, și copilul foarte bălai care, sub bolta unei porți, învățau să îngenuncheze.

-... Apoi te ridici, repede; dar bagă de seamă să n-o îmbrâncești pe regină!

Palatul Templului se schimbase mult, nu mai arăta ca pe vremea lui Jacques de Molay; mai întâi că fusese îmbucătățit. Reședința reginei Clémence nu cuprindea decât marele turn pătrat cu patru foișoare ca niște căpățâni de zahăr, câteva acareturi, șoproane și grajduri, în jurul curții pietruite, și o grădină, jumătate de zarzavat și jumătate de plimbare. Restul fostei căpităanii, locuințele cavalerilor, armurăriile, atelierele fraților templieri, fuseseră despărțite prin ziduri înalte și li se dăduseră alte întrebuințări. Iar curtea uriașă făcută anume pentru adunări militare, era acum pustie și parcă adormită. Litiera de zile mari, cu perdele albe, care o aștepta pe regina Clémence, părea o corabie sosită acolo din greșală sau împinsă de furtună într-un port părăsit. Și deși se aflau în jurul litierei câțiva scutieri și slujitori, tot palatul avea un aer tăcut și de izbeliște.

Guccio și Giannino pătrunseră în turnul Templului chiar pe poarta de unde Jacques de Molay, scos din temnița lui, ieșise cu doisprezece ani înainte, spre a fi dus la moarte. Încăperile fuseseră proaspăt zugrăvite și mobilate, dar în ciuda tapiseriilor, a frumoaselor obiecte de fildeș, de argint și de aur, bolțile acestea apăsătoare, ferestrele înguste, zidurile în care zgomotele se stingeau înăbușite, și chiar proporțiile acestei reședințe de războinici, nu alcătuiau o locuință potrivită pentru o femeie, o femeie de treizeci și doi de ani. Totul acolo amintea de bărbații strașnici, purtând paloșul peste caftan, care asiguraseră pentru o clipă stăpânirea totală a creștinătății în hotarele fostului imperiu roman. Pentru o tânără văduvă, palatul Templului părea o închisoare.

Doamna Clémence nu-i lăsa mult să aștepte pe vizitatorii săi. Apăru, gătită pentru ceremonia la care se ducea, în rochie albă, pieptar din vâl subțire peste sâni, mantie regească pe umeri și coroană de aur în cap. O regină într-adevăr, așa cum le vezi zugrăvite pe vitraliile bisericilor. Giannino crezu că reginele erau îmbrăcate astfel în toate zilele vieții. Frumoasă, minunat de blondă, distantă și cu privirea cam absentă, Clémence a Ungariei oferea doar un surâs de porunceală, surâsul pe care o regină fără putere, fără regat, e datorare să-l lase în amintire poporului când se arată în fața lui.

Această moartă fără mormânt își irosea zilele prea lungi cu îndeletniciri inutile, colecționa bunăoară giuvaericele, și era singurul lucru care o mai interesa pe lumea asta, sau se prefăcea că o interesează.

Întrevederea fu mai curând dezamăgitoare pentru Guccio care se aștepta la mai multă emoție, dar nu și pentru copilul care vedea în fața lui o sfântă picată din cer în mantie de stele.

Doamna Ungariei puneă întrebările acelea cuviincioase care întrețin conversația suveranilor atunci când nu au nimic de spus. Zadarnic încerca Guccio să întoarcă vorba spre amintirile lor comune, spre Neapole, spre furtuna de pe mare; regina nu se lăsa prinsă. De fapt, orice amintire îi era penibilă: gonea amintirile. Iar când Guccio, vrând să-l înalțe pe Giannino, adăugă: "E fratele de lapte al nefericitului fiu al măriei-tale, doamnă", o expresie aproape aspră trecu pe frumosul chip al reginei Clémence. O regină nu plânge în văzul lumii. Dar era într-adevăr prea necugetată cruzimea de a-i înfățișa plin de viață, blond și strălucitor, un copil de vârstă pe care ar fi avut-o al ei, și care supsesse la același sân. Nu vorbea în ea glasul sângelui, ci doar cel al nenorocirii. Și apoi, poate că nu prea era potrivit să i-l aducă tocmai în ziua când Clémence avea să ia parte la încoronarea unei a treia regine a Franței, după dânsa! Se sili să întrebe din politețe:

- Ce se va face copilul acesta frumos când va crește mare?
- Va fi bancher, doamnă, ca noi toți, cel puțin așa sper.

Regina Clémence își închipuia că Guccio venea să-i ceară plata vreunei sume împrumutate sau banii pentru vreo cupă de aur, vreun giuvaer cumpărat pe datorie la unchiul acestuia. Era atât de deprinsă cu cererile acestea ale furnizorilor! Fu mirată când înțelese că acest tânăr se ostenise doar ca s-o vadă. Mai existau deci oameni care veneau s-o salute fără a avea nimic să-i ceară, nici vreo datorie, nici vreun serviciu?

Guccio îi spuse copilului să-i arate măriei sale regina răcluța de aur pe care o purta la gât. Regina nu-și mai aducea aminte, și Guccio trebui să-i amintească de vizita pe care dânsa i-o făcuse la spitalul din Marsilia. Clémence își zise: "Tânărul acesta m-a iubit".

Amăgitoare mângâiere ce le rămâne femeilor a căror viață sentimentală s-a încheiat prea devreme și nu mai sunt atente decât la semnele sentimentelor pe care le-au putut stârni odinioară!

Regina se aplecă să sărute copilul. Dar Giannini îngenunche numaidecât, și-i pupă mâna. Cu o mișcare aproape mașinală, Clémence căută în jurul ei un dar pe care să i-l facă și, zărind o cutie de argint aurit, o întinse copilului, zicând:

- Îți plac desigur bomboanele? Păstrează cutia asta și Dumnezeu să te aibă în paza lui!

Era timpul să plece la ceremonie. Se urcă în litieră, porunci să fie lăsate jos perdelele albe, apoi o cuprinse o lehamite care-i venea din tot trupul, din piept, din picioare, din pântec, din toată această frumusețe zadarnică; putu în sfârșit să plângă.

Pe strada Templului o mare mulțime se îmbulzea spre Sena, spre palatul regal, doar doar o apuca să vadă câte ceva din încoronare, dar fără îndoială că nu se va vedea decât pe sine.

Luându-l pe Giannino de mână, Guccio porni în urma litierei albe, ca și cum făcea parte din escorta reginei. Izbutiră astfel să treacă podul Zarafilor, să pătrundă în curtea palatului, și acolo să se oprească pentru a-i vedea trecând pe marii seniori ai țării care intrau, îmbrăcați ca de sărbătoare, în Sfânta Capelă. Guccio îi recunoștea pe cei mai mulți și putea să-i arate copilului zicându-le pe nume: contesa Mahaut d'Artois, parcă și mai înaltă cu coroana în creștet, și contele Robert, nepotu-său, care o întrecea cu un cap; monseniorul Filip de Valois, acum pair al Franței având alături pe nevastă-sa care șchiopăta; apoi doamna Jeanne de Bourgogne, cealaltă regină văduvă. Dar cine era tânăra pereche, el de vreo optsprezece și ea de vreo cincisprezece ani, care venea în urma lor? Guccio își întrebă vecinii. I se răspunse că era doamna Jeanne de Navarra și soțul ei Filip d'Evreux. Ei, da! Fiica Margueritei de Bourgogne avea acum cincisprezece ani, și era căsătorită, după atâtea drame dinastice izbucnite în jurul și din pricina ei.

Îmbulzeala se făcu așa de mare încât Guccio trebui să ridice copilul și să-l ducă pe umeri; trăgea greu drăcușorul!

A, iat-o apropiindu-se pe regina Isabelle a Angliei, abia întoarsă de la Ponthieu. Guccio o găsi uimitor de puțin schimbată de când o văzuse odinioară la Westminster, doar cât să-i înmâneze o scrisoare a lui Robert d'Artois. Și-o amintea totuși parcă mai înaltă... În rând cu dânsa pășea fiul ei, tânărul Eduard de Aquitania. Și toți își lungeau gâtul să-l vadă, pentru că trena mantiei ducale a tânărului era purtată de lordul Mortimer, ca și cum acesta ar fi fost marele șambelan al prințului. Încă o sfidare aruncată regelui Eduard. Lordul Mortimer arăta un chip triumfător, mai puțin însă ca regele Charles cel Frumos, căruia nu i se văzuse încă fața așa de strălucitoare, și asta pentru că regina Franței, pe cât ziceau unii, se afla în sfârșit însărcinată de două luni! Și încoronarea ei oficială, până atunci mereu amânată, era un gest de mulțumire din partea regelui.

Giannino se aplecă deodată ia urechea lui Guccio:

- *Padre, padre mio*, spuse el, seniorul ăla burtos care m-a sărutat deunăzi, când ne-am dus să-l vedem în grădina lui, e colo, se uită la mine!

Bouville, bietul de el, era înghesuit în mulțimea dregătorilor; ce gânduri încâlcite și tulburătoare i se frământau în cap, zărindu-l pe adevăratul rege al Franței, cel pe care toată lumea îl crede într-un cavou de la Saint-Denis, cocoțat pe umerii unui negustor lombard, în timp ce era încoronată soția celui de al doilea urmaș al său la tron!

În aceeași după-amiază, pe șoseaua ce ducea la Dijon, doi armășei ai acelui-ași conte de Bouville îl însoțeau pe călătorul sienez împreună cu băiețașul blond. Guccio Baglioni își închipuia că și-l răpește pe fiu-său; în realitate îl fura pe adevăratul rege îndreptățit la tron. Și taina aceasta n-o cunoșteau decât un moșneag acoperit de slavă, într-o cameră din Avignon plină de țipete de păsări, un fost șambelan, în grădina sa din Splaiul Grămăticilor, și o femeie tânără pe veci întristată, într-o livadă din Île-de-France. Regina văduvă care locuia în palatul Templului va porunci ca și până acum să se facă slujbe pentru pomenirea unui copil mort.

SFATUL DIN CHAALIS

Vijelia a spălat cerul noros al acestui sfârșit de iunie. În apartamentele regale ale stăreției de la Chaalis, așezământ ce ținea de tagma călugărilor din Citeaux, întemeiat de neamul capețienilor, și unde fuseseră depuse cu câteva luni înainte rărunchii lui Charles de Valois, lumânările se mistuiau fumegând și amestecându-și mirosul de ceară cu aerul îmbălsămat de miresmele pământului după ploaie și cu mirosul de tămâie care plutește în toate sălașurile de rugăciune. Gângăniile scăpate de furtună intraseră prin ogivele ferestrelor și dansau în jurul flăcărilor.

E o seară tristă. Chipurile sunt îngândurate, posomorâte, plictisite, în această încăpere boltită unde tapiseriile, vechi încă de pe atunci, presărate cu flori de crin, cum se lucrau în serie pentru reședințele regale, spânzură de-a lungul pereților de piatră. Vreo zece persoane se află acolo adunate în jurul regelui Charles al IV-lea: Robert d'Artois, altminteri zis contele de Beaumont-le-Roger, noul conte de Valois, Filip, episcopul de Beauvais, Jean de Marigny, pair al Franței, cancelarul Jean de Cherchemont, contele Ludovic de Bourbon, șchiopul, marele cămăraș al Curții, conetabilul Gaucher de Châtillon. Ultimul dintre ei și-a pierdut fiul mai mare cu un an în urmă, și asta, spun unii, l-a îmbătrânit dintr-odată. Arată într-adevăr cei șaptezeci și șase de ani ai săi; e din ce în ce mai surd și pune betșugul acesta pe seama tunurilor care i-au bubuit în urechi la asediul cetății La Réole.

Câteva femei au fost poftite pentru că la drept vorbind e o afacere de familie pe care trebuie s-o dezbată în seara asta. Sunt acolo cele trei Jeanne, doamna Jeanne d'Evreux, regina, doamna Jeanne de Valois, contesă de Beaumont, soția lui Roger, și doamna Jeanne de Bourgogne, răutăcioasa, zgârcita, nepoata lui Ludovic cel Sfânt, șchioapă ca și văru-său Bourbon, și care e nevasta lui Filip de Valois.

Apoi, mai e Mahaut, Mahaut cu părul încărunțit de-a binelea, îmbrăcată în negru și violet, pieptoasă, cu dosul mare, umeri lați și brațe groase, uriașă! Vârsta, care de obicei împuținează la trup oamenii, nu avusese un

asemenea efect asupra contesei Mahaut. A devenit o matahală bătrână, și asta e și mai impresionant ca o matahală tânără. E întâia oară după multă vreme când contesa d'Artois se arată iar la Curte altfel decât cu coroana în cap pentru ceremoniile la care rangul ei o silește să fie de față, într-adevăr întâia oară de la domnia ginerelui său Filip cel Lung. Sosise la Chaalis, în vestminte cernite, asemenea unui catafalc ambulant, drapată ca o biserică în săptămâna Patimilor. Fiică-sa Blanche tocmai murise la mănăstirea din Maubuisson, unde o primiseră în cele din urmă, după ce fusese mai întâi mutată de la Château-Gaillard - într-o reședință mai puțin aspră, lângă Coutances. Dar Blanche n-a prea avut când să se bucure de această îndulcire a soartei dobândită în schimbul divorțului. A murit câteva luni după ce intrase la mănăstire, istovită de anii lungi de temniță, de cumplitele nopți de iarnă în fortăreața din ținutul Andelys, răpusă de slăbiciune, de tuse, de nenorocire, aproape nebună, sub un vâl de călugăriță, la treizeci de ani. Și toate acestea pentru câteva luni de dragoste, dacă poți măcar numi dragoste aventura ei cu Gautier d'Aunay; mai curând o pornire de a maimuțări plăcerile cumnatei sale Marguerite de Bourgogne, pe când nu avea decât optsprezece ani, vârsta la care nu știi ce faci!

Astfel, cea care ar fi putut să fie în această clipă regină a Franței, singura femeie pe care Charles cel Frumos o iubise cu-adevărat, se stinse din viață tocmai când ajunsese la oarecare tihnă. Iar regele Charles, în sufletul căruia această moarte răscolește grele valuri de amintiri, stă trist în fața celei de a treia soții care știe prea bine unde-s gândurile lui și se preface că nu bagă de seamă.

Mahaut s-a folosit de acest doliu ca de un prilej. A venit nepoftită de nimeni și fără să-și vestească sosirea, de parcă-i dădea brânci inima, spre a-i aduce o vorbă de mângâiere, ea, mama greu încercată, fostului soț nefericit în căsnicie; și și-au căzut unul în brațele celuilalt.

Cu buza ei mustăcioasă, Mahaut a sărutat obrații fostului ei ginere; împins de un sentiment copilăros, Charles și-a lăsat fruntea pe umărul ei monumental și a vărsat câteva lacrimi printre faldurile de dric cu care matahala era învestmântată. Astfel se schimbă raporturile dintre oameni când moartea trece printre ei și desființează cauzele care i-au învrăjbit.

Are ea ceva în cap, doamna Mahaut, de s-a repezit așa la Chaalis; iar nepotu-său Robert fierbe de mânie. El îi surâde, amândoi își surâd, își zic "buna mea mătușă", "frumosul meu nepot" și-și mărturisesc marea lor

dragoste, ca unii ce-s rude, așa cum s-au legat prin tratatul din 1318. Se urăsc. S-ar ucide dacă s-ar afla singuri în aceeași încăpere. La drept vorbind, Mahaut a venit acolo - n-o spune dar Robert o ghicește! - din pricina unei scrisori pe care o primise. Toți cei de față, de altminteri, primiseră aceeași scrisoare, doar nițel schimbată pe ici pe colo: Filip de Valois, episcopul Marigny, conetabilul și regele... mai cu seamă regele.

Stelele străpung noaptea ce se zărește, luminoasă, prin ferestre. Sunt acolo zece-unsprezece inși de cea mai mare vază, așezați roată sub bolți, între coloanele cu capiteluri sculptate, și nu-s mare lucru... Nici ei nu cred că ar fi o adevărată forță.

Regele, fire slabă și minte mărginită, e pe deasupra singur, fără neamuri apropiate, fără slujitori care să fie numai ai lui. Cine sunt prinții și dregătorii strânși în jurul său astă-seară? Niște veri, sau niște sfetnici moșteniți de la tatăl sau de la unchiul său. Nici unul care să fie cu-adevărat al lui, făcut de dânsul, legat de dânsul. Tatăl său avea în Sfatul Coroanei trei fii și doi frați; și chiar în zilele de ceartă, chiar în zilele când răposatul monsenior de Valois făcea pe zurbagiul stârnind scandal, era un scandal de familie. Ludovic Aiuritul avea doi frați și doi unchi; Filip cel Lung pe aceeași doi unchi care-l sprijineau în tot felul, și un frate, pe Charles însuși. Acest supraviețuitor nu are aproape pe nimeni. Văzându-i Sfatul ce-l înconjoară, te gândești fără să vrei la un sfârșit de dinastie; singura nădejde în continuarea stirpei lor, în moștenirea nemijlocită a tronului din tată-n fiu, zace în pântecul acestei femei tăcute, nici frumoasă, nici urâtă, care șade cu mâinile încrucișate în poală lângă Charles, și care știe că este o regină de schimb. Scrisoarea, vestita scrisoare care-i frământă, poartă data de 19 iunie și vine de la Westminster; cancelarul o ține în mână și, din pecetea ruptă, ceara verde se cojește pe pergament.

- Ceea ce a stârnit o mânie așa de mare în inima regelui Eduard pare să fie împrejurarea că monseniorul de Mortimer a ținut mantia ducelui de Aquitania la încoronarea măriei sale regina. Ca vrăjmașul său personal să fie pus pe lângă fiul său, arătându-i-se asemenea semn de cinstire, domnului Eduard nu a putut-o simți decât ca o grea ocară adusă lui însuși.

Monseniorul de Marigny e cel ce-a vorbit, însoțindu-și uneori vorba cu un gest al degetelor în care lucește ametistul episcopal. Cele trei sutane pe care le poartă una peste alta sunt dintr-o stofă subțire, așa cum se cade în acest anotimp, iar cea de deasupra, mai scurtă, cade în cute armonioase. În

răstimpuri, poți recunoaște la monseniorul de Marigny ceva din autoritatea marelui Enguerrand, al cărui singur frate în viață e acum.

Chipul prelatului pare croit fără cusur, dungat de sprâncene orizontale de o parte și de alta a unui nas drept. Dacă sculptorul îi va respecta trăsăturile, monseniorul de Marigny va fi o frumoasă statuie culcată pe mormântul său... dar peste multă vreme, căci e încă tânăr. A știut de timpuriu să profite de pe urma lui Enguerrand, când acesta era în culmea gloriei sale, și să se despartă de dânsul la vreme, când Enguerrand fu doborât. S-a strecurat întotdeauna cu ușurință prin zvârcolirile pe care le stârnesc schimbările de domnie; chiar de curând a tras foloase din căința târzie a lui Charles de Valois. Se bucură de mare trecere în Sfatul regelui.

- Cherchemont, îi spune regele Charles cancelarului său, mai dă cetire o dată acelei părți din scrisoare unde fratele nostru Eduard se plânge de domnul de Mortimer.

Jean de Cherchemont desface pergamentul, îl apropie de o lumânare, mormăie ceva între buze înainte de a regăsi rândurile cu pricina, și citește:

...cârdășia soției mele și fiului meu cu trădătorii și vrăjmașii mei de moarte știuți de toată lumea, până într-atât încât mai sus pomenitul trădător Mortimer, ținut la Paris mantia fiului meu, în ochii tuturor, la slujba de încoronare a scumpei mele surori¹⁵, soția măriei tale, regina Franței, în ziua de Rusalii, făcându-mi astfel mare ocară și necaz...

Episcopul de Marigny se aplecă la urechea conetabilului Gaucher și-i suflă:

- Prost mai e scrisă scrisoarea asta!

Conetabilul n-a auzit bine; se mulțumește să bombăne:

- Un pidosnic, un sodomit!

- Cherchemont, continuă regele, cu ce drept mă pot eu împotrivi cererii fratelui meu din Anglia, când mă pofteste să nu-i mai dau găzduire soției sale?

Gestul acesta al lui Charles cel Frumos, de a se adresa cancelarului iar nu de a se întoarce, cum face de obicei, spre vărul său Robert d'Artois, unchiul soției sale, întâiul său sfetnic, dovedește îndeajuns că de data asta are ceva în cap.

Înainte de a răspunde, pentru că nu-i prea sigur de intențiile regelui și pe de altă parte se teme să nu-l supere pe monseniorul Robert, Jean de Cherchemont se refugiază în sfârșitul scrisorii ca și cum, înainte de a-și da părerea, ar trebui să mai chibzuiască asupra ultimelor rânduri.

- ...Iată pentru ce, mult iubite frate, citește cancelarul, vin iarăși să te rog din inimă și cu toată dragostea pentru lucrul acesta pe care-l doresc mai presus de orice, să dai ascultare cererii mele de mai sus și s-o împlinești cu bunăvoința, și cât mai curând prin urmare, pentru folosul și cinstea amândurora; și ca să nu sufăr ocară...

Episcopul de Marigny dă din cap și oftează. Suferă auzind o limbă așa de zgrunțuroasă, așa de stângace! Dar în sfârșit, oricât de prost scrisă o fi scrisoarea asta, înțelesul ei e limpede.

Contesa Mahaut d'Artois tace; se ferește să-și dea prea devreme pe față bucuria, și ochii verzi îi lucesc în lumina făcliilor. Pâra ei din toamna trecută și uneltirile puse la cale împreună cu episcopul de Exeter au rodit în acest început de vară, și iată fructele coapte, tocmai bune de cules.

Deoarece nimeni nu-i făcuse binele de a-i tăia vorba, cancelarul se vede silit să-și spună părerea:

- E neîndoios, măria ta, că atât după legile bisericii cât și după cele ale statelor, trebuie într-un fel sau altul să-l împaci pe regele Eduard. El își cere soția...

Jean de Cherchemont e un om al bisericii așa cum cere slujba lui de cancelar; și se întoarce spre episcopul Marigny, cerșind din ochi un sprijin.

- Sfântul nostru părinte papa mi-a trimis el însuși prin episcopul Thibaud din Châtillon o scrisoare în care-mi dă același sfat, spune Charles cel Frumos.

Căci Eduard mersese până acolo încât se adresase papii Ioan al XXII-lea, trimițându-i în copie toată corespondența care dădea în vileag nefericirea sa conjugală. Ce alta putea face papa Ioan decât să răspundă că o soție trebuie să trăiască lângă soțul ei?

- Se cuvine deci ca doamna soră-mea să se întoarcă în țara soțului ei, adăugă Charles cel Frumos.

A rostit asta fără să privească pe nimeni, cu ochii ațintiți la pantofii săi brodați. Un candelabru atârnat deasupra jilțului îi luminează fruntea în care

regăsești deodată ceva din încruntarea încăpățânată a fratelui său, Aiuritul.

- Charles, măria-ta, spune Robert d'Artois, silind-o pe doamna Isabelle să se întoarcă iar acolo, înseamnă s-o dai legată în mâna Despenserilor! N-a venit ea să caute adăpost lângă tine, pentru că se temea încă de pe atunci să nu fie omorâtă? Ce-ar aștepta-o acum!

- Firește, vere, măria ta nu poți... dă să zică lunganul Filip de Valois, gata întotdeauna să cânte în struna lui Robert.

Dar nevastă-sa, Jeanne de Bourgogne, l-a tras de mânecă, și el s-a oprit deodată; și dacă n-ar fi întunericul, ar vedea toți că se roșise la față.

Lui Robert d'Artois nu-i scăpase gestul acesta; înțelesese de ce tăcuse fără veste Filip și prinsese privirea pe care a schimbat-o Mahaut cu tânăra contesă de Valois. Dacă ar putea, i-ar suci gâtul șchioapei ăsteia!

- Poate că soră-mea a văzut primejdia mai mare decât e, continuă regele. Despenserii aceștia nu-mi par oameni așa de răi cum mi i-a zugrăvit ea. Am primit de la dâșii scrisori foarte drăguțe și care arată că țin la prietenia mea.

- Ai primit și daruri, niște argintărie frumoasă, izbucnește Robert, și când se ridică din jilț toate flăcările lumânărilor tremură și umbrele se împrăștie pe fețele tuturor. Charles, măria ta, iubitul meu văr, pentru trei străchini de argint aurit care lipseau din văsăria ta, schimbatu-ți-ai oare părerea despre cei ce ți-au făcut război și sunt ca armăsarii pe lângă iapă față de cumnatu-tău? Am primit toți daruri din partea lor; nu-i așa, monseniore de Beauvais, și tu Cherchemont, și tu Filip? Un zaraf, pot să vă dau numele lui, îi zice meșterul Arnold, a primit luna trecută cinci butoaie de argint, prețuind cinci mii de lire sterline, cu porunca de a le întrebuința spre a câștiga prieteni pentru contele de Gloucester în Sfatul regelui Franței. Darurile acestea nu-i costă nimic pe de-alde Despenseri, căci își scot ușor paguba din veniturile comitatului Cornouailles, de care au despuiat-o pe sora măriei tale. Iată ceea ce trebuie să știi și să ții minte. Și ce credință poți să aștepti de la niște bărbați care se îmbracă în vestminte femeiești ca să-i facă poftele stricate ale stăpânului lor? Nu uita ce sunt ăștia și unde le stă puterea...

Nici măcar în Sfatul regelui, Robert n-ar putea să se împotrivească ispitei de a spune măscări; stăruie deci:

-... le stă în șezut! Iată cuvântul potrivit!

Dar râsul său nu stârni nici un ecou; poate doar conetabilul să fi prețuit vorba de haz. Conetabilul nu prea ținuse la Robert d'Artois odinioară, și dovedise asta îndeajuns ajutându-l pe Filip cel Lung să-i vină de hac uriașului și apoi să-l bage în închisoare. De câțeva vreme însă, bătrânul Gaucher găsește că Robert are și părți bune, poate că datorită glasului său puternic, singurul pe care-l înțelege fără mare osteneală.

În seara asta, partizanii reginei Isabelle se pot număra. Cancelarul nu e printre ei, nici printre ceilalți, ci mai curând atent să-și păstreze o slujbă care depinde de bunăvoința suveranului; el va trece la timp de partea celor mai puternici. Tot indiferentă e și regina Jeanne care nu-și prea frământa mintea; mai presus de orice ține să evite emoțiile care i-ar putea primejdi sarcina. E nepoata lui Robert d'Artois și el îi impune întotdeauna prin autoritatea, prin înălțimea, prin îndrăzneala lui; dar e grijulie să se arate o soție bună, deci gata să osândească din capul locului pe soțiile care-și calcă îndatoririle.

Conetabilul ar fi mai curând de partea Isabellei. Pentru că, mai întâi de toate, nu-l poate suferi pe Eduard al Angliei din pricina năravurilor lui și al refuzului acestuia de a-și face închinarea cuvenită. Îndeobște, nu-i place nimic din ce e englezesc. Face o excepție pentru lordul Mortimer care a adus servicii Franței; ar fi o lașitate să se lepede de dânsul acum. Și bătrânul Gaucher nu se sfiește s-o spună și totodată să susțină că Isabelle are toate scuzele pentru ceea ce face.

- E femeie, ce naiba, iar soțul ei nu e bărbat! El poartă vina cea mare!

Ridicându-și nițel glasul ca să se facă auzit, monseniorul de Marigny îi răspunse că regina Isabelle e într-adevăr vrednică de iertare și că el însuși, despre partea lui, e gata să-i dea iertarea păcatelor; dar greșeala, greșeala cea mare a doamnei Isabelle e că și-a expus păcatul în ochii tuturor; o regină nu trebuie să arate pilda adulterului.

- Ah, e-adevărat, asta așa e, recunoaște Gaucher. Nu aveau nevoie să umble mână-n mână pe la toate ceremoniile și să se culce în același pat cum se zice că fac.

În privința asta îi dă dreptate episcopului. Conetabilul și prelatul sunt deci de partea reginei Isabelle, dar cu unele rezerve. Asupra acestui subiect preocupările conetabilului nu merg mai departe. Se gândește la gimnaziul de limbă română pe care l-a întemeiat lângă castelul său de la Châtillon-sur-Seine și unde s-ar afla acum de n-ar fi fost reținut de istoria asta. Își va găsi mângâierea ducându-se îndată să-i asculte pe călugări cântând liturgia de

noapte, plăcere ce poate să pară stranie la un om care e din zi în zi tot mai surd; dar vezi că Gaucher aude mai bine când e zgomot în jurul lui. Și apoi, acestui militar îi plac artele; mai întâlnești și de ăștia.

Contesa de Beaumont, o femeie tânără și frumoasă care surâde întruna cu gura și niciodată din ochi, petrece grozav. Se uită la uriașul ce i-a fost hărăzit drept soț și care-i oferă un spectacol de fiecă clipă, întrebându-se cum o va scoate el la capăt cu afacerea asta? Va câștiga bătălia, ea știe că Robert va câștiga; Robert câștigă întotdeauna. Și, dacă poate, ea îl va ajuta să câștige, nu însă cu vorbe spuse în auzul tuturor.

Filip de Valois e din toată inima de partea reginei Angliei, dar o va trăda, pentru că nevastă-sa, care o urăște pe Isabelle, i-a vârât asta în cap, și dacă va face altfel de cum a hotărât dânsa, la noapte, după țipete și urlete, dânsa va refuza să se culce cu el. Și voinicul acesta năsos e tulburat, șovăie, se bâlbâie.

Ludovic de Bourbon e lipsit de curaj. Familia nu-l mai trimite în bătălii, pentru că o ia la fugă. Nimic nu-l leagă de regina Isabelle.

Regele e slab, dar în stare de a se arăta încăpățânat, ca de data aceea de care-și amintesc toți, când refuză o lună întreagă unchiului său Charles de Valois investitura de locțiitor regal în Aquitania. E mai curând rău dispus față de soră-sa pentru că scrisorile caraghioase ale lui Eduard, tot repetând același lucru, au sfârșit prin a-l convinge; dar mai cu seamă pentru că Blanche a murit, și el se gândește iar la rolul jucat de Isabelle, acum doisprezece ani, în izbucnirea scandalului. Fără dânsa, el n-ar fi aflat niciodată; și chiar dacă afla, să nu fi fost dânsa la mijloc, ar fi iertat ca s-o păstreze pe Blanche. Merita oare atâta scârboșenie, atâta rușine răscolită, atâtea zile de suferință, și apoi moartea?

Tabăra vrăjmașilor Isabellei nu cuprinde decât două persoane, Jeanne cea Șchioapă și Mahaut d'Artois, dar pe amândouă le unește strâns aceeași ură.

Astfel încât Robert d'Artois, omul cel mai puternic după rege, ba chiar în multe privințe, mai însemnat decât regele, el, a cărui părere biruie întotdeauna, el care hotărăște în toate treburile cârmuirii, care dă porunci guvernatorilor, judeților și seneșalilor, Robert e deodată singur spre a apăra cauza verișoarei sale.

Asta e trecerea de care se bucură unii la curțile regale: e o stranie și nestatornică adunare de stări sufletești în care situațiile se transformă pe

nesimțite după mersul evenimentelor și suma intereselor aflate în joc. Iar favorurile poartă în ele sămânța dizgrațiilor. Nu că vreo dizgrație l-ar amenința pe Robert; Isabelle e într-adevăr amenințată. Ea pe care, abia acum câteva luni, toți o compătimeau, ocroteau și admirau, căreia toți îi dădeau dreptate în toate privințele, a cărei dragoste era privită ca o răzbunare meritată, iată că nu mai are astăzi decât un singur apărător în Sfatul regelui. Dar, a o sili să se întoarcă în Anglia, e întocmai ca și cum i-ai pune capul pe butucul călăului din Turnul Londrei, și asta o știu toți foarte bine. Deodată însă, nimeni n-o mai iubește; prea i-au mers toate din plin. Nimeni nu mai vrea să se compromită de dragul ei, afară de Robert, și asta fiindcă pentru dânsul e un fel de a lupta cu Mahaut.

Dar iată că Mahaut se ridică la rândul ei și pornește atacul pregătit de multă vreme.

- Măria ta, iubite fiule, știu dragostea pe care o porți surorii tale, și care-ți face cinste, vorbi dânsa; dar trebuie să privim lucrurile în față și să recunoaștem că Isabelle e o femeie rea, de pe urma căreia pătimim sau am pătit cu toți. Vezi și tu pilda ce-o dă curții tale, de când se află aici, și amintește-ți că e aceeași femeie care a făcut odinioară să plouă minciunile pe capul fetelor mele și al surorii doamnei Jeanne, aici de față. Când ziceam atunci tatălui tău... Dumnezeu să-l odihnească unde e!... că se lăsa îmbrobodit de fiică-sa, n-aveam oare dreptate? Ne-a terfelit pe toți fără pricină, născocind gânduri urâte pe care le vedea în inima celorlalți și care nu sunt decât în ea, așa cum o dovedește îndeajuns astăzi! Blanche, care era neprihănită și care te-a iubit până-n ultimele ei zile după cum o știi, Blanche a murit săptămâna asta din pricina ei! Era nevinovată, fetele mele erau nevinovate!

Degetul gros al contesei Mahaut, un arătător tare ca un baston, se ridică spre cer, luându-l martor. Și ca să-i facă plăcere aliatei sale din clipa aceea, adaugă, întorcându-se spre Jeanne cea Șchioapă:

- Soră-ta era cu siguranță nevinovată, biata mea Jeanne, și toți am îndurat năpasta din pricina ponegririlor Isabellei, iar inima mea de mamă a sângerat văzând nenorocirea fetelor.

Dacă o mai ține așa, îi va face pe toți să plângă; dar Robert îi zvârle în obraz:

- Nevinovată, fiică-ta Blanche? Mi-ar părea bine să fie așa, mătușă, dar n-a fost totuși Sfântul Duh cel care a lăsat-o borțoasă în temniță!

Regele Charles cel Frumos are o strâmbătură nervoasă. Și Robert ăsta, zău așa, ce nevoie avea să amintească de asta...

- Dar deznădejdea a împins-o aici pe fetița mea! țipă Mahaut, zborșindu-se ca scoasă din minți. Ce mai avea de pierdut, biata porumbiță, ponegrită, întemnițată, și pe jumătate nebună? în asemenea împrejurări, aş vrea și eu să văd cine ar rezista.

- Am fost și eu în temniță, mătușă, atunci când m-a băgat ginerele tău, Filip cel Lung, ca să-ți facă pe plac. Și nu am lăsat-o borțoasă pentru asta pe nevasta temnicerului și nici, din deznădejde, nu m-am servit de temnicer ca de o nevastă, cum se pare că merge treaba la rudele noastre din Anglia!

Aha! Conetabilul începe iar să ciulească urechile la ce se vorbește.

- Și de unde știi, de altminteri, nepoate care găsești o plăcere atât de mare în a terfeli amintirea unei moarte, de unde știi că micuța mea Blanche n-a fost luată cu de-a sila? Așa cum au sugrumat-o pe vară-sa în aceeași temniță, spuse Mahaut privind drept în ochii lui Robert, puteau s-o siluiască pe cealaltă! Nu, măria ta, fiule, urmă ea, întorcându-se spre rege, deoarece m-ai poftit la Sfatul tău...

- Nu te-a poftit nimeni, spuse Robert, ai venit singură.

Dar nu-i ușor să-i tai vorba acestei namile bătrâne.

-...iată, îți dau un sfat pornit din inima de mamă pe care n-am încetat s-o am pentru tine, în ciuda tuturor neînțelegerilor ce ne-au putut despărți. Ți-o spun, Charles, fără ocol: gonește-o pe soră-ta din Franța, căci de fiecare dată când s-a întors aici, o nenorocire s-a abătut asupra coroanei! În anul când ai fost făcut cavaler împreună cu frații tăi și chiar cu nepotu-meu Robert care trebuie să-și amintească de asta, focul a cuprins castelul Maubuisson în timp ce Isabelle se afla acolo, și puțin a lipsit să nu ardem toți de vii! După un an, tot ea ne-a adus scandalul care ne-a acoperit de noroi și ocară, scandalul pe care o vrednică fiică a regelui, o soră bună a fraților ei, chiar de-ar fi fost ceva adevărat, ar fi trebuit să-l ascundă, în loc să trăncănească peste tot, cu ajutorul știu eu cui! Și apoi, pe vremea fratelui tău Filip, când dânsa veni la Amiens pentru ca Eduard să-și facă închinarea, ce s-a întâmplat? Păstorașii au pustiit țara! Și acum, de când s-a întors, tremur! Căci tu, măria ta, aștepti un copil pe care toți îl dorim să fie băiat, pentru că trebuie să dai Franței un rege; așa că eu ți-o spun hotărât, fiule: ține-o pe această aducătoare de nenorocire departe de pântecul soției tale!

A, și-a potrivit ea bine săgețile la arc! Dar Robert o și ia în târbacă:

- Și când vărul nostru Aiuritul și-a dat sufletul, unde era Isabelle, mătușă dragă? Nu în Franța pe cât știu. Și când fiu-său, Jean cel Postum, s-a stins pe neașteptate în brațele tale, unde era Isabelle, mătușă dragă? În odaia lui Ludovic? Printre baronii adunați? Poate că mă înșeală amintirea, dar n-o văd acolo. Afară numai dacă moartea celor doi regi, după mintea ta, nu trebuie socotite printre nenorocirile țării.

Ticăloasa are de furcă cu un ticălos și jumătate. Două vorbe de-ar mai schimba între ei și s-ar învinui fățiș de omor!

Conetabilul cunoaște familia asta de aproape șaizeci de ani. Își încrețește ochii de broască:

- Să n-o luăm razna, domnilor, și să ne întoarcem la ceea ce trebuie să hotărâm!

În glasul său se aude parcă ceva care amintește, deodată, tonul sfaturilor Regelui de Fier.

Charles cel Frumos își mângâie fruntea netedă și spune:

- Pentru a-i da o satisfacție lui Eduard, ce-ar fi dacă l-am sili pe domnul Mortimer să iasă din țară?

Jeanne cea Șchioapă ia cuvântul. Are vocea limpede, nu prea tare; dar după răgetele celor doi tauri din Artois, i se dă ascultare.

- Ar fi osteneală zadarnică și vreme pierdută, spuse dânsa. Credeți că vara noastră se va despărți de acest bărbat care-i acum stăpânul ei? Prea îi este devotată trup și suflet; nu mai respiră decât prin el. Sau se va împotrivi ca el să plece, sau va pleca cu dânsul.

Căci Jeanne cea Șchioapă o urăște pe regina Angliei nu numai pentru amintirea Margueritei, soră-sa, dar și pentru minunata dragoste cu Mortimer pe care Isabelle o arată Franței. Și totuși, Jeanne de Bourgogne nu e de plâns: voinicul ei de Filip o iubește cu-adevărat, și în toate felurile, deși dânsa nu are amândouă picioarele de aceeași lungime. Dar strănepoata lui Ludovic cel Sfânt ar vrea să fie singura femeie iubită pe lume. Urăște dragostea celorlalți.

- Trebuie să luăm o hotărâre, mai spune o dată conetabilul.

O spune pentru că se face târziu și pentru că în adunarea aceasta femeile vorbesc într-adevăr prea mult.

Regele Charles încuviințează dând din cap, apoi declară:

- Măine dimineață, soră-mea va fi dusă în portul Boulogne spre a fi îmbarcată și întoarsă sub pază la soțul ei legiuit. Aceasta mi-e vrerea.

Rostise "aceasta mi-e vrerea" și cei de față se uitară unul la altul, căci vorba asta ieșise arareori din gura lui Charles Slăbănogul.

- Cherchemont, adăugă el, vei pregăti porunca pentru escortă pe care o voi pecetlui cu sigiliul meu cel mic.

Nu mai are rost să spui ceva. Charles cel Frumos e încăpățânat; e rege și uneori își aduce aminte de asta.

Doar contesa Mahaut își îngăduie să zică:

- E o hotărâre înțeleaptă, măria ta, fiule.

Apoi toți se despart, fără cine știe ce urări de noapte bună, cu sentimentul că au luat parte la o mârșăvie. Jilțurile sunt împinse în lături, fiecare se ridică spre a saluta plecarea regelui și a reginei.

Contesa de Beaumont e dezamăgită. Crezuse că bărbatu-său, Robert, va ieși biruitor. Îl privește; el îi face semn să pornească spre odaia lor. Mai are să-i spună o vorbă monseniorului Marigny. Conetabilul cu un pas greoi, Jeanne de Bourgogne cu un pas șchiop, Ludovic de Bourbon șchiopătând și dânsul, au părăsit încăperea.

Voinicul Filip de Valois calcă în urma nevestei lui cu mutra vinovată a unui cântec de vânătoare care nu s-a năpustit cum se cuvine asupra vânatului.

Robert d'Artois șoptește ceva la urechea episcopului de Beauvais care-și încrucișează degetele lungi, apoi le desface și le încrucișează din nou. O clipă după asta, Robert se îndreaptă spre odăile sale, pe sub bolțile care înconjoară trapezăria mănăstirii. O umbră e așezată între două coloane subțiri, o femeie care scurtează întunericul.

- Visuri plăcute, monseniore Robert.

Vocea asta trăgănată și în același timp batjocoritoare aparține domnișoarei de onoare a contesei Mahaut, Béatrice d'Hirson, care stă acolo parcă îngândurată, și așteptând... ce? Trecerea lui Robert; el știe bine asta. Béatrice se ridică, își întinde brațele în lături, silueta i se profilează în arcada ferestrei, apoi face un pas, încă unul, călcând legănat, și rochia îi lunecă pe lespezi.

- Ce faci aici, păpușico? o întreabă Robert.

Ea nu răspunde de-a dreptul, arată cu capul stelele de pe cer și spune:

- Frumoasă e noaptea asta și-i păcat să mă duc singură la culcare. Îți vine greu somnul pe o asemenea căldură...

Robert d'Artois se apropie până a se atinge de dânsa, își ațintește de sus privirea întrebătoare în ochii aceștia prelungi care-l provoacă și lucesc în întuneric, își pune palma lată pe dosul domnișoarei... apoi deodată și-o trage îndărăt scuturându-și degetele, de parcă s-ar fi fript.

- Ei, frumoasă Béatrice, izbucnește el în râs, fugi iute de-ți răcorește bucele în eleșteu, altminteri iei foc!

Brutalitatea gestului și grosolănia cuvintelor o fac pe domnișoara Béatrice să se înfioare. E multă vreme de când așteaptă prilejul de a-l cuceri pe uriaș: în ziua aceea monseniorul Robert ar fi la cheremul contesei Mahaut, iar dânsa, Béatrice, își va potoli în sfârșit dorința. Dar visul nu i se va împlini nici în seara asta.

Robert are ceva mai important de făcut. Se întoarce în apartamentul său, intră în iatacul soției sale, contesa; ea se ridică din așternut. E goală; așa doarme toată vara. Cu gândul în altă parte, Robert îi mângâie un sân care-i aparține prin cununie, doar un fel de a-i da bună seara. Contesa de Beaumont nu simte nimic din mângâierea asta, dar o amuză: o amuză întotdeauna când îl vede ivindu-se pe bărbatu-său, și caută să-și închipuie ce-o fi având în cap. Robert d'Artois s-a tolănit într-un jilt; și-a întins imensele sale picioare, le ridică din când în când, apoi le lasă să cadă la loc, lipindu-și călcâiele.

- Nu te culci, Robert?

- Nu, draga mea, nu. Va trebui chiar să te părăsesc spre a da fuga la Paris de îndată ce călugării ăștia își vor fi isprăvit cântărea în biserica lor.

Contesa zâmbi.

- Dragă, nu crezi că soră-mea din Hainaut ar putea-o primi pentru câțva timp pe Isabelle, dându-i răgaz să-și strângă oamenii?

- La asta mă gândeam, frumoasa mea contesă, tocmai la asta mă gândeam.

Gata! Doamna de Beaumont s-a liniștit; soțul ei va câștiga bătălia.

Nu atât dorința de a sări în ajutorul Isabellei cât ura ce-o avea pentru Mahaut îl făcu pe Robert d'Artois să încalece și să pornească la drum în noaptea aceea. Târfa vroia să-i stea împotrivă, să le facă rău celor ocrotiți de dânsul și să dobândească iar trecere pe lângă rege? Vom vedea noi cine va avea ultimul cuvânt.

Se duse să-l trezească pe Lormet.

- Dă fuga de înșeuează trei cai. Mă va însoți scutierul meu, un armășel...

- Și eu? întrebă Lormet.

- Nu, tu nu, tu te vei întoarce să dormi.

Era drăguț din partea lui Robert. Anii începeau să-l apese pe vechiul său camarad de ticăloșii, oșteanul care veghea asupra-i, sugrumătorul gata să ucidă la porunca stăpânului și în același timp dădaca lui. Lormet râsufla acum tot mai anevoios și îndura greu pâcla umedă a zorilor. Mârâi necăjit. Dacă nu avea nevoie de dânsul, la ce bun l-a mai trezit? Dar ar fi bombănit și mai rău dacă trebuia să pornească la drum.

Caii fură înșeuăți repede; scutierul căsca somnoros, armășelul își încheia copcile harnașamentului.

- Încălecați, le porunci Robert, va fi o plimbare.

Bine așezat pe oblâncul șeii, merse la pas până să iasă din mănăstire pe la fermă și ateliere. Apoi, de îndată ce ajunse la Marea de nisip care se așternea luminoasă, insolită și sidefată, între mestecenii albi, adevărat peisaj pentru un sobor de zâne, dădu pinteni calului. Dammartin, Mitry, Aulnay, Saint-Ouen: o plimbare de patru ceasuri, cu câteva clipe de mers cătinel, ca să mai râsuflă caii, și doar un popas la un han deschis noaptea care dădea de băut cărăușilor de zarzavat.

Încă nu se crăpase de zi când sosiră la palatul regal din Paris. Oștenii de pază îl lăsară să treacă pe întâiul sfetnic al regelui. Robert se urcă drept la apartamentul reginei Isabelle, păși peste slugile adormite pe coridoare, străbătu odaia femeilor care scoaseră niște țipete de găini speriate și strigară: "Doamnă, doamnă! Intră cineva la măria ta!"

O lămpiță de noapte ardea deasupra patului în care Mortimer era culcat cu regina.

"Așadar pentru asta, pentru ca ei să poată dormi unul în brațele celuilalt, am galopat eu toată noaptea de mi-am tocit bucele!" își zise Robert.

După ce trecu clipa de surpriză și se aprinseră lumânările, orice stânjeneală fu lăsată la o parte când auziră ce zor mare îl adusesese pe d'Artois.

Robert îi înștiință în grabă pe cei doi amanți despre ceea ce se hotărâse la Chaalis și ce se pune la cale împotriva lor. Tot ascultând și întrebând, Mortimer continua să se îmbrace sub ochii lui Robert d'Artois, în chipul cel mai firesc, așa cum sunt deprinși s-o facă oștenii aflați în tabără. Nici prezența amantei sale nu părea să-l stingherească; se vedea cât colo că trăiau ca soț și soție.

- Trebuie să plecați numaidecât, dragii mei, acesta mi-e sfatul, spuse Robert, și să vă trageți înspre ținuturile Sfântului Imperiu ca să vă puneți acolo la adăpost. Amândoi, cu tânărul Eduard, și poate că împreună eu Cromwell, Alspaye și Maltravers, dar nu prea mulți ca să nu zăboviți, vă veți îndrepta spre Hainaut unde voi trimite o ștafetă care va ajunge înaintea voastră. Vrednicul conte Guillaume și frate-său Jean sunt doi mari seniori credincioși nouă, temuți de vrăjmași, iubiți de prieteni. Cât despre soția mea, contesa, ea are să vă sprijine pe lângă soră-sa. E cel mai bun adăpost pe care-l puteți avea deocamdată. Prietenul nostru Kent, căruia îi voi da de știre, va veni după voi făcând un ocol pe la Ponthieu, ca să adune cavalerii ce-i aveți prin părțile acelea. Și-apoi, cum o vrea Dumnezeu!... Voi purta de grijă ca Tolomei să vă trimită ajutoare bănești ca și până acum; de altminteri, nici nu poate face altfel, v-a împrumutat prea mulți bani ca să mai poată da îndărăt. Sporiți cetele voastre de oșteni, faceți tot ce vă stă în puteri, bateți-vă. Ah, dacă regatul Franței n-ar fi o moșie așa de mănoasă, în care nu vreau s-o las pe ticăloasa de mătușă-mea să-și facă mendrele, bucuros m-aș duce cu voi.

- Întoarce-te nițel, vere, să pun ceva pe mine, spuse Isabelle.

- Ei cum, verișoară, mie nici o răsplată? râse Robert, supunându-se. Ștrengarul ăsta de Roger vrea să păstreze totul pentru dânsul? Nu se plictisește, flăcăul!

De data asta, intențiile lui cam nerușinate nu părură să supere pe nimeni; era chiar ceva liniștitor în felul său de a face haz în plină dramă. Omul acesta care trecea drept așa de rău se dovedea a fi în stare de gesturi inimoase, iar vorba lui slobodă, nu era decât o mască pentru a ascunde un fel de pudoare a sentimentelor.

- Văd, Robert, că sunt pe cale să-ți datorez viața, spuse Isabelle.

- Ai să-mi plătești datoria asta, verișoară dragă, ai să mi-o plătești! îi strigă el peste umăr. Nu se știe niciodată!

Zări pe masă o vază cu fructe, pregătite pentru noaptea amantilor; luă o piersică, mușcă din ea o jumătate și sucul auriu i se scurse pe bărbie.

Mare tărboi pe coridoare, unde rândași aleargă spre grajduri, ștafete sunt trimise la seniorii englezi care locuiesc în oraș, femeii dau zor să închidă geamandanele de mână, după ce au înghesuit în ele lucrurile neapărat necesare; o forfotă grozavă domnea în această parte a palatului.

- Să nu apucați prin Senlis, le spune Robert, cu gura plină de cea de-a douăsprezecea piersică; bunul nostru stăpân Charles e prea aproape, și ar putea să-și trimită oștenii pe urmele voastre. Treceți prin Beauvais și Amiens.

Își luară rămas bun în pripă; zorile abia începeau să lumineze clopotnița Sfintei Capele, și escorta se și strânsese în curte, gata de plecare. Isabelle se apropie de fereastră; rămase o clipă tulburată în fața acestei grădini, acestui fluviu, și lângă patul acesta în care trăise ceasurile cele mai fericite ale vieții. Trecuseră cincisprezece luni de la prima dimineață când respirase din același loc, minunata mireasmă pe care o împrăștie primăvara, când iubești. Mâna lui Roger Mortimer i se așeză pe umăr, și buzele reginei lunecară spre această mână...

Peste câteva clipe potcoavele cailor răsunau pe străzile din inima Parisului, apoi pe podul Zarafilor, către miazănoapte.

Monseniorul Robert d'Artois se întoarse la palatul său. Când regele va fi înștiințat de fuga surorii sale, ea se va afla de multă vreme prea departe pentru a mai putea fi ajunsă din urmă; iar Mahaut va trebui să cheme bărbierul spre a-i lua sânge ca să nu se înăbușe sub bătaia lui navalnică... "Ah, târfă ticăloasă, te-nvăț eu minte!...". Robert putea să doarmă, un somn greu de bivol, până ce clopotele vor suna de amiază.

CAVALCADA CUMPLITĂ

HARWICH

Înconjurând cu zborul lor gălăgios catargele corăbiilor, pescărușii pândeau rămășițele de mâncare aruncate în apă. La gurile celor două râuri, Orwell și Stour, acolo unde ele se varsă în mare, flota vedea apropiindu-se portul Harwich cu stăvilarul de lemn și șirul său de case scunde. Două bărci mai ușoare trăseseră deja la mal, debarcând o companie de arcași trimiși să se încredințeze dacă meleagurile sunt liniștite; țărmlul nu părea să fie păzit. Se stârnise oarecare învâlmășeală pe chei, unde populația, la început atrasă de toate corăbiile acestea cu pânzele întinse ce veneau din larg, o luase la fugă văzând că din ele coboară soldați; curând însă teama se potoli și norodul începu iar să se îmbulzească.

Corabia reginei, arborând în ciocul ei lunga flamură brodată cu crinii Franței și leii Angliei, gonea despicând valurile. Optsprezece vase din Olanda veneau în urmă. La poruncile căpitanilor, echipajele coborau pânzele; vâslele lungi ieșeau din coasta corăbiilor, ca niște pene de aripi desfăcute, ca să ajute truda cârmacilor.

În picioare pe puntea dindărăt, regina Angliei, înconjurată de fiu-său prințul Eduard, de contele de Kent, de lordul Mortimer, de domnul Jean de Hainaut și de mai mulți alți seniori englezi și olandezi urmărea înaintarea corăbiilor și privea cum crește mereu țărmlul regatului ei.

Pentru întâia oară de la fuga sa din temniță, Roger Mortimer nu era îmbrăcat în negru. Nu purta platoșa cu chivăra închisă, ci doar ținuta obișnuită de luptă, coiful fără vizieră prins de armura de oțel ce-i apăra grumazul și zaua peste care flutura tunică albastră și roșie, împodobită cu stema sa.

Regina era îmbrăcată cam la fel, cu obrăjorul blond vârât în plasa de fier, și fusta lungă până la pământ, dar sub care își pusese, ca bărbat, jambiere din fir de oțel. Tânărul prinț Eduard se arăta și dânsul în ținută de război. Crescuse măricel în lunile din urmă și cam începea să semene a bărbat. Privea pescărușii, i se păreau aceiași, cu aceleași țipete răgușite, cu aceleași ciocuri lacome, care însoțiseră plecarea flotei din gura fluviului Meuse.

Păsările acestea îi aminteau de Olanda. Totul de altminteri, marea plumburie, cerul plumburiu, brăzdat ici, colo de dâre trandafirii, cheiul cu căsuțe de cărămidă unde aveau să ajungă peste câteva clipe, peisajul verde, unduios, presărat de smârcuri care se întindea dincolo de Harwich, totul se potrivea pentru a-l face să-și amintească de priveliștile olandeze. Dar chiar să fi contemplat un pustiu de piatră și nisip, sub un soare dogorător, și tot s-ar fi gândit, prin contrast, la pământurile acelea din Brabant, din Ostrevant, din Hainaut pe care tocmai le părăsise. Asta, pentru că monseniorul Eduard, duce de Aquitania și moștenitor al tronului Angliei era, la cei paisprezece ani și trei sferturi ai săi, îndrăgostit de o fată din Olanda.

Și iată cum s-a petrecut aceasta, și ce întâmplări de seamă se întipăriseră în amintirea tânărului prinț Eduard.

După ce o șterseseră în mare grabă din Paris, când monseniorul d'Artois dăduse buzna cu noaptea-n cap, trezind palatul, goniseră zile întregi aproape fără popas ca să ajungă cât mai repede în ținuturile Sfântului Imperiu până s-au văzut pe moșia domnului Eustache d'Aubercicourt, care, ajutat de nevastă-sa, făcuse o primire plină de râvnă și de voioșie reginei engleze și însoțitorilor ei. De îndată ce-i văzu pe neașteptații oaspeți așezați la largul lor în castel, domnul d'Aubercicourt încălecăse pentru a da fuga să-l înștiințeze pe vrednicul conte Guillaume, a cărui soție era vară bună a reginei Isabelle, în capitala acestuia, Valenciennes. Chiar a doua zi venea glonț fratele mai mic al contelui, domnul Jean de Hainaut.

Curios om, acesta: nicidecum arătos, căci era croit cam din topor, cu un obraz rotund pe un trup voinic, cu ochi rotunzi și nasul rotund deasupra unei mustăcioare blonde; dar ciudat în apucăturile lui. Căci, ajuns în fața reginei, fără să-și fi lepădat măcar ciubotele, pusese un genunchi în pământ și izbucnise, cu mâna la inimă:

- Doamnă, vezi-l pe cavalerul tău care-i gata să moară pentru tine, chiar dacă toată lumea te-ar părăsi, și crede că voi folosi toată puterea mea, cu ajutorul prietenilor tăi, ca să te duc iar, pe tine și pe fiul tău monseniorul Eduard, peste mare, în Anglia, țara măriei tale. Iar toți aceia pe care-i voi putea ruga să ne urmeze, își vor pune viața pentru tine, și dacă o vrea Dumnezeu vom avea destui oșteni.

Ca să-i mulțumească pentru un ajutor atât de neașteptat, regina făcuse un gest parcă vrând să îngenuncheze în fața lui, dar domnul Jean de Hainaut

o împiedicase apucând-o cu amândouă brațele, și tot strângând-o le piept și suflându-i în obraz, îi spusese:

- Să ferească Dumnezeu ca regina Angliei să aibă vreodată a se pleca înaintea cuiva. Fii tare, doamnă, și draguțul tău fiu de asemenea, căci îmi voi ține făgăduiala.

Lordul Mortimer începea să facă mutre, găsind că domnul Jean de Hainaut se arăta cam prea zorit să-și pună spada în slujba doamnelor. Omul acesta se credea într-adevăr o întrupare a lui Lancelot du Lac, căci declarase tam-nesam că nu și-ar îngădui să înnopteze sub același acoperământ cu regina, ca să n-o compromită, de parcă n-ar fi văzut cel puțin șase seniori în jurul ei! Se dusesese, cuminte, să doarmă la o mănăstire din apropiere, spre a se întoarce a doua zi dis-de-dimineată, după ce ascultase liturgia și băuse ceva, ca s-o ducă pe regină cu toți însoțitorii ei la Valenciennes.

Ah, minunate făpturi, acest conte Guillaume cel Bun, nevastă-sa și cele patru fete ale lor, trăind într-un castel alb! Contele și contesa alcătuiau o căsnicie fericită; asta li se citea pe față și se înțelegea din fiecare vorbă a lor. Tânărul prinț Eduard, care suferise din copilărie având sub ochi priveliștea zăzaniei dintre părinții săi, privea cu admirație această pereche unită și, în toate privințele, binevoitoare. Ce fericite erau cele patru tinere prințese de Hainaut că se născuseră într-o asemenea familie!

Bunul conte Guillaume se arătase și el gata să sară în ajutorul reginei Isabelle, dar fără a rosti vorbe atât de umflate ca frate-său, și numai după ce se sfătuisse cu ai lui, căci nu vroia să-și atragă fulgerele regelui Franței, nici pe acelea ale papii.

El însă, domnul Jean de Hainaut, nu-și cruța osteneala. Scria tuturor cavalerilor pe care-i cunoștea, rugându-i pe cinstea și prietenia lor să vină alături de dânsul pentru a împlini ceea ce făgăduise. Stârni atâta vâlvă în Hainaut, Brabant, Zelanda și Olanda încât bunul conte Guillaume se neliniști: era toată oastea țărilor sale, toată nobilimea, pe care domnul Jean se pornise s-o cheme sub steaguri. Îl pofti deci la mai multă cumpătare; dar celălalt nici nu vroia s-audă.

- Domnule frate al meu, zicea, nu-s dator decât cu o moarte, care este la voia Mântuitorului nostru, și am făgăduit acestei dragălașe doamne s-o duc până în țara ei. Așa voi face, chiar dacă trebuie să mor din asta, căci orice cavaler dator este să ajute cu toată puterea lui toate doamnele și fecioarele

afla la mare ananghie și restrîște, chiar în clipa cînd ele îl cheamă într-ajutor!

Guillaume cel Bun se temea și pentru vistieria lui, căci pe toți nobilii ăștia mărunți cărora li se cerea să-și curețe platoșa de rugină va trebui să-i plătească cineva; dar în privința asta îi risipi teama lordul Mortimer care părea să aibă de la băncile lombarde destul bănet, pentru a ține pe cheltuiala lui o mie de lăncii.

Rămăseseră aproape trei luni la Valenciennes, ducînd acolo un trai grațios, în timp ce Jean de Hainaut vestea în fiecă zi că li se alipiseră alți cavaleri de seamă, ba domnul Michel de Ligne sau domnul de Sarre, ba cavalerul Oulfart de Ghistelles, sau Perceval de Semeries, sau Sance de Boussoy.

Se duseră ca într-o vizită în familie să facă un pelerinaj la moaștele sfîntului Druon în biserica din Sebourg, foarteenerate de cînd bunicul contelui Guillaume, Jean d'Avesnes, care suferea cumplit de pe urma unei pietre la rinichi, se tămăduise închinîndu-se acelor moaște.

Dintre cele patru fete ale contelui Guillaume, cea de a doua, Filipa îi plăcuse numaidecât tînărului prinț Eduard. Era roșcovană, durdulie, pistruiată, cu obrazul lat și pîntecul de pe acum rotunjor; o adevărată micuță Valois, dar avînd și ceva din aerul spiței de Brabant. Cei doi tineri se nimereau a fi foarte potriviți ca vîrstă; și toți din jur avură surpriza de a-l vedea pe prințul Eduard, care nu vorbea niciodată, ținîndu-se cam tot timpul pe lîngă dolofana Filipa, și vorbindu-i, vorbindu-i, vorbindu-i ceasuri întregi... Această simpatie a prințului pentru fata contelui de Hainaut nu scăpa nimănui; cei tăcuți din fire nu mai știu să se prefacă de îndată ce-și leapădă tăcerea.

Așa stînd lucrurile, regina Isabelle și contele de Hainaut căzură repede la învoială să-și logodească copiii care arătau o atît de mare dragoste unul pentru altul. Prin aceasta Isabelle întărea o alianță de care avea neapărată nevoie; iar contele de Hainaut, de vreme ce fiică-sa era menită să ajungă într-o zi regina Angliei, nu mai vedea nimica rău în a-și da cavalerii pentru țelurile Isabellei.

În pofida poruncilor răspicate ale regelui Eduard al II-lea, care interzisese fiului său să se logodească sau să se lase a fi logodit fără învoirea sa, se și ceruseră sfîntului părinte dispensele necesare. Părea într-adevăr că așa i-a fost scris prințului Eduard, să-și ia de soție o fată din neamul Valois!

Cu trei ani mai înainte, tată-său refuzase pentru dânsul una din ultimele fete ale monseniorului Charles, binecuvântat refuz deoarece acum flăcăul se va putea căsători cu nepoata aceluiași monsenior Charles, și care-i plăcea.

Pentru prințul Eduard, expediția căpătase dintru început un înțeles nou. Dacă debarcarea reușea, dacă unchiul Kent și lordul Mortimer, cu ajutorul vărului Hainaut, izbuteau să-i izgonească pe ticăloșii Despenser, luând în locul lor cârma regatului alături de rege, acesta va fi silit să încuviințeze căsătoria.

De altminteri, nimeni nu se mai sfia să vorbească în fața băiatului de năravurile tatălui său; când înțelese, fu înspăimântat, scârbit. Cum putea un bărbat, un cavaler, un rege, să se poarte astfel cu un senior al curții sale?

Prințul era hotărât, când îi va veni rândul la domnie, să nu îngăduie niciodată asemenea mârșăvii printre baronii săi, și alături de Filipa lui, să le arate tuturor o adevărată, o frumoasă și sinceră dragoste între un bărbat și o femeie, între o regină și un rege. Făptura asta rotunjoară, grăsană și roșcată, de pe acum femeie împlinită, și care i se părea cea mai frumoasă domnișoară de pe pământ, avea asupra ducelui de Aquitania puterea de a-i risipi orice teamă.

Așa că, în ochii tânărului prinț, era dreptul său la dragoste, pe care urma să și-l câștige, și asta îi potolea durerea de a porni la război împotriva propriului său tată.

Trei luni trecuseră deci legănate de aceste visuri fericite, fără îndoială cele mai frumoase din câte cunoscuse prințul Eduard.

Adunarea henoților, căci așa li se zicea cavalerilor din Hainaut, se făcuse la Dordrecht, pe Meusa, draguț oraș brăzdat în chip straniu de canale, de stăvilare, unde fiecare uliță de pământ trecea peste o uliță de apă, unde corăbiile tuturor mărilor, ca și acelea, netede și fără pânze, care pluteau de-a lungul râurilor, veneau până-n fața bisericilor. Un oraș plin de negoțuri și bogății, unde seniorii călcau pe cheiuri între baloturile de lână și lăzile de mirodenii, unde mirosul de pește, proaspăt și sărat, plutea în jurul halelor, unde marinarii și hamalii mâncau în stradă frumoșii calcani aurii, fierbinți, prăjiți chiar atunci, pe care-i cumpărau la tarabele din piață, unde norodul, ieșind după slujbă de la catedrala mare de cărămidă, venea să caște gura în fața acestei mari flote de război, nemaivăzută încă, înșirată la piciorul caselor! Catargele corăbiilor se legănav mai sus decât acoperișurile.

De câte ceasuri, de câtă trudă și de câte țișete a fost nevoie pentru a încărca în corăbiile astea, rotunde ca saboții cu care era încălțată Olanda, tot calabalâcul acestei cavalerii: lăzi cu arme, cufere cu platoșe, merinde, bucătării, plite, și câte o potcovărie de fiecare pâlț de o sută de oameni, cu nicovalele, foalele și baroasele! Apoi, trebuiră să bage în corăbii caii cei mari din Flandra, roibii mătăhăloși cu chișița groasă și pielea aproape roșie în bătaia soarelui, cu coamele fâlfâind, mai palide, mai spălăcite, și cu uriașe crupe grase, mătăsoase, adevărați cai făcuți să poarte cavaleri, roibi pe care puteai pune șeile cu oblâncuri mari, să prinzi cioltarele de fier și să așezi deasupra un oștean înzăuat; o greutate de aproape patru sute de livre pe care s-o ducă în galop.

Se numărau o mie și mai bine de asemenea cai, căci domnul Jean de Hainaut, ținându-și cuvântul, strânsese o mie de cavaleri, însoțiți de scutierii, de slujitorii nobili și de rânđașii lor, adică laolaltă două mii șapte sute cincizeci și șapte de lefegii, după condica pe care o ținea Gérard de Alspaye.

Încăperea de pe puntea dindărăt a fiecărei corăbii slujea de locuință marilor seniori ai expediției.

Vrând să profite de vântul puternic al echinoxului, înălțară pânzele în dimineața de 22 septembrie și navigară o zi întreagă pe Meusa ca să ajungă să arunce ancora în fața digurilor olandeze. Pescărușii gălăgioși se roteau în jurul corăbiilor. A doua zi, flota plutea spre largul mării. Vremea părea bună; dar iată că spre sfârșitul zilei vântul se pornise potrivnic, și corăbiile își tăiau drum luptând din greu; pe o apă brăzdată de valuri uriașe, toată expediția suferea de rău de mare și de spaimă. Cavalerii vărsau pe deasupra parapetelor când mai aveau barem atâta vlagă în ei ca să ajungă până acolo. Chiar și marinarii se simțeau rău, iar caii, înghesuiți în grajdurile înjghebate între cele două punți, răspândeau o duhoare cumplită. O furtună e mai înfricoșătoare noaptea decât ziua. Preoții expediției se puseseră pe rugăciuni.

Domnul Jean de Hainaut se întrecea pe lângă regină, încercând să-i dea curaj și s-o îmbărbăteze, arătându-se chiar prea stăruitor, căci sunt unele împrejurări când râvna bărbaților poate stârni lehamitea femeilor. Regina simțise parcă o ușurare când domnul de Hainaut căzuse bolnav la rândul său.

Lordul Mortimer, numai el, părea să țină piept furtunii; bărbații geloși nu suferă de rău de mare, cel puțin așa se spune. În schimb, baronul de Maltravers avea la ivirea zorilor o înfățișare jalnică. Cu obrazul mai lung și mai galben ca oricând, cu părul spânzurând peste urechi și cu tunica mânjită, ședea jos, rezemându-și picioarele răscăcărâte de un odgon făcut roată, și gemea la fiecă val care spăla puntea de parcă i-ar fi adus moartea.

În sfârșit, din mila preasfântului Gheorghe, marea se potolise, și fiecare putuse să se mai curețe nițel și să se dichisească. Apoi oamenii de veghe pe catarg recunoscuseră pământul Angliei, doar la câteva mile mai la sud de punctul unde vroiau să ajungă; marinarii se îndreptaseră spre portul Harwich, unde corăbiile trăgeau acum la țarm și dintre ele cea regală, cu vâslele ridicate, atinsese deja stăvilarul de lemn.

Tânărul prinț Eduard al Aquitaniei cerceta îngândurat, printre genele sale blonde, lucrurile din jur, căci tot ce întâlnea privirea și era rotund, roșcat sau trandafiriu, norii mânați de vântul de septembrie, pânzele joase și umflate ale ultimelor corăbii, crupele roibilor din Flandra, fălcile domnului Jean de Hainaut, totul îi amintea, fără să vrea, de Olanda și de dragostea lui.

Punând piciorul pe cheiul din Harwich, Roger Mortimer se simți aidoma strămoșului său care, cu două sute șazeci de ani mai înainte, debarcase pe pământul Angliei alături de Wilhelm Cuceritorul. Și asta se văzu numaidecât după înfățișare, după glas și după felul cum luă totul în mână sa.

Ținea conducerea expediției împreună cu Jean de Hainaut, împărțindu-și puterea deopotrivă, ceea ce era oarecum firesc deoarece Mortimer nu avea de partea lui decât cauza dreaptă pentru care se ridicase, câțiva seniori englezi și banii lombarzilor; pe când celălalt avea conducerea celor două mii șapte sute cincizeci și șapte de oameni care urmau să lupte. Totuși, Mortimer socotea că autoritatea lui Jean de Hainaut nu trebuia să se exercite decât asupra organizării și a chivernisirii trupelor cu cele necesare traiului, în timp ce el însuși înțelegea să păstreze întreaga răspundere a operațiilor. Cât despre contele de Kent, el nu se arăta prea zorit să-și facă loc printre căpitani expediției; căci dacă, în pofida veștilor bune pe care le primiseră, o parte a nobilimii rămânea credincioasă regelui Eduard, oștile acestuia s-ar afla sub comanda contelui de Norfolk, mareșal al Angliei, adică însuși fratele lui Kent. Or, una e să te răzvrătești împotriva unui frate vitreg mai bătrân ca tine cu douăzeci de ani și care se dovedește a fi un rege ticălos, și

cu totul altceva e să tragi sabia împotriva unui frate mult iubit și care nu ți-e mai mare decât cu un an.

Vrând mai întâi să afle ce se petrece în Anglia, Mortimer trimisese să-l cheme pe primarul din Harwich. Știa el unde se găseau oștile regelui? Care era cel mai apropiat castel ce-ar putea oferi adăpost reginei până ce vor debarca oamenii și vor fi descărcate corăbiile?

- Ne aflăm aici, îi spuse Mortimer primarului, spre a-l ajuta pe regele Eduard să se descotorosească de sfetnicii lui cei răi de ale căror ticăloșii geme țara, și spre a o pune iar pe regină la locul ce i se cuvine. Nu avem așadar alte gânduri decât acelea izvorâte din voința baronilor și a întregului norod al Angliei.

Iată ce însemna a spune scurt și limpede ceea ce Roger Mortimer avea să repete la fiecă popas ca să-i lămurească pe cei ce s-ar arăta mirați de sosirea acestei oștiri străine.

Primarul, un moșneag căruia părul alb îi flutura pe cap, și care bâțâia în caftanul său, nu de frig ci de frică, nu prea părea să știe ce se întâmplă. Regele, ați întrebat unde-i regele?... Se zicea că era la Londra, afară doar dacă n-o fi la Portsmouth... În orice caz, o flotă mare urma să fie adunată la Portsmouth, deoarece o poruncă din luna trecută ceruse tuturor corăbiilor să pornească într-acolo spre a împiedica o invazie franceză; așa se explica numărul mic de corăbii aflate în port.

Lordul Mortimer nu uită să arate în clipa asta oarecare mândrie și mai cu seamă în fața domnului de Hainaut. Căci avusese grijă să împrăstie cu dibăcie prin oameni anume trimiși, intenția sa de a debarca pe coasta de sud; șiretenia prinsese de minune. Dar Jean de Hainaut se putea făli, despre partea lui, cu marinarii olandezi care în ciuda furtunii nu se abătuseră din drumul lor.

Regiunea nu era păzită defel; primarul nu avea cunoștință de vreo mișcare de trupe prin partea locului și nici nu primise alta poruncă în afară de acelea obișnuite privind supravegherea coastelor. Dacă nu știe vreun loc unde oastea sosită și-ar putea face tabăra? Primarul răspunse că mânăstirea de la Walton, la trei leghe spre miazăzi ocolind apele, ar fi tocmai potrivită pentru asta. În sinea lui, ținea foarte mult să scape de grija de a adăposti această oaste, lăsând-o în seama călugărilor.

Trebuia înjghebată o escortă pentru paza reginei.

- O voi comanda eu! izbucni Jean de Hainaut.

- Și cine are să vegheze la debarcarea henoților dumitale? întrebă Mortimer. Și câtă vreme va trece până se va face aceasta?

- Trei zile întregi, pentru ca oamenii să fie rânduiți și gata să pornească. Îl voi lăsa pe Filip de Chasteaux, întâiul meu scutier, să se ocupe de aceste treburi.

Cea mai mare grijă o avea Mortimer în privința solilor tainici pe care-i trimisese din Olanda spre episcopul Orleton și contele de Lancastre. Ajuns-au oare solii la aceștia și înștiințatu-i-au la vreme? Și unde erau în clipa de față? Prin călugării de la Walton ar putea negreșit să le dea de urmă și să trimită niște ștafete care, din mănăstire în mănăstire, ar ajunge până la cei doi capi ai rezistenței interioare.

Autoritar, cu un aer liniștit, Mortimer umbla încolo și înapoi pe strada mare din Harwich, mărginită de case scunde; întorcea mereu capul ca să vadă alcătuindu-se escorta, cobora iar în port spre a zori debarcarea cailor, revenea la hanul Trei Pocale unde regina și prințul Eduard își așteptau roibii. Chiar prin strada asta pe care umbla el, avea să treacă mereu și mereu, vreme de mai multe veacuri, istoria Angliei.

În cele din urmă, garda fu gata; cavalerii soseau, se înșirau în rând câte patru, ocupând astfel acea High Street în toată lățimea ei. Rândașii alergau pe lângă cai pentru a încheia o ultimă paftă; lăncile se clătinau în fața ferestrelor strâmte; săbiile se bălăbăneau, ciocnindu-se de genunchierele de oțel.

O ajutoră pe regină să încalece roibul ei de paradă, apoi începu cavalcada peste câmpia brăzdată de vâlcele, cu copaci rari, cu paragini cotropite de valurile revărsate ale mării, și ici, colo case acoperite cu stuf. În spatele unor garduri joase de măracini, oi cu lâna deasă pășteau iarba în jurul băltoacelor de apă sălcie. Într-un cuvânt, un ținut destul de mohorât, învăluit în ceața estuarului. Dar Kent, Cromwell, Alspaye, mâna asta de englezi, și Maltravers el însuși, așa bolnav cum era încă, priveau peisajul acesta, se priveau unii pe alții, și lacrimile le luceau în ochi. Pământul acesta era pământul Angliei!

Și deodată, din pricina unui cal de fermă care-și scosese capul prin deschizătura ușii unui grajd și începuse să necheze la trecerea alaiului de călăreți, Roger Mortimer simți că-l năpădește emoția țării regăsite. Această bucurie atât de mult așteptată, și pe care n-o trăise încă până atunci, frământat cum era de gânduri apăsătoare și de hotărâri ce trebuiau luate, o

întâlnise aici în plin câmp, pentru că un cal englezesc necheza spre caii din Flandra.

Trei ani trăiți departe, trei ani de surghiun, de așteptare și de speranță! Mortimer se revăzu așa cum era în noaptea evadării sale din turn, ud learcă, lunecând într-o barcă în mijlocul Tamisei, ca să ajungă la malul celălalt unde-l aștepta un cal. Și iată că se întorcea, cu stema neamului său brodată în piept, și o mie de lăncii gata să lupte alături de dânsul. Se întorcea, amant al acestei regine la care visase așa de mult în temniță. Se întâmplă uneori că viața pare aieva visului pe care ni l-am făcut despre ea, și numai atunci poți spune că ești fericit.

Își întoarse privirea, într-o pornire de recunoștință și înțelegere, spre regina Isabelle, spre profilul acesta frumos, învăluit în plasa de oțel, unde ochiul lucea ca un safir. Dar Mortimer văzu că domnul Jean de Hainaut care mergea călare de cealaltă parte, alături de regină, o privea de asemeni, și marea lui bucurie se întunecă deodată. I se păru că mai cunoscuse clipa asta, că o retrăia acum, și se simți tulburat, căci puține sentimente sunt într-adevăr așa de neliniștitoare cum e acela care te încolțește uneori, când recunoști un drum pe unde n-ai trecut niciodată.

Apoi, își aduse aminte de șoseaua Parisului, în ziua când se dusesese s-o întâmpine pe Isabelle la sosirea ei, și-și aminti de Robert d'Artois călărind alături de regină, întocmai ca Jean de Hainaut acum.

Și o auzi pe regină rostind:

- Domnule Jean, îți datorez totul, și mai întâi faptul că sunt aici.

Mortimer se încruntă la față, se arătă posomorât, ciufut, rece, tot timpul cât mai ținu drumul, și chiar după aceea, când ajunseseră la călugării din Walton și fiecare se aciui pe unde putu, care în chiliile stăreției, care în arhondaric, iar cei mai mulți dintre oșteni prin șoproane. Așa de cătrănit era, încât seara, când se retrase cu amantul ei, regina Isabelle îl întrebă:

- Dar ce avuseși toată după-amiaza asta, dragă Mortimer?

- Am, doamnă, că-mi închipuiam să fi slujit bine pe regina și iubita mea.

- Și cine-ți zice, frumosul meu domn, că nu ai slujit-o?

- Gândeam, doamnă, că mie îmi datorai întoarcerea ta în această țară.

- Dar cine a zis că nu ți-o datorez?

- Chiar tu, doamnă, chiar tu ai spus-o în fața mea, domnului de Hainaut, mulțumindu-i pentru tot ce a făcut.

- Vai, Mortimer, iubitul meu, izbucni regina, cum poți fi gelos pentru niște cuvinte! Ce rău vezi în asta, zău așa, că mulțumesc unuia care mi-a făcut bine?

- Sunt gelos de ceea ce văd, i-o întoarse Mortimer. Sunt gelos de cuvintele tale, cum sunt gelos și de unele priviri pe care speram, ți-o spun sincer, că nu trebuia să le ai decât pentru mine! Ți place să cochetezi, doamnă, lucru la care nu mă așteptam, îți place să cochetezi!

Regina era obosită. Cele trei zile de furtună pe mare, teama de o debarcare foarte primejdioasă și, pentru a le pune vârf la toate, goana de patru leghe până aici, o puseseră la grea încercare. Se cunosc oare multe femei care ar fi putut să îndure atâtea, fără a se plânge vreodată și fără a pricinui cuiva vreo grijă? Se aștepta mai curând la o vorbă drăguță pentru vitejia ei, decât la niște dojeni născute din gelozie.

- Ce cochetărie, iubituie, te rog să-mi spui ce cochetărie! rosti ea nervoasă. Prietenia neprihănită pe care domnul de Hainaut mi-a închinat-o poate să stârnească râsul, dar ea izvorăște dintr-o inimă bună, și afară de asta să nu uiți că-i datorăm trupele ce le avem aici. Așadar, dă-mi voie ca, fără a-l încuraja, să răspund nițel acestor sentimente, căci ia numără-i pe englezii noștri și numără câți oameni sunt aduși de dânsul. Dacă-i surâd acestui bărbat care te întărește așa de rău, o fac și pentru tine!

- Când nu te-ai purtat cum se cuvine într-o împrejurare, descoperi întotdeauna vreun motiv pentru care ai făcut-o. Domnul de Hainaut te slujește din marea dragoste ce-ți poartă, fie, nu zic ba, dar nu până într-atât încât să refuze aurul cu care e plătit pentru asta. Așa că n-ai nevoie să-i mai faci și ochi dulci. Mă simt umilit pentru tine văzându-te cum cazi din acea înălțime neprihănită unde te așezasem.

- Nu păreai supărat, dragul meu Mortimer, că mă prăbușesc din acea înălțime neprihănită, în ziua când am căzut în brațele tale.

Era întâia lor ceartă. Trebuia oare ca ea să izbucnească tocmai în ziua în care-și puseseră atâtea speranțe și pentru care vreme de atâtea luni își uniră eforturile?

- Iubitule, adăugă regina pe un ton mai blând, mânia asta mare care te-a cuprins nu vine oare de acolo că de acum înainte voi fi mai aproape de soțul meu și că ne va fi mai greu să ne dragostim?

Mortimer își plecă fruntea dungată de sprâncenele sale stufoase.

- La drept vorbind, cred, doamnă, că acum când ne aflăm pe pământul regatului tău, trebuie să nu mai dormim împreună.

- E tocmai ceea ce vroiam să te rog, scumpul meu, răspunse Isabelle.

Mortimer trecu pragul ușii. N-o va vedea pe iubita lui plângând. Unde erau fericitele nopți din Franța?

În coridorul chiliilor stăreției, îl întâlni pe tânărul prinț Eduard, purtând o făclie care-i lumina chipul slab și palid. Îl pândeau oare pe dânsul?

- Nu dormi, my Lord? îl întreabă Mortimer.

- Nu, te căutam, my Lord, spre a te ruga să-mi trimiți pe secretarul domniei tale... Aș vrea, în seara asta a întoarcerii mele în țară, să-i trimit o scrisoare domniței Filipa...

ORA LUMINII

Preabunului și puternicului senior Guillaume, conte de Hainaut, de Olanda și Zelanda, mult iubite și scumpe frate, Domnul să te aibă în sfânta lui pază, mă-nchin ție.

Așadar, când eram încă pe cale de a ne rânduî pâlcurile în jurul portului Harwich, iar regina se pregătea să se așeze în mănăstirea de la Walton, iată că ne sosește vestea bună că monseniorul Enric de Lancastre, care e văr al regelui Eduard și căruia toți de pe aici îi zic îndeobște lordul cu Gât-Sucit din pricină că-și ține capul strâmb, se afla în drum spre noi însoțit de o oaste de baroni și cavaleri și alți oameni strânși de pe moșiile lor, precum și lorzii episcopi de Hereford, Norwich, și Lincoln, spre a se pune toți în slujba reginei, doamna mea Isabelle. Și monseniorul de Norfolk, mareșal al Angliei, dăduse de știre despre partea sa, că vine și dânsul, într-un gând cu ceilalți, în fruntea vitezelor sale oști.

Pâlcurile noastre și acelea ale lorzilor de Lancastre și de Norfolk s-au întâlnit într-un loc ce-i zice Bury-Saint-Edmonds unde tocmai era zi de târg ce se ținea chiar în ulițe.

Întâlnirea se făcu într-o voioșie pe care nu-s în stare să ți-o descriu. Cavalerii săreau de pe caii lor, și recunoscându-se, se îmbrățișau; monseniorul de Kent și monseniorul de Norfolk, piept în piept, și cu ochii plini de lacrimi ca niște frați buni de multă vreme despărțiți, și domnul Mortimer de asemenea, bot în bot cu seniorul episcop de Hereford, și monseniorul Gât-Sucit pupându-l în obraz pe prințul Eduard, apoi alergând toți la calul reginei ca să-și arate recunoștința de a o avea în mijlocul lor și a-i săruta poala rochiei. Să nu fi venit în regatul Angliei decât spre a vedea cu ochii mei atâta dragoste și bucurie înconjurând-o pe doamna mea Isabelle, și încă m-aș socoti răsplătit îndeajuns pentru ostenele mele. Cu atât mai mult cu cât până și norodul din Saint-Edmonds, lăsându-și păsările și zarzavaturile pe tarabele din piață, se alăturase veseliei obștești, iar de prin satele dimprejur lumea venea într-un puhoi neconținut.

Regina m-a prezentat, cu multe laude și drăgălășenii, tuturor seniorilor englezi; afară de asta, aveam la spatele meu pentru a mă impune în ochii lor, pe cei o mie de lăncieri ai noștri din Olanda, și sunt mândru, mult iubite frate, de ținuta măreață cu care cavalerii noștri s-au înfățișat înaintea acestor seniori englezi.

Regina n-a uitat de asemenea să le spună tuturor rubedeniilor și celor ce-i țin parte că datorită lordului Mortimer s-a putut întoarce, și încă având sprijin atât de puternic; dânsa a avut frumoase cuvinte de laudă pentru felul în care a slujit-o monseniorul de Mortimer, și a poruncit ca toți să asculte întru totul de sfatul acestuia. De altminteri însăși doamna mea Isabelle nu ia nici o hotărâre fără a se sfătui mai întâi cu el. Îl iubește și arată asta în văzul tuturor; dar nu poate fi vorba decât de o dragoste fără de prihană, orice ar zice clevetitorii întotdeauna gata să vorbească de rău, căci dacă ar fi altfel, ea și-ar da mai multă osteneală ca să ascundă aceasta de ochii lumii; și știu de asemeni, după felul cum se uită la mine, că nu ar putea să mă privească astfel, dacă n-ar avea cugetul curat. Mă cam temusem la Walton că prietenia lor, dintr-o pricină pe care n-o cunosc, să nu se fi răcit nițel; totul dovedește însă că nu e nicidecum așa și că dânșii rămân foarte uniți, de care lucru mă bucur, căci e firesc s-o îndrăgească toți pe doamna mea Isabelle pentru toate însușirile ei bune și frumoase; și aș dori ca oricine să-i arate aceeași dragoste ca cea pe care i-o închin eu.

Prea sfinții episcopi au adus cu dânșii bani berechet și au făgăduit că vor mai primi alții ce se strâng acum în eparhiile lor, și aceasta m-a liniștit în privința soldelor cuvenite oștenilor noștri din Hainaut, căci mi-era teamă că ajutoarele bănești date de bancherii lombarzi domnului de Mortimer să nu se isprăvească prea repede. Toate câte ți le povestesc s-au petrecut în cea de-a douăzeci și opta zi a lui septembrie.

Începând din ziua aceea, când ne-am pornit iar, a fost o înaintare de oaste încununată de mari izbânzi prin orașul New-Market, plin de hanuri și case de încartiruit, apoi prin nobila cetate Cambridge, unde toți vorbesc latinește de te minunezi auzindu-i și unde găsești mai mulți cărturari într-o singură școală de cât ai putea să aduni în tot Hainautul tău. Pretutindeni primirea ce ne-o făcu norodul ca și seniorii ne-a dovedit îndeajuns că regele nu era iubit, că ticăloșii săi sfetnici au atras asupra lui ura și disprețul; astfel pâlcurile noastre sunt întâmpinate cu strigătul: "Scăpați-ne"!

Oștenii noștri din Hainaut nu se plictisesc, după spusa domnului Enric Gât-Sucit care, precum vezi, folosește binișor limba franceză, și această vorbă a lui, când mi-a venit iar în auz, m-a făcut să râd de bucurie un întreg sfert de ceas, ba mai râd încă și acum de câte ori îmi aduc aminte! Fetele din Anglia se arată foarte darnice cu cavalerii noștri, ceea ce-i un lucru bun pentru că păstrează în ei treaz gustul de război. Cât despre mine, dacă m-aș ține de asemenea crailâcuri, aș da o pildă rea și aș pierde din acea putere pe care trebuie s-o aibă o căpetenie de oști spre a-și dojeni, la nevoie, oamenii, cerându-le să nu-și facă de cap. Afară de asta, jurământul ce l-am făcut doamnei mele Isabelle mă oprește de la astfel de desfătări și, dacă mi s-ar întâmpla să-l calc, norocul expediției noastre s-ar putea întoarce împotriva-ne. E adevărat că nopțile mă cam chinuie; cum însă drumurile pe care le străbat călare sunt lungi, somnul nu mă părăsește. Cred că, după ce mă voi întoarce din această campanie, am să mă însor.

Și fiindcă veni vorba de însurătoare trebuie să te înștiințez, iubite frate, că și pe soața-ta, scumpa mea soră contesa, că măria sa tânărul prinț Eduard e tot așa de îndrăgostit de fiică-ta Filipa, că nu trece o zi fără ca el să mă întrebe ce mai face, și că toate gândurile lui par să fie numai la dânsa; cred, de aceea, că a fost chibzuită și folositoare logodna lor, de pe urma căreia fiică-ta, sunt încredințat de asta, va fi întotdeauna fericită. M-am legat cu prieteșug de tânărul prinț Eduard, care pare să mă admire grozav cu toate că e așa de zgârcit la vorbă; el rămâne adeseori tăcut, așa cum mi l-ai zugrăvit pe puternicul rege Filip cel Frumos, bunicu-său. Se prea poate ca el să ajungă într-o zi un suveran tot așa de mare cum fu regele Filip cel Frumos, și poate că mai înainte chiar de vremea când ar fi trebuit să aștepte de la Dumnezeu coroana ce i se cuvine, dacă dai crezare celor ce se spun în Sfatul baronilor englezi.

Căci regele Eduard s-a arătat jalnic în această împrejurare. El se afla la Westmoustiers¹⁶ când noi am debarcat, și de îndată ce-a auzit de asta s-a refugiat în turnul Londrei, spre a se pune la adăpost de primejdie; și a poruncit tuturor șerifilor, care sunt guvernatori ai comitatelor regatului, să facă strigare în toate locurile unde se adună norodul, piețe, târguri și iarmaroace, aducând la cunoștința tuturor ordonanța aceasta:

«Văzând că Roger de Mortimer și alți trădători și vrăjmași ai regelui și regatului său au debarcat cu de-a sila și în fruntea unor oști streine care vor să răstoarne puterea regală, regele poruncește tuturor supușilor săi de a li se împotrivi prin toate mijloacele și a-i nimici. Vor fi cruțați numai regina, fiul ei și contele de Kent. Toți aceia care vor ridica armele împotriva năvălitorului vor primi solde mari iar oricui va aduce regelui leșul lui Mortimer sau numai capul său îi este făgăduită o răsplată de o mie de livre sterline.»

Nimeni n-a dat ascultare poruncilor regelui Eduard; dar ele au sporit mult trecerea de care se bucură monseniorul de Mortimer, arătând ce preț se pune pe viața lui și întărindu-l astfel mai mult de cum era înainte drept căpetenia noastră. Regina a răspuns făgăduind două mii de livre sterline aceluia ce-i va aduce capul lui Hugh Le Despenser cel Tânăr, socotind la acest preț răutățile pe care pomenitul senior i le făcuse, lipsind-o de dragostea soțului ei.

Londonezii rămăseseră nepăsători la chemarea de a sări să-și apere regele, care se încăpățânase până la capăt în păcatele lui. Înțelept lucru ar fi fost să-l gonească pe Despenserul său, căruia i se potrivește foarte bine numele¹⁷ ce-l poartă; dar regele Eduard se îndârjise să-l păstreze, zicând că învățase de ajuns din trecut, că asemenea lucruri se petrecuseră odinioară în legătură cu cavalerul de Gaveston pe care el se învoise să-l îndepărteze de la Curte, fără a împiedica prin asta ca zisul cavaler să fie omorât, iar lui, regelui, să i se vâre pe nas o cartă și un sfat de cârmuitori de care numai cu greu izbutise să se descotorosească. Despenser asta îi cânta în strună, încurajându-l, și după cum zic unii, au vărsat multe lacrimi unul la pieptul celuilalt; ba chiar, Despenser ar fi strigat că vrea mai curând să moară pe pieptul regelui său decât să trăiască teafăr și nevătămat departe de dânsul. Și bineînțeles îi convine s-o spună, căci pieptul acesta e singurul său zid de apărare.

Astfel că au rămas singuri, toți lăsându-i cu dragostea lor mârșavă, înconjurați numai de Despenser cel Bătrân, de contele Arundel, care e rudă cu Despenser, de contele de Warrene, care-i cumnat al lui Arundel, și în sfârșit, de cancelarul Baldock, care nu poate fi decât credincios regelui,

deoarece atâta e de urât de toată lumea, încât oriunde s-ar duce l-ar tăia bucățele.

Curând de tot regele a încetat să se mai simtă la adăpost de primejdie în turnul Londrei și a șters-o de acolo cu puținii săi oameni pentru a se duce să ridice o oaste în Walles, nu fără a porunci mai întâi să se citească prin piețe, în cea de a treizecea zi din septembrie, bulele de afurisenie pe care sfântul nostru părinte papa i le dăduse împotriva vrăjmașilor săi. Să nu-ți faci nici o grijă în privința acestor bule, iubite frate, dacă-ți vor ajunge la ureche, căci nu ne privesc nicidecum; ele fuseseră cerute de regele Eduard împotriva răzvrătiților din Brabant și nimeni nu s-a lăsat păcălit de viclenia cu care le-a folosit acum; astfel preoții ne dau sfânta grijanie ca și mai înainte, și episcopii cei dintâi.

Fugind din Londra în chip așa de jalnic, regele a lăsat cârmuirea pe mâinile arhiepiscopului Reynolds, episcopului John de Stratford și episcopului Stapledon, capul bisericii din Exeter și vistiernic al coroanei. Dar față de iuțea înaintării noastre, episcopul de Stratford a venit să se plece înaintea reginei Isabelle, în timp ce arhiepiscopul Reynolds trimitea din Kent, unde se refugiase, un sol pentru a cere iertare. Așadar, numai episcopul Stapledon a rămas la Londra, crezând că-și câștigase acolo, prin prădăciunile sale, apărători cu duiumul. Mânia orașului a început să clocotească însă împotriva lui, iar când s-a hotărât să fugă, mulțimea pornită după dânsul l-a ajuns din urmă și l-a ciopârțit în mahalaua orașului Chepside, unde trupul său fu călcat în picioare până ce nu mai era de recunoscut.

Aceasta s-a petrecut în a cincisprezecea zi din octombrie, pe când regina se afla la Wallingford, o cetate înconjurată cu metereze de pământ, unde l-am scos din mâna dușmanilor pe domnul Thomas de Berkeley care e ginere al monseniorului de Mortimer. Când regina a aflat de sfârșitul lui Stapledon, a spus că nu se cade să plângă moartea unui om așa de ticălos, și că dânsa mai curând se bucură, căci mult rău i-a făcut răposatul. Și monseniorul de Mortimer a spus că așa vor păți toți aceia care au voit pieirea lor.

Cu o zi înainte, în orașul Oxford, care e încă și mai înțesat de cărturari ca orașul Cambridge, domnul Orleton, episcop de Hereford se urcase la amvon în fața doamnei mele Isabelle, a ducelui de Aquitania, a contelui de

Kent și a tuturor seniorilor, pentru a rosti o mare predică pe tema «Caput meum doleo», cuvânt scos din «Scripturi», ce se află în «Sfânta carte a regilor», vrând să spună că boala de care suferă Anglia s-a cuibărit în capul pomenitului regat și că acolo trebuia aplicat leacul.

Această predică făcu o adâncă impresie asupra întregii adunări, care-l auzi pe episcop zugrăvind și enumerând nenorocirile și durerile țării. Și cu toate că nici o singură dată, într-o vorbire de un ceas, sfinția sa Orleton nu rostise numele regelui, toți ascultătorii se gândeau la dânsul ca la pricina tuturor relelor; și episcopul își ridicase glasul pe la sfârșitul predicii, strigând că trăznetul din ceruri și paloșul oamenilor trebuiau să se abată deopotrivă pe capul trușășilor tulburători ai păcii și corupătorilor de regi. E un bărbat cu multă învățătură acest monsenior de Hereford, și mă mândresc de a-i vorbi adeseori, deși pare a fi grăbit când stă de vorbă cu mine; culeg însă întotdeauna de pe buzele lui vreo cugetare înțeleaptă. Astfel îmi spuse deunăzi: "Fiecare dintre noi își are ceasul de lumină în evenimentele veacului său. Odată e monseniorul de Kent, odată e monseniorul de Lancastre, și cutare altul mai înainte sau cutare altul după dânsii, pe care evenimentul îl iluminează pentru rolul său hotărâtor. Așa se face istoria lumii. Se prea poate, domnule de Hainaut, ca în clipa în care ne aflăm să fie ceasul dumitale de lumină".

A treia zi după predică, și în urma emoției pe care o stârnise în inima tuturor, regina a dat din Wallingford o proclamație împotriva Despenserilor, învinuindu-i de a fi jefuit biserica și coroana, de-a fi poruncit să fie omorâți pe nedrept o mulțime de supuși credincioși, de-a fi dezmoștenit, întemnițat și surghiunit unii seniori dintre cei mai mari, de a fi asuprit văduvele și orfanii, de-a fi împovărat poporul cu biruri grele și fel de fel de hrăpiri.

Tot în vremea aceea aflarăm că regele, care la început fugise să se adăpostească în orașul Gloucester, moșie a lui Despenser cel Tânăr, trecuse la Westbury și că de acolo escorta se împrăștiase. Despenser cel Bătrân se trăsesese în orașul și castelul său Bristo ca să oprească înaintarea noastră, în vreme ce conții de Arundel și Warenne s-au dus la moșiile lor din Shropshire; astfel gândeau să țină în mâna lor și cetățile de graniță din Walles, la miazăzi și miazănoapte, pe când regele, cu Despenser cel Tânăr și cancelarul său Baldock, plecase să ridice o oaste în Walles. La drept

vorbind, nu se știe pe unde o fi acum. Umblă zvonul că s-ar fi imbarcat pentru Irlanda.

În timp ce câteva pâlcuri englezești sub comanda contelui de Charlton au pornit înspre Shropshire pentru a-l înfrunta pe contele de Arundel, ieri, în cea de a douăzeci și patra zi a lui octombrie, taman o lună de când am părăsit Dordrecht, am intrat fără nici o greutate în orașul Gloucester unde am fost primiți cu mare bucurie. Astăzi vom porni spre Bristol, unde s-a închis Despenser cel Bătrân. Am luat asupra-mi să dau asalt acestei fortărețe, și voi avea în sfârșit prilejul ce nu mi-a fost dat încă până acum, atât de puțini vrăjmași întâlneam în calea noastră, de a lupta pentru doamna mea Isabelle și a-mi arăta vitejia sub ochii ei. Voi săruta flamura cu stema familiei Hainaut care flutură în vârful lăncii mele înainte de a porni la bătălie.

Ți-am încredințat, scumpul și iubitul meu frate, înainte de a pleca, vrerile mele de pe urmă, și nu am nimica de schimbat sau de adăugat la ele. Dacă mi-e dat să îndur moartea, vei ști că am primit-o fără supărare și fără părere de rău, cum se cuvine s-o primească un cavaler care se bate întru nobila apărare a doamnelor și a celor aflați în restriște și asupra, și pentru cinstea ta, a scumpei mele surori, soția ta, și a nepoatelor mele, iubitele tale fiice, aibă-le Domnul pe toate în sfânta lui pază.

Scris-am aceasta în cea de a douăzeci și cincea zi a lunii octombrie anul o mie trei sute douăzeci și cinci,

Jean.

Domnul Jean de Hainaut nu avu nevoie, a doua zi, să-și arate vitejia, și degeaba se gătise așa de frumos sufletește de bătălie.

Când se înfățișă de dimineață, cu toate steagurile fluturând și cu chiverele strânse sub bărbie, înaintea meterezelor, orașul Bristol se și hotărâse să se predea și l-ar fi putut cuceri doar învârtind un băț. Orașenii de vază se grăbiră să trimită soli care nu avură altă grijă decât să afle unde poșteau cavalerii să-și ia reședința, încredințându-i de dragostea lor față de regină, și zicându-se gata să-l predea numaidecât pe seniorul lor, Hugh Le Despenser Bătrânul, singurul vinovat că nu putuseră să-și arate mai curând bunele lor gânduri.

De îndată ce porțile orașului fură deschise, cavalerii își luară locuință în cele mai frumoase palate din Bristol. Pe Despenser Bătrânul îl prinseră la castelul său și puseră patru cavaleri să-l păzească, în timp ce regina, prințul moștenitor și baronii mai de frunte se instalară prin odăile castelului. Regina dădu acolo peste ceilalți trei copii ai săi pe care Eduard, gătindu-se de fugă, îi lăsase în paza lui Despenser. Isabelle se minuna că în douăzeci de luni crescuseră așa de mari, și nu se mai sătura privindu-i și sărutându-i. Deodată, ridică ochii la Mortimer, ca și cum această bucurie fără margini era o jignire adusă lui, și șopti:

- Aș vrea, iubitul meu, ca Dumnezeu să-mi fi arătat bunăvoința sa făcându-i să se nască din tine.

La imboldul contelui de Lancastre, un sfat se strânse de îndată în jurul reginei, luând parte episcopii de Hereford, Norwich, Lincoln, Ely și Winchester, arhiepiscopul de Dublin, conții de Norfolk și de Kent, baronul Roger Mortimer de Wigmore, sir Thomas Wake, sir William La Zouche d'Ashley, Robert de Montait, Robert de Merle, Robert de Watteville și domnul Henry de Beaumont.

Sfatul acesta, socotind drept temei juridic faptul că regele Eduard se găsea în afara hotarelor țării - că o fi fost în Walles sau în Irlanda totuna era - hotărî să proclame pe tânărul prinț Eduard păzitor și păstrător al legatului în lipsa suveranului. Cele mai de seamă dregătorii fură numaidecât din nou împărțite și Adam Orleton, capul gânditor al răzvrătirii, primi slujba de lord vistiernic.

Era și vremea, ce-i drept, de a purcede la reorganizarea autorității centrale. Aveai chiar de ce să te minunezi văzând că, o lună întreagă, cu regele fugar, miniștrii săi împrăștiați și Anglia lăsată pradă oștilor năvălitoare ale reginei, vămile continuaseră totuși să funcționeze normal, percepatorii să încaseze de bine, de rău taxele, straja să vegheze la liniștea orașelor și că pe scurt, viața obștească își urmase cursul firesc printr-un fel de deprindere a corpului social.

Așadar, păzitorul regatului, deținătorul vremelnice al suveranității, avea cincisprezece ani fără o lună. Ordonanțele pe care urma să-și pună semnătura vor fi sigilate cu sigiliul său particular, deoarece regele și cancelarul Baldock luaseră cu dânsii sigiliile Statului. Cel dintâi act de guvernământ al tânărului prinț fu acela de a prezida, în aceeași zi, procesul lui Hugh Le Despenser Bătrânul.

Acuzarea era susținută de sir Thomas Wake, mareșal al oastei, cavaler aprig și om cam bătrân, care-l înfățișă pe Despenser conte de Winchester, ca răspunzător de uciderea lui Thomas de Lancastre, de moartea în turnul Londrei a lui Roger Mortimer Bătrânul (căci lordul de Chirk nu apucase să vadă întoarcerea triumfală a nepotului și se stinsese în celula sa cu câteva săptămâni mai înainte), răspunzător de asemenea de întemnițarea, de surghiunirea sau de moartea multor alți seniori, de jefuirea averilor reginei și ale contelui de Kent, de proasta gospodărire a treburilor regatului, de înfrângerile din Scoția și Aquitania, lucruri ce s-au petrecut în urma îndemnurilor și sfaturilor sale nenorocite. Aceleași vinovății vor fi puse de acum încolo în seama tuturor sfetnicilor regelui Eduard.

Zbârcit la față, cocârjat, cu glasul stins, Hugh Bătrânul, care se prefăcuse atâția ani bâțâind supus în fața dorințelor regelui, dovedi de câtă energie era în stare. Nu mai avea nimic de pierdut și se apăra cu îndârjire.

Războaiele pierdute? Înfrângerile se datorau mișeliei baronilor. Execuțiile capitale, întemnițările? Fuseseră decretate împotriva unor trădători și a unor răzvrățiți față de autoritatea legitimă, fără de respectul căreia regatele se duc de râpă. Sechestrele de moșii și venituri nu fuseseră hotărâte decât spre a-i împiedica pe vrăjmașii coroanei să-și procure bani și să strângă oșteni. Iar dacă unii îl învinuiau pentru cele câteva prădăciuni și jăcmăneli, nu cumva uitau de cele douăzeci și trei de conace ale sale sau ale fiului său, pe care Mortimer, Lancastre, Maltravers, Berkeley, toți aici de față, porunciseră să fie jefuite și arse în anul 1321, înainte de a fi înfrânți, unii la Shrewsbury, alții la Bouroughbridge? El nu făcuse decât să-și scoată paguba suferită și pe care o prețuia ca la vreo patruzeci de mii de livre, fără a mai pune la socoteală silniciile și caznele de tot felul ce s-au săvârșit asupra slujitorilor săi. Își încheie vorbirea cu aceste cuvinte adresate reginei:

- Ah, doamnă! Dumnezeu ne datorează o judecată dreaptă, și dacă n-o putem avea în veacul acesta, ne rămâne dator cu ea pe lumea cealaltă!

Tânărul prinț Eduard își ridicase mirat genele sale lungi și asculta cu luare aminte. Hugh Le Despenser Bătrânul fu osândit să fie târât de un cal pe uliță, apoi decapitat și spânzurat, ceea ce-l făcu să zică cu oarecare dispreț:

- Văd bine, lorzii mei, că a decapita și spânzura sunt pentru dumneavoastră două lucruri deosebite, dar pentru mine asta nu înseamnă decât o singură moarte! Atitudinea lui, cu totul neașteptată pentru toți aceia

care-l cunoscuseră în alte împrejurări, explica dintr-o dată marea trecere de care se bucurase. Curteanul acesta slugarnic nu era un laș, ministrul acesta ticălos nu era un prost.

Prințul Eduard își dădu încuviințarea pentru osânda hotărâtă de judecători; chibzuia însă asupra ei și, închis în sinea lui, începea să-și facă o părere asupra purtării oamenilor ridicați la cele mai înalte dregătorii. Să asculte înainte de a vorbi, să se informeze înainte de a judeca, să înțeleagă înainte de a hotărî și să păstreze întotdeauna vie în minte ideea că în tot omul se găsesc laolaltă mijloacele de a săvârși cele mai bune și cele mai ticăloase fapte. Acestea sunt, pentru un suveran, temeiurile înțelepciunii.

Rareori i se întâmplă cuiva ca, înainte de a împlini cincisprezece ani, să aibă a osândi la moarte pe un semen al său. Pentru întâia sa zi de domnie, Eduard de Aquitania primea o lecție bună.

Bătrânul Dispenser fu legat cu picioarele de oblâncul unui cal și târât pe străzile din Bristol. Apoi, cu tendoanele rupte și oasele sfărâmate, fu adus în fața castelului și așezat în genunchi lângă butuc. I se dădu jos părul alb pentru a degaja ceafa. Un călău, purtând glugă roșie, îi taie capul cu un paloș lat. Trupul său, scăldat în sângele țâșnit din marile artere plesnite, fu spânzurat de subsuori în ștreang. Capul zbârcit, mânjit de sânge și țărână, fu înfipt alături, într-o suliță. Iar toți cavalerii aceia care juraseră pe sfântul Gheorghe cel Mare să apere doamnele și fecioarele, asupriții și orfanii, se bucurară foarte, cu hohote de râs și vorbe de haz, la priveliștea pe care le-o oferea acest leș de moșneag tăiat în două.

HEREFORD

Pentru sărbătoarea Tuturor Sfinților, noua curte se așează la Hereford.

Dacă, așa cum zicea Adam Orleton, episcop al acestui oraș, în istorie fiecare își are ceasul său de lumină, pentru dânsul acest ceas sosise. La capătul unor uluitoare schimbări, după ce pusese la cale evadarea unuia dintre cei dintâi seniori ai regatului, după ce fusese adus la judecată în fața Parlamentului și scăpase cu ajutorul coaliției celorlalte înalte fețe bisericești, după ce propovăduise și ațâțase răscoala, se întorcea biruitor în această episcopie ce-i fusese încredințată în 1317 împotriva voinței regelui Eduard și unde se arătase ca un mare slujitor al bisericii.

Cu ce bucurie străbătea străzile orașului său regăsit omul acesta mărunțel, nu prea frumos la chip dar plin de curaj, în vestmintele sale preoțești, cu mitra pe cap și cârja episcopală în mână.

Îndată ce escorta regală puse stăpânire pe castelul situat în mijlocul orașului, într-un cot al râului Wye, Orleton nu mai avu astâmpăr până ce nu-i arătă reginei tot ce ctitorise el acolo, și mai întâi înaltul turn pătrat, cu două caturi ale căror ogive uriașe ieșeau în afară, fiecare unghi terminat prin trei clopotnițe, două mici boltite și una mare deasupra lor, adică douăsprezece turnulețe înălțându-se spre cer, și pe care le clădise ca să dea mai multă frumusețe și slavă catedralei. Lumina de noiembrie juca pe cărămizile roșiatice cărora umezeala le păstra culoarea proaspătă; de jur împrejurul clădirii se întindea o vastă pajiște cu iarba de un verde închis și bine cosită.

- Nu-i așa, doamnă, că e cel mai frumos turn din țara măriei tale? zicea Adam Orleton cu mândria naiva a ctitorului, în fața acestei construcții cizelate, fără nici o încărcătură greoaie, de ale cărei linii pure nu mai înceta să se minuneze. De n-aș fi făcut altceva decât să clădesc acest turn, și tot așa avea de ce fi bucuros că am trăit.

Orleton își trăgea noblețea de la Oxford, cum se zicea, și nu din vreun blazon. Își dădea seama de asta și ținuse să justifice situațiile înalte la care îl duseseră ambiția cât și inteligența, și știința mai mult chiar decât intriga. Se știa superior tuturor celor din jurul său.

Reorganizase biblioteca bogată a catedralei, o bibliotecă în care tomurile groase, rânduite cu muchea foilor înainte, erau legate de rafturi prin niște lanțuri de fier, ca să nu poată fi furate; aproape o mie de manuscrise cu chenare frumos zugrăvite, cuprinzând cinci veacuri de gândire, de credință, de căutări, de la cele dintâi tălmăciri ale Evangheliilor în graiul saxon, având unele pagini împodobite încă cu slove runice, până la dicționarele latine cele mai noi, trecând prin *Cereasca Ierarhie*, scrierile Sfântului Jérôme, ale sfântului Ioan Crisostomul, ale celor doisprezece profeți mărunți...

Regina mai avu să admire lucrările pentru sala adunărilor eparhiale, precum și vestita hartă desenată de Richard de Bello, și care nu putea fi decât de inspirație divină, căci începea să facă minuni¹⁸.

Hereford deveni astfel, timp de aproape o lună, capitala improvizată a Angliei. Mortimer nu era mai puțin fericit ca Orleton, deoarece intrase iar în stăpânirea castelului său de la Wigmore, aflat la o depărtare de câteva mile.

În vremea asta, continuau să-l caute pe rege.

Un anume Rhys ap Howell, cavaler al Țării Galilor, veni într-o zi să dea de știre că Eduard al II-lea era ascuns într-o mănăstire, pe coasta comitatului Glamorgan, unde corabia cu care nădăjduia să ajungă în Irlanda fusese aruncată de vânturile potrivnice.

Numaidecât ce auzi asta, Jean de Hainaut îngenunche în fața reginei, zicându-se gata să pornească spre a-l încolți în bârlogul său din Țara Galilor pe necinstitul soț al doamnei Isabelle. Avură de furcă până a-l face să priceapă că n-ar fi tocmai potrivit să i se încredințeze unui străin sarcina de a pune mâna pe rege, și că un membru al familiei regale ar fi mai nimerit pentru treaba asta neplăcută. Enric Gât-Sucit fu cel care, fără mare bucurie, trebui să încalece spre a merge, însoțit de contele de la Zouche și de Rhys ap Howell, să cutreiere coasta de apus.

Cam tot atunci, contele de Charlton sosi din Shropshire aducând pe contele de Arundel în lanțuri. Pentru lordul de Wigmore aceasta fu o strălucită răzbunare, căci Edmond Fitzalan, conte de Arundel, primise de la rege o însemnată parte din averile confiscate familiei Mortimer și dobândise titlul de mare judecător al Țării Galilor care aparținuse bătrânului Mortimer de Chirk.

Roger se mulțumi să-l țină pe Arundel în picioare înaintea lui un bun sfert de ceas, fără să-i spună o vorbă, măsurându-l doar de sus până jos și

dăruindu-și priveliștea îmbucurătoare a unui vrăjmaș viu care va fi în curând un vrăjmaș mort.

Judecata lui Arundel, sub aceleași capete de acuzare ce fuseseră reținute împotriva bătrânului Despenser, se isprăvi repede, și decapitarea contelui fu oferită spre desfătarea orașului Hereford și-a oștilor ce se aflau acolo.

Toată lumea văzu că, în timpul execuției, regina și Roger Mortimer se țineau de mână.

Tânărul prinț Eduard-împlinise cei cincisprezece ani ai săi cu trei zile înainte.

În sfârșit, pe la 20 noiembrie sosi o veste de mare însemnătate. Regele Eduard fusese prins de către contele de Lancastre în mănăstirea călugărilor cistercieni de la Meath în valea râului Towe.

Regele, cu favoritul și cancerul său, trăiau acolo ascunși de mai multe săptămâni, sub vestminte călugărești; Eduard își petrecea vremea în așteptarea unei soarte mai bune lucrând în fierăria mănăstirii, ceea ce-i abătea gândurile de la necazurile lui.

Era acolo, gol până la brâu, cu rasa lăsată pe șale, cu pieptul și barba luminate de focul din cuptor, mișcându-și mâinile sub o ploaie de scânteii, în timp ce cancelarul trăgea foalele iar Hugh cel Tânăr, ca vai de el, îi întindea uneltele, când Enric Gât-Sucit se ivi în ușă, cu chivăra dată spre umăr, și spuse:

- Vere, măria-ta, a venit vremea să plătești pentru păcatele tale.

Regele lăsa să-i scape din mână barosul; bucata de fier pe care o bătea rămase încinsă pe nicovală. Și suveranul Angliei, bătându-și spinarea lată și palidă, întrebă:

- Vere, vere, ce se va întâmpla cu mine?

- Ceea ce baronii și mărimile regatului vor hotărî, răspunse Gât-Sucit.

Acum, Eduard aștepta, tot cu favoritul și cu cancelarul lângă dânsul, în micul conac întărit de la Monmouth, la câteva leghe de Hereford, unde Lancastre îl dusesese și-l închisese.

Însoțit de arhidiaconul Thomas Chandos și de marele șambelan William Blount, Adam Orleton plecă de îndată la Monmouth spre a cere sigiliile regale pe care Baldock le purta mereu cu dânsul.

Când Orleton își rosti cererea, Eduard smulse de la cingătoarea lui Baldock punga de piele în care se aflau pecetile, își petrecu băierile pungii peste încheietura mâinii ca și cum ar fi vrut să-și facă din ea o armă, și strigă:

- Jupâne trădător, episcop ticălos, dacă vrei pecetea mea, vino de mi-o ia cu silnicie, ca să arăți cum un slujitor al bisericii ridică mâna împotriva regelui său!

Hotărât lucru, soarta îl alesese pe monseniorul Adam Orleton pentru fapte de o însemnătate deosebită. Nu-i este dat oricui să-i ia unui rege pecetea puterii lui. În fața acestui atlet furios, Orleton, cu umerii căzuți, și mâinile slăbănoage, neavând altă armă decât cârja sa cu măciulia subțirică de fildeș, răspunse:

- Predarea sigiliului trebuie să se împlinească din voința măriei tale, și pe care martorii o vor adeveri. Sili-vei oare, mărite domn Eduard, pe fiul tău care este acum regentul țării, să-și facă pecetea sa de rege mai curând de cum socotise? Cât despre lordul cancelar și lordul Despenser, pe care am poruncă să-i duc la regină, îi pot ridica de aici cu de-a sila.

La aceste cuvinte, Eduard uită de grija sigiliului spre a nu se mai gândi decât la mult îndrăgitul său favorit. Desprinse de pe mână punga de piele și-o aruncă șambelanului William Blount ca și cum ar fi devenit deodată un lucru fără de preț, apoi, deschizându-și brațele spre Hugh, izbucni:

- Ah, nu! Nu mi-l veți răpi!

Tras la față, tremurând ca varga, Hugh cel Tânăr se aruncase în brațele regelui. Îi clănțăneau dinții, părea gata să se prăbușească și gema:

- Vezi, nevastă-ta, dânsa vrea asta! Ea, lupoaica asta franceză, e capul răutăților! Ah! Eduard, Eduard, de ce o luași de soție?

Enric Gât-Sucit, Orleton, arhidiaconul Chandos și William Blount se uitau la acești doi bărbați strânși unul de altul și, oricât de neînțeleasă era pentru dânsii priveliștea acestei pasiuni, nu se puteau împiedica să-i recunoască un fel de groaznică măreție.

În cele din urmă, Gât-Sucit fu acela care se apropie, îl apucă pe Despenser de braț, zicând:

- Destul, trebuie să vă despărțiți.

Și-l trase după dânsul.

- Adio, Hugh, adio, striga Eduard. N-am să te mai văd, viața mea, sufletul meu drag! Așadar, mi-au luat totul!

Lacrimile i se prelingeau în barba blondă.

Hugh Le Despenser a fost dat pe mâna cavalerilor din escortă care începură prin a-i pune în cap o glugă de țaran, din dimie groasă, pe care zugrăviră, în batjocură, stemele și emblemele comitatelor ce-i fuseseră

dăruite de rege. Apoi l-au cocoțat, cu mâinile legate la spate, pe cel mai mic și prăpădit cal ce se afla acolo, o mârtoagă pitică și morocănoasă cum poți găsi pe la țară. Hugh avea picioarele foarte lungi; era silit sau să și le îndoiaie sau să și le târască prin noroi. Așa îl purtară din oraș în oraș, prin tot ținutul Monmouthshire, apoi prin Herefordshire, expunându-l în piețe pentru ca norodul să petreacă pe socoteala lui până nu s-o mai putea ține de răs. Trâmbițele sunau în fața prizonierului, iar un crainic chema lumea:

- Veniți să vedeți, oameni buni, vedeți-l pe contele de Gloucester, lordul șambelan, vedeți-l pe ticălosul care a făcut atâta rău țării!

Cancelarul Robert de Baldock fu îndreptat, în chip mai discret, către episcopia Londrei spre a fi întemnițat acolo, deoarece împotriva lui nu se putea cere pedeapsa cu moartea, ca unul ce era arhidiacon.

Toată ura se revărsă deci asupra lui Hugh Le Despenser cel Tânăr. Fu judecat cât ai bate din palme, la Hereford; condamnarea lui era sigură și nimeni n-avea vreo îndoială în privința asta. Dar pentru că vedeau toți în el pe vinovatul tuturor relelor și tuturor nenorocirilor de care suferise Anglia, caznele morții îi fură rânduite cu o cruzime deosebită.

În cea de a douăzeci și patra zi a lui noiembrie, în piața dinaintea castelului, au fost ridicate niște tribune și o platformă de eșafod, destul de înaltă pentru ca mult norod să poată vedea execuția fără a pierde nici un amănunt. Regina Isabelle luă loc în primul rând al celei mai mari dintre tribune, între Roger Mortimer și prințul Eduard. Burnița.

Trâmbițele și buciumele sunară. Ajutoarele călăului îl aduseră pe Hugh cel Tânăr și-l despuiară de vestminte. Când trupul său deșirat apăru, cu soldurile ieșite în afară și pieptul cam scobit, alb și gol pușcă, între călăii îmbrăcați în roșu, și pe deasupra sulitelor arcașilor care împresurau eșafodul, un uriaș și grosolan hohot de răs izbucni din mulțime.

Regina Isabelle se aplecă spre Mortimer și-i șopti:

- Rău îmi pare că Eduard nu-i de față să vadă și dânsul.

Cu ochii aprinși, cu gura întredeschisă care lăsa să i se vadă dinții de mică fiară, și cu unghiile înfipite în palma amantului, era foarte atentă ca să nu-i scape nimic din răzbunarea ei.

Prințul Eduard se gândea: "Ăsta de colo e așadar cel care a plăcut atât de mult tatălui meu?" Mai fusese el de față la două execuții, și știa că se va putea stăpâni până la capăt, fără să verse.

Buciumele sunară din nou. Hugh fu întins și legat de mâni și de picioare pe o cruce a Sfântului Andrei¹⁹ așezată orizontal.

Călăul ascuți încetișor pe o tocilă o sabie scurtă, asemenea unui cuțit de măcelar, și-i încercă tăișul sub degetul gros. Mulțimea își ținea răsuflarea. Apoi unul din ajutoarele călăului se apropie, ținând în mână un clește cu care apucă sexul osânditului. Un val de isterie răscoli asistența; băteau toți din picioare de se cutremurau tribunele. Și în ciuda acestui război, se auzi urlatul scos de Hugh, un singur țipăt sfâșietor curmat dintr-odată, în timp ce sângele țâșnea în fața lui. Aceeași operație fu repetată pentru a-i smulge testiculele, dar dintr-un trup căzut în nesimțire, iar tristețe rămasă fură zvârlite într-un ceaun plin de jăratec pe care-l ațâța un alt ajutor al călăului suflând deasupra. Se împrăștiă de acolo un miros groaznic de carne arsă. Un crainic, așezat în fața buciumașilor, vesti că se proceda astfel "*deoarece numitul Despensier fusese sodomit și-l îndemnase pe rege la sodomie, și prin aceasta o scosese pe regină din patul soțului ei*".

Apoi călăul, alegând o sabie mai lată și mai grea, spintecă pieptul de-a curmezișul și pântecul de-a lungul, cum ar fi despiciat un porc; cleștele scormoni pe dinăuntru, căutând inima care mai bătea încă și o smulse din colivia ei pentru a o arunca tot în ceaunul cu jeratic. Buciumele sunară din nou pentru a da cuvântul crainicului, care spuse că "*numitul Despensier avusese inima vicleană și trădătoare, și prin sfaturile sale viclene făcuse țara de ocară*". Îi scoaseră după aceea mâțele din burtă, deșirându-le și scuturându-le, înroșite și sidefii, și le arătară mulțimii, pentru că "*numitul Despensier se ghiftuise din avutul celor mari ca și din avutul poporului sărman*". Și mâțele se prefăcură la rândul lor în fumul gros și acru care se amesteca cu burnița de noiembrie.

Apoi îi tăiară capul, nu cu o lovitură de sabie, căci atârna pe spate între brațele crucii, ci retezându-l cu cuțitul, pentru că "*numitul Despensier poruncise să fie tăiați cei mai mari baroni ai Angliei și că din țeasta lui ieșiseră toate sfaturile rele*". Capul retezat al lui Hugh Le Despensier cel Tânăr nu fu ars; călăii îl puseră deoparte spre a fi trimis la Londra, unde va fi înfipt la intrarea podului. În sfârșit, ce mai rămăsese din trup fu despiciat în patru bucăți, un braț cu umărul, celălalt braț cu umărul său și gâtul, cele două picioare cu o jumătate de pântec fiecare, ca să fie trimise celor patru orașe mai de seamă ale țării, după Londra.

Mulțimea părăsi tribunalele, scârbită, istovită, răsuflând ușurată. Își ziceau toți că de data asta caznele la care fusese supus osânditul atinseseră culmile cruzimii.

După fiecare execuție pe acest drum sângeros al întoarcerii în Anglia, Mortimer o găsisese pe regină mai nesățioasă de plăcerile dragostei. Dar în noaptea care urmă morții lui Hugh cel Tânăr, poftele ei, recunoștința înfocată ce-o arăta amantului, stârniră neliniștea acestuia. Ca să-l urască așa de crâncen pe omul care-i luase soțul, trebuia să-l fi iubit odinioară pe Eduard. Și în mintea bănuitoare a lui Mortimer încolți un plan pe care era hotărât să-l ducă până la capăt, oricât timp i-ar fi cerut asta.

A doua zi, Enric Gât-Sucit, însărcinat cu paza regelui, primi poruncă să-l însoțească pe acesta la castelul din Kenilworth și să-l țină acolo închis, fără ca regina să mai fi dat ochii eu el.

VOX POPULI

- Pe cine vreți ca rege?

Această grozavă întrebare, de care avea să atârne viitorul unei națiuni, o aruncă monseniorul Adam Orleton, în ziua de 12 ianuarie 1327, prin holul cel mare al palatului Westminster, și cuvintele se răsfrâng colo sus, izbindu-se de ciubucele bolților.

- Pe cine vreți ca rege?

De șase zile Parlamentul Angliei ține ședință după ședință, se amână și iar se adună, iar Adam Orleton, făcând slujbă de cancelar, conduce dezbaterile.

Săptămâna trecută, în prima ședință, Parlamentul hotărâse ca regele să se înfățișeze înaintea lui. Adam Orleton și John de Stratford, episcopul de Winchester s-au dus la Kenilworth spre a-l înștiința pe rege de această hotărâre. Și regele a refuzat.

A refuzat să vină spre a da socoteală de faptele sale lorzilor, episcopilor, deputaților trimiși de orașele și de comitatele țării. Orleton a adus la cunoștința adunării răspunsul acesta inspirat, nu se știe, de frică sau poate de dispreț. Orleton are însă convingerea adâncă, și pe care și-o arătase în Parlament, că dacă regina ar fi silită să se împace cu soțul ei, aceasta ar împinge-o la o moarte sigură.

Așadar, astăzi marea întrebare a fost pusă; monseniorul Orleton își încheie cuvântarea sfătuind Parlamentul să-și suspende dezbaterile până a doua zi pentru ca fiecare să poată cumpăni alegerea cu cugetul curat și în liniștea nopții. Adunarea va spune mâine dacă dorește ca Eduard al II-lea Plantagenetul să-și păstreze coroana, sau ca ea să fie dată moștenitorului, Eduard, duce de Aquitania.

Frumoasă liniște pentru cugetele frământate tărașoiul care răscoli Londra în noaptea aceea! Palatele seniorilor, mănăstirile, locuințele marilor negustori, hanurile aveau să răsune până la ivirea zorilor de larma discuțiilor aprige. Toți acești baroni, episcopi, moșieri și reprezentanți ai orașelor aleși de șerifi, nu sunt, după lege, membri ai Parlamentului decât prin hotărârea

regelui, și rolul lor, în principiu, nu trebuia să fie decât acela al unor sfetnici. Dar iată că regele nu se înfățișează, și nu e în stare să-și împlinească rosturile; e un fugar prins în afara regatului său; și nu regele e cel care a chemat Parlamentul, ci Parlamentul a vrut să-l cheme pe rege înaintea lui, fără ca el, suveranul, să fi binevoit a da urmare acestei chemări. Puterea supremă se află deci împărțită deocamdată, pentru o noapte, între toți bărbații aceștia veniți din regiuni diferite, de obârșii deosebite, cu stări și ranguri inegale.

"Pe cine vreți ca rege?"

Toți își pun într-adevăr această întrebare, și chiar aceia care au dorit cel mai mult sfârșitul grabnic al lui Eduard al II-lea, care au strigat, la fiecare scandal, la fiecare bir nou sau la fiecare război pierdut: "Să crape odată, și Dumnezeu să ne scape de el!"

Căci Dumnezeu nu mai are a se amesteca; totul atârnă numai de dânsii, și își dau deodată seama cât de greu trage în cumpănă voința lor. Dorințele și blestemele li s-au împlinit, doar adunându-se laolaltă. Regina, fie și sprijinită de oștenii săi din Hainaut, ar fi putut oare pune mâna pe tot regatul, așa cum a făcut, dacă baronii și poporul ar fi răspuns când Eduard i-a chemat sub steagurile sale?

Dar nu-i o treabă ușoară să scoți din scaun un rege și să-l despoi pe totdeauna de puterea cu care e investit. Pe mulți dintre membrii Parlamentului asta i-a înspăimântat, pentru că în mintea lor încoronarea și maiestatea regală aveau o obârșie divină. Și apoi prințisorul ce li se propune drept rege e atât de tânăr! Ce alta știu ei despre dânsul, decât că este cu totul în mâinile mamei sale, care e cu totul în mâinile lordului Mortimer? Dacă însă toți îl respectă, dacă-l admiră pe baronul de Wigmore, pe fostul mare Judecător al Irlandei, dacă evadarea, surghiunul, reîntoarcerea, ba chiar dragostea sa au făcut din el un erou, dacă e în ochii multora liberatorul, alții se tem de firea lui aspră, de neînduplecarea lui; de pe acum i se puneau în seamă pedepsele necruțătoare, deși toate execuțiile din aceste ultime săptămâni erau într-adevăr cerute de popor. Cei ce-l cunoșteau bine se temeau mai ales de ambiția lui. N-o fi râvnind în taină să ajungă el însuși rege? Amantul reginei e foarte aproape de tron. Unii șovăie să-i dea marea putere pe care o va avea în mână dacă Eduard al II-lea e scos din scaun; și discută aprig despre asta în jurul lămpilor cu gaz și a lumânărilor, printre

ulcelele de cositor umplute mereu cu bere; și nu se duc la culcare decât frânți de oboseală, fără să fi hotărât nimic.

În noaptea asta, poporul englez e suveran, dar, nițel cam încurcat de această suveranitate, nu știe cui s-o încredințeze. Istoria a făcut un pas neașteptat. Oamenii se ceartă asupra unor probleme a căror simplă dezbatere arată îndeajuns că principii noi sunt admise. Un popor nu uită un asemenea precedent, și nici o adunare o asemenea putere ce i-a picat din senin; o nație nu uită că a fost într-o zi, prin Parlamentul ei, stăpână pe soarta sa.

Așa că, a doua zi, când monseniorul Orleton, luându-l de mână pe tânărul prinț Eduard îl înfățișează deputaților adunați din nou în palatul Westminster, o uriașă ovație se înalță și se izbește de ziduri pe deasupra capetelor:

- Îl vrem, îl vrem!

Patru episcopi, printre care cei ai Londrei și ai Yorkului, se ridicară împotrivă, întemeindu-se pe caracterul irevocabil al încoronării și al jurămintelor de credință. Dar arhiepiscopul de Canterbury, Reynolds, căruia Eduard al II-lea, înainte de a fugi, îi încredințase cârma țării, și care vrea să-și dovedească trecerea sa târzie de partea răzvrătiților, izbucnește:

- *Vox populi, vox Dei!*²⁰

Și ține o predică asupra acestui subiect, de parcă ar fi pe amvon, vorbind cam vreun sfert de ceas.

John de Stratford, episcop de Winchester, așterne atunci pe hârtie cele șase articole, care consfințesc detronarea lui Eduard al II-lea Plantagenetul, și le dă cetire în fața adunării.

Primo, regele e incapabil de a cârmui țara; în toată domnia lui, a fost conclud de sfetnici ticăloși.

Secundo, și-a petrecut vremea cu îndeletniciri nevrednice de dânsul, și a lăsat în părăsire treburile regatului.

Terțio, a pierdut Scoția, Irlanda și o jumătate din Guyenne.

Quarto, a păcăduit față de biserică, pe ai cărei slujitori i-a întemnițat.

Quinto, a întemnițat, surghiunit, dezmoștenit și osândit la o moarte rușinoasă pe mulți dintre vasalii săi.

Sexto, a adus țara de răpă; cusururile sale sunt fără de leac și nu e în stare să se îndrepte.

În vremea asta, orașenii de frunte ai Londrei, îngrijorați și împărțiți în două tabere, - episcopul lor nu se rostise oare împotriva detronării? - se adunară la Guild Hall²¹. Aceștia sunt mai greu de manevrat decât trimișii comitatelor. Răsturna-vor ei hotărârea Parlamentului? Roger Mortimer, care după lege nu-i nimic dar în realitate e totul, dă fuga la Guild Hall, le mulțumește londonezilor pentru credința lor și le garantează păstrarea libertăților orașului așa cum sunt statornicite prin datini. Ce reprezintă el, în numele cui aduce această cheazășie? În numele unui copilandru care nu-i încă nici rege, care abia fusese ales doar prin uralele unei adunări. Prestigiul lui Mortimer, autoritatea persoanei sale, impun burghezilor londonezi. De pe acum i se spune lordul protector. Al cui protector este? Al prințului, al reginei, al regatului? E lordul protector și atât, bărbatul ales de istorie și în mâinile căruia fiecare își leapădă o parte din puterea și judecata lui.

Și deodată se întâmplă ceva neașteptat. Prințisorul pe care unii îl și credeau rege, flăcăul palid cu gene lungi care a urmărit în tăcere toate aceste evenimente și nu părea să se gândească decât la ochii albaștri ai domniței Filipa de Hainaut, Eduard de Aquitania spune mamei sale, lordului protector, monseniorului Orleton, lorzilor episcopi, tuturor celor din jur, că nu-și va pune coroana pe cap fără consimțământul tatălui său și fără ca dânsul să fi proclamat în chip oficial că renunță la ea.

Uimirea li se citește pe față, rămân toți încremeniți. Cum? Toată osteneala lor a fost zadarnică? Unele bănuieli se îndreaptă spre regină. Nu cumva dânsa l-o fi îndrumat în taină pe fiu-său, împinsă de una din acele neprevăzute întoarceri la dragostea ei dinainte, așa cum li se întâmplă femeilor? Să se fi certat ea cu lordul Mortimer în noaptea asta când fiecare trebuia să-și întrebe cugetul?

Nu, nicidecum; băiatul acesta de cincisprezece ani, el singur s-a gândit ce important este ca domnia să ți se cuvină după lege. Nu vrea să treacă drept uzurpator, nici să dețină sceptrul prin voința unei adunări care ar putea să i-l ia îndărăt așa cum i l-a dat. El cere încuviințarea înaintașului său. Nu că ar avea cine știe ce dragoste față de tată-său; îl judecă așa cum judecă pe fiecare.

De ani de zile, prea multe lucruri urâte s-au petrecut sub ochii lui și l-au silit să judece. Știe că nelegiuirea nu e pe de-a întregul de o parte și nevinovăția de cealaltă. Fără îndoială, tată-său a făcut-o să sufere pe maică-

sa, a acoperit-o de ocară, a prădat-o; ce pildă dă ea însă acum, această mamă, cu lordul Mortimer? Dacă într-o zi, pentru vreo greșeală ce i s-ar întâmplă s-o săvârșească el, domnița Filipa s-ar apuca să facă la fel? Și baronii ăștia, episcopii ăștia, toți așa de porniți azi împotriva regelui Eduard, n-au ținut cârma țării împreună cu el? Norfolk, Kent, tinerii săi unchi au primit dregătorii din mâna lui; episcopii de Winchester și de Lincoln se duseseră să negocieze în numele regelui Eduard. Despenserii nu erau în tot locul și, chiar dacă porunceau, n-au executat ei înșiși propriile lor porunci. Cine se încumetase să nu li se supună? Vărul Gât-Sucit, da, el avusese acest curaj; și lordul Mortimer de asemenea, care și-a plătit răzvrătirea cu multe luni de temniță. Dar pentru aceștia doi, câți curteni lingușitori întrecându-se acum care mai de care să arunce asupra stăpânului urmările slugărniceiei lor?

Pe orice alt prinț de vârsta lui l-ar fi amețit lesne bucuria de a primi o coroană întinsă de atâtea mâni. El însă își înalță genele lungi, privește fix, împurpurat nițel la față de îndrăzneala lui, și se încăpățânează în hotărârea luată. Atunci, monseniorul Orleton îi cheamă la dânsul pe episcopii de Winchester și de Lincoln, ca și pe marele șambelan William Blount, poruncește să se scoată din Tezaurul Turnului Londrei coroana și sceptrul, cere ca ele să fie băgate într-o ladă pe samarul unei catârce, iar el însuși, luând cu dânsul vestmintele de ceremonie, face cale întoarsă înspre Kenilworth pentru a obține abdicarea regelui.

KENILWORTH

Meterezele exterioare, ocolind o măgură lată, cuprindeau grădini împrejmuite, livezi, grajduri și staule de vite, o potcovărie, hambarele și pităriile, moara, rezervoarele de apă, odăile slugilor, cazărmile oștenilor, un sat întreg aproape mai întins decât cel vecin, ale cărui acoperișuri năpădite de mușchi se zăreau de jur împrejur. Și nu părea cu puțință ca să fi fost același neam de oameni care locuia dincolo de ziduri, în cocioabele acelea, și înlăuntrul impunătoarei fortărețe ce-și înălța meterezele roșii spre cerul plumburiu de iarnă. Căci Kenilworth era clădit dintr-o piatră de culoarea sângelui uscat. Era unul din castelele acelea de basm ale veacului ce-a urmat cuceririi Angliei, veac în care o mână de normanzi, tovarășii de luptă ai lui Wilhelm Cuceritorul sau coborâtorii lor apropiați, știură să țină în respect un popor întreg datorită acestor uriașe fortărețe înfipse pe dealuri. Foișorul din Kenilworth - donjonul cum îi ziceau francezii în lipsa altui cuvânt, căci acest soi de turnuri nu exista în Franța, sau nu mai exista - foișorul avea o formă pătrată și era de o înălțime amețitoare care amintea călătorilor veniți din Orient pilonii templelor Egiptului.

Atât de neobișnuite erau proporțiile acestei uriașe construcții încât niște încăperi mari de tot se aflau cuprinse până și în grosimea zidurilor. Dar nu puteai pătrunde în acest turn decât printr-o scară foarte îngustă, pe care două persoane numai anevoie ar fi putut merge alături, și ale cărei trepte roșii duceau la primul etaj în fața unei uși apărate de un grilaj cu țepi de fier. Înăuntrul foișorului se afla o grădină, mai curând o ogradă acoperită cu iarbă, lată de șaizeci de picioare, îngrădită de jur împrejur, dar cu cerul deasupra.

Nici nu se putea închipui cetățuie mai bine făcută pentru a ține piept unui asediu. Chiar dacă năvălitorul ar izbuti să treacă de primul zid, apărătorii s-ar refugia în castelul propriu-zis, dincolo de șanț; iar dacă și al doilea zid ar fi străpuns, atunci, lăsând vrăjmașului apartamentele de locuit, holul cel mare, bucătăriile, saloanele de oaspeți și capela, oastea împresurată

s-ar retrage în foișor, în jurul puțului de apă din curtea verde și înăuntrul zidurilor groase.

Regele trăia acolo, prizonier. Cunoștea bine cetățuia Kenilworth, care aparținuse lui Thomas de Lancastre și slujise odinioară, când cu răscoala baronilor, drept loc de adunare. După decapitarea lui Thomas, Eduard sechestraseră castelul și locuise chiar el acolo toată iarna anului 1323, înainte de a-l da în anul următor lui Enric Gât-Sucit, odată cu toate moșiile și titlurile familiei Lancastre.

Henric al III-lea, bunicul lui Eduard, trebuise odinioară să țină Kenilworthul împresurat vreme de șase luni ca să-l ia de la fiul cumnatului său Simon de Montfort; și nu oștile îi veniseră de hac, ci foametea, ciuma și afurisenia bisericii.

Pe la începuturile domniei lui Eduard I-ul, Roger Mortimer de Chirk, cel care murise acum în temniță, fusese păzitorul castelului, în numele primului conte de Lancastre, și dăduse la Kenilworth vestitele sale turniruri. Parcă înadins, ca să-l scoată din sărite pe Eduard, unuia dintre turnurile zidului exterior i se zicea Turnul lui Mortimer! Era acolo, privesc de fiecare zi, înfapt sub ochii lui, ca o batjocură și o sfidare.

Locurile acestea trezeau în regele Eduard și alte amintiri. Din vârful foișorului roșu de la Kenilworth, putea să vadă, la patru mile spre miazăzi, foișorul alb al castelului de la Warwick unde Gaveston, primul său iubit, fusese omorât de baroni. Această vecinătate abătuse oare gândurile regelui spre alt făgaș? Eduard părea să fi uitat cu totul de Hugh Le Despenser; dar îl muncea în schimb amintirea lui Pierre de Gaveston, și îi vorbea mereu de dânsul paznicului său, Enric de Lancastre.

Niciodată Eduard și văru-său Gât-Sucit nu trăiseră atâta vreme unul lângă altul, și într-o asemenea singurătate. Niciodată Eduard nu-și deschisese astfel inima, destăinuindu-se celui mai vârstnic dintre verii lui. Avea clipe de mare luciditate când se judeca el însuși fără cruțare, ceea ce-l lăsa pe Lancastre cu gura căscată și-l tulbura oarecum. Lancastre începea să priceapă unele lucruri care pentru tot poporul englez rămâneau de neînțeles.

Gaveston, mărturisea Eduard, fusese vinovatul, sau cel puțin pricina celor dintâi greșeli ale sale, a drumului urât pe care-l luase viața lui.

- Mă iubea așa de mult, zicea regele prizonier; și apoi la vârsta fragedă ce-o aveam pe atunci eram gata să cred tot ce-mi spunea și să mă las cu totul în mrejele unei dragoste atât de frumoase.

Și azi încă, nu-și putea opri un sentiment de duioșie când își aducea aminte de farmecul acelui mărunț cavaler gascon, ridicat de jos, "o ciupercă apărută peste noapte", cum ziceau baronii, și pe care el îl făcuse conte de Cornouailles, fără a ține seamă de toți marii seniori ai țării.

- Râvnea așa de mult la asta! zicea Eduard.

Și ce obraznicie fără de pereche avea Pierre, o obraznicie care-l încânta pe Eduard! Un rege nu-și putea îngădui să se poarte cu baronii săi așa cum se purta favoritul.

- Îți amintești, Gât-Sucit, cum îl numea pe contele de Gloucester un bastard? Și cum îi striga contelui de Warwick: "Du-te de te culcă, dulău negru!"

- Și cum îl mai înjura și pe frate-meu, făcându-l încornorat, ceea ce Thomas nu i-o iertă niciodată, pentru că era adevărat.

Fără a se teme de nimic, acest Pierrot jefuia bijuteriile reginei și arunca în jurul său ocară, așa cum alții împart pomană, pentru că era sigur de dragostea regelui său! Într-adevăr, un nerușinat cum nu s-a mai pomenit.

Și pe deasupra, știa să născocească tot felul de petreceri, porunca pajilor săi să se dezbrace în pielea goală, să-și împodobească brațele cu perle, să-și dea buzele cu roșu, să-și pună o ramură înfrunzită pe pântec, și organiza astfel vânători în păduri. Dar isprăvile lui prin cârciumile deocheate din portul Londrei, unde se lua la bătaie cu hamalii, căci era și voinic flăcăul! Ah! Frumoși ani de tinerețe îi datora Eduard!

- Crezusem că regăsesc toate acestea în Hugh, dar închipuirea mea îl înfrumuseța mai mult decât era în realitate. Vezi tu, Gât-Sucit, ceea ce-l făcea pe Hugh să fie altfel decât Pierrot e că se trăgea dintr-un adevărat neam de mari baroni și că nu putea să uite asta... Dar dacă nu l-aș fi cunoscut pe Pierrot, sunt sigur că aș fi fost un alt rege.

În nopțile lungi de iarnă, între două partide de șah, Enric Gât-Sucit, cu părul lăsat peste umărul drept, asculta spovedania acestui rege pe care loviturile soartei, năruirea puterii sale și captivitatea îl îmbătrâniseră dintr-o dată, al cărui trup de atlet părea să se fleșcăiască, al cărui chip se umfla mai cu seamă pe la pleoape. Și totuși, așa cum era, Eduard mai păstra încă un oarecare farmec. Ce păcat că avusese atât de mârșave legături de dragoste și-și pusese încrederea în inimi atât de ticăloase!

Gât-Sucit îl sfătuisese pe Eduard să se înfățișeze înaintea Parlamentului său, dar își bătuse gura de pomană. Acest rege nevolnic nu dovedea energie

decât în refuz.

- Enric, răspundea el, știu bine că mi-am pierdut tronul, dar nu voi abdica.

Purtate pe o pernă, coroana și sceptrul Angliei se urcau încetișor, treaptă cu treaptă, pe scara îngustă a turnului din Kenilworth. În urma lor, mitrele se clătinau în creștetul episcopilor iar nestematele care împodobeau cârjele sclipeau în penumbră. Ridicându-și până la gleznă cele trei sutane brodate, episcopii se urcau în turn.

Așezat într-un jilț care, fiind singurul ce se afla acolo părea un tron, regele aștepta în fundul uriașei săli, cu fruntea în mână și trupul prăbușit, între stâlpii ce susțineau niște ogive arcuite asemenea celor din catedrale. Aici, totul avea proporții peste măsură de mari, neomeneschi. Lumina palidă a zilei de ianuarie care cădea prin ferestrele înalte și foarte înguste părea un asfințit.

Cu capul plecat, contele de Lancastre stătea în picioare lângă văru-său, alături de trei servitori care nici nu erau măcar ai suveranului. Pereții roșii, stâlpii roșii, arcadele roșii alcătuiau în jurul acestui grup un decor tragic pentru sfârșitul unei domnii.

Când văzu ivindu-se, prin ușa cu două canaturi ce se deschise, apoi venind spre dânsul această coroană și acest sceptru care-i fuseseră aduse tot așa cu douăzeci de ani înainte, sub bolțile catedralei Westminster, Eduard se îndreptă în jilțul său, iar bărbia începu să-i tremure nițel. Își înălță ochii spre văru-său Lancastre, ca pentru a căuta un sprijin, și Gât-Sucit își întoarse privirea, neputând să îndure această implorare mută.

Apoi Orleton ajunse în fața suveranului, Orleton care de câteva săptămâni încoace, de fiecare dată îi adusese o știrbire a puterii sale. Regele îi privi pe ceilalți episcopi și pe marele șambelan; se sili să-și dea un aer plin de demnitate ca să întrebe:

- Ce aveți a-mi spune, lorzii mei?

Dar vorba i se împleticea pe buzele palide, în barba blondă.

Episcopul de Winchester citi mesajul prin care Parlamentul îl soma pe suveran să declare că renunță la tron, că-i dezleagă pe vasalii săi de jurământul lor de credință, că-și dă încuviințarea la alegerea fiului său și că e gata să predea împuterniciților Parlamentului coroana și sceptrul regalității.

Când episcopul de Winchester isprăvi de citit, Eduard rămase mai multă vreme tăcut. Toată atenția lui părea ațintită asupra coroanei. Suferea, și durerea lui era atât de vizibil fizică, atât de adânc săpată pe față, încât nu puteai crede că în clipa aceea se mai gândea la ceva. Spuse totuși:

- Aveți coroana în mâinile voastre, lorzii mei, iar pe mine mă țineți la cheremul vostru. Faceți deci cum veți pofti, dar nu cu încuviințarea mea.

Adam Orleton făcu atunci un pas înainte, și vorbi:

- Măria ta Eduard, poporul Angliei nu te mai vrea ca rege, iar Parlamentul său ne trimite să ți-o spunem. Dar Parlamentul primește să-i fie rege fiul mai mare al măriei tale, ducele de Aquitania, pe care i l-am înfățișat; fiul măriei tale nu vrea să primească însă coroana decât cu învoirea ta. Așadar, dacă te încăpățânezi să nu-i dai încuviințarea, poporul va fi slobod să hotărască și ar putea foarte bine să aleagă pentru a-i fi domnitor pe acela dintre mai marii țării care l-ar mulțumi mai mult, și acest rege s-ar putea să nu fie din stirpea măriei tale. Prea ai împins țara la zăzanie; după atâta rău ce i-ai căsunat, e singurul lucru pe care l-ai putea face acum pentru a-i aduce liniștea.

Privirea lui Eduard se înălță din nou spre Lancastre. Cu toată neliniștea ce-l cuprinse, regele înțelese bine amenințarea din cuvintele episcopului. Dacă nu consimțea să abdice, Parlamentul, în nevoia sa de a găsi un rege, nu se va da în lături să-l aleagă pe capul răzvrătiților, Roger Mortimer, care stăpâna de pe acum inima reginei. Chipul regelui se făcu galben ca ceara, înfricoșător; bărbia nu înceta să-i tremure; nările i se subțiau.

- Monseniorul Orleton are dreptate, spuse Gât-Sucit, măria ta, vere, ar trebui să lași tronul, pentru ca Anglia să-și afle liniștea, și pentru ca Plantagenetii să domnească mai departe.

Atunci, părând a nu fi în stare să scoată o vorbă, Eduard făcu semn să i se aducă mai aproape coroana și își plecă fruntea ca și cum ar fi așteptat să i-o pună pe cap pentru ultima oară.

Episcopii se sfătuiau din ochi, neștiind ce să facă, nici ce gest se impunea în această împrejurare neprevăzută, care nu-și avea pereche în ceremoniile regale. Dar capul regelui se tot apleca, încet, spre genunchi.

- Moare! izbucni deodată arhidiaconul Chandos care ducea în mâini perna cu coroana și sceptrul.

Gât-Sucit și Orleton se repeziră să-l țină pe Eduard, leșinat, în clipa când fruntea lui era gata să se ciocnească de lespezile pardoselii.

Îl așezară iar în jilt, îl loviră cu palma peste obraji, cineva dădu fuga să caute niște oțet. În sfârșit, răsuflă lung, deschise ochii și privi în jurul său; apoi, începu să plângă. Tainica putere, pe care sfântul mir și vraja încoronării o toarnă în sufletul regilor spre a nu sluji uneori decât niște țeluri funeste, îl părăsise. Măreția regală se depărtase de el, parcă gonită prin farmece.

Printre sughițuri și lacrimi, îl auziră vorbind:

- Știu, lorzii mei, știu că din vina mea am căzut în așa cumplită restriște și că trebuie să mă resemnez a o îndura. Dar nu-mi pot stăpâni adânca mâhnire ce o simt văzând toată această ură a poporului meu, pe care eu nu l-am urât defel. Am păcătuit față de voi, nu mi-am dat silința să fac binele. Voi sunteți buni, lorzii mei, prea buni că păstrați credință fiului meu mai mare, că n-ați încetat de a-l iubi și de a-l dori ca rege. Deci, vreau să fac după cum vă este voia. Renunț în fața voastră la toate drepturile mele asupra regatului; îi dezleg pe toți vasalii mei de jurământul de credință ce mi l-au făcut și le cer iertarea. Apropiați...

Și din nou făcu gestul de a i se aduce perna cu podoabele puterii regale. Apucă sceptrul, și brațul i se îndoi ca și cum i-ar fi uitat greutatea; îl dădu episcopului de Winchester, zicând:

- Iartă, my Lord, iartă tot răul ce ți-am făcut.

Duse mâinile sale lungi și albe spre pernă, luă coroana și-și puse buzele pe ea, așa cum ar fi sărutat farfurioara cu prescură; apoi, întinzând-o lui Adam Orleton:

- Ia-o, my Lord, pentru a o pune pe capul fiului meu. Și iartă-mă pentru relele și nedreptățile pe care ți le-am pricinuit. Și să mă ierte poporul meu văzând restriștea în care mă aflu. Rugați-vă, lorzii mei, pentru mine care nu mai sunt nimic.

Toți cei de față erau mișcați de noblețea cuvintelor. Eduard nu se dovedea rege decât în clipa când înceta să mai fie.

Atunci, sir William Blount, marele șambelan, ieși din umbra coloanelor de piatră, făcu câțiva pași între Eduard al II-lea și episcopi, și-și frânse de genunchi bastonul său sculptat, așa cum ar fi făcut în fața leșului unui rege dus la groapă, ca să arate că domnia acestuia s-a isprăvit.

BĂTĂLIA TINGIRILOR

Văzând că măria sa Eduard, odinioară rege al Angliei, din propria sa voință, și cu sfatul și încuviințarea fețelor bisericești, a conților, baronilor și altor nobili, precum și a toată obștea regatului, a lepădat cârma țării din mână și s-a învoit să lase cârma acestei țări măriei sale Eduard, fiul și moștenitorul său, și acesta să cârmuiască și să fie încoronat rege, pentru care pricină toate mărimile i s-au închinat, jurându-i credință, noi proclamăm și vestim tuturor pacea măriei sale domnului nostru Eduard cel tânăr și poruncim din partea lui tuturoră că nimeni nu trebuie să tulbure pacea stăpânului nostru regele, căci el este și va fi gata să facă dreptate tuturor din regat, în pofida tuturor, atât oamenilor de rând cât și celor mari. Iar dacă oricine are de cerut ceva de la altul, s-o facă după lege, fără a lua nimic cu japca sau alte silnicii.

Această proclamație fu citită la 24 ianuarie 1327 în fața Parlamentului Angliei, și un consiliu de regență se alcătui numaidecât; regina prezida acest consiliu de doisprezece membri, printre care se aflau conții de Kent, de Norfolk și de Lancastre, mareșalul sir Thomas Wake și, cel mai de seamă din toți, Roger Mortimer, baron de Wigmore.

Duminică 1 februarie, avu loc în catedrala Westminster încoronarea lui Eduard al III-lea. În ajun, Enric Gât-Sucit încredințase sabia de cavaler tânărului rege, și în același timp celor trei fii mai mari ai lui Roger Mortimer.

Lady Jeanne Mortimer, care-și redobândise libertatea și moșiile, dar pierduse dragostea soțului ei, era și dânsa de față. Nu îndrăznea s-o privească pe regină, și regina nu îndrăznea s-o privească. Lady Jeanne suferea cumplit de pe urma acestei trădări a celor două ființe pe care le iubise și slujise mai mult ca orice în lumea asta. Cincisprezece ani petrecuți lângă regina Isabelle, ani de slujbă credincioasă, de prietenie, de primejdii trăite împreună, trebuiau oare să primească o asemenea răsplată? Douăzeci și trei de ani de căsnicie cu Mortimer, căruia îi dăduse unsprezece copii,

trebuiau să se isprăvească astfel? În această mare zguduire care răsturna destinele regatului și-l aducea pe soțul ei în culmea puterii, lady Jeanne, întotdeauna așa de cinstită, se regăsea printre cei învinși. Și totuși ierta, se dădea în lături cu demnitate, tocmai pentru că era vorba de cele două ființe pe care le admirase mai mult, și pentru că înțelegea că aceste două ființe trebuiau să se iubească, atrase de o dragoste de neînvins chiar din clipa când soarta le apropiase.

După ceremoniile încoronării, i se încuviință mulțimii să pătrundă în episcopia Londrei pentru a-l omorî pe fostul cancelar Robert de Baldock. Domnul Jean de Hainaut primi în săptămâna aceea o rentă de o mie de mărci sterline ce urma să i se plătească din birul pus pe lână și piei în portul Londrei.

Domnul Jean de Hainaut ar fi rămas bucuros mai multă vreme la curtea Angliei. Dar făgăduise să ia parte la un mare turnir, la Condé-sur-l'Escaut, unde urmau să se adune o mulțime de domnitori, printre care și regele Boemiei. Vor fi acolo întreceri de călărie și lupte cu lancea, va întâlni femei frumoase care străbătuseră Europa pentru a vedea înfruntându-se cei mai frumoși cavaleri; prilej de a cuceri inimi, de a dansa, de a se desfăta jucând comedii, ținând-o tot într-o petrecere. Domnul Jean de Hainaut nu putea să lipsească de la una ca asta, nici să renunțe de a se arăta falnic, cu pene la chivără, în mijlocul terenului acoperit de nisip. Se învoi să ia cu dânsul vreo cincisprezece cavaleri englezi care țineau să ia parte la turnir.

În sfârșit, prin martie fu semnat cu Franța tratatul care hotăra soarta Aquitaniei, spre cea mai mare pagubă a Angliei. Mortimer nu putea să refuze în numele lui Eduard al III-lea clauzele pe care nu de mult le negociase chiar el spre a fi impuse lui Eduard al II-lea. Se plăteau astfel datoriile lăsate moștenire de o domnie păcătoasă. Afară de asta, Mortimer nu se prea sinchisea de Guyenne, unde nu avea moșii, și toată atenția i se îndrepta acum, ca și înainte de întemnițarea sa, spre Țara Galilor și Ținuturile ei de Margine.

Împuterniciții care veniră la Paris să pecetluiască tratatul îl văzură pe regele Charles al IV-lea foarte întristat și răvășit, pentru că odrasla ce i se născuse Jeannei d'Evreux în noiembrie trecut, o fată, când așteptaseră așa de mult un băiat, nu trăise decât două luni.

Tocmai când Anglia, de bine de rău, își regăsea liniștea după toate frământările prin care trecuse, bătrânul rege al Scoției, Robert Bruce, deși

ajuns la o vârstă foarte înaintată și pe deasupra atins de lepră, trimise la 1 aprilie, cu douăsprezece zile înainte de Paști, a solie de război tânărului rege Eduard al III-lea, înștiințându-l că avea să-i cotopească țara.

Auzind asta, întâiul gând al lui Roger Mortimer fu acela de a porunci să i se schimbe reședința fostului rege Eduard al II-lea. Era o măsură prevăzătoare. Într-adevăr, aveau nevoie la oaste de Enric de Lancastre cu pâlcurile lui; și apoi, după rapoartele care veneau din Kenilworth, Lancastre părea să se poarte prea blând cu prizonierul său, slăbind supravegherea și lăsându-i fostului rege unele legături cu lumea de afară. Or, partizanii Despenserilor nu fuseseră toți tăiați, departe de așa ceva. Conte de Warenne, mai norocos decât cumnatu-său contele de Arundel, izbutise să scape. Unii se ascundeau pe la conacele lor sau prin casele prietenilor, așteptând să treacă furtuna; alții fugiseră din țară. Puteai chiar să te întrebi dacă nu cumva provocarea aruncată de bătrânul rege al Scoției era pusă la cale de dâșii.

Pe de altă parte, marele entuziasm popular care însoțise înaintarea oștilor eliberatoare începea să scadă. Cârmuind țara de șase luni, Roger Mortimer nu mai era așa de iubit, așa de răsfățat ca înainte; căci tot mai existau biruri, și oameni băgați la închisoare pentru că nu le plăteau. În lumea celor de la curte, unii îi găseau vină lui Mortimer că se purta din zi în zi tot mai aspru și că-și dădea pe față marile ambiții ce-l rodeau. Pe lângă propriile sale moșii pe care și le luase îndărăt de la contele de Arundel, mai adăugase comitatul de Glamorgan precum și cele mai multe proprietăți ale lui Hugh cel Tânăr. Cei trei gineri ai săi - căci Mortimer avea deja trei fete măritate - lordul de Berkeley, contele de Chariton, contele de Warwick, sporeau stăpânirea sa teritorială. Luând dregătoria de mare judecător al Țării Galilor, deținută odinioară de unchiu-său Chirk, ca și moșiile acestuia, se gândea să ceară reginei titlul de conte al Ținuturilor de Margine, ceea ce i-ar fi adus, în părțile apusene ale regatului, un fabulos principat aproape de sine stătător.

Afară de asta izbutise să se și certe cu Adam Orleton. Acesta, trimis la Avignon spre a grăbi obținerea dispensei necesare pentru căsătoria tânărului rege, îl rugase pe papă să-i dea episcopia de Worcester, al cărei scaun era liber în clipa aceea. Mortimer se socotise jignit că Orleton nu-i ceruse mai întâi lui o învoire, și se împotrivise. Nici Eduard al II-lea nu se purtase altfel cu același Orleton când fusese vorba de episcopia din Hereford!

Regina vedea bineînțeleles cum scade și popularitatea ei.

Și iată că războiul, tot războiul din Scoția, se încingea iar. Așadar nimic nu se schimbase. Își făcuseră prea mari speranțe ca să nu fie dezamăgiți. Ajungea o bătălie pierdută, un complot care să înlesnească evadarea lui Eduard al II-lea, și scoțienii, aliați de nevoie ai partidului Despenserilor, ar găsi un rege gata spre a-l pune pe tron și care le-ar lăsa bucuros provinciile de miazănoapte în schimbul libertății și reînscăunării sale.

În noaptea de 3 spre 4 aprilie, fostul rege se pomeni trezit din somn și rugat să se îmbrace repede. Văzu intrând un cavaler înalt și adus de spate, ciolănos, cu niște dinți mari îngălbeniți, cu un păr negru și aspru căzându-i peste urechi.

- Unde mă duci, Maltravers? întrebă Eduard cu spaimă, recunoscând pe baronul căruia îi luase odinioară averea și-l surghiunise, și în ochii căruia se citea gândul de omor.

- Te voi duce, Plantagenet, într-un loc unde vei fi în mai multă siguranță; și pentru ca această siguranță să fie desăvârșită, nu trebuie să știi unde mergi pentru ca nu cumva capul tău să încredințeze taina gurii tale.

Maltravers avea poruncă să ocolească orașele și să nu zăbovească nicăieri. La 5 aprilie, după un drum făcut numai în trap mare și galop, cu un singur popas la o mănăstire de lângă Gloucester, fostul rege intră în castelul din Berkeley pentru a fi dat în paza unuia dintre ginerii lui Mortimer.

Oastea englezească, chemată mai întâi la Newcastle pentru ziua Înălțării Domnului, se adună de Rusalii în orașul York. Cărmuirea țării se mutase acolo, și acolo își ținu Parlamentul o sesiune, întocmai ca în zilele regelui detronat, când Scoția pornea război împotriva regatului.

După puțină vreme sosi la York domnul Jean de Hainaut cu oștenii săi, pe care stăpânirea nu întârziase să-i cheme într-ajutor. Populația îi văzu deci iar, călărindu-și murgii lor mari și încă înfierbântați de strașnicele turniruri de la Condé-sur-l'Escaut, pe domnii de Ligne, d'Enghien, de Mons și de Sarre, și pe de-alde Guillaume de Bailleul, Perceval de Sémeries și Sance de Boussoy, și pe Oulford de Ghisteltes care făcuseră să triumfe în întrecerile cu lancea culorile provinciei Hainaut, și pe domnii Thierry de Wallecourt, Rasses de Grez, Jean Pilastre, alături de cei trei frați de Harlebeke sub steagurile Brabantului; și încă mulți seniori din Flandra, din Cambrésis, din Artois, împreună cu fiul marchizului de Juliers.

Jean de Hainaut nu trebuise decât să-i adune la Condé. Treceau de la război la turnir și de la turnir la război. O, ce de-a plăceri și ce de-a aventuri minunate!

La York se făcură mari petreceri pentru a cinsti întoarcerea henoților. Li se dăduse cele mai bune case de locuit; și-i răsfățăară numai în serbări și ospete, tăind pentru dâșii vite și păsări din belșug. Dădeau cep balercilor și vinurile de Gasconia și de Rin curgeau berechet.

Această primire făcută străinilor îi scoase din sărite pe arcașii englezi, care erau ca la vreo șase mii și printre ei o mulțime de foști soldați ai răposatului conte de Arundel, cel căruia i se tăiasă capul.

Într-o seară, o încăierare, cum se întâmplă de obicei printre oștenii poposiți într-un loc, izbucni dintr-o partidă de zaruri între câțiva arcași englezi și scutierii unui cavaler din Brabant. Englezii, care nu așteptau decât prilejul, își cheamă camarazii în ajutor; toți arcașii se năpustesc să le tragă o bătaie bădăranilor de pe Continent; henoții aleargă în cantonamente, pregătindu-se să țină piept năvălitorilor. Căpitanii lor de steaguri, care se aflau la chef, ies în stradă atrași de hărmălaie și sunt numaidecât încolțiți de arcașii din Anglia. Ei încearcă să-și caute adăpost pe la casele lor, dar nu pot pătrunde căci propriii lor oșteni s-au baricadat în ele. Iată această floare a nobilimii din Flandra la mare ananghie, fără arme și fără apărare! Dar e alcătuită din flăcăi zdraveni. Domnii Perceval de Sémeries, Fastre de Rues și Sance de Boussoy, apucând niște drugii de stejar găsiți la un rotar, se dau cu spatele la un zid, și numai ei trei, doboară vreo șazeci de arcași de ai episcopului de Lincoln!

Această hartă mărunță între aliați se isprăvi cu mai bine de trei sute de morți.

Cei șase mii de arcași, uitând cu totul de războiul din Scoția, nu aveau alta în minte decât să-i nimicească pe henoți. Cuprins de furie, simțindu-se batjocorit, domnul Jean de Hainaut vroia să se întoarcă în țara lui, bineînțele dacă va fi lăsat să iasă din cantonamentele încercuite! În cele din urmă, după ce câțiva au fost spânzurați lucrurile se mai potoliră. Doamnele engleze care-și însoțiseră bărbații la oaste făcură mii de zâmbre cavalerilor din Hainaut, rugându-i în fel și chip să rămână, și ochii li se umplură de lacrimi. Henoții fură încartiruiți la o jumătate de leghe de restul oștirii, și o lună trecu așa, uitându-se unii la alții ca pisica și câinele.

În sfârșit, s-au hotărât să înceapă bătălia. Tânărul rege Eduard al III-lea, pornit în cel dintâi război al său, mergea în fruntea celor opt mii de platoșe de fier și a celor treizeci de mii de tălpași.

Din nenorocire, scoțienii nu se vedeau nicăieri. Bărbații aceștia aprigi făceau războiul fără care de merinde și fără convoaie. Trupele lor se mișcau cu ușurință, căci fiecare oștean nu ducea drept bagaj decât piatră lată prinsă de șeaua calului și un săculeț cu făină; știau să trăiască din asta vreme de mai multe zile, muind făina în apa gârlelor și punând aluatul la copt pe piatra încinsă în foc, spre a-și face pesmeți. Scoțienii se jucau cu uriașa oaste englezească, stârnind-o la luptă, hărțuind-o, apoi trăgându-se repede îndărăt, trecând peste râuri și întorcându-se iar, atrăgând vrăjmașul în mlaștini, în păduri dese, în strâmtori răpoase. Pâlcurile regelui rătăceau la voia întâmplării între râul Tyne și munții Cheviot.

Într-una din zile englezii aud un tărahoi grozav într-o pădure în care se afundaseră. Se dă alarma. Fiecare pornește, cu pavăza coifului lăsată peste ochi, cu scutul de gât și lancea în mână, fără să aștepte tată, frate sau camarad rămas în urmă, și toată această osteneală pentru a întâlni, mai mare rușinea, doar un cârd de cerbi care fugeau înspăimântați de larma armurilor.

Aprovizionarea devenea tot mai anevoioasă; satele de prin partea locului nu produceau nimic; negustorii cărau cu greu până acolo câte ceva de ale gurii și-și vindeau marfa pe preț înzecit. Caii duceau lipsă de fân și ovăz. Tocmai atunci se porni și ploaia care nu se mai opri o săptămână întreagă; pernițele șeilor putrezeau sub șezut, caii își lăsau potcoavele în noroi; oastea toată ruginea. Când venea seara, cavalerii își toceau ascuțișul săbiei tăind ramuri de copac spre a-și înjgheba colibe. Iar scoțienii, ia-i de unde nu-s!

Mareșalul oastei, sir Thomas Wake, era disperat. Contelui de Kent aproape că-i părea rău după zilele petrecute în orașul La Réole; acolo, cel puțin, vremea era frumoasă. Enric Gât-Sucit avea dureri reumatice la ceafă. Mortimer își ieșea din răbdări și simțea o mare lehamite tot alergând de la oaste la Yorkshire, unde se afla regina și dregătoriile. Deznădejdea care dă naștere certurilor începea să încolțească în sufletul oștenilor; unii vorbeau de trădare.

Într-o zi pe când căpitani de steaguri discutau cu glas tare despre ceea ce nu se făcuse, despre ceea ce ar fi trebuit să se facă, tânărul rege Eduard strânse în jurul său pe câțiva scutieri cam de vârsta lui și făgădui titlul de cavaler și o moșie cu venit de o sută de livre celui care va descoperi oștirea

Scoției. Vreo douăzeci de băieți între paisprezece și optsprezece ani, porniră să bată toate hățișurile dimprejur. Cel dintâi care se întoarse se numea Thomas de Rokesby; istovit, abia trăgându-și sufletul, izbucni:

- Măria ta Eduard, scoțienii sunt la patru leghe de noi pe un deal unde stau de o săptămână, fără să mai știe de urma măriei tale așa cum nici măria-ta nu știi de urma lor!

Numaidecât, tânărul Eduard spuse să se sune din trâmbiță pentru a aduna oastea într-un câmp ce i se zicea "bărașanul alb" și porunci să se dea năvală asupra scoțienilor. Marii dregători care le învârteau pe toate rămaseră ca trăsniți. Dar zăngănitul stârnit de această uriașă armată de fier înaintând prin munți ajunse de departe la urechea oamenilor lui Robert Bruce. Cavalerii Angliei și Flandrei soseau pe o creastă, pregătindu-se să coboare de cealaltă parte a dealului, când zăriră deodată întreaga oștire scoțiană, gătită și rânduită de bătlie, cu săgețile deja fixate în coarda arcurilor. Oștile se priviră una pe alta de departe, fără a îndrăzni să se înfrunte, căci locul nu era potrivit pentru a da piteni cailor; se priviră așa vreme de douăzeci și două de zile!

Cum scoțienii nu păreau dispuși să se miște dintr-o poziție ce le era atât de prielnică, cum cavalerii nu vroiau să dea bătlia într-un loc în care nu se puteau desfășura, rămaseră unii și alții de o parte și de alta a crestei, fiecare așteptând ca vrăjmașul să binevoiască a se mișca. Se mulțumeau să se hărțuiască, mai ales noaptea, lăsând aceste încăierări mărunte pe seama tălpașilor.

În acest război straniu pe care și-l făceau un octogenar lepros și un rege de cincisprezece ani, cea mai de seamă ispravă fu săvârșită de scoțianul Jacques de Douglas care, cu două sute de călăreți din ceata lui, se năpusti într-o noapte cu lună asupra taberei engleze, dobori tot ce-i stătea în cale răcnind: "Douglas, Douglas!" izbuti să taie trei funii la cortul regelui, și o șterse în galop. Începând din noaptea aceea, cavalerii englezi dormiră în armurile lor.

Apoi, într-o dimineață, înaintea de ivirea zorilor, englezii puseră mâna pe două "iscoade" ale armatei scoțiene, doi pândari ce păreau a voi cu tot dinadinsul să fie prinși, și care, aduși în fața regelui Angliei, îi spuseră:

- Măria ta, ce cauți aici? Scoțienii noștri s-au întors în munți, iar măria sa Robert, regele nostru, ne-a trimis să te înștiințăm despre aceasta, și

totodată să-ți spunem că n-are să-ți mai facă război în acest an, cel puțin dacă nu te vei ține după dânsul.

Englezii porniră înainte, cu băgare de seamă, temându-se de o capcană, și se pomeniră deodată cu patru sute de oale și cazane ale bucătăriilor de campanie înșirate în fața lor și pe care scoțienii le lăsaseră spre a nu se împovăra și a se putea retrage fără zgomot. Dădură și peste cinci mii de bocanci vechi de piele cu partea păroasă deasupra, alcătuiind o uriașă grămadă; scoțienii își schimbaseră încălțăminte înaintea de a porni. Nu se aflau alte vietăți în această tabără afară de cinci prizonieri englezi, goi pușcă, legați de niște pari, și cu picioarele stâlcite în lovituri de ciomag.

A-i urmări pe scoțieni în munții lor, prin ținutul acesta dușmănos, brăzdat de coclauri, unde oastea de pe acum foarte istovită ar trebui să ducă război cu un vrăjmaș pitit în ascunzători, război pentru care nu fusese pregătit, părea curată nebunie. Căpeteniile vestiră deci că războiul se isprăvisse; se întoarseră la York, unde oștenii fură lăsați să meargă pe la casele lor.

Domnul Jean de Hainaut făcu numărătoarea cailor săi morți sau care nu mai erau buni de nimic, și înfățișă o socoteală de paisprezece mii de lire. Tânărul rege Eduard nu avea atâta bănet la îndemână în vistieria lui, și trebuia să mai plătească și soldele propriilor sale trupe. Atunci domnul Jean de Hainaut, cu un gest mărinimos după cum îi stătea în obicei, se puse chezaș pe lângă cavalerii săi pentru toți banii ce li se cuveneau de la viitorul său nepot.

În vara aceea, Roger Mortimer, care nu avea nici un interes în părțile de miazănoapte ale regatului, găti în grabă un tratat de pace. Eduard al III-lea renunța la orice suzeranitate asupra Scoției și-l recunoștea pe Robert Bruce ca rege al acestei țări, cu care lucru Eduard al II-lea în lunga sa domnie nu se împăcase niciodată; afară de asta, David Bruce, fiul lui Robert, o lua de soție pe Jeanne a Angliei, a doua fiică a reginei Isabelle.

Ca să se ajungă aici, merita oare osteneala de a-l fi scos din scaun pe fostul rege care trăia închis la Berkeley?

COROANA DE PAIE

Un revărsat de zori aproape roșu aprindea cu vâlvătaia lui zarea, dincolo de dealurile din Costwold.

- Soarele începe să mijească, sir John, spuse Thomas Gournay, unul din cei doi cavaleri care mergeau în fruntea escortei.

- Da, soarele începe să mijească, sir Thomas, și n-am ajuns încă la popasul nostru, răspunse John Maltravers care pășea alături de el, cizmă lângă cizmă.

- Când se va face ziuă, oamenii ar putea lesne să recunoască pe cine ducem, vorbi iar întâiul cavaler.

- Asta s-ar putea într-adevăr întâmpla, camarade, și e tocmai ceea ce trebuie să evităm.

Cuvintele acestea erau schimbate cu glas tare, înadins, pentru ca prizonierul care venea în urmă să le audă.

Sir Thomas Gournay sosise în ajun la Berkeley, după ce străbătuse jumătate din Anglia, ca să-i aducă lui John Maltravers tocmai de la York, noile porunci ale lui Roger Mortimer privind paza regelui detronat.

Gournay era un bărbat nu prea plăcut la chip; avea nasul scurt și cârn, dinții de jos mai lungi decât ceilalți, pielea trandafirie, pătată, presărată cu peri roșiatici ca pielea unei scroafe; părul prea lung i se răsucea, asemenea unor fuioare de aramă, sub marginea coifului.

Ca să-i fie în ajutor lui Thomas Gournay, dar și ca să-l supravegheze nițel, Mortimer i-l dăduse pe Ogle, fostul bărbier din Turnul Londrei.

Pe înserat, în ceasul când țăranii își înfulecaseră deja ciorba, mica ceată părăsise Berkeley îndreptându-se spre miazăzi prin câmpia tăcută și niște sate adormite. Maltravers și Gournay mergeau călare în capul coloanei. Regele era înconjurat de vreo zece ostași sub comanda unui ofițer inferior, pe nume Towurlee. Namilă cu frunte îngustă și minte drămuțată cu zgârcenie, Towurlee era un om supus, foarte necesar pentru treburile care-ți cercau să fii tare și totodată să le execuți fără a-ți pune prea multe întrebări. Ogle încheia coloana, în tovărășia călugărului Guillaume, care nu fusese ales

printre cei mai de treabă din mănăstirea lui. Dar s-ar putea să fie nevoie de dânsul pentru un maslu.

Toată noaptea, fostul rege încercase zadarnic să ghicească unde-l duceau. Acum, se crăpa de zi.

- Ce-i de făcut, sir Thomas, pentru ca nimeni să nu poată recunoaște un om? Întrebă din nou pe un ton grav Maltravers.

- Să-i schimbi fața, sir John, nu văd ce alta s-ar putea face, răspunse Gournay.

- Ar trebui să i-o mânjim cu catran sau poate cu funingine.

- Astfel țăranii vor crede că ducem un maur.

- Din nenorocire, nu avem catran.

- Atunci, am putea să-i radem barba, spuse Thomas Gournay întărindu-și vorba cu o clipire a ochiului.

- Ah, că bine te-ai mai gândit, camarade! Mai cu seamă că avem un bărbier printre oamenii noștri. Cerul ne vine într-ajutor. Ogle, Ogle, ia fă-te-ncoace!... Luași cu tine ligheanul și bricele?

- Le-am luat, sir John, ca să te servesc, răspunse Ogle apropiindu-se de cei doi cavaleri.

- Atunci să ne oprim aici. Văd puținică apă în pârlăiașul de colo.

Toate acestea erau puse la cale din ajun. Micul convoi se opri. Gournay și Ogle descălecară. Gournay era spătos, avea picioarele scurte și crăcănate. Ogle așternu o pânză pe iarba taluzului, își rânduie acolo uneltele și, cu ochii la fostul rege, se apucă să ascută, fără grabă, un brici.

- Ce aveți cu mine? Ce vreți să-mi faceți? Întrebă Eduard al II-lea pe-un ton pătruns de spaimă.

- Vreau să te dai jos de pe calul tău, nobile domn, ca să-ți facem un alt chip. Iată un tron tocmai potrivit pentru tine, spuse Thomas Gournay arătându-i un mușuroi pe care-l strivi cu călcâiul cizmei. Haide! Așează-te.

Eduard se supuse. Cum părea să se codească nițel, Gournay îi dădu brânci de la spate, și soldații din escortă izbucniră în râs.

- Iar voi aștia! Faceți roată în jurul lui, le porunci Gournay.

Se rânduie de jur împrejur, și uriașul Towurlee se așază la spatele regelui ca să-l țină-n loc apăsându-i umerii, dacă va fi nevoie.

Apa din pârlău pe care se duse s-o scoată Ogle era înghețată.

- Udă-i fața, zise Gournay.

Bărbierul aruncă dintr-o dată tot conținutul ligheanului în fața regelui. Apoi începu să-și plimbe briciul pe obraji, fără a se uita prea mult la ceea ce făcea. Smocurile blonde cădeau în iarbă.

Maltravers rămăsese călare. Cu mâinile sprijinite în oblâncul șei, cu părul căzut pe urechi, urmărea din ochi operația, lăsând să i se vadă bucuria.

Între două trăsături de brici, Eduard scoase un țipăt:

- Prea mă chinuiești! N-ai putea măcar să-mi moi barba cu apă caldă?

- Apă caldă! izbucni Gournay. Ia te uită ce gingaș mi-e!

Iar Ogle, apropiindu-și fața rotundă și palidă de obrazul regelui, îi suflă în ureche:

- Dar my Lord Mortimer, când era în Turnul Londrei, avea oare apă caldă la bărbierit?

Apoi își văzu de treabă, trăgând cu briciul de mântuială. Sângele se prelingea pe piele și Eduard începu să plângă de durere.

- A, ia te uită șmecherul, strigă Maltravers văzându-i lacrimile, a găsit mijlocul de a avea totuși apă caldă pe obraji.

- Îi rad și părul din cap, sir Thomas? întrebă Ogle.

- Desigur, desigur, și părul din cap, răspunse Gournay.

Briciul făcu să cadă şuvițele de la frunte până la ceafă.

După vreo zece minute, Ogle întinse victimei sale o oglindă de cositor, și fostul suveran al Angliei descoperi în ea cu uimire adevărată sa față, copilăroasă și totodată îmbătrânită, sub capul chilug, îngust și lunguieț. Bărbia prelungă nu-i mai ascundea firea slabă. Eduard se simțea jupuit, caraghios, ca un câine tuns.

- Nu mă mai recunosc, spuse el.

Cei din jurul lui pufniră iar de râs.

- A, e foarte bine așa! spuse Maltravers de pe calul său. Dacă tu însuși nu te recunoști, cei care ar putea să te caute te vor recunoaște și mai puțin. Iată unde ajungi când vrei să evadezi.

Căci acesta era motivul pentru care îl mutau pe fostul suveran. Câțiva seniori din Țara Galilor, sub căpetenia unuia dintre dâșii, Rhys ap Gruffyd, urziseră, spre a-l scăpa pe rege, o conspirație de care Mortimer aflase la vreme. Tot atunci, profitând de o neglijență a lui Thomas de Berkeley, Eduard o ștersese într-o zi din temniță. Pornit numaidecât pe urmele fugarului, Maltravers dăduse de el în mijlocul pădurii, gonind spre râu ca un cerb încolțit. Fostul rege încerca să ajungă la cotul Severnului, în speranța că

va găsi acolo o luntre. Acum, Maltravers își gusta răzbunarea, atunci însă trăsesese o spaimă.

- Haide, scoală, mărite rege, îi spuse el. E vremea să încaleci iar.

- Unde ne vom opri? întrebă Eduard.

- Acolo unde vom fi siguri că nu vei mai întâlni prieteni de ai tăi. Și nimic n-are să-ți tulbure somnul. Lasă-te pe seama noastră că avem noi grijă de tine.

Drumul ținut așa aproape o săptămână. Mergeau noaptea, se odihneau ziua, fie într-un conac unde nu aveau a se teme de nimic, fie într-un adăpost pe câmp, vreo șură mai ferită. Când se crăpă de ziuă pentru a cincea oară, Eduard văzu profilându-se în zare o uriașă fortăreață cenușie, înălțată pe o coastă de deal. Câte o pală de vânt aducea aerul mării, mai răcoros, mai umed, ceva mai sărat.

- Dar acesta e Corf! spuse Eduard. Acolo mă duceți?

- Firește, e Corf, lămuri Thomas de Gournay. Îți cunoști bine castelele regatului tău, pe cât se pare.

Un țipăt mare de spaimă scăpă de pe buzele lui Eduard. Cetitorul său în stele îl sfătuisese odinioară să nu se oprească niciodată la Corf, pentru că o ședere în locul acesta i-ar aduce nenorocire. De aceea, în drumurile sale prin Dorset și Devonshire, Eduard al II-lea se apropiase de mai multe ori de Corf, dar refuzase cu încăpăținare să intre acolo.

Castelul din Corf era mai vechi, mai mare și mai înfiorător decât cel din Kenilworth. Turnul său uriaș domina tot ținutul dimprejur, toată peninsula Purbeck. Unele din meterezele sale erau dinainte de Cucerirea normandă. Castelul fusese adeseori folosit ca închisoare, bunăoară de către Ioan fără Țară care, cu o sută douăzeci de ani înainte poruncise să fie lăsați să moară acolo de foame douăzeci și doi de cavaleri francezi. Corf părea clădit anume pentru crimă. Superstiția tragică ce se ținuse în jurul său mergea până la omorul unui băiat de cincisprezece ani, regele Eduard, căruia i se mai zice Martirul, alt Eduard al II-lea, cel din dinastia saxonă, care domnise înainte de anul una mie.

Legenda acestui omor rămânea vie în mintea oamenilor. Eduard Saxonul, fiul regelui Edgar căruia îi urmasese la tron, era urât de mamă-sa vitregă, regina Elfrida, cea de a doua soție a tatălui său. Într-una din zile, pe când se întorcea călare de la vânătoare și în timp ce, grozav de încălzit cum era, ducea la buze un corn cu vin, regina Elfrida îi vârî un pumnal în spate.

Înnebunit de durere, dădu piteni calului care porni drept spre pădure. Pierzând sânge, tânărul rege căzu curând de pe șea; dar piciorul fiindu-i prins în scară, calul îl mai târî o bună bucată de drum, sfărâmându-i capul de copaci. Niște țărani, ținându-se după urmele de sânge lăsate în pădure, dădură de trupul său și-l îngropară într-ascuns. Mormântul acesta începând să facă minuni, Eduard fusese mai târziu trecut în rândul sfinților.

Același nume, aceeași cifră în altă dinastie; această asemănare pe care prezicerea astrologului o făcea și mai tulburătoare putea într-adevăr să vâre groaza în regele prizonier. Castelul din Corf avea oare să vadă moartea unui alt Eduard al II-lea?

- Ca să-ți faci intrarea în această frumoasă cetățuie, se cuvine, mărite domn, să-ți pui o coroană pe cap, spuse Maltravers. Haide, Towurlee, du-te de adună niște paie pe câmp!

Din brațul de iarbă uscată pe care-l aduse uriașul, Maltravers făcu o coroană și o așeză în creștetul ras al regelui. Firele de pai se înfipseră în pielea capului.

- Acum, dă-i drumul înainte, și iartă-ne că nu avem trâmbițe să-ți vestească sosirea!

Un șanț adânc, un zid, o podișcă între două mari turnuri rotunde, o coastă de deal înverzită pe care trebuia s-o urci, un alt șanț, o altă poartă, un alt gard cu țepi de fier, apoi, dincolo de toate acestea iarăși niște povârnișuri acoperite de iarbă: întorcând capul, puteai să vezi căsuțele satului cu acoperișuri făcute din pietre netede și cenușii puse ca niște olane.

- Haide, dă-i drumul! strigă Maltravers repezindu-i lui Eduard un pumn în coastă.

Coroana de paie se clătină. Caii înaintau acum prin coridoare strâmte, întortocheate, pardosite cu pietricele rotunde, între niște ziduri uriașe, halucinante, în vârful cărora corbii, cocoțați unul lângă altul, alcătuind o friză neagră pe marginea pietrei cenușii, priveau cum trece coloana la cincizeci de picioare sub ei.

Regele Eduard al II-lea nu avea nici o îndoială că-l vor ucide. Dar un om poate fi omorât în multe feluri.

Thomas Gournay și John Maltravers nu primiseră poruncă anume să-l omoare, ci mai curând să-i vină de hac. Hotărâră deci să-l răpună cu încetul. De două ori pe zi, i se serveau fostului suveran niște fierturi groaznice de secară, în timp ce paznicii săi se ghiftuiau sub ochii lui cu tot soiul de

bunătați. Și totuși, prizonierul rezista la această hrană scârboasă ca și la batjocurile și loviturile cu care îl copleșeau. Era uimitor de zdravăn la trup și-și păstra chiar judecata limpede. Alții în locul lui și-ar fi pierdut lesne mințile; el se mulțumea să geamă. Dar până și văicărelile lui dovedeau bun simț.

- Păcatele mele sunt oare așa de grele ca să nu merite nici îndurare, nici ajutor? Din inima voastră a pierit orice milă creștinească, orice bunătate, le spunea temnicerilor săi. Dacă nu mai sunt rege, rămân totuși tată și soț; cum ar mai putea să le fie teamă de mine soției și copiilor mei? Nu-s de ajuns de mulțumiți că mi-au luat tot ce aveam?

- Și ce te plângi așa, mărite domn, de nevastă-ta? Nu ți-a trimis oare mărița sa regina vestminte frumoase și scrisori dragăstoase pe care ți le-am citit?

- Mișei ce sunteți, răspundea Eduard, mi-ați arătat vestmintele dar nu mi le-ați dat, lăsându-mă să putrezesc în caftanul acesta ponosit. Iar scrisorile, pentru ce mi le-a trimis femeia asta rea, dacă nu ca să se poată preface că mi-a arătat compătimire. Ea, ea împreună cu ticălosul Mortimer, vă poruncesc să mă chinuiți! De n-ar fi ea și trădătorul acesta, copiii mei, sunt sigur de asta, ar da fuga să mă îmbrățișeze!

- Soției tale, regina, și copiilor tăi, prea li-e frică de firea ta crudă, răspundea Maltravers. Au suferit prea mult de pe urma răutăților și furiei tale pentru a mai dori să te vadă.

- Vorbește, mișelule, vorbește, zicea regele. Va veni o vreme când chinurile la care mă supuneți vor fi răzbunate.

Și începea să plângă, cu bărbia vârată între brațe. Plângea, dar nu murea defel.

Gournay și Maltravers se plictiseau la Corf, căci toate plăcerile au un sfârșit, chiar și acelea pe care le ai când chinuiești un rege. Și apoi, Maltravers o lăsase pe nevastă-sa, Eva, la Berkeley, lângă cumnatu-său; afară de asta, în ținutul Corf lumea cam aflase că regele detronat era întemnițat acolo. Așa că, după un schimb de scrisori cu Mortimer, se luase hotărârea ca Eduard să fie dus îndărăt la Berkeley.

Când, înconjurat de aceeași escortă, trecu iar, doar ceva mai slăbit și ceva mai încovoiat, prin porțile mari cu zăbrele și țepi de fier, pe podurile lăsate peste șanțuri, prin cele două ziduri împrejmuitoare, oricât de năpăstuit

era, regele Eduard al II-lea încercă o nespusă ușurare și parcă sentimentul că scăpase teafăr. Astrologul său mințise.

"BONUM EST"

Regina Isabelle se afla deja în pat, cu părul desfăcut în două cozi blonde ce-i cădeau pe piept. Roger Mortimer intră, fără să se anunțe, hatâr de care se bucură numai el. Doar văzându-i fața, regina înțelese ce anume avea să-i spună, sau mai curând să-i spună încă o dată.

- Am primit vești de la Berkeley, rosti el pe un ton ce se vroia potolit și nepăsător.

Isabelle nu răspunse.

Fereastra era întredeschisă spre noaptea de septembrie. Mortimer se duse s-o deschidă de-a binelea și rămase o clipă acolo, cu ochii spre orașul Lincoln, mare și îngrămădit, încă străpuns de câteva lumini, și care se întindea sub castel în vale. Ca însemnătate, Lincoln trecea drept al patrulea oraș al țării, după Londra, Winchester și York. Un crâmpei din trupul sfârtecat al lui Hugh Le Despenser cel Tânăr fusese trimis aici, cu zece luni mai înainte. Venind de la Yorkshire, curtea se așezase de o săptămână în castel.

Isabelle privea umerii lați ai lui Mortimer și ceafa acoperită de părul încârlionțat, profilându-se ca o umbră pe cerul întunecos, în pervazul ferestrei.

În această clipă, chiar în clipa aceasta nu-l iubea.

- Soțul tău se încăpățânează să trăiască, vorbi iar Mortimer întorcându-și fața spre regină, și această viață pune în primejdie pacea regatului. Prin conacele din Țara Galilor unii nu încetează să uneltească pentru a-l scăpa. Călugării dominicani se încumetă să predice pentru dânsul chiar în Londra, unde tulburările care ne-au dat atâtea griji în iulie ar putea să izbucnească din nou. Eduard nu e primejdios prin el însuși, o recunosc, dar vrăjmașii noștri se folosesc de numele lui pentru a ațâța lumea la răscoală. Binevoiește, rogu-te, și dă în sfârșit acea poruncă așa cum te-am sfătuit, fără de care nu va fi pace nici pentru tine, nici pentru fiul tău.

Isabelle scoase un oftat de mare lehamite. De ce nu dă el însuși această poruncă? De ce nu ia asupra-și hotărârea, el care tăia și spânzura în țară?

- Iubite Mortimer, rosti ea cu glas liniștit, ți-am mai spus doar că nimeni nu va scoate această poruncă de la mine.

Roger Mortimer închise fereastra; se temea să nu răbufnească în el furia.

- Dar la urma urmei, spuse el, după ce ai îndurat atâtea neazuri și ai înfruntat primejdii așa de mari, de ce să ajungi acum vrăjmașa propriei tale liniști?

Regina clătină din cap și răspunse:

- Nu pot. Mai curând înfrunt toate primejdiile decât să fac una ca asta. Te rog, Roger, să nu ne mânjim mâinile cu sângele acesta.

Mortimer avu un rânjel fugar.

- De unde-ți veni așa deodată, i-o întoarse el, acest respect neașteptat pentru sângele dușmanilor tăi? Sângele contelui de Arundel, sângele Despenserilor, sângele lui Baldock, tot sângele acesta curgea în piețele orașului sub ochii tăi, fără ca tu să-ți întorci privirea. Ba, mi s-a părut chiar, în unele nopți, că sângele îți cam plăcea. Iar el, drăguțul de rege, nu are mâinile mai roșii decât ar putea fi ale noastre vreodată? N-ar fi vărsat el bucuroș sângele meu și al tău, dacă i-am fi lăsat timp s-o facă? Nu trebuie să fii rege, Isabelle, dacă ți-e frică de sânge, nu trebuie să fii regină; trebuie să te retragi în vreo mănăstire, sub un vâl de călugăriță, și să nu ai parte nici de dragoste, nici de putere!

Se înfruntară o clipă din privire. Ochii de culoarea silexului străluceau prea tare sub sprâncenele stufoase, în lumina slabă a lumânărilor; cicatricea albă tivea o buză care trăda cruzimea. Isabelle își plecă ochii mai întâi.

- Adu-ți aminte, Mortimer, că ți-a dăruit viața odinioară, spuse ea. Astăzi trebuie să-și zică în sinea lui că dacă nu se lăsa înduplecat atunci de rugămințile baronilor și episcopilor, de propriile mele rugăminți, și porunca să ți se taie capul, așa cum a poruncit pentru Thomas Lancastre...

- Nu, n-am uitat de loc, mi-aduc aminte de asta, și tocmai că n-aș vrea să mă căiesc într-o zi ca dânsul... Această compătimire pe care i-o arăți eu o găsesc foarte stranie și foarte încăpățânată.

Mortimer tăcu o vreme. Apoi:

- Așadar îl mai iubești? Nu văd alt motiv.

Ea înălță din umeri.

- Asta era va să zică, spuse Isabelle, vrei să-ți dau încă o dovadă că te iubesc numai pe tine! Această furie de bărbat gelos nu se va mai potoli niciodată în tine? Nu ți-am dovedit îndeajuns în fața întregului regat al

Franței și aceluia al Angliei, ba chiar și în fața fiului meu, că nu aveam în inimă altă dragoste? Dar ce trebuie să mai fac?

- Ceea ce-ți cer, și nimic alta. Văd însă că nu vrei să te hotărăști. Văd că crucea pe care ți-o făcuși la inimă, în fața mea, și care trebuie să ne unească în toate și să ne dea o singură voință, nu era pentru tine decât prefăcătorie. Văd bine că soarta m-a făcut să-mi leg viața de o făptură slabă!

Da, un bărbat gelos, asta era! Regent atotputernic, împărțind dregătoriile, cârmuindu-l pe tânărul rege, trăind ca soț și soție cu regina, și asta în văzul tuturor baronilor, Mortimer rămânea un bărbat gelos!...

"Dar n-o fi având oarecare dreptate să fie?" gândi deodată regina. Primejdia oricărei gelozii este că silește pe cel bănuit să caute în sinea lui dacă nu cumva reproșurile celui alt sunt îndreptățite. Așa ies la iveală unele sentimente pe care nu le luaseși în seamă... Stranie întorsătură! Isabelle era sigură că-l urăște pe Eduard atât cât e în stare o femeie să urască; nu se gândea la el decât cu dispreț, pică și scârbă deopotrivă. Și totuși... Și totuși amintirea inelelor de logodnă, a încoronării, a copiilor zămisliți cu dânsul, amintirile pe care le păstra nu despre Eduard, ci despre ea însăși, doar amintirea de a fi crezut odinioară că-l iubește, toate acestea o rețineau acum. I se părea cu neputință să poruncească moartea tatălui copiilor pe care-i născuse... "Și toți îmi zic Lupoanca Franței!" Sfântul nu-i niciodată așa de sfânt, și nici omul crud nu-i niciodată așa de crud cum și-l închipuie alții.

Și apoi, fie și detronat, Eduard era un rege. Chiar dacă i-au luat coroana și averile, chiar dacă l-au întemnițat, rămânea o persoană regală. Și Isabelle era ea însăși regină, și crescută pentru asta. În toată copilăria ei avusese sub ochi pilda adevăratei măreții regale, întrupată într-un om care, prin stirpea sa și prin încoronare, se știa deasupra celorlalți oameni, și făcea astfel încât toți să-l știe ca atare. A lua viața unui supus, fie el și cel mai mare senior al regatului, nu era niciodată mai mult decât o crimă. Dar a răpune o viață regală însemna o pângărire și o tăgadă a caracterului sacerdotal, divin, cu care suveranii erau învestiți.

- Și asta, Mortimer, tu n-o poți pricepe, căci nu ești rege, și nici nu ești născut dintr-un rege.

Isabelle își dădu seama, prea târziu, că-și rostise gândul cu glas tare.

Baronul Ținuturilor de Margine, urmașul tovarășului de luptă al lui Wilhelm Cuceritorul, marele judecător al Țării Galilor simți parcă o palmă-n obraz. Se trase cu doi pași îndărăt, făcu o plecăciune:

- Nu cred, doamnă, că cel care ți-a redat tronul e un rege; dar mi se pare că-mi irosesc vremea de pomană așteptând să recunoști asta. Și tot pierdere de vreme ar fi să-ți amintesc că mă trag din regii Danemarcei care n-au șovăit să-și dea una din fetele lor după străbunul meu, întâiul Roger Mortimer. Strădaniile mele pentru a te sluji nu mi-au adus cine știe ce prețuire. Lasă-ți deci vrăjmașii să-l scoată din temniță pe regescul tău soț, sau mai bine, du-te tu singură să-l scoți de acolo chiar cu mâinile tale. Puternicul tău frate, regele Franței, nu va pregeta atunci să te apere, așa cum făcu când trebuiseși să fugi spre Hainaut, de te țineam în șea, sprijinită de pieptul meu. El, Mortimer, nefiind rege și viața lui nefiind astfel ocrotită împotriva unei lovituri a soartei, se duce, doamnă, să-și caute adăpost aiurea înainte de a fi prea târziu, dincolo de hotarele regatului a cărui regină îl iubește atât de puțin încât simte că nu mai are ce căuta aici.

Zicând aceasta, se îndreptă spre ieșire. Își stăpânea mânia; nu trânti ușa de stejar ci o împinse încetișor, și i se auziră pașii depărtându-se.

Isabelle îl cunoștea îndeajuns pe orgoliosul Mortimer pentru a ști că nu se va întoarce. Sări din pat, alergă numai în cămașă prin coridoarele castelului, îl ajunse pe Mortimer și, prinzându-se cu mâinile de vestmintele lui, i se atârna de brațe.

- Rămâi, rămâi, iubitul meu Mortimer, te rog în genunchi, rămâi! izbucni ea fără a se sinchisi dacă o aude cineva. Nu-s decât o femeie, am nevoie de sfatul și de sprijinul tău! Rămâi! Te rog, rămâi, și fă cum crezi tu.

O podidiseră lacrimile și se sprijinea de el, lipindu-se de acest trup, de această inimă fără de care nu putea trăi.

- Vreau ceea ce vrei și tu! mai spuse ea.

Servitorii, atrași de zgomot, se iviseră și numaidecât începură să se ascundă prin colțuri, stânjeniți de a fi martori la această ceartă între amânți.

- Vrei cu-adevărat ceea ce vreau eu?... întrebă Mortimer, luând obrazul reginei între mâinile sale. Atunci... Oșteni! strigă el. Dați fuga și mi-l aduceți de îndată pe monseniorul Orleton.

De câteva luni între Mortimer și Adam Orleton intervenise o răceală. Vrajba lor prostească avea drept pricină acea episcopie de Worcester pe care papa i-o hărăzise lui Orleton, în timp ce Mortimer o făgăduia altui candidat. Cum de Mortimer nu știuse că prietenul său râvnea această episcopie! Dar acum, odată ce-și dăduse cuvântul, nu mai vroia să și-l tragă îndărăt. Parlamentul întrunit la York, chemat să hotărască, decretase confiscarea

veniturilor eparhiei de Worcester... Așadar, Orleton, care nu mai era episcop de Hereford și nu era încă nici de Worcester, îl socotea foarte nerecunoscător pe omul căruia îi înlesnise evadarea din turn. Afacerea rămânea să mai fie dezbătută, iar Orleton continua să urmeze curtea regală în deplasările ei.

"Într-o zi Mortimer va avea iar nevoie de mine, își zicea, și atunci îmi va da episcopia". Ziua asta, sau mai curând noaptea asta, sosise. Orleton înțelese acest lucru de îndată ce pătrunse în odaia reginei. Isabelle, care se culcase iar, păstra urmele lacrimilor pe obraz. Mortimer se plimba cu pași mari în jurul patului. Ca să se arate astfel așa de puțin stânjeniți, în ochii prelatului, trebuie să fie vorba de ceva foarte serios!

- Măria sa regina, spuse Mortimer, socoate cu bună dreptate că din pricina uneltirilor pe care le cunoști, viața soțului ei pune în primejdie pacea regatului, și e neliniștită văzând că Dumnezeu întârzie atâta să-l cheme la el.

Adam Orleton o privi pe Isabelle, Isabelle îl privi pe Mortimer, apoi își întoarse ochii la episcop și făcu semn că așa este. Orleton avu un surâs abia mijit, nu de cruzime, nici măcar cu-adevărat ironic, ci mai curând o expresie de rușinoasă mâhnire.

- Măria sa regina se vede în fața mării probleme ce li se pune întotdeauna celor care au pe umerii lor povara cărmuirii statelor, răspunse el. Trebuie oare, pentru a nu curma o singură viață, să ducă la pieire multe alte vieți?

Mortimer se întoarse spre Isabelle, și spuse:

- Auzi!

Era foarte mulțumit de sprijinul pe care i-l aducea episcopul și-i păru rău că nu găsisese el însuși acest argument.

- Aici o vorba de apărarea popoarelor, urmă Orleton, iar nouă, episcopilor, ni se cere să deslușim voința Domnului. Fără îndoială, sfintele porunci ne opresc să grăbim sfârșitul oricărei vieți. Regii însă nu sunt oameni de rând, și ei singuri se socot pe deasupra poruncilor dumnezeiești atunci când își osândesc supușii la moarte... Credeam însă, my Lord, că paznicii pe care i-ai pus în jurul regelui detronat vor face astfel încât să te scutească de asemenea probleme.

- Paznicii par să fi făcut tot ce se poate, răspunse Mortimer. Și nu vor face mai mult înainte de a primi porunci scrise.

Orleton dădu din cap, dar nu răspunse.

- Dar o poruncă scrisă, adăugă Mortimer, poate să cadă și în alte mâini decât acelea cărora le este destinată; poate de asemeni să le furnizeze o armă celor care trebuie să execute porunca împotriva celor care au dat-o. Mă-nțelegi?

Orleton zâmbi din nou. Nu cumva îl crede un nătărău?

- Cu alte cuvinte, my Lord, spuse el, ai vrea și n-ai vrea să trimiți această poruncă.

- Aș vrea mai degrabă să trimit un ordin care să fie limpede pentru cei ce trebuie să-l înțeleagă, dar să rămână de neînțeles pentru cei ce nu trebuie să știe de el. Asupra acestui lucru țin să mă sfătuiesc cu sfinția ta care ești un om priceput, dacă vrei să mă ajuți.

- Și ceri asta, my Lord, unui biet episcop care nu are nici scaun și nici eparhie unde să-și pună cârja?

Fu rândul lui Mortimer să zâmbească:

- Lasă, lasă, my Lord Orleton, să nu mai vorbim de lucrurile acestea. M-ai necăjit rău de tot, știi bine. Dacă mi-ai fi spus barem din vreme ce anume doreai! Pentru că ții însă așa de mult la asta, iată, nu-ți voi mai sta împotrivă. Vei avea episcopia de Worcester, îți dau cuvântul meu... Cât despre încuviințarea Parlamentului, lasă-te pe mine. Iar sfinția ta ești tot prietenul meu, și asta o ști prea bine.

Episcopul dădu din cap. Da, o știa; și el păstra tot atâta prietenie lui Mortimer, iar cearta lor din ultima vreme nu schimbase nimic; era de ajuns să se afle față-n față ca să-și dea seama de asta. Prea multe amintiri îi legau, prea multe complicități și o admirație reciprocă. Astă-seară chiar, când Mortimer nu mai știa ce să facă după ce smulsese în sfârșit reginei un consimțământ atât de mult așteptat, pe cine chema? Pe episcopul cu umerii căzuți, cu umblet de rățoi, cu ochii obosiți de citit. Erau chiar atât de strâns legați, absorbiți de prietășugul lor, încât uitaseră de regina care-i cerceta cu ochii ei mari albaștri și se simțea rău.

- Nimeni n-a uitat că frumoasa predică a sfinției tale "*Doleo caput meum*" ne-a ajutat să-l detronăm pe regele netrebnic, spuse Mortimer. Și tot sfinția ta ai obținut abdicarea.

Iată că recunoștința se arăta iar! Orleton își plecă fruntea sub atâtea complimente.

- Așadar, spuse el, vrei ca să-mi duc treaba până la capăt.

Se afla în cameră o masă de scris, pene și hârtie. Orleton ceru un cuțit, căci nu putea scrie decât cu o pană ascuțită de el însuși. Asta îl ajuta să mai chibzuiască. Mortimer tăcea spre a nu-i tulbura gândurile.

- Porunca nu trebuie să fie lungă, spuse Orleton după o clipă.

Privea în gol, cu un aer vesel. Uitase de bună seamă că era vorba de moartea unui om; încerca un sentiment de orgoliu, o bucurie de scriitor care venise de hac unei probleme de stil. Aplecându-și ochii pe masă, nu așternu decât o singură frază cu scrisul său foarte citeț, împrăstie deasupra niște pulbere de uscat, și întinse foaia de hârtie lui Mortimer, zicând:

- Sunt gata să pecetluiesc această scrisoare cu propriul meu sigiliu, dacă domnia ta sau măria sa regina socotiți că nu trebuie să le puneți pe ale voastre.

Părea într-adevăr mulțumit de sine.

Mortimer se apropie de o lumânare. Scrisoarea era în latinește. Citi cu oarecare greutate:

- *Eduardum occidere nolite timere bonum est.*

Chibzui o clipă, apoi, întorcându-se spre episcop:

- *Eduardum occidere*, asta o înțeleg bine; *nolite*: nu trebuie... *timere*: să vă fie teamă... *bonum est*: e bine...

Orleton zâmbea.

- Trebuie să se înțeleagă: "Nu-l omorâți pe Eduard, e bine să vă temeți... de a face asta", urmă Mortimer, sau "Nu vă fie teamă de a-l omorî pe Eduard, e o treabă bună"? Unde este virgula?

- Nu este nicăieri, răspunse Orleton. Voința lui Dumnezeu se va arăta în înțelegerea aceluia care va primi scrisoarea. Dar scrisoarea însăși, cui trebuie s-o trimitem, spre a-l putea scoate vinovat de ceea ce se va întâmpla?

Mortimer rămase uluit.

- Nu știu, spuse el, dacă Maltravers și Gournay înțeleg bine latinește.

- Călugărul Guillaume, pe care domnia ta l-ai pus lângă dâșzii, înțelege destul de bine această limbă. Și apoi omul care va duce scrisoarea, le va transmite prin viu grai, dar numai prin viu grai, că orice lucru vor săvârși potrivit acestei porunci nu trebuie să lase nici o urmă.

- Și într-adevăr, întrebă Mortimer, ești gata să-ți pui aici sigiliul?

- O voi face, spuse Orleton.

Era într-adevăr un om pe care te puteai bizui. Mortimer îl însoți până-n josul scării, apoi se întoarse în odaia reginei.

- Dragul meu Mortimer, îi spuse Isabelle, nu mă lăsa să dorm singură în noaptea asta.

Noaptea de septembrie nu era chiar atât de răcoroasă pentru ca regina să tremure așa de tare.

FIERUL ROȘU

Față de fortărețele uriașe de la Kenilworth sau Corf, Berkeley poate fi socotit un castel mic. Zidurile sale din piatră roșiatică, proporțiile sale omenеști, nu-l fac nicidecum înfricoșător... Curtea castelului dă de-a dreptul în cimitirul care înconjoară biserica, unde lespezile de pe morminte se acoperă în câțiva ani cu un mușchi verde, subțire ca o țesătură de mătase.

Thomas de Berkeley, un flăcău destul de cumsecade pe care nu-l însuflețea nici un sentiment de cruzime față de semenii săi, nu avea totuși vreun motiv de a se arăta din cale afară de binevoitor față de fostul rege Eduard al II-lea care-l ținuse patru ani în temniță la Wallingford, împreună cu tată-său Maurice, mort acolo. În schimb, totul îl îndemna să-i fie credincios puternicului său socru Roger Mortimer, cu a cărui fiică mai mare se căsătorise în 1320 și pe care îl urmase în răscoala din 1322, după ce, tot lui îi datora că ieșise din temniță cu un an mai înainte. Thomas primea însemnata sumă de o sută de șilingi pe zi pentru paza și găzduirea regelui detronat. Nici nevastă-sa Marguerite Mortimer, nici soră-sa Eva, soția lui John Maltravers, nu erau femei rele.

De n-ar fi avut de-a face decât cu familia Berkeley, Eduard al II-lea s-ar fi împăcat cu șederea sa acolo. Din nenorocire, trebuia să-i îndure pe cei trei călăi, Maltravers, Gournay și bărbierul lor, Ogle. Aceștia nu-i lăsau nici un răgaz fostului rege; mintea lor scornea mereu alte chinuri, și se luau la un fel de întrecere, născocind care mai de care cum să-și căznească prizonierul cu mai multă cruzime.

Maltravers închipuise să-l bage pe Eduard înlăuntrul foișorului, într-o încăpere rotundă cu un diametru de câteva picioare, în mijlocul căruia se căsca un puț vechi, acum secăt. Nici un fel de ghizd nu înconjura puțul. Ar fi fost de-ajuns o mișcare greșită pentru ca prizonierul să cadă în această groapă adâncă, pierind fără urmă. De aceea, Eduard trebuia să fie mereu cu ochii la puț; bărbatul acesta de patruzeci și patru de ani, dar care acum arăta de șaizeci, zăcea acolo, pe o grămadă de paie, lipit de perete sau mișcându-

se numai târâș, iar când îl fura somnul se trezea numaidecât, scăldat în sudori, cu teama că se apropiase de marginea gropii.

La acest chin al fricii, Gournay mai adăugase altul, cel al mirosului. Porunca să fie adunate de pe câmp stârvuri de jivine împuțite, viezuri prinși în vizuina lor, vulpi, dihori, precum și păsări moarte, putrezite de-a binelea, care erau aruncate în puț pentru ca duhoarea ce-o răspândeau să umple puținul aer al prizonierului.

- Iată un vânat bun pentru tâmpitul ăsta! ziceau tustrei călăii, în fiecare dimineață, când vedeau venind încărcătura de stârvuri.

Ei înșiși nu aveau nasul prea fin, căci stăteau toți laolaltă, sau pe rând, într-o odăiță din capul scării foișorului, deasupra încăperii în care se prăpădea regele. Niște adieri de-ți întorceau mațele pe dos veneau câteodată până la dâșii; dar ele erau prilej de glume grosolane:

- Grozav mai pute, lepădătura! izbucneau în răs, răsturnând păhărelul cu zaruri și dând pe gât cămile de bere.

În ziua când primiră scrisoarea lui Adam Orleton, se sfătuiră vreme îndelungată. Călugărul Guillaume le tălmăcise misiva, fără să stea cătuși de puțin la îndoială asupra adevăratului ei înțeles, dar explicându-le cât de iscusit era ticluită. Cei trei ticăloși făcură haz mare de asta și se strâmbară de răs ca la vreun sfert de ceas, repetând într-una: "Bonum est... Bonum est".

Olăcarul cam zevzec pe care Mortimer li-l trimisese, le aduse cuvânt cu cuvânt și porunca nescrisă: "Fără a lăsa urme".

Tocmai asupra acestui lucru se sfătuiau.

- Ciudate pretenții mai au, zău așa, domnii de la Curte, episcopii și ceilalți lorzi! rosti Maltravers. Îți poruncesc să omori dar asta să nu se vadă.

Ce-i de făcut? Otrava înnegrea trupurile; și apoi trebuia să-ți faci rost de ea pe la unii ce-ar fi putut să trăncănească. Să-l sugrumi? Urma ștreangului se întipărește în jurul gâtului și fața rămâne vânătă.

Ogle, fostul bărbier din turnul Londrei fu acela care avu o idee grozavă. Thomas Gournay aduse planului propus unele îmbunătățiri; iar Maltravers râse din toată inima, arătându-și nu numai dinții ci și gingiile.

- Va fi pedepsit pe unde a păcătuit! strigă el.

Planul i se păru într-adevăr de o viclenie crâncenă.

- Dar va fi nevoie să fim cel puțin patru, spuse Gournay. Berkeley va trebui să ne dea o mână de ajutor.

- A, știi cum e cumnatu-meu Thomas, răspunse Maltravers. Vără în buzunar cele cinci lire pe zi, dar are inima simțitoare. În loc să ne fie de folos, mai mult ne-ar stânjeni.

- Namila de Towurlee ne va ajuta cu dragă inimă, dacă-i făgăduim câțiva șilingi, spuse Ogle. Și apoi, e atât de idiot încât, chiar de s-ar apuca pe urmă să povestească, nimeni nu l-ar crede.

Așteptară să înnopteze. Gournay porunci la bucătărie să se gătească o cină strașnică pentru prizonier, adică o plăcintă umplută cu măduvă, niște păsărele la frigare, o coadă de vită în sos. Eduard nu mai avusese parte de așa ospăț de când cu petrecerile pe care le dădea văru-său Gât-Sucit la Kenilworth. Se arătă foarte mirat, cam neliniștit la început, apoi, mâncând din aceste bucate neobișnuite îi mai veni inima la loc. În loc să-i arunce o strachină pe care el trebuia s-o pună pe marginea gropii împuțite, îl așezaseră în odăița de alături, pe un scăunăș fără spetează, ceea ce i se păru culmea confortului; și se ospăta din felurile acestea al căror gust aproape că-l uitase. Nu se caliceau nici cu vinul, turnându-i zdravăn dintr-un rubiniu pe care Thomas de Berkeley îl aducea din Aquitania. Cei trei temniceri priveau la acest chiolhan, făcându-și cu ochiul.

- N-are să aibă vreme nici să mistuie mâncarea, îi suflă Maltravers lui Gournay.

Uriășul Towurlee stătea în ușă, acoperind-o cu totul.

- Ei, acuma ne simțim mai bine, nu-i așa, my Lord, spuse Gournay când fostul suveran își isprăvise masa. Acuma te vom duce într-o odaie bună, unde vei găsi un pat cu perne de puf.

Prizonierul, cu scăfârlia rasă și bărbia prelungă ce-i tremura întruna, își privi paznicii uimit.

- Primit-ați porunci noi? întrebă el.

Glasul îi era pătruns de o umilință plină de teamă.

- A, da! Sigur că da, am primit porunci și ne vom purta bine cu înălțimea ta, my Lord! răspunse Maltravers. Am pus chiar să se facă foc acolo unde vei dormi, căci serile încep să fie răcoroase, nu-i așa, Gournay? Ei, ce să-i faci, a venit toamna; suntem doar pe la sfârșitul lui septembrie.

Porniră cu regele pe scara îngustă, străbătură curtea năpădită de iarbă a foișorului, apoi urcară de cealaltă parte, în zidul împrejmuitor. Temnicerii nu mințiseră; îl duceau într-o odaie, bineînțeles nu o odaie de palat, dar o

încăpere cum se cade, curată și văruită, unde se vedea un pat cu saltea groasă, și un mangel plin de jeratic. Aproape că era prea cald acolo.

Vinul, căldura... Regele detronat se simțea nițel amețit. Era deci de ajuns o masă bună ca să prindă iar curaj? Ce noi porunci or fi primit și pentru ce îi arătau deodată atâta bunăvoință? Poate că izbucnise o răscoală în țară, poate că Mortimer căzuse în dizgrație... Sau poate că pur și simplu pe tânărul rege îl apucase în sfârșit neliniștea, smintindu-și de soarta tatălui său și le ceruse să se poarte cu el omenește... Dar, chiar dacă o fi izbucnit o răscoală, chiar dacă tot poporul s-o fi ridicat în apărarea lui, niciodată Eduard nu se va învoi să-și reia tronul, niciodată, de asta se lega cu jurământ în fața lui Dumnezeu. Căci, văzându-se iarăși rege, ar începe din nou să săvârșească greșeli; nu era făcut să domnească. O mănăstire liniștită, iată tot ce-și dorea, și să se poată plimba într-o grădină frumoasă, să i se servească feluri de mâncare pe gustul său... și să se roage. Apoi, să lase să-i crească iar barba și părul, afară doar dacă nu va voi să se poarte tuns ca frații călugări... Ce nepăsare a sufletului și ce nerecunoștință din parte-i dacă nu ar mulțumi Atotputernicului pentru lucrurile acestea simple care ajung spre a-ți face un trai plăcut, o hrană gustoasă, o odaie caldă... Se vedea un vătrai în soba cu jăratic.

- Ci culcă-te odată, my Lord! Culcușul e bun, ai să vezi, spuse Gournay.

Și ce-i drept, salteaua era moale. Să regăsești un pat ca lumea, ce fericire! Pentru ce însă cei trei mai zăboveau aici! Maltravers ședea pe un scăunel, cu părul căzut peste urechi, cu mâinile între genunchi, și se tot uita la rege. Gournay zgândărea focul. Barbierul Ogle ținea în mână un corn de bou și un fierăștrăiaș.

- Dormi, mărite domn Eduard, nu ne purta de grijă, noi avem de lucru, stăruie Gournay.

- Ce faci acolo, Ogle? Întrebă regele. Tai un corn ca să bei din el?

- Nu, my Lord, nu ca să beau din el. Tai un corn, și-atât.

Apoi, întorcându-se spre Gournay și însemnând un loc pe corn cu unghia policarului, barbierul spuse:

- Cred că-i lungimea potrivită, ce zici?

Roșcovanul cu chip de scroafă privi peste umăr și răspunse:

- Da, cred că asta i se potrivește. *Bonum est.*

După care, se apucă iar să atâțe focul.

Fierăstrăul scrâșnea pe cornul de bou. Când își isprăvi treaba, tăind cornul în două, bărbierul întinse partea cu vârful ascuțit lui Gournay care o luă și, după ce o cercetă de aproape, vârî în ea vătraiul înroșit. Un miros acru se răspândi prin odaie, imputînd-o de îndată. Vătraiul ieși prin vârful ars al cornului. Gournay îl vârî iar în foc. Cum vroiau ei ca regele să doarmă în larma ce-o făceau în jurul său? Să nu-l fi scos din groapa cu stârvuri decât pentru a-l afuma acum cu cornul acesta ars?

Deodată, așezat cum era și tot cu ochii la Eduard, Maltravers îl întrebă:

- Dispenserul tău pe care-l îndrăgeai așa de mult, avea mădularul zdravăn?

Ceilalți doi izbucniră într-un hohot de râs. Doar pentru că auzise rostindu-se acest nume, Eduard simți parcă o sfâșiere în mintea lui și înțelese că oamenii aceștia aveau să-l omoare numaidecât.

Îi pregăteau oare aceeași moarte cumplită ca și lui Hugh cel Tânăr?

- N-o să faceți asta, nu-i așa? N-o să mă omorâți? țipă el, ridicându-se deodată pe pat.

- Noi să te omorâm, mărite domn Eduard? zise Gournay fără măcar să se întoarcă. Cine te-ar putea face să crezi una ca asta?... Avem și noi poruncile noastre. *Bonum est, bonum est...*

- Haide, culcă-te la loc, spuse Maltravers.

Dar Eduard nu se culca. Privirea lui, în capul pleșuvit și slăbit, mergea, ca uitătura unei jivine căzută în capcană, de la ceafa roșie a lui Thomas Gournay la fața lungă și gălbejită a lui Maltravers și la obrajii bucălați ai bărbierului. Gournay scosese vătraiul din foc și-i cerceta vârful încins.

- Towurlee! strigă el. Masa!

Namila care aștepta în odaia de alături intră, ducând pe sus o masă grea. Maltravers se duse să închidă ușa după dânsul și răsuci cheia în broască. Pentru ce această masă, această scândură groasă de stejar care se punea de obicei pe niște căpriori? Nu se vedeau căpriori prin încăpere. Și printre atâtea ciudățenii care se petreceau în jurul regelui, această masă în brațele unui uriaș devenea lucrul cel mai neobișnuit, cel mai înfricoșător. Cum puteai să omori pe cineva cu o masă? Acesta fu cel din urmă gând limpede al regelui.

- Haide! spuse Gournay făcând semn lui Ogle.

Se apropiară, fiecare de o parte a patului, năpustindu-se asupra lui Eduard și întorcându-l cu burta în jos.

- Ah, ticăloșii, ticăloșii! răcnea el. Nu, n-o să mă omorâți!

Se zvârcolea, se zbătea, și Maltravers se apropiase ca să le dea o mână de ajutor, dar nu erau de ajuns trei ca să-l doboare; iar uriașul Towurlee nici nu se urnea din loc.

- Towurlee, masa! strigă Gournay.

Towurlee își aminti ce i se poruncise. Se apropie și lăasă să-i cadă uriașa scândură peste umerii regelui. Gournay ridică poalele hainei acestuia și-i dădu jos nădragii al căror postav ros de atâta purtat se rupse. Era ceva caraghios, ceva jalnic, un fund expus astfel privirilor; dar ucigașii nu mai aveau acum poftă de râs.

Pe jumătate răpus de lovitură și înăbușindu-se sub masa care-l apăsa, vârându-l în saltea, regele se zbătea, dădea din picioare. Câtă vlagă mai avea în el!

- Towurlee, ține-i gleznel! Dar nu, nu așa, desfă-i-le! porunci Gournay.

Regele izbutise să-și scoată ceafa tunsă de sub scândură, și întorcea fața într-o parte ca să mai răsuflă. Maltravers îi apăsă capul cu amândouă mâinile. Gournay apucă vătraiul și spuse:

- Ogle! Acum, vâră-i cornul!

Regele Eduard avu o zvâcnire de o putere deznădăjduită când fierul roșu îi pătrunse în rărunchi; urletul pe care-l scoase, străbătând zidurile, străbătând foișorul, trecând deasupra lespezilor din cimitir, ajunse până în casele târgului, trezind oamenii. Iar cei care auziră acest lung, acest jalnic, acest înfiorător țipăt, avură numaidecât certitudinea că regele fusese asasinat.

A doua zi, de dimineață, locuitorii din Berkeley porniră spre castel spre a afla ce se întâmplase. Li se răspunse că într-adevăr fostul rege își dăduse sufletul, noaptea trecută, pe neașteptate, după ce scosese un țipăt lung.

- Veniți să-l vedeți, poftiți vă rog, ziceau Maltravers și Gournay orășenilor de vază și fețelor bisericești. Acum i se face toaleta mortuară. Intrați! Oricine poate să intre.

Și oamenii din târg se încredințaseră că acest trup pe care tocmai îl spălau niște oameni nu avea nici urmă de lovitură, nici o vânătaie, nici o rană, și că nimeni nu încerca să-l ascundă privirii lor.

Thomas Gournay și John Maltravers se uitau unul la altul; strașnică idee avuseseră de a folosi acest corn de bou prin care să treacă vătraiul de fier. Într-adevăr, o moarte fără urme; într-o vreme în care se născociau atâtea

mijloace de a omorî, puteau să se mândrească de a fi descoperit o metodă desăvârșită.

Un singur lucru îi îngrijora și anume, plecarea neașteptată a lui Thomas de Berkeley, înainte de a se crăpa de zi, sub cuvânt că avea treabă la un castel din vecinătate, cum zicea nevastă-sa. Și apoi, Towurlee, uriașul cu capul mic, fugise la grajduri și, de câteva ceasuri, bocea acolo, ghemuit pe jos.

În ziua aceea, Gournay porni călare spre Nottingham, unde se afla regina, ca să-i ducă vestea morții soțului ei.

Thomas de Berkeley rămase departe toată săptămâna și se arătă înadins prin fel de fel de locuri din împrejurimi, încercând să-i facă pe toți să creadă că nu fusese în castelul său când murise regele. La întoarcere, avu surpriza neplăcută de a afla că leșul era tot acolo. Nici una din mănăstirile vecine nu vroia să-l înmormânteze. Berkeley trebui să-și păstreze prizonierul în coșciug, o lună întreagă, vreme în care continua să-și primească cei o sută de șilingi pe zi.

Acum, țara toată aflase de moartea fostului suveran; istorii stranii, dar care nu erau prea departe de adevăr, umblau din gură în gură, și unii șopteau că acest omor nu va purta noroc nici celor care-l săvârșiseră, nici chiar celor, oricât de sus ar fi, care-l porunciseră.

Până la urmă, un preot veni să ridice trupul, în numele episcopului de Gloucester, care se învoia să-l îngroape în catedrala lui. Rămășițele pământești ale regelui Eduard al II-lea fură încărcate într-un car acoperit cu o pânză neagră. Thomas de Berkeley și familia lui îl însoțiră, iar oamenii de prin partea locului urmară cortegiul. La fiecare milă de drum, unde convoiul făcea popas, țăranii sădiră un mic stejar.

*****

După șase sute de ani ce s-au scurs de atunci, unii din stejarii aceia mai sunt în picioare și aștern pete de umbră neagră pe drumul care duce de la Berkeley la Gloucester.

---

1 Fii gata pentru astă-seară, stăpâne.

2 Va pleca cu noi.

3 Episcopul?

4 Vă va aștepta afară, după ce s-o înnopta.

5 Șilingul era pe vremea aceea o unitate de valoare, dar nu o monedă propriu-zisă. La fel lira sau marca. Pentul era cea mai mare monedă în circulație. Abia sub domnia lui Eduard al III-lea au apărut banii de aur, florinul și nobilul. Șilingul de argint nu va fi bătut decât în veacul al XVI-lea.

6 Cine-i acolo?

7 Dați-i drumul, repede.

8 Sunați alarma!

9 Așa era numit regatul întemeiat pe vremea cruciadelor de către armenii emigrați în Cilicia.

10 Ceea ce s-a întâmplat întocmai cu șapte ani mai târziu, în 1330, când cardinalii Romei aleseră un antipapă în persoana lui Nicolae al V-lea.

11 Dispensa i-a fost acordată de papa Clement al V-lea în 1313, pe când Charles de Valois nu avea decât patruzeci și trei de ani.

12 Înalt prea sfinția sa episcopul de Exeter?... Eu sunt canonicul și cancelarul contesei d'Artois.

13 Baronul Mortimer trăiește aici în concubinaj cu regina Isabelle

14 Charles, fiu al regelui Franței, conte de Valois și de Anjou.

15 Suveranii se adresau unul altuia cu "frate" și numeau reginele "surori".

16 Westminster.

17 În franțuzește: Risipitorul.

18 Harta lui Richard de Bello, păstrată la catedrala din Hereford, e anterioară cu câțiva ani numirii lui Adam Orleton în această eparhie. E unul din cele mai curioase documente asupra concepției medievale a universului și o foarte curioasă sinteză grafică a cunoștințelor de pe vremea aceea. Harta se înfățișează pe o piele de vițel de proporții destul de mari; pământul e cuprins într-un cerc al cărui centru este Ierusalimul; Asia e așezată deasupra; Africa dedesubt; locul paradisului terestru e arătat pe hartă ca și acela al fluviului Gange. Universul pare rânduie în jurul bazinului mediteranean, cu tot felul de mențiuni privind fauna, etnologia și istoria, după deducții scoase din Biblie, din naturalistul Pliniu, din părinții bisericii,

din filozofii păgâni, din culegerile medievale de istorioare în legătură cu viața animalelor, din romanele cavalierești etc.

19 În formă de X.

20 Glasul poporului e glasul lui Dumnezeu!

21 Casa breslelor.